

ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ ÎN ȘTIINȚE ADMINISTRATIVE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 352/354:334.7(478)(043.3)

CARPOVICI GRIGORE

ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN DEZVOLTAREA
MEDIULUI DE AFACERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Specialitatea: 563.01 – Teoria, metodologia administrației publice

Teză de doctor în științe administrative

Conducător științific:

GROZA Andrei,
doctor în științe istorice,
conferențiar universitar

Autor:

CHIȘINĂU, 2021

© CARPOVICI GRIGORE, 2021

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, rusă, engleză)	4
LISTA FIGURILOR.....	7
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	10
1. ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN DEZVOLTAREA MEDIULUI DE AFACERI	17
1.1. Aspecte istoriografice aferente viziunilor și conceptelor privind rolul administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri	17
1.2. Analiza cercetărilor și abordărilor științifice aferente rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri	27
1.3. Determinarea direcțiilor și metodelor de cercetare științifică a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova	37
1.4. Concluzii la capitolul 1	46
2. REPERE ACTUALE ALE RAPORTURILOR ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ȘI MEDIUL DE AFACERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA	48
2.1. Cadrul instituțional și normativ – factor determinant al relațiilor dintre administrația publică și mediul de afaceri	48
2.2. Administrația publică centrală și dezvoltarea mediului de afaceri	65
2.3. Asigurarea dezvoltării mediului de afaceri de către autoritățile publice locale	83
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	100
3. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ ȘI PERSPECTIVELE MODERNIZĂRII MEDIULUI DE AFACERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	102
3.1. Rolul administrației publice în identificarea și realizarea oportunităților de dezvoltare a mediului de faceri	102
3.2. Modernizarea mediului de faceri în baza Acordului de asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană	118
3.3. Optimizarea mediului de afaceri din Republica Moldova prin restructurare și aplicare de mecanisme și instrumente moderne	131
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	145
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	147
BIBLIOGRAFIE.	151
ANEXE.	170
Anexa 1/1 Caracterul multiinterferențial al mediului de afaceri	170
Anexa 2/1 Unitățile de drept înregistrate în RSUD	171
Anexa 2/2 Activitatea agenților economici în anul 2019 după mărimea întreprinderilor	173
Anexa 2/3 Rezultatele activității IMM în profil teritorial în anul 2019	174
Anexa 2/4 Activitatea agenților economici în anul 2020 după mărimea întreprinderilor	176
Anexa 2/5 Propuneri asupra proiectului de lege privind modificarea Legii 220/200717	177
Anexa 3 Lista țărilor și tratatelor bilaterale încheiate cu Republica Moldova	178
Anexa 4 Certificat de implementare a rezultatelor obținute	185
Diagrama 2.1 Repartizarea UD active pe regiuni	186
Diagrama 2.2 Repartizarea UD active în UAT	187
Diagrama 2.3 Repartizarea UD active în raionul Fălești	188
Diagrama 2.4 Repartizarea UD active în raionul Nisporeni	189
Diagrama 2.5 Repartizarea UD active în raionul Cimișlia	190
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.	191
CURRICULUM VITAE.	192

ADNOTARE

CARPOVICI Grigore, „Rolul administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova”, teză de doctor în științe administrative, specialitatea 563.01 – Teoria, metodologia administrației publice, Chișinău, 2021

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 222 titluri, 8 anexe, 150 pagini de text de bază și 5 figuri. Rezultatele obținute sunt publicate în 7 lucrări științifice (3 - în reviste de specialitate și 4 - în materiale ale conferințelor științifico-practice).

Cuvinte-cheie: administrație publică, autorități ale administrației publice, reforma administrației publice, organizare, gestionare, reglementare, interacțiune, mediul de afaceri, integrare europeană, oportunități, modernizare, eficientizare.

Scopul lucrării: elucidarea complexă a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova și determinarea modalităților de fortificare ale acestuia la etapa actuală.

Obiectivele cercetării: studierea fundamentării teoretice a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri; cercetarea rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri prin prisma cadrului instituțional și normativ din Republica Moldova; analiza situației actuale privind raporturile administrației publice și mediul de afaceri, identificarea principalilor factori de influență și oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova, inclusiv prin prisma integrării europene a acesteia.

Noutatea și originalitatea științifică: abordarea multidimensională și multiinterferențială a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, în baza utilizării unui număr semnificativ de surse de informare și formularea propunerilor concrete privind eficientizarea activității autorităților administrației publice în fortificarea coeziunii dintre întreprinderi, sectorul de producție și societate.

Problema științifică soluționată: determinarea modalităților, căilor de influență a administrației publice asupra mediului de afaceri din Republica Moldova și, mai ales, a celor care pot contribui la dezvoltarea economică a republicii în condițiile continuării cursului de integrare europeană.

Semnificația teoretică: precizarea conceptelor și abordărilor fundamentale de asigurare a dezvoltării mediului de afaceri; analiza sub aspect evolutiv a rolului administrației publice în procesul de asigurare a dezvoltării mediului de afaceri; identificarea factorilor de influență și a tendințelor generale de asigurare a dezvoltării mediului de afaceri în condițiile reformării administrației publice și integrării europene.

Valoarea aplicativă: recomandările formulate în lucrare pot fi utilizate de autoritățile administrației publice centrale și locale din Republica Moldova în identificarea posibilităților de dezvoltare a mediului de afaceri; materialul expus poate fi utilizat în cercetările ulterioare din domeniul respectiv, folosit în procesul de instruire al studenților și dezvoltare continuă a angajaților din administrația publică.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată prin publicațiile științifice, avizarea unor proiecte de modificări a cadrului normativ, implementarea controlului intern managerial, precum și includerea unor materiale din teză în programele de dezvoltare profesională a angajaților din cadrul IP Agenției Servicii Publice.

ANNOTATION

CARPOVICI Grigore, “*The Role of Public Administration in the Development of the Business Environment in the Republic of Moldova*”, doctoral thesis in administrative sciences, specialty 563.01 – *Theory and Methodology of Public Administration*, Chisinau, 2021

Thesis structure: Introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 222 titles, 8 annexes, 150 pages of basic text and 5 figures. The obtained results are published in 7 scientific papers (3 - in specialized journals and 4 - in the proceedings of scientific-practical conferences).

Keywords: public administration, public administration authorities, public administration reform, organization, management, regulation, interaction, business environment, European integration, opportunities, modernization, streamlining.

The purpose of the paper: to elucidate the complex role of public administration in the development of the business environment in the Republic of Moldova and to determine the ways to strengthen it at the current stage.

The objectives of the research: to study the theoretical substantiation of the role of public administration in the development of the business environment; to research the role of public administration in the development of the business environment through the prism of the institutional and normative framework of the Republic of Moldova; to analyze the current situation regarding the relations of the public administration and the business environment; to identify the main influencing factors and the opportunities for the development of the business environment in the Republic of Moldova, including through the prism of its European integration.

Scientific novelty and originality: multidimensional and multi-interference approach to the role of public administration in business development in the Republic of Moldova based on the use of a significant number of information sources and formulating concrete proposals to streamline the activity of public administration authorities in strengthening cohesion between enterprises, production and society.

The scientific problem solved: determining the modalities, the ways of public administration influence on the business environment in the Republic of Moldova and especially on those that can contribute to the economic development of the Republic in the conditions of continuing the course of European integration.

Theoretical significance: specification of the fundamental concepts and approaches to ensure the development of the business environment; evolutionary analysis of the role of public administration in the process of ensuring the development of the business environment; identification of the influencing factors and of the general tendencies to ensure the development of the business environment in the conditions of public administration reform and European integration.

Applicative value: the recommendations formulated in the paper can be used by the central and local public administration authorities of the Republic of Moldova in identifying the possibilities for developing the business environment; the presented material can be used in further research in that field; it can be used in the educational process and in professional development courses for public administration employees.

The implementation of scientific results was achieved through scientific publications, approval of draft amendments to the regulatory framework, implementation of internal management control, as well as the inclusion of thesis materials in the professional development programs for the employees of the PE Public Service Agency.

АННОТАЦИЯ

КАРПОВИЧЬ Григоре, „Роль государственного управления в развитии бизнеса в Молдове”, диссертация на соискание ученой степени кандидата административных наук, специальность 563.01 – Теория, методология государственного управления, город Кишинев, 2021 г.

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография из 222 наименований, 8 приложений, 150 страниц основного текста и 5 фигур. Полученные результаты были опубликованы в 7 научных работах (3 - в специализированных журналах и 4 - в материалах научно-практических конференций).

Ключевые слова: Государственное управление, органы государственного управления, реформа государственного управления, организация, управление, регулирование, взаимодействие, бизнес-среда, европейская интеграция, модернизация, эффективность.

Цель исследования: комплексное изучение и оценка роли государственного управления в развитии деловой среды в Республике Молдова и определение путей ее укрепления на текущем этапе.

Задачи исследования: изучение теоретического обоснования роли государственного управления в развитии деловой среды; исследование роли государственного управления в развитии деловой среды через призму институциональной и нормативной базы в Республике Молдова; анализ текущей ситуации во взаимоотношениях государственного управления и бизнес-среды, определение основных факторов влияния и возможностей для развития бизнес-среды в Республике Молдова, в том числе с точки зрения ее европейской интеграции.

Научная новизна и оригинальность: многомерный и многосторонний подход к исследованию роли государственного управления в развитии бизнеса в Республике Молдова, основанный на использовании значительного количества источников информации и формулировании конкретных предложений по рационализации деятельности органов государственного управления в укрепление производства и общества.

Решенная научная проблема: определение путей, способов воздействия государственного управления на окружающую бизнес-среду в Республике Молдова и особенно на те, которые могут способствовать экономическому развитию республики в условиях продолжения курса европейской интеграции.

Теоретическая значимость: исследования заключается в уточнении основных концепций и подходов к обеспечению развития деловой среды; эволюционный анализ роли государственного управления в процессе обеспечения развития деловой среды; определение влияющих факторов и общих тенденций для обеспечения развития бизнес-среды в условиях реформы государственного управления и европейской интеграции.

Прикладное значение исследования: сформулированные в работе рекомендации могут быть использованы органами центрального и местного публичного управления Республики Молдова при определении возможностей для развития деловой среды; экспонированный материал может быть использован в дальнейших исследованиях, в учебном процессе студентов и непрерывном развитии сотрудников государственного управления.

Внедрение научных результатов было достигнуто за счет научных публикаций, утверждения проектов поправок к нормативной базе и внедрения внутреннего управленческого контроля и включения материалов дипломных работ в программы повышения квалификации сотрудников IP ASP.

LISTA FIGURILOR

Figura 2.1. Investiții în active imobilizate pe ani	90
Figura 2.2. Investiții în active imobilizate pe forme de proprietate	90
Figura 2.3. Dinamica exporturilor din Republica Moldova în perioada 1997 – 2020	92
Figura 2.4. Structura exporturilor din Republica Moldova în anul 2020	92
Figura 2.5. Dinamica importurilor în Republica Moldova în perioada 1997 - 2020.....	92

LISTA ABREVIERILOR

AA	- Acordul de Asociere încheiat între Republica Moldova și Uniunea Europeană
AAP	- Autoritățile Administrației Publice
AAPC	- Autoritățile Administrației Publice Centrale
AAPL	- Autoritățile Administrației Publice Locale
ADR	- Agenția de dezvoltare regională
AGE	- Agenția de Guvernare Electronică
AP	- Administrația Publică
ANRE	- Agenția pentru Reglementare în Energetică
APC	- Administrația Publică Centrală
APL	- Administrația Publică Locală
ASP	- Instituția Publică Agenția Servicii Publice
BERD	- Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM	- Banca Mondială
BNM	- Banca Națională a Moldovei
BNS	- Biroul Național de Statistică
CCI a RM	- Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova
CFPI	- Controlul financiar public intern
CIM	- Controlul intern managerial
CMPSP	- Centrul multifuncțional de prestare a serviciilor publice
DG ECFIN	- Direcția Generală Afaceri Economice și Financiare
EBA	- Asociația Businessului European
FNDAMR	- Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural
ÎMM	- Întreprinderi Mici și Mijlocii
ODIMM	- Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
PI	- Parcuri industriale
PIB	- Produsul Intern Brut
PNAAA	- Planul Național de Acțiuni de Implementare a Acordului de Asociere
PNUD	- Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
PT	- Parcuri tehnologice
RD(C, S, N)	- Regiunea de Dezvoltare (Centru, Sud, Nord)
RSUD	- Registrul de stat al unităților de drept
SNCI	- Standardele naționale de control intern
SNDR	- Strategia națională de dezvoltare regională

UAT	- Unitate administrativ – teritorială
UD	- Unități de drept
UE	- Uniunea Europeană
UMH	- Unitatea Managementului Hazardurilor
UNCED	- Conferința Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare
USAID	- Agenția internațională de dezvoltare a SUA
WSSD	- Summitul Națiunilor Unite privind Dezvoltarea Durabilă (World Summit on Sustainable Development)
ZEL (ZAL)	- Zona Economică Liberă (Zona Antreprenoriatului Liber)
ZLPP	- Zona locală de producere și/sau prelucrare
ZLSAC	- Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA)

INTRODUCERE

Statul, îndeosebi administrația publică (AP), există având și misiunea de satisfacere a necesităților cetățeanului, ceea ce poate fi realizat, în primul rând, prin dezvoltarea mediului de afaceri, care este pilonul și generatorul principal al bunurilor și serviciilor, respectiv al veniturilor și bunăstării societății în general. Rolul administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri și, implicit, a sporirii bunăstării cetățenilor este unul dintre cei mai importanți. În dependență de rezultatul cum AP reușește să influențeze interacțiunea cu mediul de afaceri, să asigure condiții favorabile dezvoltării acestuia depinde atât gradul de satisfacție a cetățenilor, cât și nivelul și ritmul său de dezvoltare.

Actualitatea și importanța temei abordate. Viața cotidiană este dificil de imaginat fără implicarea AP în organizarea și/sau dirijarea directă sau indirectă a asigurării continuității dezvoltării mediului de afaceri, iar necesitatea permanentă a satisfacerii necesităților, cerințelor în creștere ale populației țării, asigură actualitatea temei cercetate.

Totodată, menținerea, modernizarea și dezvoltarea sferei de prestare a serviciilor, inclusiv publice, reprezintă o activitate necesară și continuă pentru asigurarea dezvoltării mediului de afaceri și a cerințelor sociale, în realizarea nemijlocită a căreia un rol deosebit, nemijlocit și important aparține AP.

Din punct de vedere științific actualitatea și importanța temei abordate reies din prevederile Codului cu privire la știință și inovare nr. 259/2004, ce ține de scopurile și sarcinile politicii de stat în domeniul cercetării și inovării, care rezidă în dezvoltarea societății cunoașterii potențialului științific, tehnico-științific și tehnologic, orientat *spre crearea produselor, serviciilor, proceselor moderne, precum și spre valorile unei societăți democratice, deschise*. Din punct de vedere juridic reiese din necesitatea asigurării realizării prevederilor acordurilor bilaterale în care este parte Republica Moldova, îndeosebi Acordului de asociere RM-UE, a actelor normative aferente AP și mediului de afaceri. Din punct de vedere economic reiese din necesitatea dezvoltării unei economii durabile, -pilonul de bază al căreia este mediul de afaceri, iar din punct de vedere administrativ reiese din necesitatea consolidării capacităților AP și ale mediului de afaceri, în vederea asigurării dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova.

Actualitatea temei este determinată parțial și de lipsa, respectiv, dependența de resursele energetice, lipsa unei infrastructuri bine puse la punct, ceea ce solicită implicarea stringentă, serioasă și punctuală a administrației publice în asigurarea condițiilor necesare în vederea creării, diversificării, dezvoltării resurselor alternative de energie, inclusiv prin asigurarea unor condiții adecvate de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova. Însă pentru a crea condiții

adecvate dezvoltării mediului de afaceri și de a asigura o dezvoltare continuă și durabilă a acestuia, pentru a examina și evalua în ce măsură sunt satisfăcute necesitățile subiecților mediului de afaceri, precum și pentru a obține o înțelegere mai profundă în vederea stabilirii, orientării și aplicării măsurilor de îmbunătățire sunt necesare cercetări teoretice și empirice.

În condițiile descentralizării, când serviciile publice ajung preponderent în gestiunea sectorului privat, necesitatea consolidării continue a capacităților AP și a mediului de afaceri, inclusiv a sectorului privat, dezvoltarea parteneriatelor public-private și al celui asociativ, este, de asemenea, un element ce confirmă actualitatea și importanța cercetării. Obiectul cercetat privind aspectele ce țin de crearea condițiilor benefice de dezvoltare a afacerilor, organizarea și modernizarea serviciilor publice are un caracter mai pronunțat și mai semnificativ, îndeosebi, în condițiile trecerii de la o economie dirijată la economia de piață. În aceste condiții, având un grad scăzut de cercetare, necesitatea studierii temeinice a acestui obiect, a fenomenelor, factorilor ce le influențează, a modului în care acestea urmează să afecteze dezvoltarea societății, dar și pe cetățeni, are o importanță deosebită.

Actualitatea temei este susținută și de modificările permanente ale legislației, aferente modernizării și eficientizării activității administrației publice în general, și de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova, în special, modificări caracteristice procesului și perioadei de reformare. Noile acte normative aferente mediului de afaceri, activității de antreprenariat, aferente parteneriatului public-privat, precum și cele ce țin de serviciile publice, creării, reorganizării unor instituții care prestează servicii publice, de asigurare cu apă și igienizare etc., motivează în plus cercetarea în cauză. În lucrările științifice existente nu sunt reflectate, bineînțeles, modificările recente ale legislației, ceea ce condiționează și contribuie la necesitatea cercetării influenței modificărilor legislației asupra rolului și responsabilităților AP aferente dezvoltării mediului de afaceri, dar și argumentează, de asemenea, actualitatea și necesitatea temei cercetate. Îmbunătățirea activității administrației publice aferente aspectelor respective indicate mai sus poate fi realizată însă prin asigurarea, în primul rând, a cercetărilor științifice aprofundate în acest domeniu, ceea ce constituie încă un pilon al actualității temei de cercetare.

Cerințele de integrare europeană a Republicii Moldova constituie de asemenea un element important ce dovedește actualitatea temei. Având în vedere că o mare parte a dreptului european evidențiază problematica infrastructurii, inclusiv a rețelelor de comunicare, de diversificare a surselor de energie și de prestare a serviciilor, inclusiv publice, este de neimaginat integrarea europeană a Republicii Moldova fără a avea o infrastructură și un mediu de afaceri bine dezvoltat, fără o producție de produse și mărfuri conformă și unor servicii publice prestate

conform standardelor europene. Aceste cerințe și, prevederi, sunt integrate atât în activitățile de susținere a inițiativei parteneriatului estic, cât și în Acordul de Asociere încheiat între Republica Moldova și Uniunea Europeană (AA), care prevede expres capitole ce acoperă domenii și/sau sectoare concrete, articole ce prevăd măsuri și acțiuni de realizat. Cooperarea sporită are scopul să îmbunătățească cadrul administrativ și de reglementare atât pentru întreprinderile din Uniunea Europeană (UE), cât și pentru cele din Republica Moldova care funcționează în UE și în Republica Moldova, și ar trebui să fie întemeiată pe politicile industriale și pe politicile privind IMM-urile ale UE, ținând seama de principiile și de practicile recunoscute la nivel internațional în acest domeniu [1]. Prin actele nominalizate părțile convin asupra relațiilor cu mediul de afaceri, care vin să garanteze că legislația și procedurile lor sunt transparente și accesibile publicului și că includ o justificare pentru adoptarea lor, asupra necesității unor consultări periodice și în timp util cu reprezentanții mediului de afaceri privind propunerile legislative și procedurile referitoare la diferite aspecte. Specifică importanța instituirii unor mecanisme adecvate de consultare periodică între autoritățile administrației publice și mediul de afaceri și să se asigure că cerințele și procedurile utilizate să răspundă necesităților legitime ale mediului de afaceri și care restrâng în continuare cât mai puțin posibil comerțul.

Scopul lucrării. Cercetarea și a evaluarea complexă a rolului AP asupra dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, atât din perspectiva autorităților administrației publice (AAP), cât și din perspectiva exponenților mediului de afaceri, întru eficientizarea activității de elaborare și implementare a documentelor de politici, de îmbunătățire a cadrului normativ, de organizare și asigurare de către AP a condițiilor favorabile dezvoltării mediului de afaceri, inclusiv în organizarea, dirijarea, modernizarea și dezvoltarea serviciilor publice prestate subiecților acestuia.

Obiectivele cercetării. Întru realizarea scopului propus au fost stabilite următoarele obiective:

- studierea fundamentării teoretico-metodologice a rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri și determinarea direcțiilor și metodelor de cercetare a tematicii propuse;
- analiza evolutivă a misiunii AP aferente dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova prin prisma cadrului instituțional și normativ cu identificarea factorilor de influență;
- studierea modalităților de gestiune/reglementare și influență ale autorităților administrației publice (AAP) asupra dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, în dependență de atribuțiile funcționale ale acestora;
- cercetarea rolului administrației publice centrale (APC) în dezvoltarea și modernizarea mediului de afaceri;

- examinarea și identificarea specificului asigurării dezvoltării mediului de afaceri, dar și a oportunităților de optimizare a acestuia, de către administrația publică locală (APL);
- studierea principalelor realizări, dar și a oportunităților de dezvoltare, eficientizare a activității AP aferente dezvoltării mediului de afaceri din perspectiva integrării europene;
- evidențierea căilor și bunelor practici de dezvoltare, modernizare a mediului de afaceri prin prisma reformării AP din Republica Moldova.

Ipoteza de cercetare. AP contribuie la dezvoltarea mediului de afaceri prin crearea și îmbunătățirea permanentă a condițiilor propice progresului acestuia dacă:

- se formează și funcționează un cadru instituțional și normativ adecvat;
- acesta se află permanent în atenția tuturor structurilor AP cu funcții aferente;
- sunt utilizate toate oportunitățile stabilite de factorii interni și externi, inclusiv de procesul de integrare europeană.

Metodologia cercetării, fiind un proces ciclic, include problema de cercetare, concretizată prin scopul și obiectivele stabilite, dar și a metodelor utilizate în cadrul acumulării, prelucrării, analizei datelor în vederea confirmării ipotezei, precum și a interpretării rezultatelor întru soluționarea problemei cercetate. Acest proces a fost susținut cu precădere de metoda *cercetării documentare*, cu suportul căreia au fost studiate monografiile și articole din țară și de peste hotare, cercetările și studiile referitoare la activitățile AP, la mediul de afaceri, îndeosebi interacțiunii lor, acte normative și documente ale AAPC și AAPL, precum și sursele din bibliotecile electronice internaționale și naționale etc.

Pentru asigurarea procesului cercetării au fost utilizate, de asemenea, *metoda analizei și metoda sintezei*.

Prin *metoda istorică* a fost asigurată susținerea cercetării evoluției interacțiunii administrației publice și mediului de afaceri, precum și a dinamicii evoluției abordărilor responsabilităților administrative în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova în diferite perioade de timp.

Întru identificarea unor posibilități de dezvoltare a mediului de afaceri din țară prin implementarea practicii internaționale, inclusiv în organizarea, modernizarea și dezvoltarea acestuia, autorul a aplicat *metoda comparativă*. Experiența internațională, în particular a României, ce ține de activitatea administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri, inclusiv domeniul serviciilor publice, a fost comparată în scopul identificării unor modele viabile aplicabile în Republica Moldova, cu cea națională.

Cercetând rolul administrației publice centrale, dar și al celei locale în dezvoltarea mediului de afaceri, domeniile, sectoarele de interacțiune cu mediul de afaceri, inclusiv prestarea

serviciilor publice, precum și factorii care influențează semnificativ aceste aspecte, întru identificarea tendințelor de dezvoltare a mediului de afaceri, a fost utilizată *metoda sistemică*. Fiind sisteme deschise, au fost supuși studiului și influența factorilor din exteriorul sistemului administrației publice asupra dezvoltării mediului de afaceri. Metoda nominalizată a fost utilizată în abordarea examinării și evaluării rezultatului interacțiunii AP cu mediul de afaceri asupra dezvoltării continue, eficiente, sustenabile și durabile, a modernizării și dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, inclusiv în contextul reformării administrației.

Întru asigurarea studierii și argumentării situației reale a unui sector, a unor factori și măsuri concrete cu impact semnificativ asupra îmbunătățirii mediului de afaceri în Republica Moldova, a fost aplicată metoda *studiului de caz*, care reflectă specificul reorganizării și gestionării proceselor de prestare a serviciilor publice în Instituția Publică „Agenția Servicii Publice” (ASP). Argumentarea necesității acestui studiu de caz este constituită din faptul că aceste aspecte sunt mai puțin reflectate în literatura de specialitate ce țin de tematica cercetată și în culegerile de bune practici, dar și de implementarea unor abordări, mecanisme și instrumente noi (ghișeul unic, centre multifuncționale, front office, back office), dar și de implicarea nemijlocită a autorului în aceste procese.

La etapa culegerii și acumulării datelor, a valorificării diverselor documente statistice, precum și la etapa analizei datelor conținute în ele, au fost aplicate și diferite procedee cantitative, de comparare, analitice de prelucrare, calcularea procentajului etc., apelându-se și la *metoda statistică*.

Sumarul capitolelor tezei. Lucrarea constă din introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 222 titluri, 8 anexe, 150 pagini de text de bază și 5 figuri.

Capitolul unu include analiza sub aspect istoriografic a materialelor științifice la tema tezei: studii, monografii, lucrări, articole publicate peste hotare și în țară, se studiază fundamentarea teoretică a rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri. În istoriografia inclusă în lucrare a fost acordată o atenție deosebită lucrărilor și publicațiilor la tematica studiată, dar și celor cu tangențe sau influențe asupra cercetării, inclusiv celor electronice, în special, care influențează și/sau pot influența dezvoltarea mediului de afaceri. Acumularea, examinarea și studierea literaturii de specialitate a constituit baza analizei comparative a situației existente în domeniu, prioritar analizând monografiile, publicațiile și studiile cercetătorilor autohtoni și a celor din România, care a fost condiționată de asemănarea condițiilor, dar și a sistemelor administrative. Totodată, au fost studiate și alte doctrine, în special, prin care se aborda rolul AP în dezvoltarea mediului de afaceri, a economiei în întregime. De asemenea, au fost analizate diverse studii aferente experienței altor state privind obiectul cercetat, a parteneriatelor dintre AP

și sectorul privat. În special, au fost studiate diverse abordări ale rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri, inclusiv în prestarea serviciilor publice. În rezultatul cercetărilor aspectelor teoretico-metodologice au fost identificate unele principii caracteristice interacțiunii AP cu mediul de afaceri, inițiindu-se o conceptualizare a rolului AP în dezvoltarea eficientă și durabilă a mediului de afaceri în Republica Moldova, a fost formulată problema de cercetare și căile de soluționare a ei.

În capitolul doi autorul studiază rolul AP în dezvoltarea mediului de afaceri din Republica Moldova, prin prisma instituționalizării atribuțiilor și responsabilităților aferente dezvoltării mediului de afaceri, implementării și optimizării cadrului regulator, inclusiv de creare a condițiilor favorabile (infrastructurii) acestuia, dar și de gestionare, prestare a serviciilor publice; identifică și analizează principalii factori care le influențează, precum și principalele criterii de clasificare și evaluare a lor. Este realizată o analiză evolutivă a misiunii AP care influențează dirijarea, reglementarea, organizarea mediului de afaceri în diferite perioade istorice, fiind identificate principalele tendințe de dezvoltare, modernizare a mediului de afaceri, principiile, funcțiile instituțiilor cu atribuții în elaborarea și implementarea documentelor de politici, de organizare generală și reglementare a mediului de afaceri. Au fost cercetate cadrul normativ, modificările acestuia în dinamică, a altor factori cu influențe semnificative asupra dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, fiind identificate și analizate unele probleme, impedimente, deficiențe și propuse linii de rezolvare a lor. Un subcapitol aparte a fost dedicat cercetării atribuțiilor administrației publice centrale cu influențe și interacțiuni în domeniul mediului de afaceri. Ca rezultat, constatându-se o dinamică pozitivă, dar insuficientă și slab eficientă vizavi de măsurile întreprinse de acestea în dezvoltarea mediului de afaceri, au fost identificate și unele probleme structurale și funcționale ale APC, propunându-se ajustările structurale la obiectivele stabilite și identificării responsabilității concrete ale acestora aferente asigurării dezvoltării mediului de afaceri. Constatându-se, de asemenea, și o dezvoltare și îmbunătățire esențială a cadrului normativ aferent dezvoltării mediului de afaceri, au fost identificate și unele disensiuni, constrângeri, ambiguități, întru rezolvarea cărora au fost înaintate recomandările respective. S-au analizat și modalitățile principale existente de influență asupra dirijării, reglementării mediului de afaceri, prin prisma gradului de implicare al AAPC și AAPL în acest proces. De asemenea, într-un subcapitol separat a fost cercetat rolul APL în asigurarea dezvoltării mediului de afaceri la nivel local, îndeosebi în crearea infrastructurii de dezvoltare a mediului de afaceri (zonelor economice libere, parcurilor industriale, tehnologice, clusterelor, centrelor multifuncționale, ghișeele unice etc., precum și a infrastructurii de asigurare și susținere a acestuia (piețe de resurse, rețele de aprovizionare cu resurse și utilități, piețe de

desfacere etc.). Au fost analizate, în acest sens, responsabilitățile AP, cadrul normativ existent, principalii factorii de influență, dar și practica curentă de asigurare a dezvoltării mediului de afaceri de către AAP. Au fost generalizate constatările, concluziile și problemele curente cu care se confruntă, dar și identificate unele căi de optimizare, fiind prezentate și propuneri de remediere.

Capitolul trei este dedicat studierii problematicii aferente rolului AP în dezvoltarea și modernizarea mediului de afaceri din Republica Moldova în cadrul reformării administrației publice și integrării europene, inclusiv prin misiunea de prestator de servicii publice. Este analizată în acest sens situația existentă în identificarea și realizarea oportunităților de dezvoltare și modernizare a mediului de afaceri. Sunt analizate măsurile îndeplinite și perspectivele modernizării și eficientizării mediului de afaceri în Republica Moldova în contextul realizării angajamentelor asumate în cadrul acordurilor bilaterale, inclusiv aferente integrării europene, dar și identificate principalele probleme ce apar în fața AAP în cadrul realizării dezideratelor aferente acestuia. A fost analizat și modul cum se modifică rolul AP în funcție de existența, identificarea surselor, realizarea reformelor administrative, inclusiv celor condiționate de clauzele acordurilor bilaterale, inclusiv AA. Generalizând constatările și concluziile, s-a încercat elaborarea propunerilor de optimizare a dezvoltării mediului de afaceri și soluționarea unor probleme identificate, inclusiv la prestarea unor servicii publice în perspectiva integrării europene și s-a prezentat un studiu de caz care reliefează aceste schimbări în realitate.

În concluzii și recomandări sunt generalizate constatările și concluziile de bază ale cercetării rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova prin prisma cadrului instituțional-funcțional, al cadrului normativ, dar și al factorilor de influență, sunt formulate principalele concluzii și recomandări de realizat (măsuri) în vederea ajustării cadrului instituțional și normativ, eficientizării activității APC și APL, optimizării și adaptării acestuia la condițiile și cerințele contemporane internaționale, regionale, îndeosebi cerințelor pieței Uniunii Europene, asumate prin angajamentele acordurilor bilaterale, inclusiv a AA. Ca urmare a identificării unor diferențe de percepție și a motivelor acestora, au fost expuse și unele propuneri privind direcțiile cercetărilor de perspectivă a tematicii, prin inițierea conceptualizării dezvoltării și modernizării mediului de afaceri în Republica Moldova, inclusiv prin lucrarea prezentată.

1. ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN DEZVOLTAREA MEDIULUI DE AFACERI

1.1. Aspecte istoriografice aferente viziunilor și conceptelor privind rolul administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri

Evoluția societății pe parcursul istoriei are loc prin constituirea unui sistem democratic de guvernare. Analiza acestei evoluții demonstrează că fiecare societate presupune o conducere cu putere legală. Existența societății este condiționată de necesitatea funcționării sistemului social, de existența unui actor activ și important de reglator al vieții publice a oamenilor, interacțiunii în sfera relațiilor sociale și al conduitei lor, în satisfacerea intereselor comune, inclusiv pentru asigurarea drepturilor și libertăților, în fine - are nevoie de autoritatea care să o administreze, iar mediul de afaceri nu constituie o excepție în acest sens. În societatea modernă așteptările populației sunt îndreptate spre autoritățile publice ca spre un important organizator și asigurător al condițiilor favorabile dezvoltării societății, inclusiv pentru mediul de afaceri. În aceeași măsură sunt orientate spre administrația publică și așteptările întreprinderilor, societăților de producție, comerciale, nonguvernamentale, antreprenorilor și altor entități. Având o structură multiaspectuală și dispunând de o multitudine de interacțiuni și interferențe cu diferite medii, domenii, sectoare - autoritatea, inclusiv administrația publică, reprezintă un fenomen complex, pluriaspectiv care necesită diversitate și multitudine de abordări științifice. În literatura de specialitate ea este examinată nu numai sub aspectul funcției de administrare a activității în comun a oamenilor, dar și ca forță organizată, care asigură unitatea de acțiuni ale formațiunilor sociale și ordinii stabile, ce constituie premisele și condițiile de confort pentru mediul de afaceri și întreaga societate. În dependență de condițiile istorice formate la o etapă concretă a dezvoltării societății, autoritatea este definită drept capacitatea reală a unor persoane, grupuri sociale, clase, a poporului în întregime de a-și realiza voința cu ajutorul unor metode speciale, inerente unei autorități concret-funcționale [24, 48, 221, 222].

În acest capitol, vor fi examinate unele teorii, concepte și viziuni, care după părerea noastră, au o însemnătate deosebită în activitatea administrației publice și care pot avea o semnificație importantă și în cercetarea rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, pentru instruire, dar și în aplicarea practică, inclusiv studiind experiența, succesele și greșelile cercetătorilor administrațiilor publice, din țări separate sau din Uniunea Europeană, precum și încercările lor de a rezolva probleme specifice, inclusiv de dezvoltare a mediului de afaceri.

Cercetările științifice ale teoriilor, concepțiilor și adoptarea oricărei tipologii conduce la concluzii în legătură cu specificul teoriilor. Astfel, abordările clasice presupun structuri și procese clar definite și stabile, scopuri organizaționale clare, iar misiunea managerilor rezumându-se în descoperirea celor mai eficiente proceduri, întru maximalizarea atingerii scopurilor propuse.

În perioada de după cel de-al Doilea război mondial unele teorii clasice au fost preluate, fiind aprofundate prin noi abordări și teorii, așa - numitele teorii contemporane, iar ca urmare a interpretărilor și exagerărilor admise, pentru depășirea barierelor din această orientare, au apărut și au fost dezvoltate mai multe preocupări științifice în cadrul managementului relațiilor umane. Unii teoreticieni, precum C. Argziris, R. Likert, McGregor, au susținut ipoteza potrivit căreia oamenii așteaptă ca munca să le ofere și alte recompense decât cele financiare sau sociale, de exemplu, cele de securitate și tratament mai uman, de satisfacție morală sau o viață socială bogată. Schimbarea accentului asupra oamenilor în organizație, a dat apariție *teoriei Dezvoltării Organizaționale*, care este considerată o viziune, concepție de creștere a eficienței organizaționale prin determinarea unor schimbări planificate, pe termen mai îndelungat. Această viziune, strategie își propunea îmbunătățirea calității vieții indivizilor și a performanțelor organizaționale prin perfecționarea strategiilor de abordare și schimbare atât la nivelul membrilor organizațiilor, cât și la nivelul structurii sistemului organizațional [5, 49]. Scopul acestei teorii este de a face organizațiile mai flexibile și adaptabile la schimbare, iar dezvoltarea organizațională solicită implicarea, folosirea unor agenți de schimbare (experți), rolul cărora este de a observa, analiza și diagnostica problemele cu care se confruntă organizația, prezentând ulterior soluții de rezolvare a dificultăților existente, inclusiv în cadrul de înființare și funcționare a firmelor într-o anumită țară sau regiune.

Bazele managementului științific au fost puse în lucrările lui M. Weber, F. Teylor, H. Fayol, G. Emerson, L. Gulick, L. Urwick, P. Drucker. Lucrările lor au servit drept puncte de reper în elaborarea formelor și metodelor noi de organizare și activitate a administrației publice. Un aport substanțial în evoluția conceptului de administrare publică a constituit-o *teoria birocrației* a lui M. Weber, în care sunt identificate elementele unui model rațional de administrare care sunt actuale și astăzi și care ar trebui să le cunoască și să le aplice un factor de decizie din AP, inclusiv APL: diviziune a muncii fixată și oficializată; ierarhie clar definită; un sistem de reguli stabilite și explicite; separare a drepturilor și mijloacelor personale de cele oficiale; selecție și o carieră a personalului pe criteriul calificărilor tehnice [4, 49].

Clasicul teoriei administrării este considerat, pe bună dreptate, *Henry Fayol*, care este cea mai importantă personalitate, pe care Europa a dat-o științei administrației la începutul sec. XX.

„Teoria administrației” a lui Henry Fayol este expusă în lucrarea „Administrarea generală și industrială”, publicată în anul 1916. Henry Fayol a demonstrat, că principiile formulate de el sunt universale și pot fi aplicate în diverse domenii: în economie, legiferarea businessului, cunoașterea mediului de afaceri, concurenței și organismele publice ș. a., în administrația publică, în armată.

Henry Fayol a dezvoltat o „doctrină administrativă” ce pune accentul pe problemele de organizare internă și de gestiune a activității, el propunea o structură a funcției de conducere în cinci componente. Astfel, conform autorului *a conduce înseamnă: a prevedea și a planifica, a organiza, a comanda, a coordona și controla* [4].

Frederic Taylor, considerat părintele managementului științific, a fost cel, care printre primii a dezvoltat setul de principii științifice ce aveau ca scop eficientizarea activității administrației, inclusiv a mediului de afaceri. Ideea și temelia managementului științific era că productivitatea muncii poate fi majorată, eficientizată urmând și respectând un set de principii manageriale. Un nou concept la acea vreme introdus de Taylor este constituit din specializarea și diviziunea muncii. Acesta determină că în cadrul organizației fiecare individ trebuie să aibă un rol distinct și clar definit de restul [49, 53]. Concepția managementului științific al lui *Taylor* a demonstrat modul în care organizațiile își pot folosi proprii membri în mod deliberat. Principiile elaborate de Taylor sunt aplicate și în prezent în managementul administrației publice [4, 146]. Managementul științific a avut și continuă să aibă o influență semnificativă asupra dezvoltării intelectuale a administrației publice.

Un alt concept cu valențe și influențe asupra mediului de afaceri, conceptul de administrare eficientă care a fost elaborat de cercetătorii nominalizați mai sus *Luther Gulick* și *Lyndal Urwick*, are în viziunea noastră, importanță teoretică și practică în examinarea și analiza rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri. În lucrarea „Documente asupra științei administrației” au fost stabilite șapte funcții care definesc responsabilitățile administrative ale unui executiv și care sunt cunoscute sub acronimul POSDCORB – *un dispozitiv mnemonic inventat de Luther Gulick în 1937 să atragă atenția asupra diferitelor elemente funcționale ale activității unui conducător în administrația publică*. Aceste funcții sunt: planificarea, organizarea, selectarea personalului, dirijarea, coordonarea, raportarea, elaborarea bugetului [4, 144].

Cercetarea prezentă se bazează pe realitatea că statul și societatea constituie o formațiune integrală, sub aspectul structurii, însă fiecare dintre ele constă dintr-o multitudine de elemente, a căror activitate are un caracter coordonat de autoritate, iar mediul de afaceri are interferențe atât cu societatea cât și cu administrația (statul). Astfel, cercetările și lucrările teoretice vin să ne

susțină în cercetarea, înțelegerea și conceptualizarea tematicii propuse, de rând cu teoriile și concepțiile moderne.

Abordarea de *noua administrație publică* a solicitat recunoașterea valorilor implicate în procesul de cercetare și un rol de avocat mai puternic pentru oamenii de știință din domeniul social. Adepții *conceptului de noua administrație publică* au subliniat valorile care au fost susținute și de teoriile anterioare cu privire la procesul de organizare în sectorul public, principala printre acestea fiind criteriul de eficiență în administrația publică. Ei au menționat că eficiența este o valoare aleasă dintr-un set larg de valori și că adoptarea acestei valori împiedică atenția pentru alte valori, așa ca echitatea sau participarea [4]. Mai mult decât atât, ei au menționat că tendința spre o guvernare tehnocrată, care pare să fie implicată într-o dependență mare de eficiență ca valoare de bază, în vederea realizării eficienței raționale, necesită creșterea depersonalizării și obiectivității în administrația publică.

O abordare originală a fost făcută de Vincent Ostrom (1971), care a încercat să meargă mai departe de aspectele birocratice ale administrației publice din America spre o concepție largă a acțiunii colective fundamentate simetric pe interesele tuturor celor aflați atât în sfera de producție cât și în sfera de consum. Ostrom arăta că, curentul principal al teoriei administrației publice, începând de la Wilson, a fost preocupat de eficiența procesului de administrare, eficiență solicitată prin intermediul mecanismelor de centralizare și control. Rezultatul acestor abordări a condus la criza intelectuală în administrația publică, în care teoreticienilor și practicienilor le lipsește un spirit clar de identitate și de încredere pentru a face față problemelor cu care se confruntă. Ostrom indică o soluție pentru această criză în activitatea teoreticienilor administrației publice. Această soluție este bazată pe trei elemente-cheie, primul din care este „individualismul metodologic” sau prezumția că individul care este un reprezentant individual al factorului de decizie - este unitatea de bază a analizei organizației. Factorul de decizie individual, comparabil în multe privințe cu clasicul „om economic”, este presupus a fi autointeresat, rațional, cunoscător al mediului de afaceri și care caută să maximizeze gradul de utilitate al lui în organizație. Al doilea element-cheie îl reprezintă „bunurile publice” asociate cu rezultatele organizațiilor publice, care se deosebesc de bunurile private în virtutea faptului că sunt extrem de indivizibile. Bunul public furnizat pentru o persoană sau grup va fi accesibil pentru utilizare de către toți. Organizațiile publice nu trebuie să fie văzute ca simple unități birocratice care prestează servicii. Mai curând, ele trebuie vizualizate ca un mijloc de alocare a capacităților de luare a deciziilor în scopul furnizării bunurilor și serviciilor care răspund preferințelor cetățenilor în diferite contexte sociale. Al treilea element-cheie este constituit din ideea că diferite tipuri de structuri de decizie influențează diferit asupra comportamentului persoanelor care doresc strategii de maximalizare.

Ostrom a avut un rol considerabil în dezvoltarea teoriei administrației publice considerând important reformarea organizațiilor publice ca structuri sociale, prin intermediul cărora se distribuie bunurile publice și bunurile produse de întreprinderile private, precum și pentru descoperirea modalităților în care noile organizații ar putea fi făcute mai receptivă la preferințele indivizilor.

Noul Management Public și guvernul antreprenorial reinventat au atins o dezvoltare deplină în anii 90 ai secolului trecut. Bazat pe alegerea publică și teoriile de market, Noul Management Public susține că sectorul privat și sectorul public sunt în esență la fel ca scop, oameni și procese; astfel, serviciul public trebuie să fie obiectul aceluiași set de stimulente și constrângeri economice ca și businessul. Ideile cu privire la *noile standarde și roluri ale guvernului* sunt dezvoltate în lucrarea lui David Osborne și Ted Gaebler „Reinventing Government” (1992). Osborne și Gaebler au identificat zece principii prin care angajații din sectorul public ar putea aduce rezultate esențiale reformei administrației publice – principii, care stau la baza noului management public [4], inclusiv: privatizarea și/sau concesionarea unei părți din serviciile publice către sectorul privat; neimplicarea managerilor în toate activitățile administrative, ei având un rol strategic; competiție și concurență; misiune exactă și singulară fiecărui departament; alocarea fondurilor în funcție de raportul obiective-rezultate și output - ul real obținut; perfecționism în deservirea clienților-cetățenilor; asigurarea capacității de autofinanțare; prevenirea apariției unor nevoi (exemplu: prevenția incendiilor, epidemiilor, reciclare, campanii antifumat etc.); înlocuirea controlului ierarhic prin teamwork și a metodei „comandă și control” prin restructurarea pieței, stimularea investitorilor privați de a se implica în livrarea de servicii cu participarea parțială a fondurilor bugetare. Aceste zece principii ale lui Osborne și Gaebler servesc ca o nouă concepție de activitate și structură a administrației publice, care ține cont de interesul mediului de afaceri, constituind o listă de control analitic pentru reorganizarea activității administrației publice [4, 198].

La etapa actuală importanța Noului Management Public în dezvoltarea concepțiilor cu privire la administrația publică se reflectă prin faptul că această abordare a propus și a promovat reforma managementului în administrația publică nu numai prin introducerea tehnicilor, dar și prin impunerea unor valori, în mod special, un set de valori extrase în mare măsură din sectorul privat. În acest context, Noul Management Public a argumentat că autoritățile administrației publice ar trebui să adopte nu numai tehnici din administrarea businessului, dar ar trebui, de asemenea, să preia și unele valori din domeniul businessului. Astfel, această concepție a promovat concurența, preferința pentru piață, mecanismele de alegere socială și respectul pentru spiritul antreprenorial [4, 198]. Noul Management Public a introdus în administrația publică

ideile de deservire a clientului, măsurarea performanței și modelul de piață, ce influențează atât antrenarea mediului de afaceri în soluționarea necesităților comune, cât și în dezvoltarea lui. Totodată, în viziunea noastră, este foarte esențial și important ca activitatea AP, în special ce ține de rolul acesteia în dezvoltarea mediului de afaceri, să se bazeze și pe *principiul asigurării echilibrului în dinamică* (echilibrul interesului public și cel privat, al resurselor cu beneficiile de generat etc.) și *principiul prioritizării* (sarcinilor, obiectivelor etc.), precum și al asigurării condițiilor favorabile, inclusiv pentru mediul de afaceri, aceste principii fiind consfințite în legea supremă a țării – constituție și, respectiv, în legile generale, ordinare de organizare și funcționare a AAP [4].

La începutul anilor '70 ai secolului al XX-lea mai mulți teoreticieni ai administrației publice, fiind ademeniți, au urmat colegii lor din alte domenii (variind de la artă și arhitectură până la sociologie și filosofie) în a aborda ideea de postmodernism. Astfel, au început să exploreze mai critic abordările teoretice care stau la baza modelului rațional de administrare recunoscut ca temelie modelului rațional de administrare a lui Herbert Simon. Argumentul acestei explorări a fost ideea, că administrația publică, asemenea altor științe sociale, a devenit dependentă de abordarea particulară a teoriei - pozitivismul - și că această abordare subtilă, dar dramatică limitează intervalul de gândire posibilă în domeniu. Abordarea pozitivistă argumentează, că științele sociale pot fi înțelese folosind aceleași abordări care se aplică pentru științele naturale. Din acest punct de vedere, faptele care au loc în societate sau organizație, pot fi separate de valori; rolul științei este de a se concentra mai degrabă pe fapte decât pe valori. Faptele pot fi observate și măsurate, la fel ca și comportamentul elementelor fizice sau chimice. La rândul lor, concepțiile și teoriile pot fi construite pe baza acestor observații de „manifestare a comportamentului”. Aceste idei au fost extinse în continuare în eforturile de a angaja perspectivele de gândire postmoderne, în special, în discuțiile teoretice cu privire la înțelegerea organizațiilor și ale altor structuri, inclusiv ale celor ce produc bunuri și prestează servicii. Janet V. Denhardt, Robert B. Denhardt (2011) susțin în lucrarea „The new public service: serving not steering” că abordările postmoderniste sunt diverse și complexe, dar majoritatea ar putea argumenta că problema cu care ne confruntăm astăzi este că ne-am pierdut capacitatea de a spune *ce este real* [4, 197].

Concepția sociologică, care are și ea o mare însemnătate în studierea și dezvoltarea mediului de afaceri, a avut la baza ei trei curențe de idei, care aparțineau sociologilor, politologilor și juriștilor. Sociologii preocupați de administrația publică susțineau această dezvoltare în cadrul sociologiei organizațiilor continuând tradiția weberiană, fie în cadrul sociologiei statului susținută de Pierre Birnbaum. Aflându-se la confluența dintre studiile clinice

realizate de către psihosociologi asupra relațiilor umane din marile firme industriale și analizele teoretice ale lui Max Weber asupra birocrăției, această concepție, elementul de bază în mare parte al căreia este dezvoltarea sociologiei organizațiilor, totuși vine să ofere prin abordările sociologice ale științei administrative, referințe teoretice și metodologice absolut necesare științei administrative. Sociologia organizațiilor, care pleacă de la postulatul conform căruia „funcționarea unei organizații nu poate fi înțeleasă doar ținând cont de regulile explicite care o guvernează, acestea trebuind să fie completate de o analiză a motivațiilor, a comportamentelor și a strategiilor membrilor săi” este aplicabilă și înțelegerii funcționării mediului de afaceri [176].

După cel de-al Doilea război mondial, în dezvoltarea sociologiei organizațiilor putem distinge mai multe etape, curente, dar și abordări ale analizei proceselor. Astfel, în cadrul abordării sistemice de analiză a proceselor putem distinge analiza funcțională, ca o etapă separată, dar și analiza elementelor constitutive, ca o altă etapă sau componentă. Aici putem menționa ca reprezentanți ai abordării sistemice pe Simmel Parsons (1937) și Levine Merton (1940), care, analizând diferite elemente constitutive ale organizației, au făcut referire la contribuția pozitivă (funcțională) sau negativă (disfuncțională) a acestora la coeziunea „întregului”, Philip Selznick (1949) care a demonstrat modul în care relațiile informale întreținute de către o organizație cu mediul său o fac capabilă să supraviețuiască și să acționeze. La dezvoltarea acestei abordări și-a adus contribuția și Alvin Gouldner (1950), care a studiat procesul de birocratizare prin care organizația trece de la relații de încredere personalizate la proceduri formalizate, și Peter Blau (1955), care a analizat impactul comportamentelor informale asupra funcționării organizațiilor [176].

De asemenea o atenție, dar și o importanță deosebită în concepția de dezvoltare sociologică a organizației a acordat și abordarea strategică, care pune accentul pe mecanismele de schimb, studiul comportamentului factorilor indispensabili reușitei organizației, dar și al AP, examinată și ea din punctul de vedere al unei persoane. Aici menționăm analiza lui Michel Crozier, care pornește de la ipoteza conform căreia orice organizație se structurează în jurul relațiilor de putere, care dau naștere unor interacțiuni și care sunt interdependente. O tendință care, în contextul tematicii cercetate, de rând cu curentul instituțional merită atenție sporită, este și curentul decizional, denumit și „abordare decizională”, care a fost elucidat într-o serie de lucrări ale lui Homes Jamoses „Sociologia deciziei”, 1969) și ale lui Lucien Sfez „Critica deciziei”, 1973), prin care s-a încercat de a explica modul de luare a deciziilor prin identificarea actorilor care iau parte la proces și a influenței acestora [176].

Criza fiscală din anii '70 ai secolului trecut, la nivel practic, a condus la o varietate de eforturi pentru a constitui un guvern care „lucrează bine, dar costă mai puțin”. Măsurile fiscale

de austeritate, eforturile de a îmbunătăți productivitatea publică și experimentele cu mecanisme alternative de contractare și privatizare, inclusiv de livrare a serviciilor, pot fi privite ca bază a „raționalismului economic”, un efort de a găsi soluții pentru problemele guvernamentale, bazat pe analize. Totodată, managerii publici, interesați de responsabilitate și performanțe înalte, au început să restructureze agențiile lor birocratice, să redefinească misiunea lor organizațională, să raționalizeze procesele și să descentralizeze procesul de luare a deciziilor [4, 198].

Dezvoltarea teoriilor și concepțiilor referitoare la organizarea publică și organizațiile publice (umanismul organizațional, postmodernismul, noua administrație publică) au creat condiții pentru abordarea unei noi concepții în administrația publică - a *Noului Serviciu Public*. Susținătorii acestei abordări - Janet V. Denhardt și Robert B. Denhardt descriu un grup de idei similare incluse în teoriile anterioare. În același timp, Noul Serviciu Public propune un șir de lecții practice pentru cei din AP. Aceste lecții mai degrabă se consolidează reciproc, dar nu se exclud. Printre ideile promovate de această abordare Janet V. Denhardt și Robert B. Denhardt consideră cele mai convingătoare următoarele:

- interesul public este mai degrabă rezultatul dialogului despre valorile comune decât agregarea intereselor individuale. De aceea, funcționarii publici trebuie să se concentreze pe construirea relațiilor de încredere și colaborare cu cetățenii. Cetățenii demonstrează o preocupare sporită pentru întreaga comunitate, iar guvernul, la rândul său, trebuie să fie receptiv la necesitățile și interesele cetățenilor și trebuie să lucreze cu ei pentru a construi o societate civilă;
- persoanele care administrează treburile publice trebuie să contribuie la construirea noțiunii colective, comune de interes public bazate pe cercetări;
- plasarea interesului public (al cetățeanului) deasupra antreprenorului;
- cetățenii implicați în realizarea politicilor publice nu sunt limitați în stabilirea priorităților, iar organizațiile publice trebuie să gestioneze astfel încât să consolideze și să încurajeze implicarea cetățenilor în toate aspectele și etapele de elaborare și implementare;
- administratorii publici sunt încurajați să fie receptivi la toate normele concurente, valorile și preferințele sistemului complex de guvernare;
- administratorii publici trebuie să cunoască și să gestioneze mai mult decât numai cerințele și resursele programelor lor;
- acordarea valorii oamenilor, nu numai productivității [197].

Analizând paradigmele aferente AP, ce pot avea influențe și asupra dezvoltării mediului de afaceri, cu referință la Nicolas Henry, vom menționa că în lucrarea sa „Administrația publică în afaceri” dânsul identifică cinci paradigme: dihotomia politică administrație; principiile

administrației; administrația publică, știința publică; administrația publică ca management; administrația publică ca administrație publică.

Aici putem menționa că prima paradigmă a pus accentul pe locul unde trebuie să fie administrația publică – guvernul, și că ea trebuie să se axeze pe „birocrăția guvernului...”, iar cea de a doua - principiile administrației publice, a salvat de la eliminarea din universități a administrației publice ca domeniu distinct de studiu și a asigurat o dezvoltare cu rapiditate neașteptată a administrației publice. Un efect profund a avut-o a treia paradigmă, administrația publică – știință politică, asupra caracterului administrației publice, care „s-a născut în casa științei politice” [52].

Administrația publică ca management, care constituie cea de a patra paradigmă, a avut și are influențe esențiale benefice asupra dezvoltării administrației publice și a relațiilor administrației publice – business. Aceasta se reflectă prin presiunea care a avut-o și o are asupra specialiștilor AP pentru a dezvolta noi metodologii de conducere, noi tehnici, tehnologii și instrumente utilizate, inclusiv a programelor analitice de știință a AP, dezvoltând și întărind poziția științei AP. Cea de a cincea paradigmă, AP ca AP, a influențat înființarea Asociației Naționale a Oamenilor de Știință din Afaceri Publice și Administrație și acreditarea universităților și colegiilor în domeniul AP, prin accelerarea schimbării fundamentale în modul de percepție a guvernului și a administrării lui, a celor trei sectoare – public, privat și nonprivat.

Deosebit de interesantă ne pare paradigma a cincea, care ne spune că administrația publică se caracterizată prin revizuirea și reinventarea unei guvernări bazate mai mult pe parteneriat și colaborare, competiție și tehnologii noi, transparență și evaluare, satisfacerea clienților și multe alte progrese asemănătoare. Perioada ce corespunde cu anii 80 ai secolului trecut se caracterizează, de asemenea, și prin transferarea de către guverne prin plan sau prin obișnuință, forțele lor tradiționale înspre mai multe direcții: către unele grupuri de cetățeni; către unii cetățeni (adesea prin tehnologii de informare); către autoritățile publice; către parteneriatele public-private; către sectorul privat; înspre sectorul nonprofit, către alte asociații guvernamentale [52].

Studierea literaturii de specialitate, precum și experiența altor țări demonstrează, că AP are rol de lider și atrage după sine, în sensul intelectual, societatea. În același timp, ea este forța motrice de dezvoltare a societății cu condiția, că în societate se vor acumula îndeajuns cunoștințe științifice cu privire la administrația publică, iar aceste cunoștințe vor fi apreciate și aplicate în practică. În această ordine de idei menționăm, că implementarea principiilor științifice în procesul de administrare este posibilă atunci când societatea va conștientiza că are dreptul să conducă în exclusivitate oameni competenți, pregătiți din punct de vedere profesional și moral

[4]. Toate teoriile, concepțiile și viziunile vin în susținerea și dezvoltarea științei administrației publice, dezvoltarea și îmbunătățirea activității AAP, a relațiilor dintre AP cu mediul de afaceri, cu societatea în întregime.

Principalul scop al activităților de cercetare desfășurate de Comisia Europeană prin Direcția Generală Afaceri Economice și Financiare (DG ECFIN), este de a sprijini procesul de stabilire a politicilor europene în domeniu, inclusiv a economiei comunitare, dar și, implicit, a mediului de afaceri al țărilor - membre. În acest sens dezvoltă instrumente de cercetare și analiză a datelor, utilizându-le pentru a stabili care sunt prioritățile și pentru a da direcția optimă tuturor politicilor Comisiei Europene, generalizează și internalizează informațiile de specialitate, instrumentele, dar și analizele din exterior și organizează, dacă este cazul, dezbateri și discuții pentru a găsi noi priorități, pentru a disemina și comunica rezultatele activităților de cercetare legate de prioritățile de politică economică ale Comisiei, pe plan intern și extern. Aceste cercetări se concentrau asupra funcționării Uniunii Economice și Monetare, studiind subiecte ce variaau de la stabilitatea financiară în contextul extinderii până la contribuția la performanțele macroeconomice aferente reformelor structurale aplicate ca parte a Strategiei de la Lisabona. În cadrul cercetărilor se analizau, de asemenea, implicațiile economice ale îmbătrânirii, migrației populației și numeroase aspecte economice mondiale. DG ECFIN utilizează în cadrul cercetărilor un model macroeconomic global numit QUEST pentru a analiza și studia politicile macroeconomice. Macromodelul structural se încadrează în tradiția neokeynesismului și se bazează pe fundamente microeconomice derivate din optimizarea profitului generat în mediul de afaceri și a utilității, care include fricțiunile de pe piața bunurilor, financiară și piața forței de muncă, aplicând sondajele în rândul întreprinderilor și consumatorilor, bazele de date economice [29].

În concluzie, cercetările menționate denotă rolul important deținut de către AP, îndeosebi a Guvernului, APC și APL în dezvoltarea economică și implicit a mediului de afaceri, prin:

- examinarea și analiza situației economice reale a țării, a resurselor existente și necesare;
- creării infrastructurii favorabile de dezvoltare a mediului de afaceri;
- creării condițiilor de dezvoltare a sferei productive orientate la asigurarea necesităților societății și exporturilor;
- creării infrastructurii necesare dezvoltării economice, inclusiv a mediului de afaceri;
- eficientizarea activității AP.

1.2. Analiza cercetărilor și abordărilor științifice aferente rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri

În continuare, în temeiul viziunilor și concepțiilor studiate și analizate, vom încerca prin abordările de analiză a managementului să reliefăm și să desprindem rolul și importanța AP în dezvoltarea mediului de afaceri. Fără a trata în detaliu fiecare din aceste abordări, având în vedere limitările inerente date de caracterul tematicii cercetate, vor fi totuși trecute în revistă principalele abordări sau paradigme de dezvoltare a administrației publice, ale autorilor străini și autohtoni, îndeosebi privind aspectele ce țin de interacțiunea autorităților administrative cu mediul de afaceri, ce pot să-l influențeze sau care pot să scoată în evidență natura fiecărei abordări și influența sa în dezvoltarea mediului de afaceri.

Pe parcursul ultimelor decenii, multe cadre academice și autori în domeniul managementului au pus accentul pe abordarea sistemică pentru studiul și analiza gândirii de management la general și pentru managementul administrației publice în particular. Un sistem este în esență o mulțime sau un ansamblu de obiecte intercorelate sau independente, astfel încât formează o unitate complexă. Teoria sistemelor s-a dovedit aplicabilă și în teoria și știința administrativă. Deși abordarea sistemică are limite, pentru a o face accesibilă studiului, ea este un sistem deschis în raport cu mediul. Astfel, când se fac previziuni, nu este de ales, ci trebuie să se țină cont de variabilele exterioare cum ar fi condițiile reale, piețele, tehnologia, forțele sociale și reglementările.

Practicienii inteligenți și experimentați și mulți autori de management, inclusiv administrativ, cu experiență practică care s-au obișnuit să vadă problemele și activitățile lor ca o rețea de elemente interconectate cu interacțiuni zilnice între mediile interne sau externe sunt adesea surprinși să descopere că mai mulți autori privesc abordarea sistemică ca pe ceva nou. Desigur, studiul atent și accentuarea caracterului sistemic au forțat mulți manageri și cadre didactice să ia în considerație mai perceptiv diferitele elemente în interacțiune, lucru care afectează teoria și practica rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri.

Anii '60 sunt marcați de o spectaculoasă dezvoltare a studiilor care converg către știința administrației. Această dezvoltare este însoțită de tensiuni puternice; intitulată știința a administrației, cunoaște studii asupra unor obiecte variabile și demersuri din perspective diferite. În această perioadă coexistă trei concepții esențiale:

- concepția *juridică*, al cărei scop esențial este de a se ajunge la o mai bună cunoaștere a structurilor și funcționării administrației publice, privilegiind reflecțiile asupra textelor;

- concepția *managerială*, îndreptată spre cercetarea și punerea în aplicare a tehnicilor celor mai eficiente de management și care tinde să depășească clivajul public - privat;
- concepția *sociologică*, care caută să progreseze în cunoașterea fenomenelor administrative cu ajutorul metodelor și conceptelor sociologice.

Această coexistență, clasificare, nu exclude interferențele și încrucișările prin combinarea unora dintre elementele de apropiere.

Conceptul juridic al cercetării și cunoașterii științei administrației publice presupune:

- totalitate de metode și reguli;
- cunoașterea realității obiective.

Acest concept include analiza structurilor instituționale, misiunea, funcțiile și funcționalitatea autorităților statale, inclusiv a autorităților de administrație publică prin prisma cadrului normativ și a realității existente, evoluțiile sau deficiențele, precum și ajustările necesare. Importanța examinării și cercetării tematicii propuse în prezenta, prin intermediul conceptului nominalizat, este foarte semnificativă, din care considerente i-am acordat un capitol separat.

Resursele utilizate în sectorul public sunt resurse asigurate de regulă din bugetul de stat sau din bugetele locale (cele din domeniul apărării, sănătății, învățământului, asistenței sociale, televiziunea publică). Însă sunt și servicii care se finanțează din fonduri private (transportul în comun, gospodăria comunală etc.) [27]. Quantumul bugetului consolidat (de stat și ale bugetelor locale) este limitat, iar sursa lor principală este reprezentată de taxele și impozitele percepute de la persoanele fizice și juridice. Dezechilibrul între quantumul de formare al acestor bugete și posibilitățile reale ale contribuabililor la formarea lor, depășirea gradului de suportabilitate al acestora, descurajează plata contribuțiilor în bugetele respective și încurajează fraudă și evaziunea fiscală [42]. Astfel, folosirea eficientă a resurselor bugetare alocate pentru acoperirea cât mai multor nevoi sociale devine necesară. Creșterea nevoilor sociale coroborate cu scăderea veniturilor bugetare impun, cu atât mai mult, creșterea eficienței și eficacității în sectorul public, cu cât a devenit clar că neglijarea eficienței duce la risipă și la contraperformanță în sectorul public, îndeosebi a celor care influențează dezvoltarea mediului de afaceri [42, 49, 203].

Raportând cele menționate la interacțiunile dintre AP și mediul de afaceri, precum și la modalitățile de îmbunătățire a acestor relații, vom diviza două direcții, în viziunea noastră, foarte importante:

- asigurarea unei bune guvernări a activității AP la toate nivelurile,
- crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea mediului de afaceri.

Economia globală prezintă organizațiilor oportunități, dar și posibilități, care nu existau cu 10 ani în urmă, totodată, generând și mai multe riscuri condiționate de schimbarea modului de a face afaceri (aplicarea internetului și externalizarea extensivă către țări cum ar fi China). Întru asigurarea gestionării acestor schimbări, organizațiile ar trebui să aplice gândirea și activitatea bazată pe riscuri. Această abordare presupune identificarea, tratarea și controlul riscurilor în vederea atingerii obiectivelor stabilite, inclusiv în dezvoltarea mediului de afaceri [41].

În dimensiunea sa istorică, dezvoltarea bazată pe risc este un concept tânăr și, în același timp, unul dintre puținii termeni de afaceri cu origini directe în mediul comercial și financiar și nu derivat din vocabularul militar. În timp ce în anii '70 „riscul” era o noțiune asociată, în special, cu științele naturii și mai puțin cu teoria de dezvoltare a administrației, în ultimii ani, conceptul de dezvoltare bazată pe risc a câștigat importanță în rândul decidenților nu numai din lumea afacerilor. Economisti americani Harry M. Markovitz și James Tobin, laureați ai premiului Nobel, au jucat în acest context rolul de pionieri. Lucrările acestora s-au concentrat pe conceptele de portofolii care asigură cel mai mare profit pentru un nivel dat de risc. Conceptul de risc a câștigat conotații generale permițând expandarea către diverse domenii în structurile societății moderne. Sociologul german Nicklas Luhman a adus o contribuție instrumentală substanțială prin lansarea ideii că „riscul” reprezintă o formă generală prin care societatea își descrie viitorul sau așteptările, necesitățile sale. Potrivit tezei sale, Luhmann susține că viitorul este total dependent de deciziile prezente. Această abordare are implicații importante pentru analiza dezvoltării societății, inclusiv a mediului de afaceri bazată pe risc. În acest context, riscul este o problemă relaționată cu procesul de luare a deciziilor în vederea asigurării îndeplinirii obiectivelor stabilite [147]. Viziunea și conceptul nominalizat este aplicat de către instituțiile internaționale, inclusiv de Unitatea Managementului Hazardurilor (UMH) a Băncii Mondiale (BM), create în anul 1998 sub denumirea de Facilitatea Managementului Dezastrelor și care avea drept scop promovarea integrării prevenirii dezastrelor în programele și proiectele de dezvoltare [148].

O altă viziune și concept de dezvoltare a mediului, inclusiv de afaceri și implicit a economiilor, este dezvoltarea durabilă. Această abordare este dezvoltarea care are ca țintă satisfacerea nevoilor din prezent, fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi și care se caracterizează de o serie de aspecte, inclusiv: compatibilitatea dintre medii; egalitatea șanselor între generații care coexistă și se succed în timp și spațiu; aplicarea noilor strategii cu față natural-umană, în care obiectivele dezvoltării economice și sociale să fie subordonate deopotrivă asigurării însănătoșirii mediului și dezvoltării omului; prioritizării securității ecologice în locul maximalizării profitului; asigurarea bunăstării generale

cu accentul pe creșterea economică durabilă și a calității; compatibilitatea strategiilor naționale de dezvoltare cu cerințele extinderii interdependențelor în plan geoeconomic și ecologic; integrarea organică dintre capitalul uman și cel natural, în cadrul unei categorii globale ce își redefineste obiectivele economice și sociale și care își extinde orizontul de cuprindere în timp și spațiu [37].

Summitul Națiunilor Unite privind Dezvoltarea Durabilă, care a reunit 104 conducători ai statelor lumii la Johannesburg în perioada 26 august – 6 septembrie 2002, a avut ca rezultate:

- Declarația de la Johannesburg privind dezvoltarea durabilă;
- Planul de implementare a Summitului mondial privind dezvoltarea durabilă.

Summitul a reafirmat dezvoltarea durabilă identificând-o ca un element central al agendei internaționale și a restartat aplicarea practică a măsurilor globale împotriva sărăciei și cele de protecție a mediului. Totodată, summitul a aprofundat înțelegerea conceptului de dezvoltare durabilă, întărind-o, în special, prin evidențierea legăturilor importante dintre sărăcie-mediu-utilizarea resurselor naturale, ceea ce va servi ulterior pentru trasarea direcțiilor primordiale și în dezvoltarea economiilor. Guvernele au căzut de acord și au reafirmat un domeniu de obligații și ținte concrete de acțiune, asumându-și prin Declarația de la Johannesburg responsabilitatea comună pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă a societății, precum și pentru progresul și întărirea celor trei piloni interdependenți ai dezvoltării durabile:

- a) dezvoltarea economică,
- b) dezvoltarea socială,
- c) protecția mediului la nivel local, național, regional și global [156].

Eforturile în sensul Declarației nominalizate au fost cu precădere axate pe eradicarea sărăciei; modificarea modelelor de producție și consum; protejarea sănătății; protejarea și managementul resurselor naturale pentru dezvoltarea economică și socială [37]. Totodată, acestea pot fi atinse având un mediu de afaceri puternic dezvoltat, care ar asigura producerea și comerțul bunurilor și serviciilor (inclusiv exportul) și crearea locurilor de muncă în condiții favorabile asigurate de către administrația publică.

Fiind un domeniu relativ nou și în formare, dreptul și politica internațională, principiile în acest domeniu de multe ori nu sunt obligatorii. Prin practică statală și repetare, care vizează încorporarea acestor principii în sistemele legale naționale, acestea pot deveni obligatorii.

Aici vom menționa că dreptul și politica internațională, fiind un domeniu relativ nou, în multe cazuri, principiile acestui domeniu nu sunt obligatorii. Încorporarea acestor principii în sistemele legale naționale prin repetare și practică statală, poate face ca acestea să devină obligatorii. Totodată, deși statele lumii în prezent au abordări diferite față de aceste principii,

considerându-le a fi principii de drept internațional în formare, le recunosc ca fiind principii de drept internațional, stau la baza dezbaterilor actuale pentru luarea deciziilor politice privind diferite aspecte la nivel internațional, și acestea capătă o importanță din ce în ce mai mare pentru problemele legate de comerț și mediu, inclusiv de afaceri [37, 156].

În România, ca stat membru al Uniunii Europene, sub egida Academiei Române, în anul 1997 a fost creat Centrul Național pentru Dezvoltare Durabilă, care în timp a reușit să devină cea mai autorizată voce din societatea civilă în domeniul elaborării de propuneri și strategii pentru dezvoltarea durabilă, inclusiv a mediului de afaceri al României. Scopul Centrului Național pentru Dezvoltare Durabilă constituit din identificarea priorităților de dezvoltare durabilă ale României și realizarea acestora prin proiecte concrete la nivel național și local, fiind generalizate în Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României Orizonturi 2013–2020–2030 aprobată de Guvernul României în ședința din 12 noiembrie 2008 [54]. Elaborarea Strategiei a fost rezultatul realizării obligației asumate de România în calitate de stat - membru al Uniunii Europene conform obiectivelor convenite la nivel comunitar, în special cele statuate în Tratatul de aderare, în Strategia Lisabona pentru creștere și locuri de muncă, precum și în Strategia reînnoită a UE pentru Dezvoltare Durabilă din 2006 [37].

Strategia prezentată urmărea o viziune pe termen mediu și lung și propunea un pachet de 59 de acțiuni guvernamentale, formalizate într-un set de 18 măsuri, grupate în jurul a 4 Obiective specifice și anume:

1. Promovarea creșterii economice prin investiții și îmbunătățirea climatului investițional.
2. Creșterea transparenței actului decizional, al politicilor publice prin promovarea și stimularea comportamentului responsabil și integrității în afaceri.
3. Dezvoltarea afacerilor și a profesiilor libere prin creșterea accesului la serviciile publice și private de consultanță de calitate.
4. Creșterea capacității administrative a unității centrale responsabile pentru elaborarea și implementarea politicilor publice cu influență asupra mediului de afaceri (Unitatea Centrală Dezvoltare a Mediului de Afaceri), în scopul îmbunătățirii proceselor de planificare strategică, analiză, monitorizare și evaluare [210].

Totodată, în scopul comparării întru identificarea unor posibilități de îmbunătățire, considerând că merită atenție, vom examina și unele măsuri practice întreprinse de AP pentru îmbunătățirea condițiilor mediului de afaceri în țara vecină. Astfel, în România, înregistrarea în Registrul Comerțului se face potrivit indicațiilor înscrise pe pagina Oficiului Național al Registrului Comerțului „Înmatriculări”, care cuprinde secțiunile respective tipurilor de persoane, societăți și operațiuni, documentele necesare pentru înregistrare, precum și modul de completare

și depunere electronică a formularelor pe baza unei semnături electronice calificate, care pot fi transmise prin intermediul Punctului de Contact Unic electronic cu adresă definită (www.edirect.e-guvernare.ro). De asemenea, sunt incluse și costurile aferente înregistrărilor în Registrul Comerțului, a modificărilor făcute de persoanele juridice și fizice, precum și informațiile referitoare la dizolvări, lichidări, radieri de firme se găsesc pe site-ul www.onrc.ro.

Orice modificare a actului constitutiv al unei societăți comerciale trebuie înregistrată în Registrul comerțului. Documentele care se depun în susținerea cererii și detalii referitoare la forma acestora, de asemenea, pot fi accesate pe site-ul www.onrc.ro, secțiunea „Formalități”. Suportul în completarea documentelor este asigurat prin Ghidul privind documentele legale pentru înregistrarea și autorizarea persoanelor juridice și înregistrarea modificărilor actelor constitutive ale acestora, iar formularele care trebuie completate se găsesc, de asemenea, pe pagina web www.onrc.ro secțiunea „Mențiuni” [39].

În acordarea sprijinului și consilierii este accesibilă o listă a celor mai reprezentative organizații pentru sprijin și consiliere, la nivel național, care include diferite entități.

Organizații publice:

- Agenția pentru Implementarea Proiectelor și Programelor pentru IMM-uri.
- Centrul Român pentru Promovarea Comerțului și Investițiilor Străine.
- Camera de Comerț și Industrie a României.

Organizații private:

- Alianța Confederațiilor Patronale din România.
- Consiliul National al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România.

Încetarea existenței unei societăți comerciale se poate face apelând la procedurile de dizolvare, lichidării voluntare, radierii din registrul comerțului. Întru asigurarea suportului în vederea familiarizării cu procedurile aplicate, precum și specificul lor, sunt, de asemenea, utilizate tehnologiile informaționale indicându-se adresele portalurilor și/sau site-urilor respective. Suportul este acordat, de asemenea, și pentru procedura falimentului și transferul părților de interes și a părților sociale. Totodată, este prevăzută acordarea directă a sprijinului pentru înființarea de noi întreprinderi – prin Programe operaționale supervizate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, și indirect de la bugetul de stat (programe naționale de finanțare), din fonduri structurale (finanțări nerambursabile), din garanții bancare, microfinanțări etc. (credite). Concomitent, este asigurat accesul la fondurile europene, prin Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, autoritatea desemnata să coordoneze fondurile europene structurale și de investiții 2014-2020 și a fondurilor alocate prin mecanismele financiare ale Spațiului Economic European și norvegian 2014-2019.

Sistemul administrativ din Republica Moldova este în mare parte asemănător cu cel din România și este evident că literatura de specialitate și practica română, fiind bine înțeleasă, prezintă interes și în cazul studierii rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri. Aici ținem să menționăm lucrarea autorului Ioan Alexandru și Ion Popescu-Slăniceanu „*Drept administrativ*” [13] și lucrarea autorului Emanuel Albu „*Administrația ministerială în România*” [12], în care au fost studiate sensurile organizatorice și funcționale ale administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri, inclusiv prin prisma dezvoltării infrastructurii și prestării serviciilor.

Multitudinea abordărilor teoretice, precum și experiența acumulată în domeniu de către AP denotă complexitatea acestei instituții, ceea ce creează anumite dificultăți în formarea unui punct de vedere unic. Totodată, varietatea semnificațiilor și divergențelor acumulate de-a lungul timpului, dar și încercările de actualizare a lor creează unele ambiguități, producând inconsecvență și în studiile de specialitate. În realitate, activitățile realizate de AP fiind foarte diverse, nu pot fi reduse la un singur act administrativ bine delimitat și care ar prezenta de fapt anumite caractere specifice, au condiționat și dezvoltarea teoriei caracterului dual al autoadministrării locale, fapt elucidat de către cercetătoarea Cornea Valentina în lucrarea „Problemele sociale ale perfecționării activității APL”. Potrivit autoarei, organele autoadministrării locale, în cadrul îndeplinirii anumitor funcții de conducere la nivel local, adesea depășesc limitele intereselor locale, acționând ulterior ca un instrument al administrației de stat [33, 34].

Un aport deosebit în analiza rolului AP în dezvoltarea societății în întregime și tangențial a mediului de afaceri din Republica Moldova a avut și Platon Mihail, prin manuale, monografiile și publicarea unui șir de studii și eseuri, îndeosebi în „Modernizarea economiei - acțiune necesară stadiului actual al progresului” și „Modernizarea țării este imposibilă doar în baza creditelor și investițiilor străine”. Astfel, în lucrarea „Modernizarea economiei - acțiune necesară stadiului actual al progresului” se analizează multiplele probleme care apar în dezvoltarea economică, inclusiv a crizelor și cauzelor de declanșare a lor, subliniază necesitatea și importanța *creării și perfecționării unui sistem încheiat și complet de dirijare permanentă a potențialului de muncă* la toate nivelurile și gradele de complexitate, care să prevadă măsuri eficiente de ordin economico-organizatoric la nivelul economiei naționale și cel regional: asigurarea tuturor subdiviziunilor cu forță de muncă în numărul și calitatea necesare conform profilului domeniului de activitate; organizarea pregătirii și reciclării cadrelor în baza instituțiilor de profil și asigurate cu programe performante și formatori de înaltă calificare; reglarea teritorial-ramurală și a altor forme de mișcare a cadrelor; utilizarea rațională a lucrătorilor, asigurarea condițiilor necesare de lucru, protejarea lor socială, sporirea activității lor de muncă în numărul și calitatea necesare

[170]. Totodată, în „Modernizarea economiei țării este imposibilă doar în baza creditelor și investițiilor străine”, analizând progresul societății prin activitatea omului bazată pe rațiunea privind dobândirea bunurilor materiale, prin activitatea economică ca un proces complex, ce constă din diverse moduri de comportament uman, din reacțiile și deciziile oamenilor cu privire la producerea bunurilor pe care natura nu ni le oferă direct, din repartizarea lor în funcție de necesitățile și interesele oamenilor, Platon Mihail elucidează și problemele economiei politice. Constatând că nu se poate trăi deja mai bine de 20 de ani în baza acelorași modele ale economiei sovietice, care ignorau, în mare măsură, necesitățile omului, când businessul național, cu rare excepții nu inventează, nu creează obiectele și tehnologiile necesare oamenilor, ci doar vinde ceea ce a fost produs de altcineva materii prime sau mărfuri de import, dumnealui scoate în evidență unele din multiplele greșeli reliefate de crizele financiar-economice și problemele aferente lor. Evidențiind că conducerea Republicii a cheltuit cea mai mare parte din bugetul de timp în toți anii de dezvoltare democratică nu în scopul dezvoltării economice, ci în discuțiile din cadrul filozofiei politice, iar guvernării și legiuitorii fiind preocupați de ideile despre politică, în special, de ideile legate de valorile politice, de natura realizării politice și de supozițiile intelectuale referitoare la analiza politică, evident, că le rămânea prea puțin timp pentru a analiza valorile economice. Aceasta a și fost cauza că industria și agricultura - ramurile de bază ale formării și creșterii economiei - se află într-o stare catastrofală. De asemenea, a subliniat și ingineria socială, înțeparea politică și integrarea politică cu alte țări, previziunea neclară privind așteptările nedorite în economia țării, anticiparea sau prognozarea evoluțiilor viitoare nu au devenit o preocupare majoră atât a politicienilor, cât și a analiștilor politici, lipsa de stabilitate politică, lipsa unei strategii elaborate pe principii noi și bine întemeiate pe baze științifice întru atingerea unui anumit scop în dezvoltarea economică, inclusiv a mediului de afaceri, atenției minore cunoașterii științei manageriale [171].

Identificând ca fiind important, rolul statului în dezvoltarea economică, este mai bine să fie limitat la asigurarea infrastructurii sociale, legislative și economice, la crearea unui climat adecvat pentru întreprinderile private, însă aceasta nu poate fi suficient în cazurile în care economia e în criză, iar situația financiară și socială a populației - redusă la minimum, așa cum este în perioada dată la noi în țară. În aceste împrejurări statul trebuie să elaboreze și să adopte o strategie de dezvoltare orientată spre sursele din interior, dar cu axare asupra tuturor surselor (economice, financiare, intelectuale, culturale), să elaboreze programe de dezvoltare economică orientate spre vectorii strategici de modernizare economică a Republicii Moldova poate și trebuie să devină una dintre țările lideri în privința producției agricole, trebuie să obțină o influență serioasă asupra proceselor de dezvoltare a rețelelor informaționale globale, să ocupe

poziții de avangardă în educație, medicină, să se manifeste pregnant în dezvoltarea industriei turismului. Dl Platon Mihail subliniază, de asemenea, și rolul important al guvernării în industrializarea țării, îndeosebi al industriei alimentare și farmaceutice bazate pe agricultură, având ca bază capitalul uman bine pregătit și bine plătit, precum și tehnologiile noi, inovative, impunând o claritate în controversele ce au loc în acest domeniu, inclusiv în procesul de repartizare între producător și comercianți a valorii adăugate, accentuând că dezvoltarea, modernizarea economiei numai în baza investițiilor străine este insuficientă fără de investiții de altă natură, îndeosebi în capitalul uman [170].

Un aport însemnat în abordarea și cercetarea sub diferite aspecte a problematicii prezentei teze l-a adus și Sîmboteanu Aurel. Astfel, în lucrarea „Clasic și contemporan, universal și național în abordarea guvernării și administrației publice” autorul Sîmboteanu Aurel concluzionează că, la ziua de azi se poate vorbi despre existența unui sistem național, european și internațional de cercetare și studii administrative. Principalele domenii de preocupare a științei administrației la etapa actuală se referă la reevaluarea rolului statului în procesul de guvernare democratică, activitatea administrației publice și procesele integraționiste europene, descentralizarea administrativă și creșterea rolului autonomiei locale, democratizarea procesului decizional în administrația publică, colaborarea dintre administrația publică și societatea civilă, problemele sporirii eficienței activității administrative [206]. În altă lucrare a sa „Locul și rolul administrației publice centrale de specialitate în sistemul administrației publice”, Sîmboteanu Aurel evidențiază aspectele referitoare la rolul autorităților administrației centrale de specialitate, care își găsesc fundamentarea constituțională în Constituția Republicii Moldova, atribuțiile principale ale cărora pot fi: organizarea aplicării legilor și hotărârilor Guvernului; asigurarea aplicării politicii Guvernului; inițierea sau elaborarea, ori avizarea proiectelor de acte normative, legi și hotărâri ale Guvernului etc. [204]. Unele misiuni comune pentru autoritățile administrației publice de specialitate, indiferent de locul pe care aceste autorități îl ocupă în sistemul autorităților publice, sunt identificate în lucrarea „Teoria administrației publice”. Acestea includ elaborarea și organizarea politicilor de stat în domeniile încredințate; asigurarea organizatorică normativă, tehnico-materială și de altă natură a organelor și instituțiilor subordonate și efectuarea controlului asupra activității lor; prestarea nemijlocită ori organizarea prestării de servicii populației prin instituțiile subordonate [207]. Totodată, indiferent de clasificarea organelor centrale de specialitate, acestea au niște misiuni comune ce țin de elaborarea și organizarea executării politicilor statului în domeniul respectiv, materializându-se prin activități de execuție cu caracter de dispoziție și prestație. Activitățile cu caracter de dispoziție și/sau prestație au influențe și asupra dezvoltării mediului de afaceri. În lucrarea „Capacitatea administrativă în

contextul descentralizării și autonomiei locale”, Sîmboteanu Aurel subliniază că autonomia locală, ca produs al descentralizării și component al capacității administrative, creează condiții mai favorabile pentru implementarea autonomiei locale, inclusiv pentru dezvoltarea mediului de afaceri la nivel local [205].

Aportul său în abordarea și cercetarea problematicii prezentei teze l-a adus și Șaptefrați Tatiana în lucrarea sa „Dimensiunile administrației”, referindu-se la administrația publică, subliniază că în întreaga lume angajații guvernamentali fac lucruri care afectează viața cotidiană a cetățenilor. În cele mai multe țări și de cele mai multe ori, administratorii publici tind spre businessul public, de exemplu: ei construiesc poduri și autostrăzi, colectează deșeuri și sting incendii, strâng zăpada și oferă servicii pentru păturile social vulnerabile [200].

Referindu-se la factorii ce influențează calitatea activității, deciziilor AP, inclusiv aferente dezvoltării mediului de afaceri, Șaptefrați Tatiana subliniază în lucrarea “Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare” că buna guvernare fiind receptivă față de necesitățile curente și viitoare ale societății, inclusiv ale mediului de afaceri, este procesul prin care instituțiile publice desfășoară activități publice, gestionează resurse publice și garantează respectarea drepturilor omului într-o manieră liberă de orice abuz și corupție, acordând o atenție deosebită principiului statului de drept, asigură luarea în considerare a opiniilor minorităților, iar vocile celor mai vulnerabile categorii ale societății să fie auzite în procesul de luare a deciziilor. Buna guvernare elucidează capacitatea AP de a realiza activitatea în volum mare efectiv și cu conștiinciozitate fiind supusă îndoielilor de către populație. Lipsa de responsabilitate a funcționarilor din autoritățile publice întăresc convingerea că există un deficit democratic greu de acoperit. În aceste condiții autoarea conchide că asigurarea unei bune guvernări a devenit provocarea de bază pentru realizarea actului de guvernare, pentru democratizarea în continuare a vieții publice, modernizarea administrației publice și aducerea sa în concordanță cu standardele europene, pentru ce avem nevoie de o mai mare deschidere spre cetățeni, spre mediul extern, în care activează autoritățile publice, inclusiv, îndeosebi spre mediul de afaceri [199].

În cadrul abordării AP ca prestator de servicii, îndeosebi prin prisma APL, ținem să menționăm și lucrarea dnei Tincu Violeta „Organizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova: probleme și provocări”, în care s-au examinat problemele principale cu care se confruntă AAPL în cadrul prestării serviciilor, modalitatea de gestionare, precum și opiniile cetățenilor, dar și primarilor din unele teritorii administrative aferente acestor servicii, evidențiind că dreptul pe care-l au autoritățile administrației publice de a organiza aceste servicii pe plan local de nivelul I. Acest fapt, în opinia autoarei, reflectă însăși esența conceptului de

descentralizare a serviciilor publice, iar realizarea acestui drept se respectă în special, de AAPL din orașe sau municipii, reliefând, totodată, rolul APL în organizarea funcționării acestor servicii [213]. În acest context, vom menționa și rolul AP, îndeosebi al APL, în organizarea și aplicarea parteneriatului public-privat în dezvoltarea mediului de afaceri, inclusiv în prestarea serviciilor publice, cercetarea căruia și-a găsit reflectare în lucrarea autoarei Vasilie Ana „*Prestarea serviciilor publice prin agenți privați*” [218], și în lucrarea cercetătoarei Tincu Violeta „*Rolul AP în organizarea și modernizarea serviciilor publice*” în care menționează referitor la noțiunea de serviciu public, că nu există divergențe esențiale de opinie, iar în ceea ce privește rolul AP în organizarea acestor servicii, se observă cele mai diverse opinii – de la poziția extremă că serviciile publice trebuie să fie total naționalizate până la considerarea că serviciile publice nici nu mai trebuie numite publice, ci servicii de interes general, care în consecință nu e numai decît să fie prestate de sectorul public [214].

Analizând abordările și cercetările științifice aferente rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri, deși multe din ele își au începutul și locul de reședință anume în mediul de afaceri, constatăm o tratare tangențială și/sau complimentară a acestui rol. Având similitudinile între dezvoltarea organizațiilor și cea a mediului de afaceri, a AP și serviciilor publice, componentele, elementele ce le caracterizează, pot servi ca bază în examinarea și analiza influenței și, respectiv, a rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova. Totodată, acestea fiind adaptate la realitățile țării noastre, îndeosebi cele bazate pe dezvoltarea durabilă și pe riscuri, pot fi implementate și aplicate cu succes și în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova.

1.3. Determinarea direcțiilor și metodelor de cercetare științifică a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova

Examinarea și analiza viziunilor, concepțiilor, teoriilor, paradigmelor și abordărilor aferente dezvoltării administrației publice, a interacțiunilor cu mediul de afaceri și aspectelor ce influențează sau pot influența dezvoltarea mediului de afaceri constituie baza teoretică, temelia inițierii cercetării tematicii propuse în prezenta. Totodată, cercetarea rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri este condiționată și de examinarea noțiunilor de bază utilizate, precum și a situației (condițiilor) reale în care au loc aceste relații, interacțiuni, precum și a factorilor care influențează și/sau pot influența dezvoltarea mediului de afaceri.

Având în vedere că orice proces de dezvoltare, modernizare (reformare) trebuie bazat pe o temelie teoretică întemeiată pe cercetări aprofundate și riguroase a situațiilor, raporturilor, realităților existente și ale consecințelor, îndeosebi ale celor negative pe care acestea le-au provocat sau le-ar putea genera, nivelul și modul de cercetare și abordare a noțiunilor în

literatura de specialitate constituie, de asemenea, punctul de pornire pentru cunoașterea tematicii cercetate, în cazul nostru – a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri [32].

Cercetarea interdependenței, corelației dintre *administrația publică* și *mediul de afaceri* presupune concretizarea și definirea noțiunilor utilizate. Etimologia noțiunii de „administrație” provine din cuvintele de origine latină *ad* care înseamnă *la* și *minister* care se traduce prin *supus, slujitor*. Întâlnit în limba latină „administro”, are sensul de a ajuta, a servi, a sluji, fiind regăsit și în Dicționarul Limbii Române semnificând acțiunea de a conduce, a cârmui, iar substantivul „administrație” reprezentând totalitatea AAP existente într-un stat, serviciu sau subdiviziune care se ocupă de problemele administrative ale unui agent economic sau instituții [47]. Termenul de administrație publică a fost în permanență discutat pe parcursul evoluției sale. Organizarea și conducerea societății are loc prin constituirea unui sistem democratic de guvernare. Istoria și practica civilizației demonstrează că fiecare societate presupune o conducere cu putere legală. Societatea are nevoie de autoritate ca o condiție necesară funcționării sistemului social, de un reglator al vieții publice a oamenilor, al conduitei lor și al interacțiunii în sfera relațiilor sociale, în satisfacerea intereselor comune. *Administrația publică* reprezintă un fenomen complex, pluriaspectiv care necesită diversitate și multitudine de abordări științifice. În literatura de specialitate autoritatea este examinată nu numai în calitate de funcția de administrare a activității în comun a oamenilor, ci și ca forță organizată, care asigură unitatea de acțiuni ale formațiunilor sociale și ordinea stabilă în societate. Noțiunea are un dublu sens: de organizare și de activitate. Specific AP este regimul de putere publică, acesta însemnând prerogativele exorbitante cu care sunt învestite autoritățile administrative publice și prin intermediul cărora fac să prevaleze interesul public (general), atunci când vine în contradicție cu interesul particularilor [202].

Analiza principalelor concepții aferente noțiunii de AP din perioada interbelică în doctrina românească aparține lui *Paul Negulescu*, unde găsim puncte convergente cu doctrina franceză tradițională, administrația fiind considerată o *acțiune a puterii executive care utilizează procedeele puterii publice*, precum și elemente specifice școlii germane, care admitea existența activității administrative și în afara ariei de acțiune a autorităților puterii executive. Autorul evidențiază că administrația include „activitatea statului reglementată de lege” și este constituită din „activitatea tuturor serviciilor publice menite de a asigura satisfacerea intereselor generale”, fiind „organul care, asigură toate nevoile societății prin aplicarea continuă a legilor” [162].

În consens cu acestea și ținând seama de complexitatea conceptului, prof. *Ioan Alexandru* consideră că administrația publică reprezintă „utilizarea teoriilor și a proceselor manageriale, juridice și politice în vederea realizării mandatelor guvernării legislative, executive, judecătorești

și pentru asigurarea reglementărilor și serviciilor atât pentru societate în ansamblul său, cât și pentru segmentele acesteia" [192].

Din varietatea definițiilor examinate se desprind următoarele aspecte:

- a) *diversitatea interpretărilor și definițiilor își are premisa în domeniul de activitate al emițătorului, în pregătirea sa și în importanța acesteia în momentul definirii;*
- b) *interpretările „secvențiale” ale AP ne conduc spre dezvoltarea unei abordări interdisciplinare a acesteia cu științele juridice, managementul, științele politice etc.* [175]

Încercând să definim administrația publică, ne oprim asupra următoarei ipoteze cu valoare axiomatică: a existat și există atâta timp cât vorbim despre stat, societate, guvernare, sector public, sector privat. Administrația publică reprezintă „câmpul” de aplicare a conceptelor teoretice și practicilor guvernamentale, de promovare a înțelegerii superioare a politicilor publice și a relației societate - guvern, în vederea creșterii responsabilității sociale pentru satisfacerea nevoilor sociale, prin practicarea metodelor moderne ale managementului public în sensul realizării unei bune guvernări, care include economicitatea, eficacitatea, eficiența și transparența activității și dezvoltării [16, 100, 175].

Administrația publică ocupă un spațiu variabil, în funcție de diferitele tipuri de organizare socială și are o istorie care este indisolubil legată de cea a societății. Administrația, inclusiv administrația publică, nu a existat din toate timpurile: odată cu apariția diviziunii sociale, ea s-a construit progresiv cu constituirea statului modern.

Aceasta devine mai clar la o examinare a autorității ca oricare fenomen social reprezentând o verigă, un element al interconexiunii universale a fenomenelor. Una dintre cele mai importante noțiuni ce caracterizează raporturile de autoritate o formează *interacțiunea*. Acest lucru este firesc, deoarece raportul de autoritate este, în primul rând, un raport al interacțiunii, ce are un caracter special, a cărui trăsătură importantă o alcătuiește perseverența în urmărirea scopului unei părți în determinarea comportării alteia [22, 203]. Astfel, influența determinată constituie trăsătura specifică a autorității, care prin intermediul unei voințe supreme domină, deține un rol preponderent, are un caracter determinant.

Cât despre noțiunea de *mediu de afaceri*, vom spune că originea afacerilor se pierde în negura timpului. Evaluând sinusoidal în toate timpurile, aceasta a avut perioade de glorie și decădere. Modul în care a fost percepută și tratată de-a lungul timpului n-a constituit cauza unei astfel de evoluții [90]. Componentele generale ale mediului de afaceri sunt mediul extern și mediul intern.

Mediul extern cuprinde: mediul politic; mediul cultural și social-economic; legislația națională și comunitară; impactul globalizării; fazele ciclului economic în țara respectivă,

respectiv UE; structura pieței; modificarea tehnologiilor informaționale și de comunicații; uniunea economică și monetară.

Mediul intern, care cuprinde: patronatul; sursele de finanțare; mărimea firmei; structura organizatorică; managementul; politica de resurse umane [150].

În perioada contemporană afacerile au luat o amploare fără precedent. Dezvoltarea și performanțele realizate în tehnologie și comunicații au redus distanțele și timpul. Ca rezultat, s-a ajuns la globalizarea piețelor, menținând, totodată, specificul local. Chiar și întreprinderile mici se implică în afaceri [100]. În continuare vom menționa că dezvoltarea afacerilor este indisolubil de specializare, legată de condiții de infrastructură, de urbanizare.

Noțiunea modernă de „dezvoltare” include trei caracteristici interconectate între ele: modificare, creștere, îmbunătățire. Iar principala dintre ele este îmbunătățirea.

Dezvoltarea, în calitate de modificări sociale, este strâns legată de elaborarea și implementarea politicilor direcționate spre modificări structurale, îndeosebi ce se referă la:

- modificarea factorilor de producție și modificări structurale economice;
- eficientizarea utilizării resurselor existente;
- modificarea structurii și funcțiilor instituțiilor existente;
- modificarea (ajustarea) actualizarea valorilor strategice ale comunității.

În practica modernă, dezvoltarea se tratează tot mai des din punctul de vedere al rezultatului social, îmbunătățirea vieții populației țării, îndeosebi avându-se în vedere nivelul de trai, care include nu numai bunurile și serviciile utilizate, dar și speranța de viață, condițiile, mediului înconjurător, confortul și satisfacția morală și climatul psihologic etc. Totodată, dezvoltarea în folosirea modernă, tot mai mult este strâns legată de viabilitatea, posibilitatea reacției, adaptării la noile condiții ale unei țări sau ale unui teritoriu. În acest context, această reacție are accentele principale pe dezvoltarea complexă a elementelor de dezvoltare a societății, inclusiv a populației, teritoriilor, interacțiunilor sociale și psihologice etc. Aplicarea reacției nominalizate în asigurarea dirijării și dezvoltării strategice a mediului de afaceri asigură cea mai bună eficiență, dar, totodată, crearea și implementarea ei este susținută de mari costuri, implicarea substanțială, în primul rând, al AP.

Rolul administrației publice în astfel de situații asupra acestor factori este în elaborarea și aplicarea politicilor de dezvoltare care ar asigura minimalizarea influenței agresive negative asupra mediului de afaceri și dezvoltării societății în întregime, crește capacitățile de reacție și adaptare la modificarea factorilor externi, asigurând stabilitatea, continuitatea și siguranța dezvoltării mediului de afaceri, inclusiv a societății.

Fiind fundamentată prin identificarea și recunoașterea problemelor, disponibilitatea AP și a membrilor mediului de afaceri întru implementarea inovațiilor nu numai în domeniul materialelor, materiilor prime, tehnologiilor etc., deciziile AP, dar și interacțiunile cu mediul de afaceri trebuie să asigure implementarea lor în vederea îmbunătățirii continue a vieții oamenilor.

În rezultatul aplicării acestor tipuri de reacție la modificările factorilor externi asupra mediului de afaceri, presupunem îndeplinirea (realizarea) așteptărilor, în vederea creșterii durabile și continue a nivelului de viață al cetățenilor țării și, implicit, a dezvoltării mediului de afaceri.

Realizarea acestor deziderate pot fi atinse atunci când mediul de afaceri, societatea în întregime se va conforma unor criterii clar definite, spre exemplu:

- ❖ flexibilitatea – posibilitatea reacționării la modificări;
- ❖ experimentarea – dorința de a experimenta și a aplica ce este nou;
- ❖ inițiativa – posibilitatea, dorința și disponibilitatea de resurse pentru adaptarea propriilor decizii și implementarea lor;
- ❖ diferențierea economiei – crearea unui sistem economic în care multitudinea activităților, inclusiv antreprenoriale pe ramurile reprezentate să asigure, cel puțin, un sector (dar este benefic câteva), asupra căroră influența sau modificarea galopantă a factorilor externi nu va influența sau această influență va fi neesențială minimă (suportabilă), cel puțin, pentru o ramură dată și/sau pieței unor mărfuri sau grupuri de mărfuri, îndeosebi cele cu caracter social.

În perioada contemporană afacerile au luat o amploare fără precedent. Progresele științei și practicii realizate în tehnologie și comunicații reduc distanțele și timpul. Consecința o constituie globalizarea piețelor, în condițiile menținerii specificului local. Chiar și micile firme se implică în afaceri și sunt libere să-și maximalizeze profitul, întregul lor succes depinde însă și de cererea consumatorului, de pretențiile consumatorului și de puterea lui de cumpărare [6, 24, 220].

Pentru companiile din Republica Moldova se impune cu prioritate cunoașterea mediului de afaceri, iar schimbarea mentalității conducerii, formate până la 1991 într-un mediu specific de administrare centralizată a economiei naționale, este o condiție necesară. Mediul de afaceri actual este în mare măsură influențat de schimbări externe foarte accentuate, bruște, dar și frecvente în direcții imprevizibile și greu de prezis. Altfel spus, mediul extern celui de afaceri este extrem de influențat de turbulențe. Mediul de afaceri și, implicit, mediul extern al acestuia este conceput diferit, dar și abordat în literatura de specialitate.

Astfel, Corneliu Russu definește mediul ca fiind „ansamblul fenomenelor, evenimentelor, situațiilor, forțelor externe și oricăror altor forme de manifestare a acestora care formează cadrul de existență și de acțiune al unei firme” [196].

Profesorul Constantin Florescu - fondatorul școlii de marketing de la București definește mediul ca un ansamblu de factori alcătuind o ambianță complexă, eterogenă; factori de natură: socială, economică și culturală, demografică, juridică, politică și ecologică. Examinând structura acestuia ca o rețea de variabile exogene, dânsul le opune propriile sale resurse – umane, materiale și financiare, respectiv, un set de variabile endogene” [149, 173].

La modul general, Philip Kotler consideră că mediul reprezintă *totalitatea forțelor necontrolabile la care firma trebuie să-și adapteze politica și se constituie din participanții, dar și forțele externe care influențează asupra posibilității firmei de a dezvolta și menține tranzacții avantajoase*. El definește mediul firmei, pe care acesta îl denumeste „global” ca „ansamblul factorilor și forțelor externe întreprinderii care sunt în măsură să-i afecteze acesteia maniera de dezvoltare” [101, 149, 190].

Totodată, Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește mediul ca *natura înconjurătoare alcătuită din totalitatea factorilor externi în care se află ființele și lucrurile; ansamblu de circumstanțe materiale sau morale; ambianță care înconjoară o persoană; anturaj; climat; cadru* [151].

Generalizând interpretările enunțate, în temeiul sintezei concepțiilor, viziunilor, teoriilor și abordărilor cercetate, ne propunem să identificăm *mediul de afaceri ca totalitatea condițiilor, raporturilor politice, administrative, juridice, economice, sociale și de altă natură, a factorilor care influențează și asigură posibilitatea realizării activităților generatoare de avantaje (beneficii)*. Totodată, vom constata caracterul multiaspectual, multidependențial, dar și multiinterferențial al mediului de afaceri ilustrat în anexa nr.1/1.

Examinând principalele noțiuni propuse spre utilizare în prezenta lucrare, nu putem să trecem cu vederea necesitatea examinării situației reale, a *factorilor de influență, în special celor externi, asupra mediului de afaceri*.

Componentele mediului ambiant, manifestate în interdependența lor cu unitatea economică, precum și rezultatul influenței deciziilor administrative asupra acestor componente, devin factori de influență asupra acesteia. Marea varietate specifică elementelor subsistemelor mediului de afaceri, are drept consecință imediată manifestarea unui număr ridicat de factori care influențează asupra unității economice, ei putând fi: economici, tehnici și tehnologici, demografici, socioculturali, politici, naturali, juridici, de management, exogeni unității etc.

Factorii economici sunt considerați, în mod firesc, cei mai importanți. Într-adevăr, influența lor se resimte în numeroase laturi ale activității unității, care se pot sintetiza în crearea, funcționarea și supraviețuirea ei ca entitate economică. Elementele specifice pieței - *cerere, ofertă, preț etc.* - prin modul lor de acțiune determină viabilitatea unității [201]. De aceea, este necesar ca ele să fie cunoscute și cercetate. În noile condiții, piața va reflecta raționalitatea orientării unității, în general, în alegerea strategiei și, în particular, a domeniului său de activitate și în ceea ce privește stabilirea obiectivelor, punând în evidență și capacitatea managerială a factorilor de decizie. Modul de manifestare a influenței unor factori economici poate fi diferit în funcție și de politica economică promovată de AP față de anumite ramuri ale economiei naționale.

Factorii tehnici și tehnologici determină, în afara oricărei îndoieli, rezultatele unei unități, șansele sale de reușită în competiție cu alte unități. Înzestrarea tehnică favorizează aplicarea unor tehnologii moderne de producție, care permite efectuarea la un nivel calitativ superior a diferitelor secvențe ale acestora, tehnologii care să țină seama de specificul condițiilor fiecărei unități economice.

Factorii demografici cuprind componente de această natură, fiind reprezentați, între alții, de: *ponderea populației ocupate în agricultură, structura sa socioprofesională, vârsta acesteia, etc.* Se înscriu, de fapt, în rândul factorilor demografici generali, cum sunt: numărul populației, ponderea întregii populații ocupate, rata mortalității și a natalității, durata medie de viață etc. Acești factori au influență directă sau indirectă asupra oricărei unități, indiferent de domeniul în care funcționează. Remarcăm rolul deosebit care revine resurselor umane în rândul celor care se află la dispoziția unei unități, îndeosebi când este vorba de manageri și specialiști, competența trebuie să fie criteriul hotărâtor în selecția, încadrarea și sistemul motivațional practicat.

Factorii socioculturali de influență asupra unității economice vin cu încărcătura lor specifică și acționează în latura socială pe care o are sistemul în care se constituie această unitate. Ei sunt redați prin elemente ca: *valori etice, uzanțe (obiceiuri, datini), tradițiile, nivelul general de instrucție etc.* Aceștia influențează comportamentul atât al întreprinzătorului, al managerului, cât și al celorlalți componenți ai unității. Perfecționarea factorilor socioculturali și asigurarea unei influențe pozitive din partea lor asupra unității presupune dezvoltarea învățământului, a științei și a culturii, iar ultimele constituie elemente ale activității, rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri.

Factorii politici sunt puși în evidență prin: *stat, structura și aparatul său, categorii sociale, diverse instituții, partide, syndicate și chiar informațiile specifice domeniului.* Politica promovată în domeniul economic, al științei, al învățământului, în relațiile externe este resimțită

de unitate, în ceea ce privește: asigurarea resurselor, fixarea obiectivelor și a mijloacelor de atingere a acestora, alegerea tipului de management, fundamentarea strategiilor etc. Politicii statului în care se află unitatea i se adaugă cea a altor state, ca și a diferitelor organisme internaționale care acționează în diverse domenii pe plan regional sau mondial.

Factorii de management exogeni unității sunt generați de faptul că unitatea economică, sub diferitele sale tipuri, mai cu seamă în momentul actual este cazul societăților comerciale, funcționează într-un anumit sistem organizatoric care trebuie să răspundă cerințelor economiei de piață. În acest context, activitatea societăților comerciale va fi influențată de factori ca *modalitățile de coordonare și control, mecanismele motivaționale, metodele de management utilizate etc.* Desigur că aceste influențe pot fi resimțite, cel puțin parțial, și de alte unități economice decât societățile comerciale. În acest sens, se pot menționa: orientarea structurii de producție în exploatațile familiale și societățile agricole etc. prin intermediul pârgghiilor financiare, sprijinirea lor în domeniul tehnologiilor utilizate etc.

Factorii naturali (climă, sol, apă, vegetație, faună) exercită mai mult, poate, decât în cazul oricăror unități, o puternică influență asupra celor din agricultură, care trebuie să se adapteze la mediul natural. Influența factorilor naturali se resimte pe un front larg, începând, desigur, cu crearea unității agricole, al cărei profil va fi corelat cu condițiile naturale ale zonei în care este amplasată. De aceea, este necesar ca acești factori să fie cunoscuți (pe bază de studii), să fie urmărită evoluția lor și utilizați în interesul obținerii produselor.

Factorii juridici, reprezentați prin: *legi, decrete, hotărâri guvernamentale, decizii ale primăriilor etc.* Caracterul acestor factori impune necesitatea respectării lor de către toate unitățile economice [168].

Examinarea factorilor nominalizați subliniază o dată în plus importanța lor asupra mediului de afaceri și, nici într-un caz nu negăm influența pe care acestea o exercită. Este evident că AP nu poate influența în aceeași măsură factorii naturali (inclusiv cataclisme), însă acțiunile întreprinse în mare măsură pot diminua efectele negative, inclusiv asupra mediului de afaceri. Totodată, statul, îndeosebi prin acțiunile autorităților administrației publice, influențează sau poate influența în măsură mai mare sau mai mică asupra factorilor ce au efecte directe sau indirecte asupra dezvoltării mediului de afaceri. Astfel, întru determinarea direcțiilor principale și metodelor de cercetare a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri, considerăm necesar de a examina și cum AP poate și/sau influențează acești factori, sau elementele lor componente, pentru a dezvolta și/sau moderniza mediul de afaceri, în special în Republica Moldova.

Pentru a asigura o examinare, cunoaștere și interpretare a activității autorităților administrației publice aferente interacțiunilor, factorilor și influențelor în dezvoltarea mediului de afaceri este necesară aplicarea metodologiei corespunzătoare, în baza căreia să fie realizată o înțelegere științifică a mecanismului acțiunii instituțiilor, funcțiilor, deciziilor și interacțiunilor activității AP asupra dezvoltării mediului de afaceri. Acest deziderat ne propunem să fie atins prin: analiza cadrului instituțional și funcțional al AP cu atribuții, interferențe și/sau influențe și efecte asupra mediului de afaceri; examinarea și analiza cadrului normativ și a realității obiective a raporturilor dintre AP și mediul de afaceri, a oportunităților de dezvoltare și îmbunătățire, utilizând în acest scop și metoda istorică, logică, statistică, comparativă, cantitativă și altele, în dependență de obiectul, scopul și contextul concret al cercetării.

Întru atingerea sarcinilor propuse în prezenta cercetare, a fost aplicată metodologia cercetării care fiind un proces ciclic, include problema de cercetat, concretizată prin scopul și obiectivele stabilite, a fost susținută prin metode și tehnici cantitative și calitative, utilizate în cadrul acumulării, prelucrării, analizei datelor în vederea confirmării ipotezei, precum și a interpretării rezultatelor întru soluționarea problemei cercetate. Acest proces a fost susținut cu precădere de metoda *cercetării documentare*, cu suportul căreia au fost studiate monografiile și articole din țară și de peste hotare, cercetările și studiile referitoare la activitățile AP, la mediul de afaceri, în deosebi interacțiunii lor, surse din bibliotecile electronice internaționale, acte normative, documente ale autorităților administrației publice centrale și locale etc.

Prin *metoda istorică* a fost asigurată susținerea cercetării evoluției interacțiunii administrației publice și mediului de afaceri, precum și a dinamicii evoluției abordărilor responsabilităților administrative în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova în diferite perioade de timp. Pentru asigurarea procesului cercetării au fost utilizate, de asemenea, *metoda analizei* și *metoda sintezei*, care susțineau concomitent și racordarea între cunoașterea comună și cunoașterea științifică, a utilizării experienței comune ajustată la condiții concrete.

Întru identificarea unor posibilități de dezvoltare a mediului de afaceri din țară prin implementarea practicii internaționale, inclusiv în organizarea, modernizarea și dezvoltarea acestuia, autorul a aplicat *metoda comparativă*. Experiența internațională, în particular a României, ce ține de activitatea administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri, inclusiv domeniul serviciilor publice, a fost comparată cu cea națională în vederea identificării unor modele viabile aplicabile în Republica Moldova.

Cercetând rolul administrației publice centrale, dar și al celei locale în dezvoltarea mediului de afaceri, domeniile, sectoarele de interacțiune cu mediul de afaceri, inclusiv prestarea serviciilor publice, precum și factorii care influențează semnificativ aceste aspecte, întru

identificarea tendințelor de dezvoltare a mediului de afaceri, a fost utilizată *metoda sistemică*. Fiind sisteme deschise, au fost supuși studiului și influența factorilor amplasați în afara sistemului administrației publice asupra dezvoltării mediului de afaceri. Metoda nominalizată a fost utilizată în abordarea examinării și evaluării rezultatului interacțiunii AP cu mediul de afaceri asupra dezvoltării continue, eficiente, sustenabile și durabile, a modernizării și dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, inclusiv în contextul reformării administrației.

Întru asigurarea studierii și argumentării situației reale a unui sector, a unor factori și măsuri concrete cu impact semnificativ asupra îmbunătățirii mediului de afaceri în Republica Moldova, a fost aplicată metoda *studiului de caz*, care reflectă specificul rolului AP în dezvoltarea acestuia prin reorganizări și utilizări de mecanisme moderne în gestionarea serviciilor publice prestate subiecților mediului de afaceri de către ASP. Argumentarea în favoarea necesității acestui studiu de caz este constituită din faptul că aceste aspecte sunt mai puțin reflectate în literatura de specialitate și în culegerile de bune practici, precum și de faptul că aici sunt implementate noi abordări de îmbunătățire a condițiilor pentru mediul de afaceri din Republica Moldova, inclusiv prin aplicarea mecanismelor și instrumentelor noi în gestiunea serviciilor publice (ghișeul unic, centre multifuncționale, front office, back office), care, de asemenea, necesită cercetare și analiză aprofundată.

Aplicând aceste metode, ne propunem examinarea și analiza cadrului instituțional și normativ, a misiunii și funcțiilor APC, APL și entităților din subordine, care influențează sau pot influența mediul de afaceri, abordând și accentuând principiile de bază asupra interacțiunii lor cu mediul de afaceri, precum și cu identificarea principalilor factori sau grupelor de factori, care în viziunea noastră ar putea avea o importanță determinantă și o influență semnificativă asupra dezvoltării mediului de afaceri. Ne propunem, de asemenea, direcționarea cercetării nu numai spre principiile și factorii de influență, dar și a flexibilității sau stabilității lor, identificării unor căi de creare a posibilităților, condițiilor favorabile (existența și buna funcționalitate a infrastructurii căilor de comunicație, de transport, a rețelelor de informare și aprovizionare cu surse de energie, inclusiv gaze, energie electrică, carburanți, apă potabilă și canalizare, de furnizare a serviciilor de plată, a serviciilor publice etc.), în condiții de reformare și eficientizare a activității AP, precum și de integrare europeană.

1.4. Concluzii la capitolul I

În acest capitol, au fost examinate viziunile, concepțiile, teoriile și abordările, după părerea noastră, de o însemnătate deosebită și care au o semnificație importantă, nu numai pentru instruire dar, și în aplicarea practică, inclusiv studiind experiența, succesele și greșelile

cercetătorilor, administrațiilor publice din țări separate sau din Uniunea Europeană, precum și încercările lor de a rezolva probleme specifice. Abordările de dezvoltare a mediului de afaceri, bazate pe drept natural, pe procese cu scopuri și proceduri bine definite, pe sisteme de eficiență a activităților sau pe riscuri, precum și cea bazată pe dezvoltarea durabilă, vin să se completeze și să se îmbogățească reciproc, servind concomitent ca o bună bază teoretică în cercetarea și dezvoltarea continuă a mediului de afaceri din Republica Moldova și a societății în întregime.

În rezultatul examinării acestora prin prisma rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri constatăm caracterul multiaspectual, multidimensional, dar și multiinterferențial al acestui rol, precum și faptul că elementele lor structurale, inclusiv principiile sunt pasibile aplicării în cadrul examinării rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri ajustându-le la situația reală din Republica Moldova. De asemenea, putem concluziona că principiile identificate de către cercetătorii în administrația și managementul public, au și ele o importanță, dar și aplicabilitate esențială în cadrul analizei acestei interacțiunii, a cercetării și cunoașterii rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri. În viziunea noastră, principiile caracteristice activităților AP dar și rolului acestuia în dezvoltarea mediului de afaceri, ar putea fi completate cu *principiul echilibrului în dinamică a intereselor* (generale cu cele private, a necesităților cu resursele etc.) și cu *principiul prioritizării* (sarcinilor, obiectivelor etc.), aplicându-le la realitățile din Republica Moldova. Având în vedere că contradicția este forța motrice a mișcării, este important să ținem cont în cercetare și de necesitatea unui coridor al asigurării echilibrului.

Ca rezultat al cercetărilor aspectelor teoretico-metodologice, viziunilor, concepțiilor, teoriilor, dar și abordărilor aferente rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri, putem identifica, în viziunea noastră, principalele principii caracteristice acestuia, ca: principiul continuității, durabilității, bunei guvernări, de prioritizare a obiectivelor și a echilibrului în dinamică (îndeosebi, a intereselor). Aici ținem să menționăm că continuitatea se caracterizează prin menținere, dezvoltare, modernizare; durabilitatea - prin asigurarea resurselor pentru generațiile viitoare, iar buna guvernare – prin eficientizarea și asigurarea responsabilității managerilor pentru utilizarea resurselor.

Astfel, din analiza cercetărilor, lucrărilor și publicațiilor incluse în acest capitol, constatând o insuficiență a lucrărilor la tematica concretă cercetată, în scopul cercetării rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, vom desprinde și ne vom orienta spre cercetarea structurii și funcțiilor AP, care constituie ansamblul atribuțiilor și activităților guvernului, al APC, APL și a structurilor subordonate, ce au influențe semnificative asupra dezvoltării acestuia, a cadrului normativ și a factorilor de influență a interacțiunii AP - mediul de afaceri, îndeosebi celor identificați prin metoda PESTLE.

2. REPERE ACTUALE ALE RAPORTURILOR ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ȘI MEDIUL DE AFACERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

2.1. Cadrul instituțional și normativ - factor determinant al relațiilor dintre administrația publică și mediul de afaceri

Structura instituțională a economiei reprezintă rezultatul tentativelor anterioare ale guvernului de a forma un sistem instituțional economic, precum și selecția spontană, evolutivă a celor mai eficiente institute. Țările cu o economie de piață bine dezvoltată dispun de un mediu instituțional verificat, care este pe deplin conform și corespunde modului prevalent de coordonare și dirijare a activității economice. Astfel de state își pot permite să folosească metode de intervenție directă și indirectă, în scopul de a realiza politica economică necesară, fără o deteriorare semnificativă a întregii economii naționale și amenințarea unei deformări semnificative a sistemului instituțional și economic.

Ținând cont de cele menționate, precum și de influențele semnificative ale mediului de afaceri regional, îndeosebi ale țărilor vecine și ale UE, considerăm oportun ca în cadrul examinării situației actuale dintre AP și mediul de afaceri în Republica Moldova, să acordăm atenție și posibilelor influențe asupra acestora din exteriorul țării. Astfel, examinând și analizând cadrul instituțional-funcțional al Uniunii Europene, structură creată relativ recent, precum și istoricul situației, documentele care au servit temei, vom constata și evidenția că formării UE au anticipat crearea comunităților, inclusiv bazată pe cei trei piloni, primar dintre care a fost Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului. La baza creării acestor comunități s-au aflat Acordurile și amendamentele la ele, care inițial partajau resursele de cărbune și oțel ale statelor - membre, evitând, astfel, un nou război în Europa, reprezentând aplicarea unui plan chibzuit și dezvoltat de economistul francez Jean Monnet, dar enunțat de ministrul de externe francez Robert Schuman, și care a devenit fundația pentru Comunitatea Economică Europeană. Aceste documente includeau, în principal, conceptele, principiile, valorile, interesele, drepturile, competențele de asigurare a proceselor inițiate prin ele, dar și cadrul instituțional care vizează promovarea valorilor și urmărirea obiectivelor sale, susținerea intereselor statelor - membre și ale cetățenilor săi, precum și asigurarea coerenței, a eficacității și a continuității politicilor și a acțiunilor sale, pentru realizarea cărora a fost constituită și o structură instituțională. Fiecare instituție acționează în limitele atribuțiilor care îi sunt conferite prin tratate, în conformitate cu procedurile, condițiile și scopurile prevăzute de acestea, cooperează unele cu altele în mod loial, iar conform Tratatului de la Maastricht și Lisabona cadrul instituțional era constituit din: Parlamentul European; Consiliul European; Comisia Europeană (denumită în continuare

«Comisia»); Curtea de Justiție a Uniunii Europene; Banca Centrală Europeană; Curtea de Conturi. Totodată, prin Tratatul de funcționare a Uniunii Europene au fost stabilite domeniile, limitele și condițiile exercitării competențelor sale [216]. Aceste acte sunt permanent perfectate, îmbunătățite, ajustate la cerințele vieții moderne, iar odată cu ele și competențele, domeniile, limitele și condițiile de asigurare a proceselor în derulare, dar și cadrul instituțional care vizează promovarea valorilor sale, urmărirea realizării obiectivelor, susținerii intereselor cetățenilor săi, fiind suplinite cu Curți, Comitete, Oficii, Agenții etc. Aceste modificări au asigurat crearea unei familii formate din 27 de țări și 490 milioane de cetățeni ajunsă la cea de-a 50-a aniversare.

În rezultatul examinării și analizei cadrului instituțional și normativ a UE, putem desprinde și identifica ca primare – concepțiile, principiile, valorile, interesele, competențele, drepturile și obiectivele incluse în documentele constitutive, iar cadrul instituțional – cel, care vizează realizarea obiectivelor și dezideratelor incluse în ele.

Întru asigurarea atingerii scopului și obiectivelor propuse, prin prezenta cercetare ne propunem să elucidăm situația actuală, competențele și funcțiile AP în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, reflectate prin prisma instituțiilor cu atribuții în domeniu, a cadrului normativ aferent, precum și a factorilor de influență.

În cadrul cercetării ne-am axat pe cadrul instituțional care influențează și/sau poate influența semnificativ dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, evidențiind cele două componente, AP și entitățile, persoanele de antreprenoriat. Această cercetare a cadrului instituțional-funcțional al AP și cel normativ de activitate a fost direcționată îndeosebi spre cercetarea interacțiunii cu influență majoră asupra dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, deoarece interacțiunea AP - mediul de afaceri, bazată pe principii noi permite în mod deliberat elaborarea și implementarea strategiilor și programelor care în final duc la ridicarea bunăstării, nivelului de viață al tuturor membrilor societății. Totodată, ne-am propus să identificăm și să elucidăm problemele întâlnite, dar și să prezentăm unele propuneri de soluționare a acestora.

Considerații generale privind AP, inclusiv centrală, sunt consfințite în capitolul VIII al Constituției Republicii Moldova, în care sunt cuprinse următoarele organisme, calificate de constituent drept organe ale AP: APC de specialitate; administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale; consiliul raional; AAPL (consiliile locale alese și primarii aleși) [30].

Deși constituentul nu califică Guvernul drept organ al administrației publice, luând în considerație declarația de separare a puterilor, precum și rolul, direcțiile principale ale activității, prerogativele (atribuțiile) ce îi revineau în temeiul Legii nr. 64/1990 și care îi revin în temeiul Legii nr.136/2017 cu privire la Guvern, Guvernul este autoritatea publică care reprezintă și

exercită puterea executivă, asigură realizarea politicii externe și interne a statului și exercită conducerea generală a AP, organizată în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova și care funcționează conform cadrului legal [122]. Având funcțiile determinate prin lege pentru realizarea programului său de activitate, Guvernul exercită în cadrul funcțiilor de bază, inclusiv cele de *organizare și planificare strategică*, prin intermediul cărora este asigurată elaborarea și aprobarea documentelor de politici; de *reglementare*, care ajută la asigurarea elaborării și aprobării cadrului normativ și instituțional necesar implementării programului de activitate și organizării executării legilor; de *administrare* a proprietății și finanțelor publice; de *gestionare și prestare a serviciilor publice* pentru care este responsabil; de *asigurare a aplicării și respectării reglementărilor* în domeniile de activitate. Totodată, în vederea realizării programului său de activitate, Guvernul elaborează în baza criteriului de prioritate și consecutivitate a activităților planificate și aprobă planul de acțiuni, inclusiv în vederea executării actelor normative ale Parlamentului, asigurând executarea acestuia în modul stabilit de Regulamentul Guvernului [30, 122].

În perioada de până la 19.07.2017, în temeiul Legii nr. 64/1990, APC de specialitate a fost constituită din ministere și autorități administrative expres prevăzute în lege. Odată cu adoptarea noii legi nr.136/2017 cu privire la Guvern și a Legii nr. 98 din 04.05.2012 *privind administrația publică centrală de specialitate*, APC de specialitate este organizată într-un sistem unic și nici un minister sau altă autoritate administrativă centrală sau structură organizațională din sfera lor de competență nu poate să se afle în afara acestui sistem [103]. Astfel, asigurându-se o mai mare flexibilitate, dar și posibilitate de reacție a Guvernului la modificările de politici și programe de realizat. Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale este constituită din: AP în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, APL a) de nivelul întâi (consiliile locale alese și primarii aleși), și b) de nivelul doi – (consiliile raionale) [103].

Prin urmare, AP reprezintă acea categorie a autorităților și instituțiilor publice care are o structură stabilă și o activitate continuă, înzestrată cu capacitate juridică ce-i permite participarea în nume propriu, la înfăptuirea puterii executive în limitele competenței legal specificate, inclusiv la menținerea și dezvoltarea unui mediu de afaceri favorabil [50].

În conformitate cu art. 96 din Constituție, art.1 al Legii nr. 64/1990 și art. 2 al Legii nr. 136/2017 cu privire la Guvern [30; 109,122], Guvernul trebuie să asigure realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a AP, iar în exercitarea atribuțiilor se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament [122]. Concomitent, vom sublinia că, de rând cu funcțiile executive, Guvernul este autoritatea publică a puterii executive, care funcționează în baza votului de încredere acordat de majoritatea deputaților aleși în Parlament,

funcționează în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova, legii cu privire la Guvern, ale Regulamentului Guvernului și ale altor acte normative, precum și ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

De rând cu alte activități ale Guvernului, direcțiile principale prevăzute de legea nr. 64 din 31.05. 1990 cu privire la Guvern, includeau și elaborarea concepției dezvoltării social-economice a țării, a programului și mecanismului trecerii la economia de piață; asigurarea liberei inițiative, privatizarea, deetimizarea, demonopolizarea economiei, precum și dezvoltarea relațiilor de piață; garantarea libertății activității economice tuturor subiecților proprietății, diversității formelor de proprietate și grija de păstrarea acesteia; egalitatea lor în drepturi, protejarea intereselor naționale în activitatea economică, valutară și financiară, dar și realizarea colaborării economice cu țările lumii în condițiile dezvoltării relațiilor contractuale, formării infrastructurii de piață, integrării general europene și mondiale; asigurarea protejării intereselor naționale în activitatea economică externă, promovarea politicii liberului schimb, pornind de la interesele naționale, precum și actele, care au o influență asupra dezvoltării mediului de afaceri [109].

Prin Legea nr.136/2017 cu privire la Guvern, a fost concretizat, stabilit modul de organizare și funcționare a Guvernului, domeniile de activitate, competența, structura și raporturile juridice ale acestuia cu alte autorități publice, concomitent fiind concretizate domeniile, funcțiile, atribuțiile și împuternicirile Guvernului [122]. Totodată, prin Hotărârea Guvernului nr. 610 din 03.07.2018 a fost aprobat Regulamentul Guvernului, prin care, de asemenea, se stabilește modul de organizare și funcționare a Guvernului, precum și cadrul organizatoric al activității Guvernului în ansamblu și a membrilor Guvernului în particular, procedura de elaborare și promovare a proiectelor de acte ale Guvernului, de monitorizare și control al executării sarcinilor de către ministere, alte autorități administrative centrale, raporturile Guvernului cu acestea, precum și cu Parlamentul, Președintele Republicii Moldova, Banca Națională a Moldovei, Curtea de Conturi și Procuratura Generală. Este definit Programul de activitate al Guvernului ca act politic de bază, care determină principalele obiective de dezvoltare a țării în perioada mandatului pentru care a fost investit Guvernul, corelate cu prioritățile strategice ce reiese din Strategia națională de dezvoltare și alte documente strategice de politici, precum și cu angajamentele internaționale asumate de Republica Moldova, în special cu cele privind integrarea europeană [84]. Structura Guvernului aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 88 din 06.08.2021 vine să confirme flexibilitatea instituțională în dependență de obiectivele și prioritățile sectoriale ale guvernării. Totodată, Regulamentul concretizează acțiunile necesare în vederea realizării Programului de activitate a Guvernului prin elaborarea și aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia, elaborării și prezentării spre

examinare Parlamentului a politicii bugetar-fiscale și proiectelor de lege cu privire la bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și al fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală, precum și întreprinderea oricăror altor acțiuni necesare pentru realizarea politicii statului în domeniile de activitate atribuite prin lege în competența Guvernului. Planul de acțiuni al Guvernului devenind, astfel, un document de planificare a activității Guvernului pe perioada întregului mandat și este aprobat în vederea realizării Programului de activitate a Guvernului [84]. Astfel, putem conchide că misiunea, scopul și direcțiile principale de activitate ale guvernului țării acoperă fără rezerve aria de influență asupra mediului de afaceri, inclusiv în scopul îmbunătățirii și dezvoltării lui.

Totodată, examinând Hotărârile Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova pentru anii 1991- 2020 aferente activității Guvernului, constatăm că în această perioadă nu au fost adoptate careva concepții, strategii sau politici privind dezvoltarea mediului de afaceri, iar în Programul de activitate al Guvernului, deși fiind prevăzute acțiuni concrete aferente înregistrării și activității întreprinderilor, dezvoltării unor sectoare concrete, pentru dezvoltarea mediului de afaceri nu au fost prevăzute expres careva capitole sau activități.

Prin legea nr. 64 din 31.05.1990 cu privire la Guvern, au fost stabilite statutele ministerelor, ca organe centrale de specialitate ale statului, care asigurau transpunerea în viață, în baza legilor Republicii, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, politica Guvernului, hotărârile și ordonanțele lui, asigurau conducerea în limitele competenței a domeniilor încredințate fiind responsabile de activitatea lor [109].

În conformitate cu prevederile legii nominalizate și ale regulamentelor, ministerele urmau să promoveze o politică statală de cadre ce urma să asigure completarea propriului aparat central, precum și a organelor de resort cu specialiști de înaltă calificare, să creeze sistemul ramural de instruire continuă a cadrelor, organizarea pregătirii specialiștilor cu studii superioare și medii de specialitate, să asigure pregătirea cadrelor, inclusiv în străinătate, aceste aspecte fiind redată în lucrările dnei Tamara Gheorghița „Roluri și responsabilități în gestionarea resurselor umane din AP”, „Aspecte instituționale și funcționale ale gestionării funcției publice și a funcționarului public” și „Eficientizarea serviciului public prin dezvoltarea profesională continuă” [43, 44, 45]. În virtutea sarcinilor, ministerele aveau dreptul de a face remanieri în aparatele lor prin reînnoirea contractelor de muncă sau prin atestarea funcționarilor de stat. Totodată, era stipulată și posibilitatea creării de Parlament, la propunerea Prim-ministrului și altor autorități administrative centrale, comisiilor și consiliilor guvernamentale, în scopul conducerii, coordonării activității și exercitării controlului în domeniul organizării economiei și în alte domenii, care nu intră nemijlocit în atribuțiile ministerelor. Guvernul exercita controlul legalității

și oportunității activității ministerelor, altor autorități administrative centrale, a structurilor organizaționale din sfera de competență a acestora și a autorităților publice din subordinea sa [109]. Modificările efectuate prin Legea 136/2017 au lărgit competența Guvernului, au concretizat statutul membrilor Guvernului, a prim-ministrului, prim-viceprim-ministrului și viceprim-ministrului, aspectele ce țin de organizarea activității și raporturilor cu alte autorități publice, inclusiv locale prin reprezentantul Guvernului în teritoriu.

Acestea și alte atribuții prevăzute de actele în vigoare, în viziunea noastră, permit integral și în deplină măsură Guvernului să influențeze atât metodologiile cât și procesele de elaborare, coordonare, aprobare și implementare a politicilor, inclusiv politici de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova.

Astfel, atât Guvernul cât și autoritățile din subordine, în virtutea prerogativelor, rolului, atribuțiilor și funcțiilor ce le aveau și care le revin, au toate posibilitățile și pârghiile de a influența asupra dezvoltării mediului de afaceri din Republica Moldova, însă această prerogativă nu și-a găsit reflectarea în funcțiile, atribuțiile acestor autorități ca domeniu sau activitate separată.

După cum am menționat, structura administrației publice este formată întru necesitatea asigurării drepturilor și libertăților consfințite în legea supremă a țării, precum și în scopul asigurării prevederilor programului de guvernare și a altor acte internaționale bilaterale aprobate de parlament sau strategii de dezvoltare.

Schimbarea paradigmei aferente cadrului instituțional, cu accent de bază pe ceea ce *trebuie de făcut*, întru realizarea strategiei de dezvoltare coordonată și susținută financiar de către organismele internaționale, în procesul de implementare a Strategiei „Moldova 2020” a fost propus un „nou” cadru instituțional conform organigramei în redacția Legii nr. 121/2014 [124, 136]. Divergențele structurale ale APC dintre situația existentă până la, și, a cadrului instituțional inclus în Strategia de dezvoltare “Moldova 2020” au impus măsuri de reorganizare a administrației publice, în primul rând, la nivel central, inclusiv a celor cu atribuții în domeniul dezvoltării mediului de afaceri – pilonul de bază ce asigură crearea și dezvoltarea factorilor productivi, a plusvalorii – creșterii de capital, și, implicit a dezvoltării economiei Republicii Moldova.

Întru asigurarea principalului obiectiv de asigurare a creșterii bunăstării și calității vieții cetățenilor pe care și l-a propus Guvernul în Programul său de activitate, Parlamentul, cu majoritate de voturi, a aprobat în luna iulie a anului 2017 nouă structură a Guvernului. De asemenea, în Programul său de activitate, executivul și-a stabilit ca obiectiv specific reformarea administrației publice centrale, inclusiv prin optimizarea numărului de ministere și al

autorităților publice, dar și a costurilor administrative, înaintând Programul său de activitate și o nouă structură a Guvernului, solicitând reducerea numărului ministerelor de la 16 la 9, fiind asumate riscurile aferente impactului pe care această reformă îl poate avea [51]. Acest deziderat este însă de neconceput fără a asigura eficiența actului de guvernare, fără a implementa un management public modern, flexibil, capabil să se adapteze schimbărilor și transformărilor sociale și să răspundă nevoilor cetățenilor [164]. În consecință, începînd cu luna august 2021, întru realizarea obiectivelor noii guvernări, incluse în programul aprobat de către Parlament prin Hotărârea nr. 88 din 06.08. 2021 a fost aprobată structura Guvernului care include 13 ministere [98].

Analizând structura organelor administrației publice centrale de specialitate sub aspectul dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, constatăm că Ministerul Economiei avea misiunea de a asigura creșterea economiei naționale prin *optimizarea cadrului de reglementare a activității de întreprinzător, crearea premiselor pentru dezvoltarea mediului de afaceri, asigurarea competitivității și a dezvoltării tehnologice, constituirea unui mediu investițional atractiv*, contribuirea la acțiunile de demonopolizare a pieței interne și de eliminare a practicilor anticoncurențiale, inclusiv prin cooperare economică internațională [177]. Iar structura aparatului central al Ministerului Economiei aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 690 din 13.11.2009 era constituită din 32 de subdiviziuni, inclusiv subdiviziunea structurală care avea atribuții directe să se preocupe de dezvoltarea mediului de afaceri - *Direcția generală dezvoltarea mediului de afaceri*, în componența căreia erau incluse:

- *Direcția politici de reglementare a activității de întreprinzător;*
- *Direcția politici investiționale și competitive;*
- *Direcția politici de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii și comerț.*

Totodată, conform prevederilor pct. 7 al capitolului II „Misiunea, funcțiile de bază, atribuțiile și drepturile ministerului” din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Ministerului Economiei aprobată prin hotărârea nominalizată, Ministerul avea atribuții:

- *în domeniul dezvoltării mediului de afaceri;*
- *în domeniul politicilor investiționale și de promovare a exportului;*
- *în domeniul reglementării prin licențiere a activității de întreprinzător*
- *în domeniul dezvoltării tehnologice și competitivității;*
- *în domeniul parteneriatului public-privat [73, 90, anexa 1].*

Totodată, conform Hotărârii Guvernului nr. 690 din 30.08.2017 cu modificările ulterioare structura aparatului central al Ministerului Economiei și Infrastructurii a fost constituită din 34

de subdiviziuni, inclusiv „Direcția politici economice și mediul de afaceri”, care avea misiunea de a asigura creșterea economiei naționale prin optimizarea cadrului de reglementare a activității de întreprinzător, constituirea premiselor pentru dezvoltarea mediului de afaceri, dezvoltarea tehnologică și asigurarea competitivității, precum și crearea unui mediu investițional atractiv. A fost modificată, de asemenea, și structura direcției, care era constituită din:

- Secția politici economice;
- Secția reglementarea mediului de afaceri și întreprinderile mici și mijlocii;
- Secția modelare și prognozare economică [77].

Menționăm că misiunea secției politici economice era constituită din contribuirea la analiza situației, problematicilor, dar și la elaborarea politicilor publice eficiente pentru atragerea investițiilor și promovării exportului, analizei impactului politicii vamale, fiscale și financiare asupra mediului de afaceri, administrării și deetatăzării proprietății publice, dar și monitorizării procesului de implementare a acestora [155]. Astfel fiind diminuate, în viziunea noastră, atribuțiile în domeniul dezvoltării mediului de afaceri.

Analiza comparativă a structurii existente și anterioare a organelor administrației publice centrale de specialitate sub aspectul atribuțiilor în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova denotă că numai în structura aparatului central al Ministerului Economiei aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 690 din 13.11.2009 existau subdiviziuni structurale, care trebuiau să se preocupe expres de dezvoltarea mediului de afaceri. Mai mult ca atât, putem constata că având *Direcția generală dezvoltarea mediului de afaceri* în cadrul Ministerului Economiei, Republica Moldova nu dispune de o strategie de dezvoltare a mediului de afaceri, de o politică de dezvoltare și/sau de un program, plan de acțiuni menit să asigure dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova.

Concomitent, Ministerul Economiei avea în subordine, inclusiv în care avea și calitatea de fondator, autorități administrative, activitatea cărora influența semnificativ mediul de afaceri [77, 90], prin intermediul cărora ministerul își asigura influența la implementarea unor obiective concrete sau unor proiecte, cum ar fi:

- Organizația de Atragere a Investițiilor și de Promovare a Exportului din Moldova;
- Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii [94, 177].

Aceste structuri au fost create cu scopuri și termene determinate de implementarea unor obiective concrete, iar Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) creată prin Hotărârea Guvernului nr. 538 din 17 mai 2007 ca o instituție publică, necomercială, care activează în coordonarea Ministerului Economiei și parteneriatelor cu alte autorități centrale și locale, asociații de afaceri, prestatori de suport în afaceri și IMM. Misiunea

ODIMM este reprezentată prin contribuirea la sporirea competitivității economiei naționale prin susținerea dezvoltării IMM prin implementarea, monitorizarea și evaluarea programelor sectoriale și proiectelor internaționale. Realizarea misiunii se axează pe sectoare de activitate ce țin de lansarea și dezvoltarea unei afaceri de succes, în special în zonele rurale; formarea și amplificarea culturii și a abilităților antreprenoriale; facilitarea accesului IMM la resurse financiare; facilitarea accesului IMM la resurse informaționale; stimularea dialogului public-privat; susținerea dezvoltării infrastructurii și crearea oportunităților de suport în afaceri. Activitatea ODIMM-ului este orientată și spre elaborarea și implementarea programelor și proiectelor de dezvoltare a sectorului IMM; administrarea Fondului de Stat de Garantare a Creditelor; crearea și dezvoltarea unei rețele de Incubatoare de Afaceri în Moldova; susținerea formării de clustere și rețele inovative; acordarea serviciilor de consultanță și instruire a managerilor și angajaților IMM; susținerea dezvoltării asociațiilor și instituțiilor de suport în afaceri, precum și cooperarea cu organizațiile naționale și internaționale similare. ODIMM funcționează în scopul susținerii dezvoltării sectorului întreprinderilor mici și mijlocii din Republica Moldova, în conformitate cu prioritățile Guvernului stabilite în strategiile și programele sale de susținere a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii [165].

Cadrul instituțional cu atribuții și/sau influențe semnificative asupra mediului de afaceri în Republica Moldova este suplinit și prin includerea Camerei de Comerț și Industrie (CCI a RM), care are inclusiv sarcinile de a acorda asistență la dezvoltarea diferitelor genuri de activitate de întreprinzător, asigurând interesele tuturor agenților economici, sferelor economiei naționale, precum și teritoriilor concrete ale țării și de contribuire la stabilirea relațiilor de cooperare dintre subiecții activității de întreprinzător cu organele de stat și de dezvoltare a activității economice externe și exportului de mărfuri, lucrări și servicii. Concomitent, trebuie să asigure participarea la elaborarea actelor normative ce țin de interesele întreprinzătorilor, care sunt orientate spre înlăturarea barierelor și restricțiilor în dezvoltarea mediului de afaceri, a concurenței și parteneriatului loial în afaceri, care nu sunt determinate de normele dreptului public, dar și asigurarea întreprinzătorilor cu informații și acordarea de consultanță [7, 17, 67]. Totodată, prin programul de parteneriat - consolidarea relațiilor de colaborare dintre membrii CCI a RM, care are scopul de a lărgi și fortifica relațiile de colaborare între membrii ei asigurând promovarea efectivă a brandului companiei, a produselor și serviciilor lor, sporirea loialității clienților și avantajelor financiare, inclusiv prin acordarea de facilități, au fost implicate 19 entități la situația din 01.01.2021.

La cadrul instituțional al instituțiilor și entităților care influențează, chiar dacă în mare măsură și indirect, vom atribui și Serviciul Vamal, care acordă inclusiv, certificatele de Agent

Economic Autorizat, statutul de titular al procedurii simplificate de vămuire, autorizări pentru antrepozitul vamal, depozit provizoriu și plasarea mărfurilor în destinația vamală, precum și Certificatul de origine la exportarea produselor, servicii de brokeraj, de măsurare în domeniul de interes public a sarcinii pe osie, masei totale și dimensiunilor de gabarit a unităților de transport. În acest context vom evidenția rolul acestei instituții în dezvoltarea mediului de afaceri prin digitalizarea și simplificarea procedurilor utilizate în raporturile cu exponenții mediului de afaceri [28]. De asemenea, vom referi și Serviciul Fiscal al Republicii Moldova, care prestează agenților economici circa 34 de servicii, inclusiv 13 servicii fiscale electronice. Acestea exercită influențe și asupra dezvoltării mediului de afaceri și din stânga Nistrului, prin aplicarea unui cadru regulator specific pentru subiecții mediului de afaceri din acest teritoriu.

Un loc, dar și un rol important în cadrul instituțional cu influențe asupra mediului de afaceri din Republica Moldova îl au și agențiile, inclusiv cele cu statut de instituții publice, care gestionează proiectele și/sau mijloacele, inclusiv constituite în fonduri, ce țin de cercetare - Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare [76], crearea condițiilor și/sau dezvoltarea mediului de afaceri, dar și cele care asigură unele drepturi ale agenților economici și altor subiecți ai mediului de afaceri, cum ar fi inclusiv Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală, Agenția pentru Protecția Consumatorului, Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor. Un element structural al cadrului instituțional examinat, care are o pondere considerabilă în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, este constituit și din zone economice libere (ZEL) sau zone ale antreprenoriatului liber (ZAL), parcuri industriale (PI), parcuri tehnologice (PT) și clustere, destinate stimulării activității de întreprinzător.

De asemenea, ca parte componentă a cadrului instituțional aferent mediului de afaceri, dar și cu influențe semnificative asupra dezvoltării lui, în viziunea noastră o constituie asociațiile și federațiile naționale, dar și internaționale, îndeosebi Asociația Națională a Producătorilor din Moldova, inclusiv Asociația Republicană a Producătorilor Agricoli din RM, a Producătorilor și Exportatorilor de fructe – Moldova Fruct, și de struguri de masă, dar și Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova, precum și Asociația Internațională a Transportatorilor Auto din Moldova și Asociația Businessului European (EBA). Aici nu negăm influența și rolul unor Centre asupra îmbunătățirii și/sau dezvoltării mediului de afaceri, îndeosebi Centrului de Guvernare Electronică (AGE) [70], reorganizat ulterior în Instituția publică „Agenția de Guvernare Electronică” [71], ba chiar mai mult, ținem să subliniem, să evidențiem influența semnificativă a acesteia asupra mediului de afaceri din Republica Moldova, inclusiv asupra dezvoltării, dar și modernizării lui. Menționăm aici că AGE este o instituție publică, a cărei activitate are scopul de îmbunătățire a calității actului de guvernare și a serviciilor publice prin

aplicarea intensă a tehnologiilor informaționale și de comunicații, îndeosebi în domeniul asigurării interoperabilității și e-transformării guvernării, inclusiv prin promovarea inovațiilor și produselor de guvernare electronică în sectorul public și societate, facilitarea dezvoltării serviciilor sectoriale, creării și asigurării portalului Guvernamental al Cetățeanului, lansat în octombrie 2020, care are menirea de a simplifica accesul mediului de afaceri și cetățenilor la datele din registrele de stat, inclusiv la platformele *MCabinet*, *MNotify*, *MSign*, *MPass*, *M-pay*, precum și la platforma Guvernamentală de Registre și Acte Permisive, Registrele de stat, e-Factura, e-Achiziții Publice, e-Raportare [71].

Examinând cadrul instituțional aferent entităților care efectuează controale de stat asupra mediului de afaceri, inclusiv asupra activității de întreprinzător, constatăm că circa 58 de autorități asigură controlul sectorial, al activităților și/sau operațiunilor concrete, în conformitate cu cadrul juridic, principiile și procedurile stabilite, în care organele de control pot să inițieze de sine stătător controlul, să stabilească forma de control, circumstanțele, combinarea și/sau comasarea domeniilor din competența organului de control, supuse controlului [22]. Deși cadrul normativ interzice suprapunerea domeniilor de control între organele de control, prevede coordonarea acțiunilor și schimbul de informații în privința controlului, în cazul aceluiași obiect, dublarea controalelor, inclusiv a domeniilor, aspectelor, acțiunilor etc. controlate nu au fost excluse, fapt ce influențează negativ activitatea de antreprenariat și, respectiv, dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, iar abordarea controlului de stat numai sub aspectul sectorial, al activităților desfășurate sau chiar operațiunilor, fără o abordare sistemică constituie, în viziunea noastră, un impediment în gruparea și/sau centralizarea instituțiilor/organelor de control și optimizarea efectului acestui proces asupra dezvoltării mediului de afaceri, întru diminuarea sau înlăturarea căruia este necesară și analiza funcțională, precum și revizuirea cadrului normativ.

Perioada reformării statului prin dezicerea de la principiile și valorile regimului totalitar și trecerea la paradigmele bazate pe valorile general umane, include în mod obiectiv modificarea structurilor organizaționale, instituționale și funcționale atât ale administrației publice cât și ale mediului de afaceri. În Republica Moldova, unde coexistă încă un însemnat sector de stat în economie, caracterizat în general prin consum mare de fonduri și ineficiență, și care parcurge tranziția spre economia de piață, guvernele succedate în ultimii ani n-au avut strategii și programe coerente care să susțină dezvoltarea mediului de afaceri și, implicit, economia reală națională. Totodată, întârzierea privatizării și menținerea unui management clientelar duce la o tranziție prelungită și falimentară. Procesul de trecere la economia de piață în Republica Moldova este în plină desfășurare, de finalizarea căruia depinde rezolvarea problemelor sociale

ale populației, dar și recunoașterea și integrarea țării noastre în sistemul țărilor cu economie de piață. Acest lucru va fi posibil doar prin existența unor firme puternice care să absoarbă capital uman și să producă în condiții de eficiență bunuri materiale competitive pe piață [19, 145]. Întru realizarea cu succes a acestui deziderat, un rol important îl are factorul politic, îndeosebi la stabilirea și realizarea politicilor, ghidat și realizat în mare măsură de către guvern.

Analizând dinamica dezvoltării situației mediului de afaceri în Republica Moldova de la independență până în prezent, inclusiv prin prisma cadrului normativ, putem constata o anumită ameliorare, desigur cu diferite ritmuri de creștere/descrere în diferite perioade. Asupra acestei situații au avut și continuă să aibă influență diferiți factori.

Strategiile adoptate și aplicate de statele din regiune, îndeosebi Strategia de dezvoltare a Uniunii Europene „Europa 2020” au o influență deosebită asupra dezvoltării mediului de afaceri în regiune, inclusiv în Republica Moldova. Acest fapt, precum și necesitatea îndeplinirii angajamentelor prevăzute în cadrul AA, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles, accentuează o dată în plus actualitatea și importanța temei cercetate. Conform art. 27, 30, 47, 57, 61, 70, 133, Republica Moldova se angajează să realizeze apropierea legislației naționale de actele normative ale UE și instrumentele internaționale menționate în anexele respective ale acordului, iar conform prevederilor articolului 194, s-a convenit asupra unor măsuri necesare pentru îmbunătățirea mediului de afaceri [1, 36].

Situația reală este în mare măsură influențată de procesul de integrare europeană, inclusiv de măsurile prevăzute în acordul de asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, care presupune promovarea multor reforme, diferite după nivel și complexitate, în toate sferele vieții, care astăzi, deși cu mult greu, iar pe alocuri chiar contradictoriu, totuși sunt implementate, asigurând prospectiv unui nivel calitativ nou de dezvoltare a societății, noi relații în mediul social, politic și economic, inclusiv în mediul de afaceri. Găsirea „cărăușei de aur” în dezvoltarea economico-socială și politică a societății ar permite în continuare minimalizarea tendințelor negative, păstrarea bunelor practici, utilizarea inteligentă a experiențelor și exemplelor pozitive și, aceasta în viziunea noastră rămâne a fi o sarcină, deși complicată și multidirecțională, dar primordială. În mare măsură ar putea influența rezultatul pozitiv în rezolvarea acestei sarcini, analiza și aplicarea bunelor practici și experiențe ale țărilor din Uniunea Europeană adaptându-le la condițiile Republicii Moldova. În această ordine de idei este foarte importantă și analiza cadrului normativ în dezvoltarea mediului de afaceri, precum și colaborarea internațională la nivel interstatal, regional și local, ceea ce ar permite atragerea investițiilor, granturilor și altor surse, aplicarea noilor tehnologii în dezvoltarea mediului de afaceri.

Pornind de la definiția afacerii – ca activitate legală în diferite domenii, desfășurată în scopul obținerii de avantaje, putem constata că la momentul actual, afacerile reprezintă un mijloc legal de acumulare a bunurilor, de asigurare a existenței materiale și spirituale, iar această activitate apare odată cu formarea relațiilor de piață, adică cu apariția produselor destinate schimbului de mărfuri, care, fiind economice după conținut, apar în procesul de producție, repartiție și consum al serviciilor, bunurilor materiale și nemateriale în condițiile prestabilite, inclusiv de actele normative în vigoare. Deși sunt obiective, adică predeterminate de factori economici, nu apar spontan, ci prin voința oamenilor, fiind reglementate inclusiv de autoritățile statului, devin astfel obiectul reglementării normelor de drept și dobândesc prin aceasta caracter juridic, precum și devenind parțial obiectul activității unor structuri ale AP, îndeosebi, cu referință la serviciile generale de interes public prestate de autorități subiecților mediului de afaceri.

Încă din primii ani de independență autoritățile Republicii Moldova au adoptat mai multe norme de drept care, în mod direct sau indirect, vizau afacerea și/sau mediul de afaceri. Baza normativă a elementelor fundamentale ale afacerii și ale mediului de afaceri se regăsește, în primul rând, în Constituția Republicii Moldova, care prin art. 9 stabilește că „piața, libera inițiativă economică, concurența loială sunt factorii de bază ai economiei”. Totodată, statul, conform art. 126 - 129 ale Constituției asigură „...ocrotirea proprietății și garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății“, definind economia Republicii Moldova ca economie de piață de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă [30].

Prin adoptarea actelor normative, inclusiv a legilor și hotărârilor nominalizate, statul asigură drepturile și libertățile generale garantate, impunându-și viziunile și interesele, întreprinde măsuri să cultive, să implanteze respectul cetățenilor și recunoașterea regulilor impuse la nivel local și național, inclusiv aferente mediului de afaceri, întreprinde măsuri de protejare a pieței interne și producătorului intern. Totodată, în procesul de adoptare și implementare a prevederilor actelor normative, precum și în procesul de verificare a corectitudinii respectării lor, statul dispune de structuri organizaționale (autorități, instituții, organizații etc.), care având atribuții, influențează în mod direct sau indirect dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova.

Cadrul normativ, în special legile, hotărârile Parlamentului, hotărârile și dispozițiile Guvernului, actele altor autorități ale administrației publice formează și o parte a cadrului specific de funcționare a entităților exercitând doar influențe generale. Reglementările legislative

care constrâng, chivernisesc sau protejează firmele oferindu-le baza, dar și mijloacele de reglare, ameliorare a diferendelor și conflictelor, cuprinzând cele mai multe aspecte de organizație, conduită și ale vieții personale, sistemul legislativ fiind aplicat imparțial și consecvent constituie condiția și caracteristica principală a societății în condiții de stabilitate [19, 145].

Reprezentând un proces continuu de constatare și evaluare a problemelor, de identificare a soluțiilor, precum și de revizuire a cadrului normativ, reforma de reglementare trebuie să includă și dezvoltarea capacităților instituționale și a stimulentei pentru încurajarea implementării integrale, în practică, a modificărilor cadrului de reglementare, care au un impact pozitiv maxim asupra competitivității sectorului privat. În acest sens, acest proces ar fi bine de continuat și la nivelul actelor departamentale, fapt ce ar mandata procesul de analiză a impactului de reglementare, ca esență, nucleul unui sistem mai rațional în elaborarea reglementărilor ajustându-le în permanență, inclusiv la tehnologiile informaționale utilizate [154].

Deși au fost excluse multe ambiguități, examinând unele acte normative, inclusiv care stabilesc proceduri pentru mediul de afaceri, în cadrul cercetării am constatat că prin prevederile Legii nr. 235/2006 cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător sunt stabilite principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător, precum și procedura de revizuire a actelor normative, cu excepția activităților de întreprinzător din domeniul financiar (bancar și nebanca), având ca scop crearea unui cadru juridic favorabil mediului de afaceri și climatului investițional pentru dezvoltare social-economică. Definiște concomitent semnificația de reglementare a activității de întreprinzător ca stabilirea drepturilor, obligațiilor, cerințelor și interdicțiilor pentru întreprinzători pe toată durata activității (de la inițierea până la lichidarea afacerii), precum și reglementarea relațiilor dintre autoritățile administrației publice, alte instituții abilitate prin lege cu funcții de reglementare și de control și întreprinzători, stabilind și principiile de bază pentru aceasta, inclusiv previzibilitatea, transparența decizională și transparența reglementării activității de întreprinzător, analiza impactului de reglementare, reglementarea materială și procedurală a inițierii, desfășurării și lichidării afacerii prin acte legislative, precum și echitabilitatea (proportionalitatea) în raporturile dintre stat și întreprinzător [119]. La capitolul transparenței actelor necesare inițierii și/sau desfășurării afacerii, în legea nominalizată mai sus, este stabilit că inițierea și/sau desfășurarea afacerii are loc în bază de autorizare, în cazul în care legea prevede acest lucru, iar autorizarea este o acțiune prin care AAP sau entitatea abilitată prin lege cu funcții de reglementare și de control îi permite solicitantului să inițieze și/sau să desfășoare o afacere, eliberându-i un act cu caracter permisiv, sub formă de licență - pentru genurile de activitate prevăzute de Legea privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător nr. 451-XV din 30 iulie 2001 și/sau

sub formă de autorizație - pentru confirmarea unor cerințe tehnice, unor norme separate sub un anumit aspect, stabilite de lege. Totodată, conform prevederilor legii nr. 235/2006, noțiunea de autorizație include: autorizațiile, permisele, certificatele, avizele, aprobările, coordonările, brevetele, atestatele de calificare emise de AAP sau de instituțiile abilitate prin lege cu funcții de reglementare și de control [119]. Aici menționăm că Legea nr. 451/2001 la care se face trimitere a fost abrogată prin Legea nr.185/2017, iar actele incluse în noțiunea de autorizație contravin prevederilor Legii nr.160/2011, ceea ce creează confuzie în înțelegerea și aplicarea acestor prevederi din partea mediului de afaceri, dar și a entităților de resort, fiind necesare ajustările de rigoare.

Prin Legea nr. 220/2007 este reglementată procedura înregistrării de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, este stabilită lista documentelor necesare pentru înregistrarea de stat, modalitatea perfectării și prezentării lor pentru înregistrarea de stat, precum și procedura înregistrării, inclusiv a sucursalelor persoanelor juridice. Totodată, am constatat că Legea nr. 264/2004 cu privire la documentul electronic și semnătura digitală, la care se face trimitere în cadrul stabilirii modalității de perfectare și prezentare a documentelor pentru înregistrarea de stat, a fost abrogată prin Legea nr. 91/2014, de asemenea fiind necesare ajustările de rigoare.

Examinarea și analiza procedurii de înregistrare a sucursalelor persoanelor juridice, prevăzute în art. 12 al Legii nr. 220/2007, a constatat că pentru înregistrarea sucursalelor persoanelor juridice autohtone se depun, inclusiv hotărârea organului competent al persoanei juridice, care trebuie să conțină date cu privire la crearea sucursalei, la aprobarea regulamentului acesteia și la desemnarea administratorului, precum și regulamentul sucursalei, în două exemplare, care trebuie să conțină următoarele date despre:

- sediul (adresa poștală, numărul de telefon/fax, adresa de e-mail) al sucursalei;
- genurile de activitate desfășurate de sucursală;
- denumirea și forma juridică de organizare a persoanei juridice, denumirea sucursalei, dacă aceasta este diferită de cea a persoanei juridice;
- *numele și prenumele persoanei care exercită funcții de administrare a sucursalei;*
- împuternicirile persoanei care exercită funcții de administrare a sucursalei [14].

Aceste prevederi creează ambiguități și la desemnarea unei noi persoane care va exercita funcțiile de administrare a sucursalei, persoana juridică va fi nevoită, întru respectarea prevederilor legale, să modifice regulamentul sucursalei și hotărârea de aprobare a acestui regulament, ceea ce constituie impedimente în activitatea de antreprenariat, dar și majorează costurile de timp și financiare suportate de către mediul de afaceri din Republica Moldova. În

viziunea noastră, modificarea prevederilor legale existente în vederea excluderii cerințelor ce prevăd includerea în regulamentul sucursalei a datelor ce țin de *numele și prenumele persoanei care exercită funcții de administrare a sucursalei*, va exclude necesitatea repetării procedurii de aprobare a regulamentului sucursalei. Totodată, se solicită și ajustarea prevederilor art. 12 (3) a legii nominalizate, ce țin de prezentarea documentelor pentru înregistrarea sucursalei persoanei juridice care trebuie să conțină date cu privire la crearea sucursalei, la aprobarea regulamentului acesteia *și la desemnarea administratorului*, cu includerea cuvântului „hotărârilor” în loc de cuvântul „hotărâre”, ce ar asigura posibilitatea prezentării hotărârilor ce țin de aspecte separate, propunere expusă de autor și în anexa nr. 2/5. Astfel, rolul și aportul AAP în clarificarea procedurilor aferente activității de antreprenoriat, inclusiv prin concretizarea și simplificarea și/sau automatizarea lor are o influență semnificativă asupra relațiilor cu mediul de afaceri, dar și asupra dezvoltării lui.

Fiind parte la multiplele acorduri bilaterale și fiind elaborate și aprobate principalele legi aferente activității de antreprenoriat și investiții, inclusiv Legea nr. 235-XVI din 20 iulie 2006 cu privire la principiile de bază și mecanismul de reglementare a activității de întreprinzător [119], Legea insolvenței nr. 632-XV din 14 iulie 2006 și nr.149 din 29.06.2012 [123], Legea nr. 81-XV din 18 martie 2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător [112], Legea nr. 59-XVI din 28 aprilie 2005 cu privire la leasing (în redacție nouă) [113], Legea nr. 280-XV din 22 iulie 2004 cu privire la organizațiile de microfinanțare [114], Legea nr. 93 din 15.09.1998 cu privire la patenta de întreprinzător [117], Legea nr. 264-XV din 15 iulie 2004 cu privire la documentul electronic și semnătura digitală [108], Legea nr. 284-XV din 22 iulie 2004 privind comerțul electronic [131], au fost introduse unele modificări și în legislația vamală și fiscală, în partea ce ține de facilități pentru investitori, a Legii cu privire la întreprinderea de stat nr. 146-XIII din 16 iunie 1994 [110], precum și la un set de Hotărâri ale Guvernului ce vizează aplicarea procedurilor de privatizare [62].

Astfel, în vederea realizării facilităților prevăzute de art. 4, alin. (3), art. 54, lit.c¹), art.104, lit. b) alin.(3) și art.124 din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24 aprilie 1997, cu modificările și completările ulterioare, art. 31 din Legea nr. 1380-XIII din 20 noiembrie 1997 cu privire la tariful vamal, cu modificările și completările ulterioare, art.7 din Codul vamal al Republicii Moldova nr.1149-XIV din 20 iulie 2000, cu modificările și completările ulterioare [28], și prevederilor acordurilor și memorandumurilor la care Republica Moldova este parte, prin Hotărârea Guvernului nr 246/2010 a fost aprobată lista proiectelor de asistență tehnică în derulare și lista granturilor acordate Guvernului Republicii Moldova și instituțiilor finanțate de la buget, destinate realizării proiectelor de asistență investițională, din contul cărora vor fi

importate sau achiziționate mărfuri (lucrări, servicii). Aceste proiecte și granturi cad sub incidența tratatelor internaționale, pentru aplicarea scutirilor la impozitul pe venit și sunt scutite de TVA cu drept de deducere, scutite de accize, plata taxei vamale, a taxei pentru efectuarea procedurilor vamale, a taxei pentru mărfurile care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului. A fost de asemenea aprobat Regulamentul privind modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale la importul și/sau livrarea pe teritoriul țării a mărfurilor și serviciilor destinate proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, dar și Regulamentul privind modul de atestare a venitului obținut de persoanele fizice și juridice rezidente antrenate în realizarea proiectelor de asistență tehnică [31,74].

Aceste Regulamente stabilesc norme de aplicare a facilităților la livrarea pe teritoriul țării a mărfurilor și serviciilor destinate proiectelor de asistență tehnică și proiectelor de asistență investițională și de atestare a venitului obținut de persoanele fizice și juridice rezidente antrenate în realizarea proiectelor de asistență tehnică conform prevederilor alin. (3), art. 54 din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24 aprilie 1997 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, ediție specială) și tratatelor internaționale [74].

Un scop și o sarcină importantă pentru atragerea investițiilor și promovarea exporturilor rămâne în continuare dezvoltarea și îmbunătățirea cadrului normativ bilateral între Republica Moldova și alte state, privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor. De asemenea, întru îndeplinirea sarcinii, scopului și rolului APC în crearea, modernizarea și îmbunătățirea cadrului normativ aferent dezvoltării mediului de afaceri prin investiții, în temeiul Legii nr. 81/2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător, de către APC au fost stabilite criteriile și procedura de selecție a proiectelor investiționale strategice [112], dar și temeiurile și modul de transmitere a costurilor investiționale, formate în urma achiziționării de bunuri, servicii, construcții, reconstrucții sau îmbunătățirii acestora din contul mijloacelor Fondului național pentru dezvoltarea regională, ceea ce aduce mai multă claritate în raporturile juridice atât la etapa de preinvestiție, cât și postinvestiție [97]. Ținem să menționăm că pentru acele sectoare unde sunt bine stabilite scopurile, sarcinile și obiectivele, unde este identificat cadrul normativ și instituțional, cu funcții concrete și clar definite, acolo este ușor de observat și o coerență și concordanță în realizarea dezideratelor propuse. Aici putem exemplifica Regulamentele Agenției pentru Reglementare în Energetică (ANRE), prin care sunt stabilite procedurile de planificare, prezentare, aprobare și modificare a planului anual de investiții, categoriilor și criteriilor de evaluare a investițiilor, modul de acceptare în scopuri tarifare a investițiilor realizate, cerințelor față de raportul privind realizarea planului anual și termenelor de prezentare și aprobare a planurilor de dezvoltare a investițiilor [60] și de stabilire a principiilor

de efectuare a investițiilor în sectorul de alimentare cu apă și de canalizare. Totodată, deși astfel de norme, care aduc claritate, le considerăm foarte necesare, nu putem să nu menționăm etapa la care ele au fost elaborate, aprobate și puse în aplicare sau întârzierea care persistă. În acest context constatăm că, conform datelor portalului guvernamental amp.gov.md/portal/ din angajamentele totale care constituie 5,414.36 mln. euro pentru 2253 proiecte ale acestui sector, au fost debursate 3,771.51 mln. euro, dintre care pentru sectorul „Generarea și furnizarea de energie” au fost debursate 87,112974 mln. euro, ceea ce constituie numai 20%.

Generalizând am putea conchide că, întru dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, APC, de rând cu stabilirea concepțiilor, scopurilor, direcțiilor, obiectivelor și implementarea politicilor, are și misiunea de a asigura un cadru instituțional și normativ favorabil atragerii și dezvoltării investițiilor, exprimat și prin măsurile legale de protecție și inamovibilitate a lor, iar la nivelul executării prin mecanisme, procese și proceduri concrete, clare, exhaustive și transparente atât la etapa de investiție, cât și la etapa exploatarei sau scoaterii lor din uz. La fel de importante sunt și mecanismele, procesele și procedurile de stabilire și acordare a facilităților pentru investitori și/sau potențialii investitori.

2.2 Administrația publică centrală și dezvoltarea mediului de afaceri

Statul, conform prevederilor legale și, în primul, rând ale Constituției Republicii Moldova, asigură tuturor întreprinderilor condiții juridice și economice egale de gospodărire, garantează respectarea drepturilor și intereselor lor legitime, contribuie la dezvoltarea concurenței libere, creează posibilități egale în folosirea resurselor tehnico-materiale, naturale, de muncă, financiare și informative, neadmițând monopolizarea piețelor acestor resurse, și reglementează activitatea de antreprenariat în baza legislației în vigoare. Implicarea și intervenția statului în economie este condiționată de necesitatea protejării intereselor majore ale societății, precum și de asigurarea respectării ordinii de drept în activitatea economică; protecției investitorilor și consumatorilor; asigurării populației cu locuri de muncă și a statului cu resurse materiale; de necesitatea formării bugetului de stat; apărării și securității statului; protecției mediului etc. [25]. Totodată, Guvernul, AAPC, precum și AAPL, pot interveni în activitatea întreprinderilor numai în limitele competențelor stabilite de legislație, în același timp ele pot influența activitatea, precum și rezultatele acestora prin stabilirea, modificarea impozitelor și taxelor și altor condiții prevăzute de cadrul legal. Dacă, drept urmare a emiterii de către organul de stat sau de către un alt organ a unui act ce nu corespunde competenței lui sau legislației ce încalcă drepturile întreprinderii, aceasta este în drept să apeleze la instanța judecătorească

competentă pentru a se anula actul respectiv. Atunci când pentru stabilirea impozitelor și taxelor destinate achitării de către persoanele care practică oarecare activități, persoanele supuse impozitării nu sunt în drept să apeleze la instanța judecătorească competentă pentru a fi anulate, deoarece ele sunt stabilite, de regulă, prin lege și/sau în temeiul legii respective și au caracter obligatoriu în executare. De asemenea, prin actele normative sunt stabilite multe proceduri obligatorii, fie complementare lor, aferente lansării și/sau dezvoltării afacerii, care îngreunează prin majorarea costurilor financiare sau de timp realizarea optimă a etapelor lansării și dezvoltării unei afaceri.

În perioada de independență a Republicii Moldova, Guvernul a inițiat reforme și politici menite să încurajeze dezvoltarea mediului de afaceri, inclusiv prin politica de îmbunătățire a serviciilor publice acordate populației, persoanelor juridice, inclusiv întreprinderilor mici și mijlocii. Totodată, politici de creștere a patrimoniului național nu au fost aplicate, ci, dimpotrivă, politici de vindere, divizare, partajare, împărțire a acestui patrimoniu prin politici „macroeconomice” care au urmărit orice alte scopuri, însă mai puțin cele de stimulare a dezvoltării mediului de afaceri și a economiei propriu-zise.

Astfel, am putea afirma că în pofida reformelor adoptate, forțele politice nu depun efort suficient pentru promovarea politicilor economice care ar include un *sistem de măsuri necesare revigorării mediului de afaceri*, îndeosebi sectoarele primordiale ale economiei - industriei și agriculturii autohtone, ci doar politici sectoriale [25]. Având în vedere constatările din subcapitolul aferent examinării cadrului instituțional și normativ, cercetarea rolului APC în dezvoltarea mediului de afaceri din Republica Moldova o vom orienta spre examinarea influenței factorilor principali prin prisma funcțiilor de bază cu impact semnificativ asupra dezvoltării și/sau modernizării mediului de afaceri [21].

Istoria dezvoltării AP este o parte componentă și principală în afirmarea și dezvoltarea statului, care ne-am propus să o cercetăm și s-o interpretăm în lumina realităților administrației publice cu mediul de afaceri din țara noastră, prin prisma funcțiilor și factorilor ce influențează relațiile și condițiile de dezvoltare a acestuia, precum și adaptării la condițiile și cerințele piețelor internaționale, regionale, îndeosebi cerințelor pieței Uniunii Europene asumate prin angajamentele acordurilor bilaterale, inclusiv AA.

În prim-plan se află funcția principală determinată de poziția pe care o are administrația în raport cu puterea politică, și anume aceea de mecanism intermediar de execuție, având menirea de a organiza și de a asigura executarea legilor și a celorlalte acte normative aferente mediului de afaceri, folosind în ultimă instanță constrângerea.

În vederea examinării și analizei rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri, din

această funcție generală desprindem următoarele cinci funcții:

1. Funcția *de pregătire a deciziilor* fundamentale aferente mediului de afaceri, sunt adoptate de organele direct reprezentative, la nivel central - Parlamentul, iar la nivel local – consiliile unităților administrativ - teritoriale (UAT), municipale, raionale, ale comunei. Parlamentul adoptă decizii politice încadrate în legi, hotărâri ale Parlamentului, Programe de guvernare, Strategii, iar consiliile unităților administrativ - teritoriale adoptă decizii administrative, consacrate organizării, modernizării și dezvoltării mediului de afaceri. În realizarea acestei funcții, principalul factor de inițiativă legislativă la nivel central este Guvernul, iar la nivel local - primarii, iar influențele principale sunt condițiile reale, inclusiv infrastructura existentă și resursele disponibile, precum și nevoile, necesitățile și/sau obiectivele de atins.
2. Funcția *de organizare a executării deciziilor* politice, consacrate în plan național prin legi și când este cazul, prin hotărâri și dispoziții, iar în plan local, prin decizii administrative, țin în mare parte de organizarea evaluărilor situațiilor reale, determinării priorităților, obiectivelor, indicatorilor, responsabilităților, condițiilor și termenelor de realizare, resurselor necesare precum și surselor de finanțare .
3. Funcția *de executare directă*, în anumite cazuri. Aici, la nivel central, putem evidenția înregistrarea entităților, licențierea activităților, prestarea serviciilor de APC, organizarea infrastructurii la nivel general, monitorizarea și controlul executării bugetelor, inclusiv pe domenii, sectoare, proiecte. La nivel local am sublinia organizarea și asigurarea dezvoltării infrastructurii (rețele de transport, aprovizionare cu energie electrică, cu apă, de canalizare, de comunicație etc.), gestionarea patrimoniului și finanțelor publice locale, inclusiv prin parteneriatele public-private, prestarea serviciilor publice de interes local, inclusiv a serviciilor comunale (apă, canalizare, energie termică, salubritate etc.).
4. Funcția *de asigurare a respectării și executării efective conforme* a legilor și a celorlalte acte normative, în baza monitorizării și stabilirii normelor, condițiilor de evaluare și liniilor de raportare, a convingerii oamenilor, în baza autorizațiilor, iar în caz de necesitate, folosind controlul și/sau metode de constrângere.
5. Funcția *de purtător al cererilor, dorințelor și necesităților membrilor societății* în fața autorităților competente, dar și de generator de resurse în vederea realizării lor, care este valabilă atât la nivel central cât și local [47, 219].

Aceste cinci funcții reprezintă diviziuni, forme de concretizare și îndeplinire a funcției primare a administrației publice, definesc organele administrației publice nu numai ca mecanism intermediar de executare, ci și ca colaborator al puterii administrative cu puterea politică și mediul de afaceri întru asigurarea organizării și reglementării întregii vieți sociale și economice.

În planul al doilea apar funcțiile derivate ale administrației publice care, în esență, se referă la scopurile acțiunilor pe care aceasta le desfășoară:

- Funcția *de reglementare și de echilibrare în dinamică a intereselor membrilor societății cu cele ale mediului de afaceri*, precum și *echilibrarea lor cu resursele disponibile*. Această funcție asigură continuitatea și perenitatea societății.
- Funcția *de organizare și coordonare a adaptărilor* ce se impun la modificările, transformările ce se produc inerent în evoluția diferitelor componente ale societății și mediului de afaceri, în special în structura economică a acesteia [47, 219].

În general, administrația publică îndeplinește și alte funcții importante legate de existența, organizarea și funcționarea statului și ale colectivităților locale, fără de care nu se poate concepe o societate modernă, un stat de drept, un mediu de afaceri favorabil, iar cele la nivelul colectivităților locale au un caracter preponderent administrativ de realizare efectivă a obiectivelor fundamentale de dezvoltare armonioasă a întregii vieți materiale și spirituale, a cerințelor și necesităților fiecărei colectivități locale [47, 219].

Însemnătatea influenței activității APC asupra dezvoltării mediului de afaceri, inclusiv prin funcțiile îndeplinite, este cu atât mai pronunțată în condițiile liberalizării pieței, ieșirii și integrării pe piețele regionale și/sau internaționale, precum și a diferenței enorme între condițiile și nivelele de dezvoltare a Republicii Moldova față de țările vecine și a UE. Menționăm, după noi, un moment foarte important, ce ține de posibilitatea APC de a influența asupra mediului de afaceri atât prin eficientizarea și asigurarea transparenței propriei activității, cât și prin eficientizarea și majorarea calității actelor, activităților și acțiunilor ce se referă nemijlocit la mediul de afaceri și activitatea de antreprenariat. Anterior a fost examinat cadrul instituțional și normativ, precum și rolul unor instituții și entități în crearea și menținerea prin organizarea centrelor de excelență, a seminarelor, a cursurilor de perfecționare, de promovare și familiarizare cu noile tehnologii și cu bunele practici utilizate în alte țări, a schimbului de experiențe pe interior, de creare a ghidurilor generale și specifice pentru sectoare, proiecte și grupe de activități, prin care este reliefată influența asupra factorilor etici. De asemenea, o influență o are APC și instituțiile de învățământ superior, prin organizarea și asigurarea unui sistem de învățământ calitativ, care participă la formarea capacităților profesionale ale angajaților, inclusiv pentru mediul de afaceri, precum și prin implementarea și utilizarea tehnologiilor informaționale, îndeosebi în situațiile de criză.

Concomitent, ținem să identificăm și să examinăm principalii factori care influențează semnificativ rolul AP în dezvoltarea mediului de afaceri. Astfel, luând ca bază metoda PESTLE de identificare și analiză a factorilor de influență, care *denotă o influență și impact semnificativ*

al factorilor politici, economici, sociologici, tehnologici, legali, etici, constatăm că toți acești factori au influențe în dezvoltarea mediului de afaceri și în Republica Moldova, însă cercetarea o vom orienta preponderent pe factorii economici și tehnologici ce determină direct *diminuarea costurilor* în cadrul prestării serviciilor publice subiecților mediului de afaceri. Aceasta însă nu exclude și nici nu diminuează influența celorlalți factori [25]. Examinând influența factorului politic asupra funcțiilor AP și prin ele asupra mediului de afaceri, nu putem neglija faptul exprimării de către AP a instrumentului politic intermediar de realizare a intereselor politice atât la nivel central cât și la nivel local. În acest context, este foarte importantă asigurarea stabilității politice și a continuității sale, iar acest deziderat, în viziunea noastră, poate fi atins prin coagularea echilibrului intereselor politice în jurul și în direcția rezolvării problemelor, necesităților, speranțelor de țară ale cetățenilor săi, îndeosebi și, în primul rând, ale celor de dezvoltare economică, inclusiv prin dezvoltarea mediului de afaceri. În perioada de independență a țării, până la 11.07.2021 Parlamentul Republicii Moldova a funcționat în 11 legislaturi în loc de 8 prevăzute de condițiile normale de stabilitate. Atunci când în aceeași perioadă stabilitatea activității guvernului a fost caracterizată prin perindarea a 26 guverne, inclusiv 5 provizorii, atunci când într-o situație de stabilitate politică guvernarea urma să fie asigurată de 9 Guverne. Această constatare denotă o instabilitate a guvernării, dar și o influență semnificativă a factorului politic asupra dezvoltării social-economice a țării și, implicit, asupra mediului de afaceri din țară. Aici ținem să menționăm că atât persoanele din componența Guvernului, din APC, cât și multe alte persoane implicate direct sau indirect în influențarea dezvoltării mediului de afaceri, care s-au perindat în toate aceste guvernări au venit sau au plecat din/în activitățile desfășurate în mediul de afaceri, păstrându-și interesul în dezvoltarea acestui mediu. Totodată, implicarea și participarea la previzibilitatea de dezvoltare a mediului de afaceri, inclusiv prin activitățile investiționale, este în mare măsură determinată și influențată de stabilitatea politică creată de către actorii politici prin maturitatea și cultura politică, care sunt concomitent și factorii decizionali în aprobarea și implementarea politicilor de formare, dezvoltare și modernizare, inclusiv pentru AP și mediul de afaceri.

Orientarea și obiectivele activității executive, inclusiv în dezvoltarea și modernizarea mediului de afaceri, sunt determinate de programul politic al guvernului, strategii și planuri de acțiuni, precum și programe concrete de dezvoltare a mediului de afaceri examinate anterior. În acest context rolul AP nu se reduce numai la stabilirea priorităților, obiectivelor, responsabilităților și resurselor necesare și disponibile, dar și verificarea îndeplinirii sarcinilor specifice administrației. Sfera lui devine foarte largă incluzând crearea condițiilor favorabile dezvoltării și modernizării mediului de afaceri, asigurarea unei reglementări clare, echitabile,

exhaustive și oportune dezvoltării continue a societății, a economiei și, implicit, a mediului de afaceri, asigurarea mijloacelor juridice și nonjuridice utilizate în procesul executiv și de dezvoltare a mediului de afaceri, precum și organizarea monitorizării executării, verificării, raportării și îmbunătățirea aspectelor cantitative și calitative.

În condițiile deficitului de resurse, inclusiv investiționale, în reformarea administrației publice cât și în dezvoltarea mediului de afaceri, precum și stabilite fiind caracteristicile esențiale ale factorilor nominalizați – costurile (inclusiv financiare și cele de timp), vom analiza influențele cauzelor asupra factorilor ce determină posibilitatea *diminuării lor*, în primul rând, a *costurilor de timp* [25].

Având la bază ipoteza și constatarea că îmbunătățirea mediului de afaceri ține de micșorarea costurilor și riscurilor asociate fiecărei etape ale ciclului de viață a afacerii, quantumul cărora se cere de a fi mai mici decât în țările din regiune și exprimat în impactul asupra creșterii investițiilor străine, dar și interne, majorarea numărului de întreprinderi fiabile, capabile să creeze locuri de muncă atractive, să asigure productivitate înaltă și producție competitivă orientată la export, vom ține cont și de caracteristicile factorilor incluși și utilizați în metodologiile de apreciere a clasamentelor internaționale. Analiza influenței instituțiilor cu atribuții în prestarea serviciilor publice asupra mediului de afaceri în Republica Moldova prin prisma clasamentelor internaționale privind „ușurința desfășurării afacerilor” - „Doing Business”, indicelui „Libertatea Economică” și „Competitivității Globale”, solicită eliminarea constrângerilor de reglementare și a costurilor neargumentate, ce ar crea premise pentru o creștere economică mai dinamică și sustenabilă, încurajând investițiile naționale și străine la toate etapele existenței afacerii, precum și eficientizarea activității proprii a AAP prin prisma funcțiilor îndeplinite [25].

Deși toate direcțiile și funcțiile Guvernului și APC sunt principale, în viziunea noastră, o importantă deosebită în dezvoltarea mediului de afaceri o are organizarea, crearea bunelor condiții de înregistrare, desfășurare și dezvoltare a afacerilor, reglementării clare a activităților desfășurate de subiecții mediului de afaceri, precum și a transparenței și eficienței activității AAP, inclusiv a utilizării patrimoniului și finanțelor publice [21].

Optimizarea proceselor, procedurilor și a perioadei de timp necesare unui agent economic pentru lansarea, desfășurarea și lichidarea afacerii, precum și schimbarea accentului de pe inspecții pe consiliere, acestea fiind realizate în baza principiului riscului perceput, ar ameliora semnificativ mediul de afaceri, diminuând, totodată, costurile administrative inutile și, implicit, asigurând creșterea durabilă a economiei.

În condițiile și scopurile nominalizate a fost creat și Centrul de Implementare a Reformelor (Delivery Unit) - instituție publică, fondată de Guvern și în scopul acordării Guvernului asistenței în implementarea reformelor la nivel guvernamental, pentru crearea unui sistem modern și eficient de administrare. El avea misiunea de implementare eficientă și coordonare a reformelor la nivel guvernamental, pentru crearea unui sistem modern și eficient de administrare, evaluarea gradului de implementare a reformelor de către autoritățile publice și structurile organizaționale din sfera lor de competență, cooperarea cu instituțiile internaționale în vederea preluării și transpunerii celor mai bune practici de administrare, precum și atragerii asistenței externe [25, 96].

Asigurarea unei activități eficiente a APC duce la diminuarea costurilor de întreținere, care, la rândul lor, solicită mai puține resurse pentru aceasta. Având în vedere că bugetul de cheltuieli pentru APC, ca și întregul buget de stat, este asigurat prin acoperirea cu veniturile formate preponderent din taxele, impozitele și alte plăți achitate de subiecții mediului de afaceri, diminuarea costurilor nominalizate permite în cel mai rău caz să asigure menținerea, dacă nu diminuarea poverii fiscale asupra mediului de afaceri. Întru atingerea acestui deziderat o însemnătate deosebită o au și măsurile de implementare, aplicare, monitorizare, raportare, analiză și îmbunătățire a activităților de control în atingerea obiectivelor și indicatorilor de performanță, inclusiv întru dezvoltarea mediului de afaceri și/sau aferente lui.

Guvernarea a întreprins și se întreprinde măsuri de ajustare, actualizare, optimizare a controalelor, inclusiv prin modificarea cadrului normativ, precum și implementarea unor noi programe. Printre acestea putem menționa schimbarea accentelor controlului extern pe controlul intern necesar de implementat fie în mod obligatoriu de către entitățile expres prevăzute de actele normative, fie benevol de către celelalte entități, în acest scop fiind aprobat cadrul normativ corespunzător.

În acest context vom menționa „Programul de dezvoltare a controlului financiar public intern pentru anii 2018-2020” și „Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia” aprobate prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 124 din 02.02.2018 [57], care vin să asigure executarea angajamentului asumat, inclusiv prin Acordul de Asociere între Republica Moldova și UE în vederea consolidării gestiunii finanțelor publice pe baza principiilor bunei guvernări [25].

De rând cu diminuarea presiunii controalelor și inspecțiilor din partea AAP asupra subiecților mediului de afaceri, în cadrul reformei AP, sunt necesare și au fost inițiate reforme structurale și funcționale, inclusiv în domeniul prestării serviciilor publice. Astfel, crearea IP ASP poate deveni un exemplu real de apropiere a administrației publice, inclusiv pentru cele

locale, de necesitățile populației, exemplu de reformă în rezultatul căreia vor fi micșorate costurile de timp și financiare ale clientului (inclusiv ale subiecților mediului de afaceri) cu efect palpabil și măsurabil [25].

Controlul administrativ este nu numai un drept, dar devine și un atribut al conducerii executive, alături de dreptul de îndrumare și de cel de coordonare, deși poate exista și independent de aceste funcții atunci când legea îl conferă în beneficiul autorităților de inspecție și de control. Ca regulă generală organele de inspecție și control nu dispun de posibilitatea de a lua măsuri privind activitatea verificată ori de a da îndrumări obligatorii subiecților verificați. Iar atunci când dispun de o asemenea posibilitate suntem deja în prezența unei atribuții de îndrumare sau de supraveghere mult mai amplă decât simpla verificare propriu-zisă, deoarece nu se limitează doar la simpla observare și constatare a unei situații, ci cuprinde și elemente de conducere prin anumite forme juridice. În cazul sistemelor de conducere centralizată există posibilitatea îndrumării prin indicații curente de lucru date autorităților din subordine în urma desfășurării activității de verificare. În cazul sistemului de conducere descentralizată, forța principală a acțiunii de îndrumare prin mijloacele dreptului administrativ se îndreaptă spre corectarea unor activități realizate necorespunzător, fiind o ulterioară „îndrumare” prin verificare. Este necesară stabilirea exactă a raportului dintre control și îndrumare în sfera activității executive deoarece controlul administrativ poate fi o componentă a îndrumării, dar cu atribute mai reduse comparativ cu îndrumarea, însă aceasta nu exclude stabilirea unor asemenea raporturi și în relațiile cu mediul de afaceri [188].

Totodată, descentralizarea conducerii administrative în teritoriu și a serviciilor publice, precum și creșterea autonomiei autorităților locale nu creează pentru acestea numai simpla posibilitate de rezolvare în mod independent a unui număr crescând de probleme care intră în competența lor, inclusiv aferente dezvoltării mediului de afaceri în teritoriul administrat, dar le obligă și la dezvoltarea inițiativei proprii, la o cât mai eficientă activitate, dar și folosire a tuturor disponibilităților locale existente. Concomitent cu asumarea răspunderii pentru activitatea depusă, iar în acest context conlucrarea și raporturile cu agenții economici, cu antreprenorii, inclusiv aferente controlului, dobândește un tot mai accentuat caracter stimulat și corectiv, vizând măsuri deja adoptate sau executate, accentuându-și latura corectivă și preventivă, mai puțin cea aprobată și sancționatorie, contribuind, astfel, la sporirea autonomiei și inițiativei locale și dezvoltării mediului de afaceri în cele mai diverse sectoare ale vieții social-economice a comunității [188]. Având în vedere trăsăturile, obiectele, obiectivele și scopul controlului administrativ, mijloacele folosite în activitatea de control, atât umane cât și materiale, precum și faptul că mijloacele, procedeele și operațiunile nu trebuie privite în mod izolat, pentru că ele se

utilizează îmbinat în funcție de specificul obiectului controlat și de necesitățile apărute pe parcursul activității de verificare, evidențiem importanța controlului intern managerial (CIM) ca sistem, implementat și aplicat corect în cadrul activităților AAP, precum și de către subiecții mediului de afaceri în mod opțional [178]. În prezent, în Republica Moldova cresc rolul și funcțiile managerilor entităților publice, care sunt chemați să organizeze și să asigure sistemul de control intern managerial necesar, destinat să asigure îndeplinirea obiectivelor stabilite în condiții de optimizare a resurselor [21]. Iar în viziunea noastră, acest aspect are o influență semnificativă asupra dezvoltării mediului de afaceri, cel puțin, pe două aspecte. În primul rând, implementarea și aplicarea corectă de către AP a acestui sistem influențează funcțiile *de pregătire, de organizare a executării, de executare, inclusiv directă și de asigurare a respectării și executării efective conforme a legilor și deciziilor*, asigurând transparența și eficiența lor, contribuind la diminuarea costurilor de timp și financiare a propriilor acțiuni. Iar în al doilea rând, eficientizarea activității AP, inclusiv prin micșorarea costurilor de timp pentru acțiunile și activitățile din raporturile cu subiecții mediului de afaceri, vor conduce direct la influența și îmbunătățirea mediului de afaceri, cât și la micșorarea costurilor, în primul rând, de timp și financiare a subiecților mediului de afaceri suportate la primirea unor servicii, informații etc. de la AAP, din care considerente vedem necesar elucidarea mai detaliată a CIM-ului. Optimizarea acestor costuri, având în vedere că sursa de acoperire a lor o constituie taxele și impozitele, va putea duce la micșorarea poverii asupra contribuabililor și, respectiv, îmbunătățirea mediului de afaceri în Republica Moldova.

Implementarea prevederilor actelor normative indicate mai sus apropie și realizarea sarcinilor înaintate, angajamentelor asumate pentru o perioadă medie, inclusiv prin Acordul de Asociere și de realizarea programului de dezvoltare a controlului financiar public intern. În acest context, implementarea acestuia, inclusiv a CIM-ului și auditului intern în cadrul ASP, a urgentat identificarea riscurilor aferente obiectivelor de realizat, elaborării și aplicării măsurilor de control intern. Ca urmare, au fost revizuite și ajustate actele normative, inclusiv procedurile interne, care nu numai că au scos unele neconformități, constrângeri, dar și au fost diminuate sau excluse un șir de acte care trebuiau depuse de către subiecții mediului de afaceri fie la înregistrare, la solicitarea documentelor permissive și/sau altor informații, în cadrul cărora a participat și autorul, inclusiv la crearea și asigurarea elaborării procedurilor interne pentru auditul intern și sistemul de control intern [19].

La etapa de dezvoltare și modernizare a afacerilor este foarte important ca AP să asigure un cadru normativ favorabil, inclusiv investițional, financiar, fiscal și vamal, nelimitându-se la acestea, dar și la respectarea lui. În acest context, o importanță deosebită în dezvoltarea mediului

de afaceri o vor avea facilitățile, dar și subvențiile, granturile acordate în concordanță cu prioritățile de dezvoltare a economiei, a societății în întregime, precum și implicarea subiecților mediului de afaceri, a populației (cel puțin, parțial) în realizarea dezideratului de dezvoltare și modernizare. Este absolut evident că cadrul legal și, în general, normativ, ce reglementează activitatea de întreprinzător are o influență determinantă și în dezvoltarea mediului de afaceri din Republica Moldova, fapt ce a condiționat examinarea separată în subcapitolele anterioare a influenței acestui factor. Concomitent, o importanță semnificativă o are și aplicarea corectă și eficientă, dar nu ambiguă a prevederilor cadrului normativ, principalul document strategic în acest sens pe domeniul reglementării activității de întreprinzător, este Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător 2013-2020 [61]. Dacă în perioadele anterioare accentul major era pus de pe reglementare – pe eliminarea reglementărilor inutile și a cerințelor administrative excesive – care reliefa mai mult cantitatea decât calitatea reformelor, strategia nominalizată a fost concentrată asupra dezvoltării unui sistem de reglementare mai inteligent, determinat de criterii clare de competitivitate. Strategia avea ca bază principiile de „reglementare inteligentă”, care se caracterizează prin:

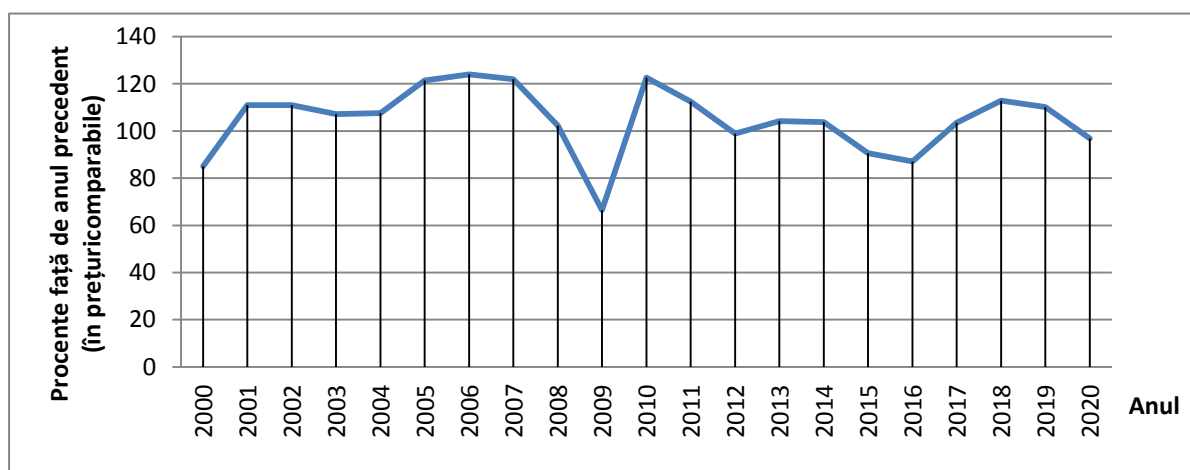
- generarea de beneficii sociale și de mediu, inclusiv cel de afaceri, îmbunătățind, totodată, condițiile de competitivitate și inovatoare, dar necomplicând niciodată sau nemajorând costurile față de cele care trebuie să fie;
- de a fi mai receptivă și adaptivă evoluțiilor tehnologice, științifice și de pe piețele globale aferente prevenirii sau stopării riscurilor, stabilind standarde de performanță și norme pentru reglementarea mediului de afaceri, în loc să prescrie procesele exacte, oferind concomitent flexibilitate și facilitate pentru inovație;
- asigurarea unei responsabilități comune în care statul, sectorul privat și cetățenii au toți un rol activ în transformarea și eficientizarea sistemului existent;
- identificarea regulilor clare și concrete de joc, asigurând respectarea acestora [56, 154].

Prioritatea strategică a statului și Guvernului are la bază asigurarea creșterii economice durabile și reducerii nivelului sărăciei, iar strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor este documentul de planificare strategică ce constituie cadrul politicilor de stat și reprezintă instrumentele de bază în vederea realizării priorităților aferente promovării exporturilor și atragerii investițiilor. Dezvoltarea economică durabilă a țării poate fi asigurată și prin implementarea unor politici coordonate și proactive de stimulare a activității investiționale. După cum o demonstrează experiența acumulată de Țările Baltice, Republica Cehă, Republica Slovenia ș.a, atragerea unui volum considerabil al investițiilor străine creează un mediu de afaceri favorabil pentru activitatea investițională stimulând fluxul de investiții în țară, sporind

contribuția la creșterea potențialului de export. Iar pentru crearea unor condiții favorabile de atragere a investițiilor în economia Republicii Moldova și asigurarea promovării exporturilor de mărfuri și servicii autohtone, au fost aprobate Strategii de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor. Prima tentativă în acest sens a fost elaborarea și aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru perioada 2000-2005 [62].

Importanța investițiilor în dezvoltarea mediului de afaceri, dar și a economiei în întregime, o denotă și prevederile din Constituția Republicii Moldova, care prin art. 126 (2) h) stabilește obligativitatea statului în asigurarea inviolabilității investițiilor persoanelor fizice și juridice, inclusiv celor străine [30]. Dezvoltarea investițiilor în țară este un aspect și un factor foarte important în dezvoltarea mediului de afaceri, în confirmarea cărui fapt vine și adoptarea de către Parlamentul republicii, chiar în primii ani de independență a Legii nr. 998/1992 privind investițiile străine [135], care stabilea un șir de facilități pentru investitorii străini, în dependență de volumul și condițiile în care erau efectuate investițiile respective. Totodată această lege crea situații de tratare diferită a investitorilor străini și celor din țară, fiind abrogată odată cu adoptarea Legii nr. 81/2004 cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător, prin care au fost stabilite principiile juridice, sociale și economice de organizare și dezvoltare a activității investiționale în Republica Moldova, drepturile și obligațiile investitorilor, atribuțiile și competența AP în domeniul activității investiționale, modalitatea de soluționare a diferendelor investiționale, garanțiile pe care statul le acordă investitorilor autohtoni și străini, precum și reglementări referitoare la activitatea întreprinderilor cu investiții străine [112]. Adoptarea și implementarea prevederilor Legii 440/2001 [121] a dat un impuls în atragerea investițiilor, inclusiv străine și autohtone, fiind afectate de fluctuații periodice reflectate în figura 2.1, dar și în implementarea tehnologiilor și tehnicii moderne, precum și aplicarea experienței avansate, crearea locurilor de muncă și dezvoltarea producției orientate spre export.

Figura 2. 1

Investiții în active imobilizate pe ani

Sursa: <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica>

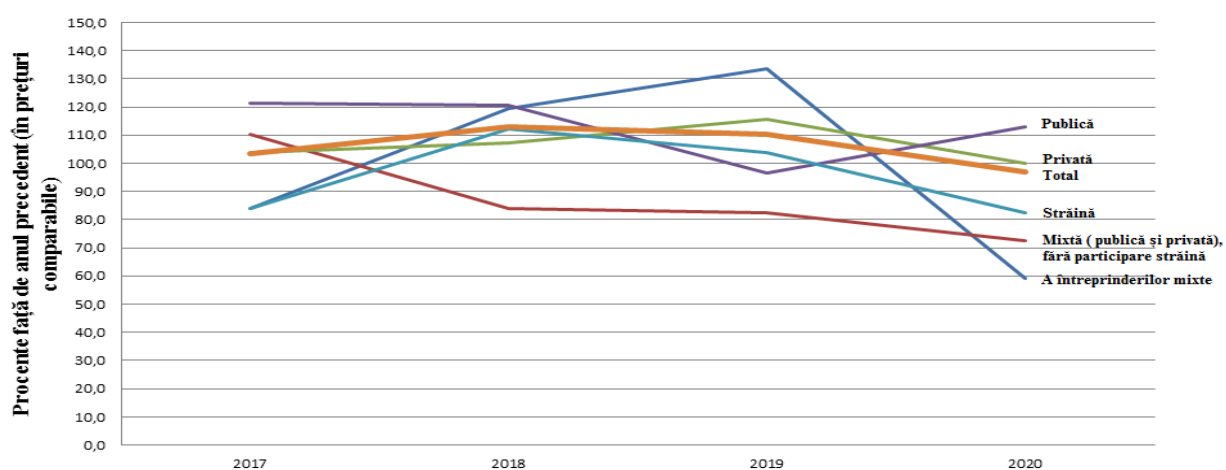
Notă: Informația nu include investițiile întreprinderilor și organizațiilor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender.

În această perioadă de pionierat în independență, având structura economică, structurile instituționale, cadrul normativ, dar și problemele socio-economice moștenite, AP a avut sarcina de a le ajusta din mers, la noile condiții politice și economico-sociale din țară, dar și din regiune, întreprinzând unele acțiuni în acest sens. Astfel, întru crearea condițiilor pentru dezvoltarea mediului de afaceri întru promovarea și favorizarea investițiilor, a fost organizată Agenția Națională pentru Promovarea Investițiilor Străine și Asistenței Economice Externe [75], creată Agenția națională pentru atragerea investițiilor [69] și Banca pentru dezvoltare și Investiții a Moldovei [130], constituit Fondul de investiții sociale din Moldova [68], întreprinse și alte acțiuni de reglementare prin licențiere sau acțiuni concret direcționate spre investițiile de stat și private în construcția caselor de locuit nefinalizate [59, 72, 79, 80, 86, 87, 88, 143], precum și de stabilire a modului și condițiilor de realizare a proiectului de investiții pentru dezvoltarea producției de tricotaj etc.

Menționăm că aceste acțiuni nu au avut eficiența sau rezultatul scontat, iar în cazul Băncii pentru Dezvoltare și Investiții a Moldovei chiar nefericit, fiind lichidată. În acest context vom evidenția că aceste acțiuni, deși necesare la acel moment, nu aveau o abordare sistemică, o bază de concept sau strategie bine determinată conform scopurilor și obiectivelor concrete de dezvoltare a mediului de afaceri prin diversificarea și multiplicarea investițiilor. Spre exemplu, scopul creării Agenției naționale pentru atragerea investițiilor stipulat în Hotărârea Guvernului nr. 1172/1997 nu constituia promovarea investițiilor sau dezvoltarea mediului de afaceri (economiei) prin investiții, dar realizarea împuternicirilor Guvernului. La această etapă, am putea menționa rolul esențial al AP în abordarea sistemică, corectă și clară a direcțiilor, domeniilor, sectoarelor, politicilor de activitate, de dezvoltare a mediului de afaceri și a societății în general. De asemenea, vom evidenția faptul că investițiile și condițiile financiare sunt foarte strâns, am spune de nedespărțit, legate, deoarece investițiile constituie plasarea de capitaluri constituită din totalitatea de bunuri, care, contopindu-se cu capitalul bancar, alcătuiesc capitalul financiar și care în cele din urmă este exprimat prin banii investiți și/sau destinați investiției.

Analizând investițiile în perioada 2017-2020, reflectate în figura 2.2, vom reliefa faptul că începând cu anul 2018, cu excepția celor private, acestea sunt în scădere. Totodată, instabilitatea politică din 2019-2020 a influențat semnificativ dinamica acestora, îndeosebi a celor publice, care, fiind multiplicată de pandemie, s-au răsfrânt și asupra celorlalte.

Figura 2.2

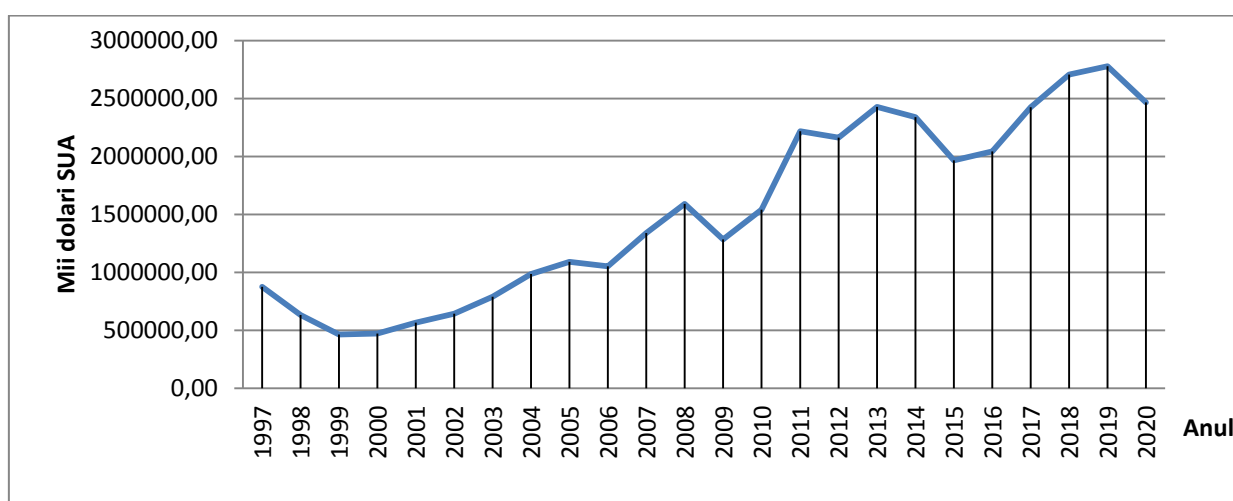
Investiții în active imobilizate, pe forme de proprietate

Sursa: Biroul național de statistică, situațiile financiare ale agenților economici.

Notă: Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender.

Totodată, în scopul elucidării rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri vom examina dinamica generală a exporturilor și importurilor pentru perioada 1997-2020, reflectate în figura 2.3 și figura 2.4 care, deși au avut o tendință generală de creștere, au fost influențați de unii factori ce au generat fluctuații semnificative. Această dinamică însă nu reliefează care măsuri și/sau acțiuni concrete ale AP influențează esențial majorarea, diversificarea și dezvoltarea acestora, cu excepția influenței factorilor politici (anii 2009, 2014-2015 și 2019), a celor financiar-economici (2008) și sociali (2020 - pandemia COVID).

Figura 2.3

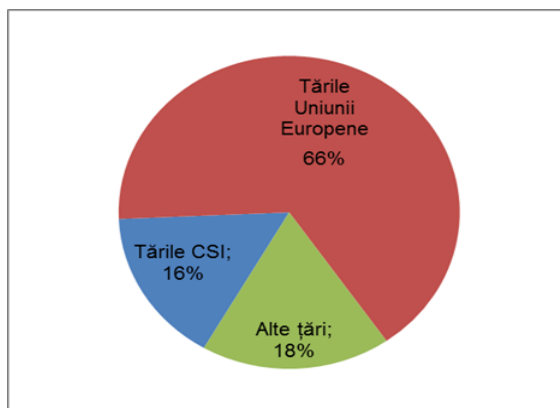
Dinamica exporturilor din Republica Moldova în perioada 1997-2020

Sursa: <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica>

Notă: Informația nu include operațiunile de export ale întreprinderilor și organizațiilor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender.

Vom menționa, totodată, că deși volumul exporturilor a scăzut de la 2779164,47 mii dolari SUA în anul 2019 la 2467106,08 mii dolari SUA în anul 2020, ponderea țărilor UE a crescut de la 65,87% la 66,49% respectiv, inclusiv cele în România de la 27,54% la 28,64%. Totodată, vom evidenția schimbarea structurii exporturilor după țări, care în anul 2020 a avut structura reflectată în figura 2.4.

Figura 2.4

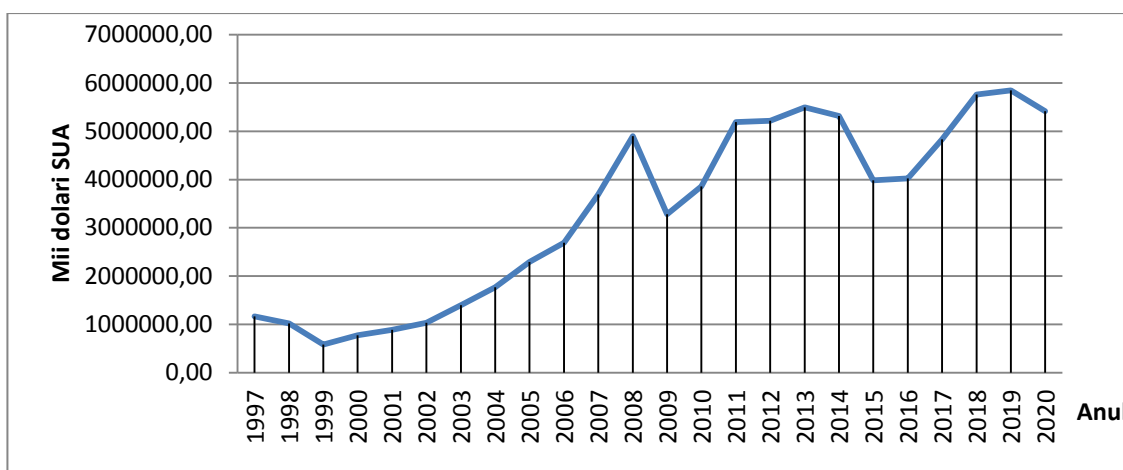
Structura exporturilor din Republica Moldova în anul 2020.

Sursa: <https://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/40%20Statistica%20economica>

Notă: Informația nu include operațiunile de export ale întreprinderilor și organizațiilor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender.

Dinamica importurilor în țară este reflectată în figura 2.5 și constituie la general o copie a exporturilor, afectate, în principal, de aceiași factori.

Figura 2.5

Dinamica importului în Republica Moldova în perioada 1997-2020

Sursa: Serviciul Vamal, declarațiile vamale de export și import a agenților economici.

Nota: Informația nu include operațiunile de export-import ale întreprinderilor și organizațiilor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender.

Creșterea liniară a importurilor pe termen lung denotă lipsa și/sau insuficiența măsurilor întreprinse de AP în vederea diversificării și înlocuirea produselor și serviciilor de import cu cele autohtone, evidențiind o dată în plus rolul AP în elaborarea, implementarea și aplicarea conformă a documentelor de politici orientate spre înlocuirea importurilor cu cele autohtone prin crearea condițiilor favorabile investițiilor și dezvoltării mediului de afaceri.

În rezultatul examinării acțiunilor efectiv realizate și a prevederilor din strategiile respective, putem constata că o mare parte din ele nu au fost realizate. Motivele principale de neîndeplinire a dezideratelor planificate au fost:

- utilizarea structurii economice moștenite din sistemul sovietic ca bază a axei pentru viziunea de dezvoltare a economiei naționale;
- nivelul insuficient de asigurare a dezvoltării infrastructurii și, respectiv, a unei oferte de produse și servicii competitive, al acțiunilor de asigurare a coerenței dintre politicile/acțiunile de dezvoltare a regimurilor comerciale (promovarea exporturilor) și activităților investiționale, precum și de promovare a exporturilor pe piețele de desfacere externe;
- dezechilibrele globale, schimbarea conjuncturii regionale, dar și instabilitatea internă.

Generalizând cele expuse, întru dezvoltarea economico-socială de mai departe a țării era necesară o viziune calitativ nouă, precum și un cadru coerent al politicilor în vederea promovării exporturilor și atragerii investițiilor, care să aibă la bază o nouă abordare mai liberală, prin aplicarea conceptului de „economie nouă”, precum și realizarea reformelor structural necesare.

În baza examinării și analizei evoluțiilor comerțului exterior, fluxurilor de capital și procesului investițional în Republica Moldova, a dependenței de exportul doar a unor categorii de mărfuri, cum ar fi produsele agroalimentare, textilele etc., exprimate prin gradul în descreștere a diversificării și gradului avansat de concentrare a exporturilor, creșterea deficitului contului curent al balanței de plăți, au fost identificate unele probleme, stabilite cauzele și trasate scopurile și obiectivele necesare de realizat în cadrul Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015 și Strategiei Naționale de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 [62, 64].

Astfel, în temeiul problemelor și cauzelor identificate au fost trasate scopurile principale cum ar fi:

- eliminarea tendințelor negative ce țin de comerțul exterior prin însușirea și dezvoltarea noilor tipuri de producție și servicii, inclusiv prin diversificarea structurii exporturilor;

- asigurarea dezvoltării și perfecționării în continuare a programului de promovare a proiectelor investiționale de anvergură „Pro-Invest”, care vin să asigure mediului de afaceri din republică o stabilitate mai sporită, dar și a gradului de siguranță a investitorilor existenți și potențiali;
- optimizarea numărului de documente regulatorii, oferirea facilităților fiscale și suportului financiar investitorilor în baza cadrului legal existent, orientate spre întărirea potențialului de export al republicii, crearea unui mediu investițional favorabil, precum și înlăturarea barierelor în dezvoltarea activității economice externe. Concomitent fiind stabilite și acțiunile Guvernului în domeniul promovării exporturilor și atragerii investițiilor [17, 62].

Dezvoltarea și modernizarea mediului de afaceri prezumă existența și a unor condiții favorabile acestuia. Astfel, crearea de către AP și a unor condiții tehnice (infrastructură de comunicații, de asigurare cu surse energetice, acordarea serviciilor comunale apă și igienă etc.) este, de asemenea, foarte importantă, iar rolul APC în elaborarea, aprobarea și implementarea documentelor de politici, a concepțiilor de dezvoltare națională este determinant. O importanță deosebită a APC este caracterizată și de stabilirea obiectivelor, sarcinilor, atribuțiilor AAP de diferite niveluri, a surselor necesare și măsurilor, termenelor și responsabilităților de realizat, a liniilor de monitorizare și raportare în vederea realizării, asigurării condițiilor favorabile de dezvoltare a mediului de afaceri. Totodată, de rând cu sarcinile, funcțiile, condițiile și obiectivele de realizat, atât în cadrul AAP cât și pentru subiecții mediului de afaceri, în afară de resurse sunt necesare și capacitățile respective. Deoarece fără capacitățile necesare, fără un nivel minim necesar realizării dezideratelor stabilite, ele nu vor fi realizate sau realizate insuficient și/sau sub așteptările de calitate. În acest context, rolul APC nu se va limita numai la fortificarea cadrului de reglementare și promovarea exporturilor, dar își va direcționa eforturile spre îmbunătățirea sistemului de dezvoltare a forței de muncă necesare sectoarelor orientate prioritar spre export, spre sporirea calității infrastructurii transportului, a celei comerciale și industriale, spre maximalizarea beneficiilor economice și de consolidare a legăturilor cu economia națională, atragerii și dezvoltării investițiilor străine directe, consolidând capacitățile instituțiilor și celor de export ale producătorilor autohtoni [60].

APC asigură o influență, dar și un rol semnificativ în dezvoltarea mediului de afaceri prin crearea și dezvoltarea ZEL-urilor sau ZAL-urilor, în care sunt permise genuri ale activității de întreprinzător atât pentru investitorii străini cât și pentru cei autohtoni, în condițiile legii, cu unele regimuri preferențiale de desfășurare a activității acestora. În perioada anului 2019 pe teritoriul Republicii Moldova au activat 7 zone economice libere (zone ale antreprenoriatului liber), care înregistrau 34 subzone. Din numărul total de subzone, 15 subzone sau 55,88% au fost create în anul 2018, și anume: ZAL „Expo-Business-Chișinău” – 1 subzonă, ZEL „Bălți” – 6

subzone, ZEL „Ungheni-Business” – 8 subzone, însă careva zone și/sau subzone noi nu au fost înregistrate. La situația din 31 decembrie 2019 erau înregistrați 208 rezidenți în aceste zone economice libere. Față de anul 2018, numărul rezidenților înregistrați a crescut cu 8 rezidenți sau cu circa 4%. [169] Deși activitatea ZEL-urilor își menține un trend ascendent, o dinamică apreciabilă a principalilor indicatori de rezultat (investiții, export, noi locuri de muncă) nu se constată, iar ponderea contribuției la dezvoltarea economiei naționale deține valori modeste, înregistrând tendințe crescătoare pentru majoritatea indicatorilor pentru anul 2019. Rezultatele economice reliefează un grad de concentrare preponderent în cadrul a 3 zone economice libere (ZEL „Expo-Business-Chișinău”, ZEL „Bălți”, ZEL „Ungheni-Business”). Astfel, se impune amplificarea rolului APC, de comun cu APL, în implementarea și aplicarea bunelor practici ale ZEL-urilor în alte regiuni și/sau UAT [181].

De asemenea, o direcție importantă în dezvoltarea mediului de afaceri, dar și social-economică a regiunilor țării o asigură APC, dar și APL, prin facilitarea creării și funcționării parcurilor industriale. Conform prevederilor Legii nr. 182/2010 cu privire la parcurile industriale, care are ca obiective principale atragerea investițiilor străine și autohtone, crearea locurilor de muncă, dezvoltarea IMM, formarea unor sectoare competitive în industrie pe baza tehnologiilor moderne și inovaționale, precum și asigurarea desfășurării activităților economice în concordanță cu oportunitățile de dezvoltare specifice zonei respective, cu utilizarea mai eficientă a patrimoniului public, APC sunt înzestrate cu statutul de inițiative în crearea parcurilor industriale. Iar inițiatorii stipulați la alin. (1), lit. a) după confirmarea prin studiile de fezabilitate corespunzătoare a oportunității creării parcului industrial, vor transmite bunurile proprietate publică destinate creării parcului industrial unei întreprinderi selectate pe bază de concurs potrivit Legii cu privire la parteneriatul public-privat sau vor crea o societate comercială cu capital public sau public-privat care, la solicitare, poate obține titlul de parc industrial. Reieșind din prevederile Legii nominalizate, APC îi revine rolul și de a conlucra cu APL și alte entități interesate în vederea asigurării studiului de fezabilitate, de a examina cererea și setul de documente pentru acordarea titlului de parc industrial prin adoptarea deciziei corespunzătoare, acordării deținătorului titlului de parc industrial și rezidenților facilităților prevăzute de lege și de a asigura crearea infrastructurii tehnice și de producție a parcului industrial. În cazurile în care infrastructură tehnică și de producție este creată integral din contul bugetelor unităților administrativ-teritoriale sau al bugetului de stat, în baza bunurilor proprietate publică, aceasta se efectuează de către întreprinderea administratoare creată sau selectată prin concurs de autoritățile publice, iar terenurile fiind transmise în folosință de către Guvern [115].

În perioada din anul 2011 până în prezent în parcurile industriale din Republica Moldova s-au făcut investiții semnificative care depășește ordinul miliardelor de lei. Numai în șase parcuri industriale (Parcul Industrial „Tracom” din Chișinău, „Bioenergagro” din Drochia, „Răut” din Bălți, „Edineț” din Edineț, „Triveneta Cavi Development” din Strășeni și „FAIP” din Durlești) volumul investițiilor a depășit un miliard de lei. Reprezentând o zonă special amenajată în scopul dezvoltării industriale (hale de producție, facilități energetice, infrastructură, condiții administrative și juridice) parcul industrial constituie condiții foarte avantajoase pentru dezvoltarea activității de antreprenoriat a mediului de afaceri și a economiei țării, fiind administrat de un singur operator, care gestionează un complex imobiliar și oferă facilități de producție. În acest context, rolul APC, dar și al APL este de a crea astfel de parcuri industriale în cât mai multe UAT, în baza unui plan uniformizat și bine chibzuit.

Aici nu negăm influența și rolul unor Centre asupra îmbunătățirii și/sau dezvoltării mediului de afaceri, îndeosebi Centrului de Guvernare Electronică (E-Government) [63], reorganizat ulterior în Instituția publică „Agenția de Guvernare Electronică” (AGE) [64], ba mai mult, ținem să subliniem, să evidențiem acest element al cadrului instituțional cu influențe semnificative asupra mediului de afaceri din țară, inclusiv asupra dezvoltării, dar și modernizării lui.

În consecință, acțiunile întreprinse și care se întreprind pentru a avansa reformele de reglementare în Republica Moldova au atât un aspect juridic de reglementare, dar și o dimensiune instituțională, administrativă și tehnologică. Aceste acțiuni au cuprins și o îmbunătățire semnificativă în domeniul procedurii de înregistrare a societăților comerciale și guvernării electronice în Republica Moldova, care sunt în permanentă îmbunătățire. Cadrul de reglementare a fost simplificat, prin implementarea ghilotinei ce venea să asigure că legislația învechită sau inutilă este eliminată. De asemenea, a fost aplicată o nouă Strategie de dezvoltare a întreprinderilor mici și mijlocii pentru 2012-2020, care în virtutea circumstanțelor rămâne a fi în curs de implementare [63]. Deși îmbunătățiri au avut loc în toate elementele ce asigură legislația, cele mai esențiale au fost în domeniul reglementării businessului și s-a îmbunătățit corespunderea actelor normative cu legile adoptate [25]. Totodată, în condițiile dezvoltării furtunoase, galopante a tehnologiilor informaționale, o însemnătate și influență semnificativă o are implicarea statului, AP, îndeosebi a APC, în organizarea implementării și implementarea tehnologiilor moderne, inclusiv informaționale pe scară largă, în mod primordial în cadrul prestării serviciilor publice, precum și în ajustarea, *adaptarea lor la cerințele și necesitățile generale*.

2.3. Asigurarea dezvoltării mediului de afaceri de către autoritățile publice locale

În țările cu tradiții democratice, sistemul de administrare este organizat și funcționează pe nivele de administrare, fiecare fiind abilitat cu competențe și responsabilități bine definite. La nivelul central administrația este responsabilă de activitățile, serviciile de interes național, inclusiv securitate publică, infrastructură națională, învățământ superior, asistență socială ș.a., iar administrația UAT, având responsabilitate în exclusivitate de activitățile, serviciile publice necesare pentru comunitatea unității, incluzând educația profesională, transportul interurban, drumurile regionale, construcția gazoductelor, protecția mediului etc., asigură dezvoltarea economică regională. Concomitent, administrația comunelor, orașelor, municipiilor este responsabilă doar de serviciile ce țin de interesul colectivității respective, incluzând educația preșcolară și primară, activitățile culturale și sportive, asigurarea cu transport și drumuri locale, apă și canalizare, salubritate, asistență socială, iluminare, creând condiții favorabile și participând activ la dezvoltarea mediului de afaceri în spațiul UAT respective. Este evident că tipul și forma de organizare a sistemului administrativ influențează asupra AAP, mecanismelor și instrumentelor aplicate în dezvoltarea mediului de afaceri în colectivități.

În cadrul UE se întâlnesc state atât cu sisteme administrative unitare/centralizate (Franța, Italia), dar și cu sisteme administrative federale (Germania), iar forma lor de organizare își pune amprenta asupra structurării administrației publice locale. Aparținând unui stat unitar, o colectivitate teritorială se distinge de cea dintr-un stat federal. Colectivitatea teritorială din statul unitar va dispune numai de competențe în plan administrativ și nu va influența structura statului. Însă, într-un stat - membru al unei federații, aceasta dobândește, în afara unor competențe administrative și unele puteri proprii garantate de Constituție, în materie legislativă, executivă și judecătorească, inclusiv aferente mediului de afaceri. Totodată, indiferent de integrarea într-un sistem administrativ unitar sau într-o federație, UAT, colectivitățile locale beneficiază de sprijinul financiar al statului, administrațiilor centrale (federale), aflându-se și în postura de contribuabili, deoarece realizează un venit mediu pe locuitor, mai mic sau, respectiv, mai mare față de media națională [163].

Autoritățile administrației publice locale din țările UE, dar și Conferința Permanentă a Puterilor Locale și Regionale din Europa, au un rol deosebit în viața economică a comunităților locale pe care le reprezintă. În rezultatul unor serii de inițiative și multor ani de discuții, Consiliul Europei recunoaște, începând cu 1957, importanța colectivităților locale, instituind pentru ele această conferință, ca organ reprezentativ la nivel European. Rezultatul final sau punctul culminant al acestor inițiative și discuții fiind adoptarea în anul 1985 a *Cartei Europene*

a *Autonomiei Locale*, în cadrul celei de-a 20-a sesiuni plenare a Conferinței Permanente a Puterilor Locale și Regionale din Europa. Având în vedere că toate țările din Europa Centrală și de Est au aderat oficial la Cartă, inclusiv Republica Moldova, începând cu 01 februarie 1998. Aceasta înseamnă ca dialogul politic în jurul reformelor administrației publice trebuie să rămână fidel principiilor conținute în Cartă. Deși crearea sistemelor finanțelor publice locale în țările din Europa Centrală și de Est se produce într-un context al tranziției de la economiile central - planificate la economiile de piață și de la sistemele totalitare la cele democratice, mai mulți factori - economici, sociali, politici, istorici - determină structura concretă și modalitatea de operare a sistemelor finanțelor publice locale. Constituirea acestora este însă influențată, în primul rând, de gama de probleme de ordin economic și fiscal care însoțește tranziția. În al doilea rând, în procesul de management al tranziției, inclusiv în ceea ce privește relațiile financiare interguvernamentale, țările Europei Centrale și de Est sunt motivate și ghidate de dorința lor comună de aderare la UE. Având un profund impact asupra dialogului politic, aceste trei circumstanțe - tranziția politică și economică, problemele economice și financiare specifice tranziției și integrarea europeană - constituie cadrul general în care se încearcă consolidarea sistemului relațiilor financiare interguvernamentale, prin consolidare, înțelegându-se o descentralizare și o autonomie financiară locală veritabilă. Însăși noțiunea de tranziție presupune căutarea unor căi de îmbunătățire a lucrurilor, nu doar de înlocuire a lor. Aceasta înseamnă că dialogul și reformele în domeniul relațiilor financiare nu ar trebui să se orienteze exclusiv asupra identificării sau inventării unor soluții absolut noi, ci și asupra lucrurilor care pot fi îmbunătățite, inclusiv prin preluarea unor modele pozitive din experiența altor țări. Din acest punct de vedere, combinarea nehibzuită a elementelor vechi, specifice sistemului totalitar, cu retorici pseudo-democratice poate conduce la rezultate diferite de cele anticipate. Evaluând situația reală din UAT, având ca temei principiile Cartei, patrimoniul (bunurile mobile și imobile) aflate în proprietate, dar și în gestiune, precum și prevederile legale și resursele naturale real existente în teritoriu, APL pot și trebuie să creeze condiții și relații de conlucrare cu APC și cu mediul de afaceri în vederea dezvoltării economico-sociale durabile a comunității.

Unul dintre principiile Cartei Europene privind autonomia financiară a colectivităților locale enunță că AAPL trebuie să fie consultate asupra modalităților de repartizare a resurselor redistribuite care le revin, într-o manieră adecvată. Un alt principiu al Cartei Europene enunță că, cel puțin, o parte dintre resursele financiare ale AAPL trebuie să provină din impozitele și taxele locale, nivelul cărora se stabilește în limitele competențelor legale, de către autoritățile locale. Importanța și rolul acestor instituții se exprimă prin faptul că autorităților locale, în planul economiei locale, le revin un spectru important de responsabilități, precum furnizarea unei game

largi de activități și servicii publice. Pe de altă parte, transpunerea în practică a legislației comunitare și naționale depinde în mare măsură de capacitatea administrativă și financiară a autorităților locale.

În Republica Moldova, APL sunt constituite și au sarcina satisfacerii intereselor generale ale locuitorilor UAT. AAP prin care asigură puterea locală în orașe (municipii), sate (comune) în baza autonomiei sunt consiliile locale - ca autorități deliberative, și, primării - ca autorități executive, iar autorități ale administrației publice raionale sunt consiliul raional - ca autoritate reprezentativă și președintele raionului - ca autoritate executivă. La propunerea primarului, consiliul local organizează activitățile publice, inclusiv de prestare a serviciilor, potrivit specificului și necesităților locale în principalele domenii de activitate, în limita mijloacelor financiare de care dispune. Consiliul local poate achiziționa și contracta în condițiile legii, lucrări și servicii de interes public, care sunt atribuite spre executare în bază de licitație, organizată în condițiile legii. Astfel, în dependență de capacitățile și posibilitățile, dar și de abilitățile personalului APL, vor fi activitățile, acțiunile, dar și rolul APL în dezvoltarea mediului de afaceri în teritoriul respectiv.

Vom evidenția că, conform dispozițiilor generale ale Legii nr. 123/2003 și nr. 436/2006, APL avea și are menirea „*pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor colectivităților locale*”, colectivități care, așa cum am mai arătat, sunt definite ca fiind *totalitatea locuitorilor din UAT* respectivă [128, 129].

Întru executarea unor lucrări de interes local, consiliul local poate decide înființarea unor întreprinderi municipale, societăți comerciale, prin utilizarea la constituirea capitalului statutar a aportului consiliilor și al altor persoane juridice și fizice, precum și poate decide transmiterea, în interes local, a bunurilor domeniului public ce le aparțin, în administrarea întreprinderilor municipale și instituțiilor publice, concesiunii, închirierii sau arendării lor, sau creării de parteneriate [128]. În procesul instituționalizării noilor raporturi între APC și APL, un rol deosebit de important revine constituirii administrației de stat teritoriale, formată alături de reprezentanții instituțiilor guvernamentale, din serviciile publice desconcentrate ale ministerelor, departamentelor, precum și ale altor organe centrale de specialitate, organizate și care își desfășoară activitatea în UAT de nivelul doi: a instituțiilor cu funcții fiscale, de asigurare medicală, socială, a entităților (filialele băncilor, sucursalele poștei) ș.a [25]. Toate aceste entități amplasate teritorial, de comun cu AAPL, sunt mai aproape de subiecții mediului de afaceri, de problemele și aspirațiile lor, dar și de necesitățile și cererile generale ale comunității. Având la baza activității și principiile colaborării și legalității, AAPL, conform prevederilor Legii nr. 436/2006 privind administrația publică locală [128] și Legii nr. 435/2006 privind

descentralizarea administrativă [132], au concomitent identificate și stipulate domeniile și obligațiunile concrete de activitate.

Astfel, prin Legea nr. 436/2006 *APL de nivelul întâi* sunt definite ca AP, care sunt organizate și își desfășoară activitatea pe teritoriul orașului (municipiului), satului (comunei) întru promovarea intereselor și pentru soluționarea problemelor colectivităților locale. Aici menționăm necesitatea concretizării de către legiuitor a intereselor ca interese generale ale colectivităților locale, ce i-ar exclude dualitatea înțelegerii și aplicării respective a prevederilor. Totodată, *APL de nivelul al doilea* sunt definite ca autorități publice, care sunt organizate și își desfășoară activitatea pe teritoriul municipiului, raionului, unității teritoriale autonome cu statut juridic special, pentru asigurarea soluționării problemelor populației UAT respective [128]. Cadrul normativ examinat nu conține însă careva prevederi aferente expres organizării și/sau raporturilor APL cu mediul de afaceri, prezența cărora ar fi catalizat atât dezvoltarea mediului de afaceri cât și creșterea autonomiei APL.

Organizarea administrativ – teritorială și descentralizarea au o însemnătate deosebită și constituie factori cu influență majoră asupra rolului APL în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, dar și asupra îmbunătățirii nivelului de trai al colectivităților. Acești factori sunt și ei temă permanentă de dispute, dar și de cercetări din diferite puncte de vedere. Iar modificarea acestora necesită o examinare și analiză multiaspectuală, multilaterală, multiinterferențială, inclusiv aplicând instrumente flexibile și eficiente care în timp real ar permite generarea scenariilor optime de consolidare administrativ-teritorială - modelele de testare, inclusiv elaborate de cercetătorii Radu Buzatu, Mihai Roșcovan și Andrei Rusu [18].

Strategia națională de descentralizare stabilește obiectivele politicii de descentralizare conforme cu experiența țărilor europene și coincid cu aspirațiile de integrare europeană, precum și acordurilor bilaterale Republica Moldova – UE. Elaborarea Strategiei nominalizate a derivat din necesitatea planificării strategice și înfăptuirea procesului de descentralizare, în vederea consolidării capacităților AAPL, îmbunătățirii managementului, dar și a calității serviciilor publice prestate cetățenilor. În sensul prezentei Strategii sunt utilizate și dezvoltate noțiunile definite în Legea nr. 435-XVI din 28 decembrie 2006 privind descentralizarea administrativă, aplicarea căreia a fost condiționată de existența documentelor de politici care să stabilească etapele distincte de implementare a procesului de descentralizare administrativă în Republica Moldova [211].

Prin această lege este definită *autonomia locală* care presupune garantarea dreptului și capacității efective a APL la *autonomie decizională, organizațională, financiară și bugetară*, de a reglementa și gestiona sub propria lor responsabilitate și în interesul populației locale, în

condițiile legii, o parte importantă din treburile publice, concomitent fiind stabilite și principiile descentralizării administrative. APL de nivelurile întâi și al doilea pot coopera, în condițiile legii, pentru a asigura realizarea unor proiecte sau servicii publice care solicită eforturi comune ale acestor autorități. Totodată, în scopul realizării intereselor publice de nivel local, sporirii eficienței utilizării patrimoniului public, AAPL de nivelurile întâi și al doilea pot dezvolta cooperarea cu sectorul privat în baza diferitelor contracte, inclusiv de parteneriat public-privat.

Deși APL de nivelurile întâi și al doilea, în limitele legii, dispun de libertate deplină de acțiune în reglementarea și gestionarea oricărei chestiuni de interes local, domeniile și activitățile lor nu includ prevederi de atribuții în vederea creării condițiilor de confort, inclusiv de infrastructură, pentru dezvoltarea mediului de afaceri în comunitate [132]. În acest context, includerea atribuțiilor în vederea creării condițiilor de confort, inclusiv de infrastructură, pentru dezvoltarea mediului de afaceri, îndeosebi a sferei productive din comunități, care ulterior ar fi incluse în planurile strategice și curente, pentru care se cer a fi stabilite linii de raportare, măsuri de îmbunătățire, vor contribui incontestabil la dezvoltarea mediului de afaceri, implicarea lui și a locuitorilor în dezvoltarea comunității.

În scopul realizării intereselor publice de nivel local, cadrul normativ prevede delegarea de competențe care țin de APC și pot fi delegate, respectându-se criteriile de eficacitate și de raționalitate economică, către APL de nivelurile întâi și al doilea, și care devine efectivă doar din momentul în care a avut loc transferul resurselor financiare și materiale necesare și suficiente. Totodată, deși APL pot dezvolta cu sectorul privat cooperarea în baza contractelor de parteneriat public-privat, cadrul normativ nu conține prevederi (posibilități) de delegare a competențelor concrete și clare, însoțite de responsabilitățile respective către subiecții mediului de afaceri [132].

Organele APL cunosc mai bine posibilitățile financiare și materiale, cerințele sociale reale, resursele naturale locale și cele mai eficiente căi de utilizare a resurselor în fiecare sferă de activitate și proprietate, posedă pârghiile economice și administrative pentru reglarea activității de antreprenoriat la nivel local. Complexul concret de acțiuni practice pentru susținerea de către stat a micului business la nivel local depinde de cantitatea resurselor financiare, materiale și organizatorice, de care dispun organele puterii locale, și de scopurile dezvoltării micului antreprenoriat, de condițiile social-economice și natural - climaterice. În acest context este foarte important ca APL să dețină atribuții (drepturi și obligații) în vederea asigurării dezvoltării bazei impozabile pentru impozitele și taxele locale. Aici ținem să menționăm că, deși prevederile Legii nr. 397/2003 privind finanțele publice locale stabilesc resursele, dar și structura concretă a veniturilor bugetelor locale, în viziunea noastră, prevederile art. 4 (2) 1) b), art. 5 (1) 1) b), art. 5

(3) 1) b) din legea nominalizată, care prevăd defalcări de la impozitul pe venit al persoanelor fizice în cuantum procentual din volumul total colectat pe teritoriul UAT respective, exclud entitățile care au reprezentanțe, filiale, alte subdiviziuni structurale fără statut de persoană juridică, inclusiv instituțiile desconcentrate în teritoriu [133]. Deoarece impozitul pe venitul persoanelor fizice este calculat, reținut de către oficiile centrale ale acestor entități și transferat în conturile trezoriariale de acumulare a veniturilor respective la bugetul de stat, indiferent de locul de trai (reședință) sau de aflare a subdiviziunii, sucursalei (fără statut de persoană juridică) unde persoanele fizice își desfășoară activitatea. Astfel, având atribuții legale de organizare a serviciilor publice (infrastructură, transport public, agrement etc.) pentru oamenii care locuiesc și trăiesc în colectivități, indiferent dacă ei activează sau nu în entitățile amplasate în UAT, AAPL nu au posibilitatea de a influența majorarea veniturilor aferente acestora, iar în viziunea noastră este un impediment în conlucrarea cu aceste subdiviziuni în vederea creșterii numărului de angajați și pe alte aspecte legate de aceasta. De asemenea, un element al atribuțiilor APL care influențează negativ autonomia lui, este și lipsa atribuțiilor în vederea stabilirii taxelor pentru darea în arendă a terenurilor proprietate privată a persoanelor fizice și/sau juridice. Având în vedere că, fiind și el un element principal la fel ca și mijloacele fixe, ca resursele naturale disponibile, în viziunea noastră este important ca transmiterea acestuia în arendă (renta) să fie taxată, asemenea transmiterii apartamentelor și altor bunuri în chirie, cu taxe sau impozite, asigurând concomitent plafonarea lor. Totodată, stabilirea normelor de drept pentru APL în vederea lărgirii bazei impozabile sau pentru aplicare de taxe locale, ar asigura un stimul de creștere a autonomiei financiare, dar și de consolidare a interacțiunii APL-mediul de afaceri în vederea dezvoltării socioeconomice a UAT. Aceste măsuri, în viziunea noastră, ar stimula și majora rolul APL în organizarea și dezvoltarea mediului de afaceri în teritoriul administrat.

Susținerea activității antreprenoriale din punct de vedere organizațional include formarea infrastructurii pieței, perfecționarea sistemului informațional și de asigurare cu cadre a întreprinderilor, crearea unor structuri organizatorice de stat și publice pentru sprijinirea cât mai eficientă a antreprenoriatului, dar și crearea structurilor proprii în vederea realizării acestor sarcini [95]. Astfel, în cadrul organelor autoadministrării locale trebuie create structurile respective (secții, subsecțiuni, funcții ș. a.), pentru organizarea, susținerea antreprenoriatului și dezvoltarea infrastructurii, pieței, organizării rețelei locale, teritoriale. Aici o referință deosebită în vederea organizării rețelelor o vom face în raport cu necesitatea normelor obligatorii pentru APL în vederea includerii în condițiile autorizațiilor eliberate de către APL agenților economici, a condițiilor obligatorii care ar îmbunătăți și/sau eficientiza infrastructura. Una din măsurile aplicate și în țările UE este condiționarea aprovizionării cu produse și mărfuri ale rețelelor

comerciale (în perioada de la ora 00:00 până la ora 06:00), care nu necesită din partea UAT resurse suplimentare, ar îmbunătăți esențial situația aferentă managementului transportului la nivel local. De asemenea, și aplicarea diferențiată a orarului activității instituțiilor și entităților ar putea avea efect benefic asupra îmbunătățirii situației socioeconomice, dar și a mediului de afaceri la nivel local. E necesară și crearea unor condiții optime pentru activitatea eficientă a asociațiilor de patronat la nivel local. Crearea, pe principii benevole, a asociațiilor de întreprinderi mici, care prestează diverse servicii membrilor lor și sunt susținute de întreprinderile mari. Formarea și dezvoltarea antreprenoriatului în colectivități se reține din cauza unui șir de probleme nerezolvate, cum sunt diferențele mari în infrastructură, în disponibilitatea de resurse naturale, în capacitățile proprii, în capacitățile mediului de afaceri dislocat în teritoriul administrat, în nivelul de industrializare și parametrilor demografici etc. Baza normativă și juridică, obiectivele fiscale, economice și politice în domeniul utilizării forței de muncă trebuie să contribuie la apariția noilor întreprinderi și la stimularea creșterii numărului lor în condițiile de concurență, astfel încât ele să funcționeze la nivel egal cu întreprinderile mari. Dacă condițiile facilitează dezvoltarea numai a întreprinderilor mari, atunci creșterea întreprinderilor mici se va reține, de aceea susținerea directă a acestora va fi inutilă. Ritmul privatizării și reformei structurale nu numai că este un element important în asigurarea micului business cu fonduri, dar și element esențial pentru crearea și promovarea opiniei publice în favoarea susținerii antreprenorului în perioada trecerii de la un sistem administrativ centralizat la unul democratic în condițiile unei piețe libere.

Este necesar de menționat, că tranziția este un proces evolutiv, neuniform și inegal în domeniile care, într-un mod sau altul, au impact asupra relațiilor dintre APL și APC, APL și subiecții antreprenoriatului, îndeosebi în cadrul asigurării dezvoltării și modernizării mediului de afaceri. Aceasta înseamnă că dialogul administrativ, de parteneriat, dar și politic la nivel local trebuie să se adapteze în permanență noilor circumstanțe și să implice cât mai activ toate părțile interesate, în condiții cât mai echilibrate a intereselor, în rezolvarea problemelor comune ale colectivității. În acest context considerăm oportun și necesar elaborarea și aprobarea „Legii cu privire la serviciile publice”, prin care să fie identificate, introducându-se claritate în serviciile de interes general și local, serviciile publice prestate de instituțiile publice cu suport, susținere, acoperire din sursele bugetare și cele acoperite din sursele proprii ale instituțiilor și/sau entităților. Stabilirii prin acest act juridic și a principiilor de reglementare, inclusiv în cadrul formării prețurilor la serviciile prestate.

Examinând rolul APL prin prisma funcțiilor prevăzute de actele normative, dar și de angajamentele asumate prin aderarea la *Carta Europeană a Autonomiei Locale*, este foarte

important să elucidăm și rolul APL prin prisma promovării și implementării prevederilor documentelor de politici de dezvoltare regională și a mediului de afaceri în Republica Moldova la nivel local, îndeosebi ale IMM-urilor.

Dependența majorității APL de finanțările de la bugetul de stat este caracteristică țării noastre, iar starea aceasta de lucruri, această dependență denotă gradul scăzut de autonomie, precum și capacitatea redusă de a asigura satisfacerea necesităților cetățenilor UAT. Realitatea și practica demonstrează că prioritățile pentru investiții în infrastructură, sănătate și educație sunt determinate de guvern, atunci când APL are rolul unui observator pasiv al acestui proces. Dezvoltarea și creșterea economică a APL presupune o abordare care și-a demonstrat valoarea și viabilitatea în ultimele trei decenii în întreaga lume, îndeosebi în UE. Această situație determină că:

- Trei pătrimi din toate locurile de muncă, la nivel global, sunt create în sectorul privat.
- Toate localitățile, orașele și regiunile au puncte forte care pot și trebuie valorificate întru generarea creșterii, dezvoltării și creării locurilor de muncă.
- Creșterea și dezvoltarea socioeconomică locală sunt influențate de numeroși factori externi, inclusiv globali, generali, regionali, dar sunt, de asemenea, propulsate și de eforturile locale.

Investițiile însă se vor face doar acolo unde sunt condițiile favorabile. Examinarea dovezilor sugerează că investitorii, atunci când au de ales în ce parte a țării să investească, sunt interesați și examinează un set de factori „localizați”, cum ar fi conexiunea cu piețele, disponibilitatea resurselor funciare, umane și a infrastructurii de bază, existența AAPL cooperante, a serviciilor locale de calitate, a unui nivel de viață care motivează angajații și conducerea să dorească să locuiască acolo unde se investește etc. Asigurarea existenței unor astfel de condiții trebuie să devină priorități în activitatea APL, dar și element constitutiv și principal al rolului acestuia în dezvoltarea mediului de afaceri din țara noastră. Iar creșterea dezvoltării socioeconomice derivă în mare parte din activități „de jos în sus”, acest fapt fiind cel mai relevant în asemenea domenii că turismul (îndeosebi agricol), meșteșugăritul local, cunoștințe și activități creative, agricultura și procesarea produselor alimentare, producerea și fabricarea la scară mică etc., utilizând resurse locale. Deși factorii naturali și geografici în societățile și economiile moderne nu sunt principalii factori care determină creșterea și dezvoltarea, în țara noastră, de rând cu aceștia organizarea, educația și inovația în sens larg, leadershipul și know-how-ul devin factori - cheie care stimulează creșterea și propulsează dezvoltarea mediului de afaceri și a economiei locale [99].

Bazându-ne pe considerațiile enunțate, putem desprinde sarcinile APL în vederea dezvoltării socioeconomice ale UAT, care concomitent sunt sau trebuie să devină obiectivele generale și specifice ale AAPL în realizarea dezideratelor, inclusiv:

- încurajarea și susținerea parteneriatelor, agenților economici și altor persoane la elaborarea, implementarea și realizarea planurilor de dezvoltare locală, identifică și caracterizează principalii propulsori socioeconomi în baza principiilor echilibrului de interese, al continuității, durabilității și transparenței dialogului public-privat întru realizarea acțiunilor de promovare a creșterii, utilizând cele mai bune metodologii și practici;
- conlucrarea cu APL din țările vecine și a Parteneriatului Estic în vederea susținerii și devenirii de stimulatori activi ai creării locurilor de muncă, facilitatori ai creșterii economice în această regiune, în special în Republica Moldova, precum și de a asigura oferirea oportunităților pentru mediul de afaceri în participarea socială, economică și culturală, la ridicarea bunăstării comunităților și a unui nivel de trai mai bun;
- dezvoltarea capacităților APL participante și a partenerilor acestora pentru a fortifica abilitățile tehnice, capacităților de a implementa planurile de dezvoltare socioeconomice locale în conformitate cu principiile bunei guvernări și a managementului financiar prevăzute de CIM;
- dezvoltarea și diseminarea know-how-urilor și abordărilor noi față de lucru și cele mai bune practici pentru a motiva actorii dezvoltării locale și de a susține politicile și măsurile locale pro dezvoltare [99].

Reformarea APL nu neapărat reprezintă o rezolvare a problemelor. De obicei, când se zice reformă, de regulă, se are în vedere o imediată desființare. Totodată, în majoritatea țărilor centralizarea și descentralizarea nu se exclud, iar păstrarea și asigurarea unui echilibru adecvat între centralizare și descentralizare are o mare importanță în funcționarea eficientă și eficientă a guvernării. Nu toate necesitățile, respectiv, funcțiile pot fi finanțate și gestionate într-un mod descentralizat și viceversa. Un factor și aspect important al descentralizării este și sistemul de comparare între UAT, din punctul de vedere al performanțelor serviciilor asigurate mediului de afaceri, populației, în scopul obținerii coerenței actului de conducere. Pentru a monitoriza rezultatele politicilor adoptate de către APL, ofertele de servicii și a impactului patrimoniului descentralizat asupra economiei locale, este foarte important de a stabili și utiliza indicatori de performanță care ar asigura implementarea transparentă a acestor politici și posibilitatea comparării rezultatelor între localități. În calitate de model de reformare a APL, am evidențiat-o pe cea din România, unde majoritatea comunelor care s-au reînființat pe considerente istorice, după reînființare au avut un grad de dezvoltare foarte bun, iar APL și APC pot trăi într-o comuniune de interese.

Astfel, descentralizarea este un factor ce influențează dezvoltarea economică a comunității, care constituie punctul de pornire a operațiunilor de management al acestuia și a patrimoniului, inclusiv în scopul dezvoltării mediului de afaceri.

Urmărind și examinând structura APL în Republica Moldova, constatăm că conform prevederilor art. 109-113 ale Constituției sunt stipulate principiile de bază ale APL, organizării administrativ-teritoriale și identificate AAPL. Astfel, sub aspect administrativ, teritoriul Republicii Moldova este organizat în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, iar în condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii. Totodată, statutul capitalei Republicii Moldova orașul Chișinău se reglementează prin lege organică, iar localităților din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică. Principiile de bază de organizare și funcționare a AP în UAT se întemeiază pe autonomia locală, descentralizarea serviciilor publice, pe eligibilitatea autorităților APL și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit. Concomitent, sunt consfințite și principiile care stau la baza raporturilor ce stau la baza rezolvării problemelor comune, inclusiv cel al legalității și colaborării [30].

O însemnătate deosebită o au aspectele ce țin de corelarea competențelor legale și capacităților funcționale și proporționalitatea atribuțiilor legale cu resursele disponibile și alocate pentru exercitarea lor. Astfel, având în vedere obligativitatea legală a AAPL de organizare a serviciilor publice, desprindem o importantă componentă a rolului său în cadrul prestării serviciilor publice persoanelor juridice și fizice din teritoriu, care este conlucrarea activă și eficientă cu APC, subiecții mediului de afaceri, donatorii externi și interni, dar și cu implicarea populației locale în organizarea și menținerea funcționalității acestor servicii. Această componentă a rolului APL are o și mai mare influență și importanță în cadrul organizării și asigurării la nivel local a unei infrastructuri favorabile dezvoltării mediului de afaceri, asigurând, totodată, și controlul asupra îndeplinirii obiectivelor (inclusiv de calitate). Indiferent de modul de organizare a acestei infrastructuri prin încadrarea și/sau ajustarea terenurilor, suprafețelor destinate pentru afaceri la infrastructura UAT sau crearea unei infrastructuri separate pentru aceste teritorii, suprafețe etc., ea trebuie să devină atractivă pentru investitori. În acest sens, pentru asigurarea atractivității pentru investitori și a condițiilor favorabile pentru mediul de afaceri, activitatea proactivă a AAPL în vederea identificării terenurilor și organizării creării infrastructurii pentru clustere, parcuri industriale sau zone locale de producție și/sau prelucrare (ZLPP) în concordanță cu planurile de dezvoltare teritorială a UAT, constituie, de asemenea, un element important al rolului APL în dezvoltarea mediului de afaceri. Conlucrarea prin aplicarea parteneriatului public - privat, a cotelor de participare sau numai prin reglementare și control a

organizării și menținerii la nivel local a serviciilor de amenajare a teritoriului, a cimitirelor și salubritatea, asigurării cu apă potabilă, întreținerii drumurilor de importanță locală, chiar și a serviciilor antiincendiară, este, de asemenea, o provocare, dar și o reliefare a rolului principal al APL în organizarea și asigurarea lor [128]. În cazul localităților mici aflate în apropierea satelor (comunelor) mari sau orașelor, în viziunea noastră este oportună încheierea contractelor cu acestea sau entitățile care le deservește și care dispun de o infrastructură, bază materială, necesară pentru realizarea unui fel de lucrări (construcția sau întreținerea drumurilor, salubritatea etc.).

Rolul AAPL de organizator, promotor și de asigurător al conlucrării eficiente în cadrul creării infrastructurii, prestării serviciilor și pentru subiecții mediului de afaceri (inclusiv gospodăriile și/sau asociațiile gospodăriilor țărănești), dar și de control asupra îndeplinirii obiectivelor (inclusiv de calitate), este valabil și în cazul modernizării și/sau dezvoltării infrastructurii și/sau serviciilor publice la nivel local. Totodată, remarcăm că, indiferent de domeniul, sectorul sau activitatea în care este implicată APL, rolul ei în planificare, organizare, realizare, monitorizare, control și îmbunătățire trebuie să fie unul proactiv (inclusiv în acumularea resurselor suficiente) și eficient atât din punctul de vedere al utilizării, dar și din punctul de vedere al acoperirii necesităților colectivității și asigurării echilibrului cu interesul mediului de afaceri în dezvoltare.

Conform planului de acțiune Antreprenariat 2020 al UE, au fost stabilite domeniile de acțiune, care includ învățământul și formarea antreprenorială pentru sprijinirea creșterii și a creării de întreprinderi, crearea unui mediu în care întreprinzătorii pot prospera și crește, precum și modele de urmat și implicarea unor grupuri specifice. De asemenea sunt stabilite măsuri, tipuri, grupe concrete de acțiuni pentru fiecare domeniu. Astfel, spre exemplu, întru crearea unui mediu în care întreprinzătorii pot prospera și crește sunt prevăzute măsuri și acțiuni care prevăd îmbunătățirea accesului la finanțare, sprijinirea noilor întreprinderi în faze esențiale ale ciclului de viață și sprijinirea creșterii acestora, lansarea unor noi oportunități de afaceri în era digitală, facilitarea transferului întreprinderilor, transformarea eșecului în succes prin acordarea celei de a doua șanse pentru falimentarii onești, norme mai clare și mai simple de reglementare, precum și implicarea imigranților, femeilor, pensionarilor și altor categorii în activități de antreprenariat [169]. Aceste măsuri și acțiuni ale autorităților europene pot servi ca imbold și orientare în examinarea și analiza situației reale din UAT pe fiecare domeniu și sector, precum și în elaborarea și implementarea, realizarea documentelor de politici, a planurilor de acțiuni și pentru APL din Republica Moldova.

Totodată, pentru a întreprinde careva acțiuni, APL trebuie să analizeze informațiile și datele concrete despre amplasarea și indicatorii de bază ai activității și cei patrimoniali ai

subiecților mediului de afaceri din UAT. Conform datelor din Registrul de stat al unităților de drept (RSUD), la sfârșitul anului 2019, se înregistrau 236.047 unități de drept (UD) care aveau 38 de tipuri de forme de organizare juridică, dintre care 167.001 UD active aveau 37 de tipuri de forme de organizare juridică și care practicau antreprenoriatul, ceea ce constituie 70,75 %, din care 124.986 dispuneau de codul individual de identificare, iar 69.046 UD aveau statut de „lichiditate” ce constituia 29,25 %. Structura unităților de drept înregistrate în RSUD conform formei de organizare în secțiunea UAT, la situația din 30.12.2019, este redată în anexa nr.2/1.

UD care practică activitatea de antreprenoriat includ și instituțiile private; instituțiile publice la autogestiune; întreprinderile de stat; gospodăriile țărănești; societățile pe acțiuni, cu răspundere limitată, în comandită, în nume colectiv și alte întreprinderi. Analiza UD active, după principiul teritorial general, denotă că 97.883 UD care practică activitatea de antreprenoriat sunt amplasate în municipiul Chișinău, iar 69.118 UD sunt amplasate în celelalte UAT, ceea ce constituie 58,6 % și 41,4 %, respectiv, din numărul total al UD care practică activitatea de antreprenoriat. Acest fapt reliefează necesitatea implicării cât mai active a APL, îndeosebi cele din afara capitalei, în organizarea și crearea condițiilor favorabile (infrastructură energetică; căi de comunicație, inclusiv drumuri, canale informaționale, infrastructura serviciilor comunale, serviciilor publice etc.), prin elaborarea de proiecte de dezvoltare, modernizare acoperite cu resursele necesare prin implicarea donatorilor, creditorilor, dar și cu participarea activă a comunității și mediului de afaceri.

În baza analizei datelor generalizate, constatăm că din totalul de 167.001 entități active, 164.679 UD practica activitatea de antreprenoriat, ceea ce constituia 98,6 % din numărul UD active, iar analiza pe principiul teritorial denotă faptul repartizării neuniforme a UD active pe regiuni (zone) (diagrama 2.1) și o concentrare foarte mare a lor în capitală (anexa nr. 2/3), precum și dezvoltarea insuficientă a lor în UAT (diagrama 2.2). Totodată, analiza datelor statistice aferente repartizării UD în cadrul a trei UAT de nivelul II în baza datelor pentru unele raioane caracteristice pentru zona nord, centru și sud, respectiv, Fălești (diagrama 2.3), Nisporeni (diagrama 2.4) și Cimișlia (diagrama 2.5), denotă o concentrare mare a UD în centrele raionale (orașe) și repartizare neuniformă pe UAT de nivelul I, iar în cadrul unor UAT de nivelul II, sunt înregistrate câte 1 UD sau chiar deloc.

Totodată, analizând activitatea agenților economici pentru anul 2019, conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), constatăm că de către 56.714 entități au fost generate venituri în cuantum de 397910,57 mln. lei, cu un personal de 552.113 oameni, structura după mărimea entităților este prezentată în anexa nr. 2/2. Din totalul agenților economici, IMM constituie 55.918 unități, care includ 6.487 entități mici, 1.375 - mijlocii, dar și 48.056 micro-

unități. Constatăm, totodată, că deținând o pondere de 1,4% din numărul total, în întreprinderile mari sunt angajați circa 40% din personal și care generează peste 60% din venituri, ceea ce denotă semnificația și importanța acestora. Comparând concomitent datele activității agenților economici pentru anul 2020 (anexa nr. 2/4) și cele pentru anul 2019 (anexa nr. 2/2), constatăm o diminuare a numărului agenților economici cu 1.349 unități, inclusiv 1.329 ÎMM și 20 întreprinderi mari [208].

Astfel, AAPL trebuie să țină cont la stabilirea direcțiilor și sectoarelor de dezvoltare a mediului de afaceri la nivel local și a măsurilor de stimulare a lor, la implicarea lor în proiecte de dezvoltare cofinanțate sau organizarea parteneriatelor public-private etc. de structura și amplasarea entităților analizate în UAT gestionate. Conlucrarea APL cu APC și cu mediul de afaceri, de asemenea, reprezintă rolul AP, îndeosebi în vederea examinării situației reale, inclusiv amplasarea întreprinderilor mari, care dețin o pondere de 1,4% din totalul întreprinderilor care asigură 60,45% din venituri, deoarece această categorie are o pondere dar și influență semnificativă în asigurarea cu locuri de lucru, generarea veniturilor și formarea Produsului Intern Brut (PIB), care poate avea abordări și caracteristici specifice, inclusiv aferent facilităților sau simulărilor. Acest fapt denotă că un număr foarte mare de entități care participă la formarea PIB-ului prin activitatea de antreprenariat, care sunt subiecți ai mediului de afaceri și asupra cărora se răsfrânge același cadru normativ, trebuie să între în atenția cadrului instituțional responsabil de dezvoltarea mediului de afaceri din țară. Astfel, rolul APL impus de rezultatul acestei analize este de a identifica și determina situația reală a mediului de afaceri la nivel local care trebuie să includă toate entitățile din UAT care generează locuri de muncă și venituri, indiferent de forma de organizare juridică a activității și/sau de statutul de contribuabil.

Totodată, aceste entități (inclusiv agențiile publice, la autogestione și private, întreprinderile și societățile cu capital de stat etc.) trebuie incluse în conceptul și documentele de politici unice aferente dezvoltării, modernizării mediului de afaceri, deoarece abordarea dezvoltării acestuia numai prin prisma ÎMM nu acoperă toți subiecții participanți ai mediului și în viziunea noastră este o abordare insuficientă, ba chiar greșită. În activitatea sa subiecții mediului de afaceri se confruntă cu multiple probleme care influențează rezultatul acesteia, inclusiv cele de existență sau calitate a infrastructurii:

- de aprovizionare cu resurse energetice (energie electrică, gaze naturale, carburanți etc.);
- de asigurare cu utilitățile minim necesare (apă, canalizare, energie, iluminat stradal etc.);
- de acces la piețele de desfacere, de puterea de cumpărare și cultura de consum a consumatorului;

- de păstrare și prelucrare la nivel local a producției și semifabricatelor, precum și cele legate de resurse financiare accesibile și ieftine, de dezvoltarea culturii și tradițiilor de consum autohton.

Insuficiența finanțării IMM-urilor, în special dobânzile înalte, costurile de deservire și volatilitatea excesivă a acestora și accesul la aceste resurse este o problemă pentru IMM-urile din Republica Moldova, dar și pentru întregul sector real al economiei. După privatizarea în masă și identificarea proprietarilor reali, în Moldova a început să se formeze sectorul IMM, ca element al dezvoltării economice și sociale, care s-a format și continuă să se dezvolte în condițiile de tranziție la economia de piață.

După cum am menționat anterior, acțiunile întreprinse de AP în scopul creării unui sistem și cadru financiar favorabil mediului de afaceri au fost orientate spre îmbunătățirea accesului la finanțare în general, îndeosebi în ultimii ani, totodată, însă pentru sectorul IMM rămâne încă o problemă. Existența acestei probleme este recunoscută în toate economiile, dar în țările în curs de dezvoltare și în tranziție la economiile de piață ea este mult mai acută. Această situație este determinată de faptul că instituțiile de prestare a serviciilor de plată din țările respective nu dispun de suficiente stimulente, îndeosebi în deservirea sectorului IMM. Iar principalele bariere în dezvoltarea IMM-urilor în Republica Moldova la nivel local includ lipsa competiției reale și a investitorilor strategici; calitatea proastă a portofoliilor de credite, fiind afectată de diferite crize economice și de altă natură; persistența riscului înalt în derularea afacerilor; eficiența redusă a managementului lichidităților mari și a instrumentelor de gestionare a lor în sistemul bancar; lipsa unor piețe secundare suficient de dezvoltate pentru o mare parte din imobile, echipamentele și terenurile oferite de către entități în gaj; infrastructură informațională slab dezvoltată la nivel local; comunicarea și cooperarea inefficientă a APL cu sectorul IMM ș. a. [215].

Impulsionarea și orientarea direcționată spre sectoare și scopuri concrete aferente dezvoltării mediului de afaceri la nivel local, a activității instituțiilor sectorului de microfinanțare, precum și a activităților de leasing ar putea constitui, în viziunea noastră, o alternativă creditelor bancare, dar acestea se confruntă cu dependența lor de resursele bancare și nebancare atrase. Ca rezultat, finanțările prin aceste instrumente dețin o pondere neînsemnată în raport cu creditele bancare, iar măsurile implementate de instituțiile financiare internaționale, de organizațiile donatoare internaționale, agențiile de dezvoltare internaționale și programele de stat de susținere sunt insuficiente pentru asigurarea necesarului existent de finanțare. Astfel, pentru a elimina constrângerile și a îmbunătăți situația existentă, pentru a ameliora accesul IMM-urilor la aceste resurse este nevoie ca APL să asigure îmbunătățirea accesului mediului de afaceri la finanțare prin:

- a) atragerea investițiilor străine;
- b) asigurarea realizării condițiilor transparente de participare la proiectele susținute prin granturi;
- c) participarea prin cote-părți sau prin parteneriate în realizarea proiectelor cofinanțate etc.;
- d) asigurarea accesului și transparenței mai bune pentru IMM-uri la tenderele/comenzile de stat la nivelul local respective [166].

Cu toate acestea, tot mai multe IMM-uri creează și dețin potențial și oportunități de a deveni de succes la nivel local, regional și mondial. Deși aplicarea de către APL, în interacțiunea cu subiecții mediului de afaceri, precum și promovarea și/sau organizarea utilizării tehnologiilor informaționale existente și/sau implementarea unor noi tehnologii informaționale, constituie unul dintre elementele de dezvoltare a mediului de afaceri la nivel local. Astfel un aspect principal al rolului APL în dezvoltarea mediului de afaceri, dar și a comunității în general, este dezvoltarea și aplicarea cât mai largă a tehnologiilor informaționale, inclusiv în cadrul prestării serviciilor cât și achitării pentru ele. La nivel de management regional, local, ale cărui sarcini sunt dezvoltarea socioeconomică durabilă a regiunii, localității și utilizarea efectivă a potențialului de resurse al teritoriului, precum și satisfacerea nevoilor pieței interne, accentul ar trebui pus pe activități legate de diagnosticarea competitivității mediului de afaceri local, evaluarea potențialului său științific și tehnic, de producție și uman pentru a identifica nivelul de sensibilitate și activitate antreprenorială. Alegerea domeniilor prioritare pentru dezvoltarea mediului de afaceri, al cărui potențial competitiv este cel mai ridicat în teritoriul, localitatea concretă, dezvoltarea de programe pentru anumite priorități și mecanisme pentru implementarea acestora, inclusiv atragerea investitorilor străini, instituționali privați - băncilor comerciale, companiilor financiare, fondurilor de investiții etc. În acest scop o importanță deosebită o are conlucrarea, cooperarea cu alte instituții și entități cu atribuții aferente dezvoltării mediului de afaceri, ca Agențiile de dezvoltare regională (ADR), Fondul de dezvoltare socială din Moldova, ODIMM ș.a. și în cadrul realizării altor strategii, cum ar fi Strategia națională de dezvoltare regională (SNDR), care prevede dezvoltarea în cadrul a 6 regiuni.

Cea mai mare regiune de dezvoltare este Regiunea de Dezvoltare Centru (RDC), urmată de Regiunile de Dezvoltare Nord (RDN) și Sud (RDS). Totodată, după valoarea adăugată brută la nivel regional și pe cap de locuitor, RDC este depășită de RDN, care și se clasifică pe locul doi. Amplasarea în apropierea mun. Chișinău creează oportunități de dezvoltare și oferă piețe de desfacere, servește ca pilon de creștere. Această posibilitate însă nu este valorificată din plin. Urbanizarea relativ înaltă și accesul la rețeaua educațională puternică favorizează creșterea și dezvoltarea productivă a forței de muncă și contribuie la majorarea indicelui calității de dezvoltare a resurselor umane în RDC [209]. Fiind consolidată puternic pe disponibilitatea de

rezerve mari industriale, diverse resurse minerale (calcar cochilifer, calcar oolitic, brechie, marnă, argila loessoide, pietriș, nisip cuartifer, bentonite, prundiș etc.), concentrarea unei cereri mari de consum, RDC de comun cu APL au și posibilități de organizare și dezvoltare a mediului de afaceri, utilizând eficient aceste resurse materiale și umane. Forța de muncă relativ ieftină și calificată face atractivă investirea în UAT din regiune, în special în firmele din industria ușoară, inclusiv pentru antreprenorii din Germania, SUA, Italia, Belgia, ceea ce asigură nu numai crearea locurilor de muncă suplimentare, dar și noi oportunități ale managementului afacerii. Ca o regiune de conexiune a câtorva zone biogeografice ce include diferite arii umede și împădurite, RDC dispune de suprafețe extinse de relice, peisaje pitorești și păduri relativ bine păstrate, de o multitudine de monumente istorice, arheologice și naturale, fapt ce deschide posibilități, dar și oportunități pentru dezvoltarea mediului de afaceri, prin proiectele regionale de mediu, turistice, recreative, balneologice etc. Implicarea activă a APL în vederea identificării teritoriilor, spațiilor, resurselor disponibile întru folosirea lor și altor fonduri naționale, locale și externe pentru implementarea programelor de susținere a businessului, reabilitarea infrastructurii regionale și îmbunătățirea mediului ambiant contribuie la eliminarea constrângerilor în creșterea economică și accelerarea dezvoltării colectivităților din comunitate, ceea ce constituie un alt aspect al rolului APL în dezvoltarea mediului de afaceri. Totodată, și valorile umane, culturale și grija față de mediul înconjurător vor constitui fundamentul dezvoltării mediului de afaceri, dar și a rolului APL în dezvoltarea lui și a coeziunii sociale a comunității [209].

În scopul aprobării, coordonării și promovării obiectivelor politicii de dezvoltare regională, la nivel național, a fost creat, prin Hotărârea Guvernului nr.1305/2008 *Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale* în componența nominală a căruia intră și președinții Consiliilor regionale pentru dezvoltare, precum și câte un reprezentant al sectorului privat, care este delegat din partea fiecărui *Consiliu regional pentru dezvoltare*. La rândul său, la nivelul fiecărei regiuni de dezvoltare este creat Consiliul regional pentru dezvoltare, care este constituit ca o structură funcțională deliberativă alcătuită din președinții de raioane, primarii, reprezentanții sectorului privat și ai societății civile pentru coordonarea și promovarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel local. Acesta este responsabil de dezvoltarea generală din regiune, precum și de aprobarea Strategiei de dezvoltare regională și a Planului de acțiuni. Consiliul identifică zonele defavorizate din regiunea sa de dezvoltare conform criteriilor definite la nivel național, aprobă și promovează proiectele de dezvoltare regională. Astfel, importanța rolului APL în implicarea și participarea la stabilirea și realizarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională la nivel local și a planului de acțiuni în vederea realizării obiectivelor stabilite este incontestabilă [23, 152, 153,157]. Dacă în organizarea și

realizarea susținerii financiare APL are o influență și un rol mai puțin semnificativ, totuși prin cote participative, prin parteneriatele public-private, ele pot îmbunătăți situația financiară a subiecților mediului de afaceri din teritoriul UAT. Totodată o mai mare influență și importanță în dezvoltarea mediului de afaceri o are implicarea și participarea APL la organizarea și implementarea ghișeelor unice în acordarea serviciilor subiecților mediului de afaceri, dar și pentru membrii colectivității UAT, îndeosebi la eliberarea actelor permise. Printre problemele de bază, dar și prioritățile care reies din ele vom evidenția lipsa sau conținutul incomplet, neactualizat al bazelor de date naționale și locale, planurilor urbanistice generale, planurilor de dezvoltare rurală, precum și strategiilor de dezvoltare locală, precum și lipsa datelor dezagregate în secțiunea tuturor categoriilor de populație, insuficiența capacităților instituționale și resurselor autorităților publice locale. Iar activitățile necesare de întreprins vor fi orientate spre domeniile de perfecționare a cadrului legal pentru a stimula dezvoltarea economică locală, de dezvoltare a capacităților instituționale ale APL de a atrage resurse financiare pentru implementarea planurilor urbanistice și a strategiilor, de elaborarea sau actualizarea planurilor urbanistice și a strategiilor de dezvoltare locală sau regională.

Este foarte important ca în cadrul identificării unor documente de politici aferente dezvoltării mediului de afaceri la nivel local să stabilim mai întâi corect și clar sarcina, scopul ce trebuie realizat, direcțiile, domeniile și sectoarele concrete de asigurare a măsurilor și acțiunilor de realizat, conform unor standarde minime bine determinate, inclusiv în vederea dezvoltării mediului de afaceri și îmbunătățirea calității vieții colectivității UAT. Crearea unor condiții confortabile pentru afaceri este una dintre condițiile - cheie pentru asigurarea unei creșteri durabile, a unei dezvoltări stabile a economiei și a sferei sociale, inclusiv la nivel local. În acest scop elaborarea, adoptarea și implementarea strategiei pentru dezvoltarea durabilă a zonelor rurale (comunelor, satelor) pentru perioada de până în 2030, în baza unui concept bine determinat de dezvoltare a mediului de afaceri, constituie unul dintre documentele de politici ce ar identifica statutul special al zonelor rurale ale țării, stabilirii cerințelor minime de realizat întru asigurarea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea mediului de afaceri și a calității vieții comunității, dar și a condițiilor și cerințelor de asigurare a cooperării APL cu subiecții mediului de afaceri. De asemenea, o importanță deosebită o are identificarea și includerea în structura ei a principiilor, a substrategiilor, stabilirea obiectivelor generale și specifice în realizarea scopurilor propuse, a divizării clare și concrete a atribuțiilor și responsabilităților AAP, inclusiv AAPC, AAPL de nivelul II și APL de nivelul I, dar și a subiecților mediului de afaceri din Republica Moldova.

2.4. Concluzii la capitolul II

În rezultatul examinării și analizei cadrului instituțional și normativ, din cel referitor la UE, putem desprinde și identifica ca primare concepțiile, principiile, valorile, interesele, competențele, drepturile și obiectivele incluse în documentele constitutive, iar cadrul instituțional – cel, care vizează realizarea obiectivelor și dezideratelor incluse în ele. Expunerea concluziilor rezultate din cercetările situației actuale a relațiilor dintre AP și mediul de afaceri în Republica Moldova din prezentul capitol le vom axa pe aceeași structură.

Identificând componentele cadrului instituțional al AP, care au influențe semnificative asupra dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova și cercetându-le prin prisma funcțiilor și factorilor de influență asupra dezvoltării acestuia, apreciem că rolul AP constă în asigurarea predictibilității, planificării, elaborării și implementării documentelor de politici (concepții, strategii, programe, planuri de măsuri și/sau acțiuni, proiecte etc.), precum și în organizarea instituțională întru asigurarea îndeplinirii obiectivelor și dezideratelor incluse în actele aprobate, concluzionăm, totodată, că:

- atât Guvernul cât și autoritățile din subordine, ca AP care pot influența dezvoltarea mediului de afaceri, în virtutea prerogativelor, atribuțiilor și funcțiilor ce le aveau și care le revin, au toate posibilitățile și pârghiile de a influența asupra dezvoltării mediului de afaceri din Republica Moldova, însă aceasta nu și-a găsit reflectarea într-o strategie unică de dezvoltare a mediului de afaceri din țară;

- cadrul instituțional la nivel central aferent dezvoltării mediului de afaceri este constituit de o multitudine de instituții și entități, subdiviziuni structurale ce au misiuni, funcții sau roluri specifice aferente menținerii și/sau dezvoltării, nefiind coordonate de un centru unic, atât la nivelul analizelor pentru predictibilitate, al planificării, realizării, monitorizării, raportării, al măsurilor de îmbunătățire a lor, precum și la nivelul de asigurare a concordanței măsurilor între politicile sectoriale, ramurale, acțiunilor între domenii și chiar între proiectele de implementat;

- cadrul instituțional, inclusiv al instituțiilor și entităților, precum și al subdiviziunilor din componența lor, cu atribuții în domeniul dezvoltării mediului de afaceri nu asigură în totalitate concordanța cu concepțiile, principiile, valorile, interesele, competențele, drepturile, obiectivele și indicatorii măsurabili concreți de performanță, nefiind identificate responsabilitățile concrete;

- cadrul instituțional la nivelul I al APL nu dispune de structuri și/sau funcții ce ar avea atribuții și responsabilități, dar și capacități suficiente asigurării dezvoltării mediului de afaceri în UAT.

În rezultatul examinării și analizei cadrului normativ aferent mediului de afaceri și cercetându-l prin prisma funcțiilor AP și factorilor de influență asupra dezvoltării mediului de afaceri, apreciem că rolul AP constă și în elaborarea, aprobarea și monitorizarea asigurării aplicării conforme a cadrului normativ, precum și crearea infrastructurii (piețelor și rețelelor de resurse, de utilități, de desfacere etc.) favorabile dezvoltării mediului de afaceri. Totodată, evidențiind acest rol primordial, precum și existența în continuare a multor neconcordanțe, ambiguități și chiar constrângeri, concluzionăm:

- necesitatea elaborării, aprobării și implementării strategiei de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova, care ar include toate persoanele care în rezultatul activității generează avantaje (venituri), inclusiv instituții publice și private, asociații etc, dar și direcțiile, măsurile și obiectivele de dezvoltare a acestuia, de asigurare a condițiilor favorabile mediului de afaceri, inclusiv prin crearea rețelelor de infrastructură și prestare de utilități aplicând parteneriatele public-private, crearea zonelor libere, parcurilor, clusterilor etc.;

- necesitatea asigurării continuității procesului de constatare și evaluare a problemelor care constrâng și/sau influențează negativ dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova și întreprinderea măsurilor de rezolvare;

- necesitatea eficientizării activității AP, inclusiv prin identificarea responsabilității pentru nerealizarea și/sau realizarea neconformă a obiectivelor și indicatorilor de performanță aferente dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova;

- necesitatea includerii în cadrul normativ aferent APL a funcțiilor, atribuțiilor, drepturilor și responsabilităților aferente dezvoltării mediului de afaceri în cadrul UAT;

- necesitatea optimizării, eficientizării procedurilor AP de prestare a serviciilor, îndeosebi în adresa exponenților mediului de afaceri.

De asemenea, crearea, menținerea și perfecționarea permanentă a cadrului normativ sunt măsuri necesare de asigurare a condițiilor favorabile dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, inclusiv prin:

- revizuirea și ajustarea permanentă (pe modelul Ghilotinei) a cadrului normativ aferent mediului de afaceri întru asigurarea dezvoltării lui, inclusiv prin identificarea metodologiilor, optimizarea proceselor și procedurilor, dar și prin implementarea modificărilor Legii nr. 220/2007 prezentate în anexa nr. 2/5;

- elaborarea, adoptarea și asigurarea aplicării conforme a metodologiei - cadru de stabilire și evaluare a performanțelor, dar și de formare a costurilor pentru serviciile publice.

3. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ ȘI PERSPECTIVELE MODERNIZĂRII MEDIULUI DE AFACERI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

3.1. Rolul administrației publice în identificarea și realizarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri

În perioada globalizării, dezvoltării progresive a tehnologiilor informaționale, creșterii interdependenței economiei Republicii Moldova cu cea a țărilor din regiune, și nu numai, o importanță deosebită o are dezvoltarea mediului de afaceri. Economia de piață, care prinde tot mai adânci și puternice rădăcini, strategiile de dezvoltare a UE 2020 și 2030 dau o valoare deosebită dezvoltării mediului de afaceri în regiune, inclusiv în țara noastră [24].

Examinând mediul de afaceri din Republica Moldova prin prisma rolului AP în identificarea, crearea și valorificarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri, cu referire la condițiile în care firmele operează, își desfășoară activitatea implicând un număr mare de forțe și resurse, inclusiv deciziile AAP și în baza cărora companiile își elaborează și dezvoltă strategiile, tacticile și activitățile de zi cu zi, precum și rezultatele cărora nu sunt nici pe departe cele așteptate, luând în considerație și influența crizei financiare, ne convingem de necesitatea cercetării temei propuse.

În aceste împrejurări, se impune examinarea și analiza sub diferite aspecte a activităților și acțiunilor AP în vederea identificării direcțiilor, măsurilor de creare, îmbunătățire a condițiilor și oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri, a societății în întregime. Determinarea aspectelor specifice a relațiilor dintre AP și mediul de afacerii, ce ar contribui la constituirea și realizarea oportunităților de dezvoltare și suprapunerea lor asupra situației reale din Republica Moldova reprezintă scopul propus spre examinare în prezentul capitol și subcapitol. Întru realizarea acestuia, este necesară analiza mediului de afaceri în Republica Moldova sub aspectul influenței deciziilor, activităților AP, prin aplicarea cadrului normativ existent, asupra direcțiilor de dezvoltare a programelor de îmbunătățire, parteneriatelor, precum și a condițiilor de îmbunătățire, consolidare și dezvoltare a acestuia, dar și sintetizarea, evidențierea unor concluzii.

Importanța și actualitatea cercetării acestui aspect, aferent rolului, dar și posibilităților de realizare a oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri din țară, derivă și din angajamentele concrete prevăzute în cadrul acordurilor multilaterale și bilaterale, inclusiv în AA, semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles, prin care se specifică faptul că cooperarea se axează pe dezvoltarea unei AP eficiente și responsabile în Republica Moldova de a promova dezvoltarea armonioasă a relațiilor, inclusiv cu mediul de afaceri [24, 36].

În cadrul cercetării aspectelor propuse este esențial de a analiza, a evalua, a cunoaște și înțelege normele, principiile, mecanismele, instrumentele și procedurile de funcționare, precum și factorii care influențează activitatea administrației publice cu impact asupra realizării oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri, inclusiv a elementelor constitutive pentru examinarea, studierea relațiilor de cauză-efect dintre ele, în rezultatul cărora ne propunem să identificăm soluții ce ar asigura îmbunătățirea înțelegerii rolului AP în realizarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri, dar și aprecierea acestora [24].

Guvernul, AAPC, precum și AAPL au menirea creării condițiilor economice și juridice egale de gospodărire tuturor întreprinderilor, garantării respectării drepturilor și intereselor lor legitime, de a contribui la asigurarea posibilităților egale de a folosi resursele tehnico-materiale, de muncă, financiare, naturale și informative, neadmițând monopolizarea piețelor acestor resurse, precum și la dezvoltarea concurenței conștiincioase, libere între aceștia și să reglementeze activitatea de antreprenariat în baza legislației în vigoare [24, 104, 106, 110, 115, 116, 121, 138, 141, 142].

În capitolul II al prezentei cercetări a fost constatat deja că, de rând cu funcția de administrare, stabilire și implementare de politici, a documentelor de politici (strategiilor, planurilor de măsuri, de acțiuni etc.) în domeniul dezvoltării mediului de afaceri, de analiză a situației reale și a direcțiilor principale de dezvoltare aferente mediului de afaceri pentru fiecare domeniu și sector, subsector al economiei naționale, APC de comun cu APL trebuie să stabilească și prioritățile pentru ele. Totodată, în concordanță cu prevederile documentelor normative și posibilitățile (resursele) existente, în scopul asigurării necesităților generale, comune, AP are și rolul de a organiza și crea condiții favorabile pentru dezvoltarea mediului de afaceri. Indiferent de formele în care poate fi îmbrăcată conlucrarea dintre AP și mediul de afaceri (activități comune, folosință comună a patrimoniului, parteneriate publice, cote de participare, inclusiv în proiecte, subvenționare etc.), asigurarea participării active a AP și a populației, implicarea partenerilor internaționali și/sau locali prin granturi și/sau cofinanțări, creează oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri, dar și asigură posibilitatea realizării lor.

După declararea independenței Republicii Moldova, modernizarea și dezvoltarea mediului de afaceri s-a aflat în atenția administrației publice, clasei politice și societății. Progresele obținute în condițiile situației grele moștenite istoric și pe fondul problemelor din țară nu au fost remarcabile, ca urmare a administrării neadecvate, eficienței slabe a justiției, existenței structurilor organizatorice tradițional ineficace și eterogenității provenienței și formării personalului, a cadrului de reglementare depășit, culturii organizaționale marcate de lipsa deschiderii, opunerii noului și comunicării instituționale defectuoase etc. Ca rezultat, chiar

și când au existat intenții bune, schimbările inițiate au atins în mare parte numai straturile superficiale. Ca urmare, pentru multe aspecte s-a realizat numai „cosmetizarea” domeniului și de aceea încă persistă sisteme și practici depășite de realitatea contemporană, dar și rezistența frecventă și puternică la schimbare [183]. Totodată, oportunitățile de dezvoltare și modernizare a mediului de afaceri sunt determinate în mare parte de resursele și posibilitățile reale, dar și esențial influențate de prioritățile de dezvoltare socială și economică în general, precum și de prioritățile de dezvoltare sectoriale în special. De asemenea, o influență semnificativă o au condițiile reale, dar și resursele disponibile în sectorul concret.

Direcțiile și prioritățile generale de dezvoltare a țării sunt stipulate și se regăsesc în principalele documente de politici ale Guvernului, Programul de guvernare, Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2020 [124], Strategia de dezvoltare a IMM pentru anii 2012-2020 [63], Strategia energetică-2030 [81], Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020 [65], Strategia de mediu 2014-2023 [66], în proiectul Strategiei Naționale de Dezvoltare Moldova 2030 [58], în Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității, precum și în planurile de acțiuni aferente implementării documentelor de politici. În rezultatul examinării, cu scopul identificării priorităților de dezvoltare a mediului de afaceri, a documentelor de politici cu influență directă și/sau tangențială asupra dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, am constatat că din totalul programelor de guvernare aprobate de Parlament și Guvern numai în 2 există prevederi exprese ce stipulează dezvoltarea mediului de afaceri, iar în strategiile de dezvoltare aprobate, prevederi separate de dezvoltare a mediului de afaceri conțin numai 3. Îndeosebi menționăm Strategia Națională de dezvoltare strategică „Moldova 2020”, în care este inclus un capitol separat destinat mediului de afaceri. Totodată, până în prezent nu există o concepție unică, o politică și o strategie de dezvoltare a mediului de afaceri, precum și planuri de măsuri și/sau acțiuni respective.

În scopul creării condițiilor favorabile dezvoltării mediului de afaceri, în special al sectorului IMM, majorării ponderii acestuia în dezvoltarea economiei naționale, la 13 septembrie 2012 Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de dezvoltare a sectorului IMM pentru anii 2012–2020, prin care a fost identificat cadrul de politici pe termen lung și mediu în dezvoltarea întreprinderilor micro- și IMM-urilor, care vine să asigure realizarea unei noi paradigme de dezvoltare economică orientată spre investiții, inovații și exporturi, a dezideratului politic de integrare europeană concordându-le cu tendințele economice mondiale, dar și stabilește direcțiile principale de dezvoltare din Republica Moldova. Totodată, este destinată asigurării continuității în îndeplinirea recomandărilor din studiul „Încurajarea Dezvoltării Sectorului IMM” parvenite de la Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare

Economică, care au ca scop susținerea dezvoltării competitivității IMM-urilor, a recomandărilor rezultate din procesul de negocieri asupra Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană (AA) și a Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător – DCFTA (ZLSAC), vizând politicile antreprenoriale, precum și implementării celor 10 principii „Small Business Act” for Europe, întru alinierea la prioritățile Strategiei Europa 2020, precum și pentru a optimiza continuu mediul de afaceri pentru IMM-uri. O importanță deosebită, de rând cu strategia nominalizată, o are, de asemenea, și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei de dezvoltare a sectorului IMM pentru anii 2012–2014, pentru anii 2015–2017 și pentru anii 2018–2020, prin prevederile cărora se concretizau prioritățile, obiectivele, sursele de finanțare și costurile acțiunilor, dar și termenele de realizare, autoritățile responsabile și indicatorii de performanță, ceea ce aducea mai multă claritate, dar și creau premise pentru apariția oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova [63].

De asemenea, o importanță deosebită în crearea oportunităților de dezvoltare a societății noastre, a economiei și, implicit, a mediului de afaceri, au avut și o au în continuare realizarea prevederilor acordurilor bilaterale, încheiate cu alte state, îndeosebi cu UE, programele de țară realizate și finanțate de către Organizația Națiunilor Unite - (PNUD), Fondul Monetar Internațional, BERD, Banca Europeană de Investiții, Asociația Businessului European (EBA) ș.a. Prin aceste acorduri, programe și activități Republica Moldova este ajutată să dezvolte politici, abilități de a stabili parteneriate, abilități de conducere, capacități instituționale, de a fi mai rezilienți în susținerea dezvoltării prin rezultate concrete. De asemenea, sunt aliniate strategiile sectoriale și viziunea de dezvoltare a țării Moldova 2030, iar programul de țară al PNUD în Moldova prevăzut pentru anii 2018-2022 are ca domenii prioritare și transversale, inclusiv creșterea incluzivă, guvernarea eficientă, răspuns la situații de criză și impactul dezvoltării [172].

În rezultatul cercetărilor și analizelor efectuate, inclusiv în cadrul realizării proiectelor cu sprijinul partenerilor externi, au fost identificate unele probleme în dezvoltarea mediului de afaceri. Astfel, aprobând Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial din țară, au fost identificate cauzele principale care au o influență negativă în dezvoltarea întreprinderilor industriale, inclusiv nivelul neînsemnat de asociere a întreprinderilor atât mari, cât și din sectorul IMM din ramurile industriale, lipsa cooperării dintre întreprinderile și instituțiile de cercetări și inovare, ceea ce frânează promovarea intereselor și dezvoltarea întreprinderilor din ramură, conducând la insuficiența implementării inovațiilor și a transferului tehnologic în sectorul real, și ca rezultat, la ineficacitatea întreprinderilor industriale. Elaborarea inovațiilor nu este corelată cu necesitățile sectorului real, iar lipsa sau cooperarea slabă dintre întreprinderi și instituțiile

educaționale cauzează asigurarea insuficientă a întreprinderilor industriale cu forță de muncă de calificare necesară. Ca rezultat al lipsei încrederii dintre partenerii autohtoni, cât și străini schimbul informației în mediul de afaceri este limitat, ceea ce împiedică soluționarea problemelor comune importante. Din lipsa încrederii din partea antreprenorilor, cauzat de nivelul înalt de birocrație, relațiile de parteneriat între mediul de afaceri și APL sunt slab dezvoltate, iar insuficiența susținerii financiare a proiectelor investiționale propuse, precum și insuficiența surselor financiare proprii, lipsa finanțării din buget și dobânzile înalte la creditele bancare pentru realizarea proiectelor infrastructurale moderne, cauzează posibilități limitate pentru dezvoltarea unor întreprinderi, în special din cadrul sectorului IMM [91].

Întru soluționarea problemelor, înlăturarea barierelor identificate în generarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri, AP are sarcina de a întreprinde măsuri și acțiuni în vederea promovării, organizării și dezvoltării parteneriatelor între mediul de afaceri și autoritățile publice locale, asigurării transparenței și îmbunătățirea eficienței AP întru majorarea și susținerea încrederii din partea antreprenorilor. Este foarte important și rolul AP în stimularea cooperării dintre întreprinderile și instituțiile educaționale în vederea educării antreprenoriatului, dar și pentru asigurarea cu forță de muncă calificată a întreprinderilor industriale. Asigurarea informării, promovării și familiarizării pe scară largă a entităților autohtone cu metodele, condițiile și procedurile utilizate în cadrul derulării și realizării diferitelor proiecte, inclusiv celor de atragere a surselor financiare, de atragere a instituțiilor financiare în condiții trilaterale favorabile nu numai la finanțarea proiectelor, dar și după finalizarea lor, constituie unul din elementele rolului AP în crearea și realizarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri.

Amplificarea proceselor de schimbare a fost influențată de decizia politică a asumării de către Guvern a vectorului european de dezvoltare a țării. Aceasta a pus o presiune intensă în direcția asimilării experiențelor și bunelor practici europene, a cadrului de reglementare orientat, în principial, spre procesul de reformă și de dezvoltare a societății, inclusiv a mediului de afaceri în Republica Moldova [24, 182].

Planurile, programele, proiectele investiționale, de dezvoltare, modernizare a economiei, susținute prin resursele necesare, în primul rând, umane și financiare, destinate asigurării acoperirii necesităților, nevoilor, precum și cererilor interne și externe, au fost principalii declanșatori și stimulatori ai dezvoltării, inclusiv a mediului de afaceri. Totodată, în condițiile limitării resurselor interne, este foarte importantă orientarea spre implicarea resurselor externe, prioritar cele financiare spre care vom direcționa și cercetarea în acest subcapitol. În acest scop, vom examina și documentele bilaterale încheiate de Republica Moldova cu alte țări. Astfel, examinând aceste documente bilaterale, constatăm că la situația din 01.01.2021 Republica

Moldova a încheiat cu 109 țări (inclusiv România, Ucraina, China, SUA, Rusia) 1344 de documente bilaterale, inclusiv 747 acorduri; 301 protocoale; 59 memorandumuri; 56 convenții, inclusiv privind dubla impunere a impozitării; 51 declarații; 33 comunicate; 31 înțelegeri; 30 tratate și alte 36 de documente bilaterale expuse în anexa nr. 3.

Din cele 109 țări, lista celor care susțin financiar țara noastră depășește 20 state, iar din totalul documentelor enumerate – 431 se referă la colaborarea bilaterală, dintre care 44 pe domenii concrete, inclusiv al administrației publice locale, științei și învățământului, economic, transporturilor, energeticii, financiar și fiscal, dezvoltării IMM, încurajării și protecției reciproce a investițiilor, acordării de granturi, participării în cadrul programelor ș.a.

O importanță, o influență, dar și un impact direct asupra creării și realizării oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri, o au documentele bilaterale ce asigură și susțin derularea proiectelor de dezvoltare în țara noastră, îndeosebi prin acordarea granturilor, asistenței tehnice, asistenței financiare în condiții privilegiate și/sau preferențiale. O însemnătate primordială în crearea și susținerea oportunităților de dezvoltare, implicit a mediului de afaceri au constituit-o proiectele BM în susținerea sectorului financiar prin garanțiile acordate mediului de afaceri, angajamentele căreia depășesc 299 mln. lei. Uniunea Europeană și statele - membre au acordat Republicii Moldova sprijin financiar în mărime de peste 2,833,83 mlrd. euro, prioritar pentru drumuri, sănătate, agricultură, dezvoltarea afacerilor ș.a., iar România finanțează astăzi proiecte în valoare de peste 105 mln. euro, inclusiv construcția gazoductului Iași-Ungheni-Chișinău și pentru renovarea tuturor grădinițelor din toate raioanele țării, Găgăuzia și municipiile Chișinău și Bălți. Îndeosebi, menționăm proiectele elaborate unilateral și susținute financiar de Statele Unite ale Americii (SUA) în mărime de peste 310,9 mln. dolari SUA, direcționate spre crearea drumurilor, apeductelor moderne, renovarea școlilor, spitalelor, a serviciului mobil de urgență, reanimare și descarcerare, inclusiv prin Agenția internațională de dezvoltare a SUA (USAID), dintre care pentru proiectele:

- de completivitate, cu un buget de 21851372 \$;
- Parteneriatele din Moldova pentru o societate civilă durabilă, cu un buget de 8849354 \$;
- Centrul de Excelență în Informatică și Tehnologii, cu un buget de 2000000 \$;
- Agricultură performantă, cu un buget de granturi de 700000 MDL;
- Western NIS Enterprise Fund, cu un buget de 30000000 \$ ș. a.

Posibilitatea participării agenților economici din țară la realizarea proiectelor finanțate integral sau parțial de partenerii externi, asumate prin angajamentele bilaterale, constituie în sine oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri. Totodată, participarea entităților mediului de afaceri în proiectele de susținere tehnică finanțate de către Japonia în mărime de peste 61,4 mln.

euro, China - 16,0 mln. euro, Slovacia circa 726,0 mln. euro, Polonia - 115,6 mln. euro ș.a, constituie, de asemenea, oportunități de dezvoltare, dar și posibilități enorme de modernizare a mediului de afaceri în Republica Moldova prin procurarea facilitată a tehnicii moderne.

Un rol important în crearea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova are activitatea, dar și rezultatul acestei activități a CCI, îndeosebi prin informarea, familiarizarea mediului de afaceri cu tehnologiile moderne, tendințele de dezvoltare și a cerințelor piețelor internaționale, în special prin promovarea produselor autohtone pe aceste piețe și pregătirea capacităților profesionale necesare, inclusiv prin învățământul dual. CCI are conform statutului și funcții de efectuare a evaluărilor, analizelor și acordarea serviciilor de consultant, de broker vamal, în domeniul traducerii în diverse limbi, utilizarea și implementarea noilor tehnologii informaționale în activitatea de antreprenor, precum și de contribuție la dezvoltarea activității economice externe și a exportului de mărfuri, forță de muncă, lucrări și servicii. În scopul realizării funcțiilor, dezideratelor propuse, dar și pentru a asigura o conlucrare mai eficientă, inclusiv cu AP, în cadrul CCI, de rând cu subdiviziunile structurale Centrul de Mediere și arbitrajul, funcționează și comitetele sectoriale, cum este Comitetul de Antreprenariat în industrie, agricultură și în sfera serviciilor. Aceste comitete sunt constituite pentru a asigura un dialog constructiv între business și AP, pentru a elabora propuneri de îmbunătățire a cadrului normativ și de a adopta în baza acestora decizii de reglementare eficiente, care vizează dezvoltarea potențialului de export al sectorului respectiv (industrie, agricultură, servicii etc.), dar și pentru consilierea întreprinderilor agricole, în activitatea lor de afaceri [184].

În colaborare cu partenerii de dezvoltare, într-un an plin de restricții legate de pandemia COVID-19, de către CCI în anul 2020 au fost organizate și realizate seminare online la nivel național și regional, master-classuri, focus-grupuri cu exportatorii, dar și inițiată prima platformă digitală din Republica Moldova „Virtual-fairs.md”, care permite organizarea expozițiilor on-line. Măsurile și acțiunile întreprinse de CCI, inclusiv cele enumerate, sunt orientate spre crearea și utilizarea oportunităților de îmbunătățire și dezvoltare a mediului de afaceri prin consolidarea capacităților profesionale ale personalului, în primul rând, prin cunoașterea practicii și tehnologiilor internaționale, dar și prin promovarea intereselor și produselor antreprenorilor autohtoni pe piețele internaționale. De rând cu participarea în realizarea proiectelor, o influență semnificativă asupra mediului de afaceri din Republica Moldova o au și expozițiile organizate de CCI, îndeosebi „*FABRICAT ÎN MOLDOVA*”, ajutorul de brokeraj vamal la întocmirea declarațiilor vamale și altor documente, întocmirea și eliberarea rapoartelor de expertiză, certificatelor de origine, avizelor la actele de comerț internațional ș.a.

O altă latură a activității CCI, care, de asemenea, influențează oportunitățile de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova, este organizarea și realizarea programului de parteneriat în care participau la 01.01.2021 circa 19 entități, care formează platforma de promovare a produselor și serviciilor organizațiilor - membre ale CCI a RM, promovarea efectivă a brandului și sporirea loialității clienților, precum și majorarea numărului lor. Totodată, urmărește și scopul de creare a unor condiții optime de comunicare pentru întreprinderi și organizații, inclusiv pentru schimbul de experiență și căutarea noilor parteneri. Măsurile întreprinse de către CCI pentru realizarea scopurilor statutare, influențează direct mediul de afaceri în vederea îmbunătățirii și dezvoltării lui. Totodată, condițiile de participare la programul de parteneriat sunt stabilite în Regulamentul cu privire la programul de parteneriat al CCI a RM, iar informația publicată pe site-ul *www.chamber.md* asigură transparența realizării acestui program.

În perioada de independență a țării, prin PNUD, la situația din 01.01.2020, au fost implementate și sunt dezvoltate 79 proiecte cu o valoare totală de 175,63 mln. dolari SUA și 119, 26 mln. euro, dintre care 53 proiecte în sumă de 96,0 mln. dolari SUA și 119, 26 mln. euro au fost finalizate. Direcțiile principale ale acestor proiecte au fost îndeosebi schimbările climatice și mediu, democrația, de consolidare a capacităților și sistemelor de gestionare eficientă a finanțelor publice în Republica Moldova, de consolidare a coeziunii economice, teritoriale și sociale în Republica Moldova, de facilitare a creșterii socioeconomice locale incluzive și durabile, migrație și dezvoltare locală (etapa 1), dar și energie și biomasă, dezvoltarea capacităților de export de pe ambele maluri ale Nistrului. Proiectul „ESCO Moldova - transformarea pieței pentru eficiența energetică urbană prin introducerea companiilor de servicii energetice” a avut ca obiectiv și dezvoltarea antreprenoriatului și afacerilor inovative pentru asigurarea creșterii economice și ocuparea durabilă a forței de muncă la nivel local, precum și dezvoltarea locală integrată, promovarea comerțului și sporirea capacităților de producție a producătorilor de fructe proaspete – proiecte care solicită și implicarea mediului de afaceri, dar care și constituie concomitent oportunități de dezvoltare a acestuia [177].

Totuși, mediul de afaceri rămâne a fi unul plin de constrângeri și practici vicioase, condiționate, inclusiv, de lipsa transparenței, prezentării informației veridice depline și în termene rezonabile de către instituțiile AP, în vederea asigurării adoptării unor decizii și întreprinderii de măsuri mai eficiente de către subiecții mediului de afaceri.

Una dintre barierele actuale cele mai importante în dezvoltarea activității fiecărui antreprenor și a sectorului IMM în general este considerată insuficiența resurselor financiare necesare etapelor desfășurării afacerii (constituirii, funcționării și dezvoltării acestora) cu care

nu suntem într-un tot de acord. Încercând să argumentăm dezacordul nostru, vom utiliza datele din rapoartele BNM, conform cărora surplusul de lichidități din sistem a fost condiționat, în mare parte, de fluxul sporit de intrări de valută în adresa persoanelor fizice pe piața moldovenească. Fiind în creștere cu 11,2% față de anul 2016, aceste intrări au întărit leul moldovenesc pe parcursul anului 2017 cu 14,4% față de dolarul SUA și cu 2,3% față de euro. BNM a intervenit pe piața valutară pentru a preveni volatilitatea și aprecierea excesivă a acestuia, procurând în 2017 echivalentul a 434 milioane dolari SUA. Astfel, rezultatul acestor intervenții, a fost creșterea activelor oficiale de rezervă, care au atins nivelul record de circa 2,8 miliarde dolari SUA la sfârșitul anului 2017 și 2,86 mld. dolari SUA - la sfârșitul anului 2018 și care acopereau confortabil echivalentul a 5,5 luni de importuri de mărfuri și servicii [15, 40].

Aceste constatări denotă orientarea creșterii rezervelor oficiale spre acoperirea importurilor, totodată, relevă insuficiența unor programe naționale, guvernamentale de investiții în proiectele de dezvoltare a ramurilor, domeniilor, sectoarelor concrete ale economiei reale a țării, menite să asigure condiții avantajoase de atragere, direcționare, aplicare a unei părți a acestor surplusuri de lichidități, inclusiv în dezvoltarea mediului de afaceri, afacerilor propriu-zise [15, 24, 40].

Conform analizei evoluției reformelor economice, constatăm că atragerea capitalului în sectorul IMM autohton, în perioada de tranziție la economia de piață, s-a efectuat prin intermediul a două metode de bază: comercială și necomercială. Metoda necomercială fiind caracteristică pentru etapa inițială de creare și dezvoltare a acestuia. Aici putem constata că elaborarea strategiilor de atragere și finanțare a capitalului, precum și cunoașterea posibilităților alternative în obținerea finanțării, constituie un obiectiv vital pentru prosperarea, dar și supraviețuirea multor întreprinderi. Neavând capacitatea necesară pentru obținerea capitalului suficient derulării unei bune activități economice sau neputând suporta costurile aferente obținerii acestora, care pot crește progresiv în temeiul procedurilor interne sau a cadrului normativ ce asigură interesul furnizorilor de capitaluri și/sau fiind neglijat cel al mediului de afaceri, multe entități dau faliment [40]. Astfel, se impune ca cadrul normativ, procedurile interne utilizate să asigure transparența și claritatea, precum și echilibrul intereselor furnizorilor de resurse financiare cu ale utilizatorilor în procesul de finanțare. Rolul administrației publice în procesul nominalizat, în viziunea noastră, este de a orienta acest echilibru și de a-l menține în coridorul interesului de dezvoltare națională, implicit, în dezvoltarea domeniilor, ramurilor, sectoarelor concrete ale economiei reale a țării asigurând dezvoltarea mediului de afaceri [24].

Un loc și un rol important în identificarea și valorificarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri în țară este exercitat de ODIMM, instituție publică care activează în

coordonarea Ministerului Economiei și în parteneriate cu APC și APL, prestatorii de suport în afaceri și întreprinderile mici și mijlocii, alte asociații de afaceri, întru susținerea dezvoltării sectorului IMM din Republica Moldova, în conformitate cu prioritățile Guvernului stipulate în strategiile și programele sale de susținere a sectorului nominalizat. Fiind axată pe crearea oportunităților de lansare și dezvoltare a unei afaceri de succes, în special în zonele rurale, pe stimularea dialogului public-privat, formării și amplificării culturii și a abilităților antreprenoriale, asigură crearea și dezvoltarea unei rețele de Incubatoare de Afaceri, susținerea formării rețelelor inovative și de clustere, dezvoltarea asociațiilor și instituțiilor de suport în afaceri, inclusiv prin acordarea serviciilor de consultanță și instruire a managerilor și angajaților IMM, asigură facilitarea accesului IMM la resursele financiare și/sau informaționale [24]. Totodată, ODIMM - ul asigură administrarea Fondului de Garantare a Creditelor și cooperarea cu organizațiile internaționale și naționale similare [165]. În cadrul activității sale a organizat și gestionat un șir de programe, inclusiv de instruire continuă și educație antreprenorială, de atragere a remitențelor în economie, de implicare a femeilor în afaceri, de încurajare și susținere a investițiilor ș.a., care deschid oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri stimulate și prin faptul monitorizării facilităților acordate prin programele guvernamentale pentru locuințe. Toate aceste acțiuni influențează dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova și reprezintă oportunități în îmbunătățirea și dezvoltarea acestuia.

În concluzie, vom menționa că, deși finanțarea sectorului IMM în ultimii ani a fost îmbunătățită semnificativ, ponderea cea mai mare a resurselor financiare ale acestui sector rămân și în continuare a fi resursele proprii. Iar pentru asigurarea facilitării accesului IMM la mijloacele financiare împrumutate, urmează ca eforturile depuse să fie amplificate, întru redirecționarea spre acestea și spre interesele de dezvoltare a economiei reale, a resurselor financiare existente în sistemul bancar, a liniilor de credit internaționale și granturilor. Încurajarea prin diferite programe de susținere, de parteneriat etc., a implicării și utilizării de rând cu alte surse investiționale și a lichidităților disponibile ale instituțiilor financiare, a populației, inclusiv create din remitențe, asigurând proceduri și condiții transparente, echitabile și atractive de implementare, realizare și dezvoltare, îndeosebi prin condiții avantajoase și de stimulare a emigranților, ar crea și constitui oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri și implicit a sectoarelor necesare pentru economia țării [24].

Principiile fundamentale, care după părerea noastră ar trebui să stea la baza deciziei de finanțare, este găsirea echilibrului intereselor persoanei ce dispune de sursa de finanțare și celei interesate în acestea, dar și a riscurilor și avantajelor posibile ale fiecărei dintre părți. Cu certitudine, elaborarea, implementarea și aplicarea principiilor, cerințelor și procedurilor bine

chibzuite, inclusiv ținând cont de cele examinate și analizate, va conduce la generarea oportunităților financiare, care fiind perfecționate, vor crea un mediu stabil de dezvoltare a afacerilor, în care antreprenorii și instituțiile financiare vor putea planifica și efectua investiții avantajoase și pe termen lung [40].

În scopul elucidării altui aspect ce ține de oportunitățile de dezvoltare a mediului de afaceri, vom examina și analiza structura importurilor și exporturilor din Republica Moldova în secțiunea grupelor și tipurilor generale de mărfuri și produse.

Analiza evoluției exporturilor în perioada ianuarie-iunie 2018, pe grupe și tipuri de mărfuri, denotă micșorarea pentru 5 grupe cu 3,9%, inclusiv a zahărului, preparatelor pe bază de zahăr, mierii (-38,3%), uleiurilor esențiale, rezinoidelor și substanțelor parfumate, preparatelor pentru toaletă, produselor pentru înfrumusețare (-25,1%), cărnii și preparate din carne (-34,7%), produselor lactate și ouălor de păsări (-10,9%). Micșorarea exporturilor acestor mărfuri și produse impun măsuri de susținere prin programe statale a creșterii volumului producerii lor, ce ar constitui o oportunitate de dezvoltare a mediului de afaceri [24].

Analiza evoluției importurilor în perioada ianuarie-iunie pe grupe și tipuri de mărfuri denotă o creștere a importurilor comparativ cu aceeași perioadă a anului 2017 pentru 4 grupe de mărfuri cu 3,0 % [2]. Examinarea și analiza structurală a importurilor unor tipuri de mărfuri și produse (legume și fructe, carne și preparate din carne, hrană destinată animalelor, cereale și preparate pe bază de cereale etc.) denotă insuficiența măsurilor întreprinse de AP în vederea susținerii propriului producător. Elaborarea strategiei de dezvoltare a mediului de afaceri, a programelor de înlocuire a unor mărfuri, produse importate și de dezvoltare a producerii produselor și mărfurilor autohtone, a programelor de asigurare a dezvoltării producerii în țară a unor mărfuri și/sau produse reexportate etc., ar putea constitui, în opinia noastră, oportunități de dezvoltare a mediului de afacere, asigurării cu locuri de muncă și diminuării exodului cetățenilor din țară [24].

Un alt aspect al activității APC, APL și altor autorități administrative centrale care, de asemenea, influențează oportunitățile de dezvoltare a mediului de afaceri din Republica Moldova și care, cel puțin, ar putea să aducă mai multă claritate la identificarea acestor oportunități, este transparența în procesul decizional, în procesul de implementare a deciziilor (normelor adoptate), precum și în procesul de raportare și informare despre rezultatele (efectele) implementărilor [24].

Crearea și dezvoltarea clusterelor științifico-tehnologice și științifico-educăționale, având diferite specializări, a incubatoarelor de inovare, precum și a parcurilor științifico-tehnologice constituie o oportunitate de dezvoltare a mediului de afaceri din Republica Moldova, dar și a

culturii de gestionare a informației, organizare și eficientizare a activității. Reglementarea activităților de cercetare, inovare și transfer tehnologic, a procesului de creare și funcționare a parcurilor științifico-tehnologice și a incubatoarelor de inovare, precum și crearea premiselor necesare pentru implementarea în practică a inovațiilor, a transferului de tehnologii din care rezultă produse și servicii noi sau perfecționate, competitive pe piață, prin crearea și funcționarea parcurilor științifico-tehnologice și a incubatoarelor de inovare, constituie oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri [24, 116]. În context, crearea și funcționarea clusterelor, constituite îndeosebi prin asocierea de întreprinderi interconectate și amplasate în apropiere geografică, aparținând, de regulă, unui sector sau unor sectoare conexe, dar și de instituții de cercetare științifică și alte organizații, universități, de asemenea, sunt oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri. Activitatea acestora fiind concentrată pe inovare, cooperarea le va permite de a spori avantajele competitive ale întreprinderilor și este foarte important ca orientarea activității de cercetare științifică, inovare și transfer tehnologic să fie organizată prin programele finanțate de stat și spre necesitățile de dezvoltare a mediului de afaceri, a economiei teritoriului geografic respectiv al țării și vieții cetățenilor [24, 91].

Una dintre laturile specifice ale vieții sociale cu influențe semnificative asupra dezvoltării mediului de afaceri o au crizele. În acest sens vom evidenția, în primul rând, crizele naturale (cutremure, secrete, tornade etc.), politice, financiare, sociale, îndeosebi a pandemiilor ș.a., care au, de regulă, un impact asupra indicatorilor care caracterizează dezvoltarea economică și socială a țărilor, influențează asupra dezvoltării mediului de afaceri, dar, totodată, pot crea condiții și oportunități de dezvoltare și/sau modernizare a acestuia.

În decursul a 30 de ani, sectorul IMM al Republicii Moldova s-a dezvoltat atât din punct de vedere cantitativ, dar și calitativ, aflându-se într-un proces permanent de modernizare. Crizele mondiale și regionale, inclusiv financiar-economice au influențat negativ și asupra IMM-urilor. Cercetările impactului acestor crize asupra activității și rezultatelor obținute de acest sector, permit de a înțelege mult mai concret și corect restricțiile, dar și posibilitățile lor în condiții nefavorabile, precum și de a argumenta necesitatea perfecționării documentelor de politici de reglementare a acestora.

În Republica Moldova, IMM-urile constituind o pondere modestă din numărul total al agenților economici, asigură saturarea pieței de mărfuri, ocuparea forței de muncă și a nivelului mediu de venit, participă la crearea PIB-ului. Caracteristica indicatorilor principali ai IMM-urilor, evoluția lor, inclusiv în perioadele de criză a ultimilor ani, evaluarea capacităților, potențialului, precum și a contribuției acestui sector în dezvoltarea mediului de afaceri a economiei Republicii Moldova, permit de a identifica părțile slabe și forte ale IMM-urilor

moldovenești în comparație cu alte țări europene, de a identifica și argumenta direcțiile principale, precum și măsurile de susținere de stat a acestora. Evaluarea impactului cantitativ al IMM-urilor asupra creșterii/descrășterii economice se estimează prin indicatorul ponderii în PIB al IMM-urilor. Variația valorii acestui indicator de la țară la țară este semnificativă [68]. Totodată, experiența trecerii prin câteva crize puternice (financiară, pandemie, politice etc.), a demonstrat că pentru depășirea acestora este necesară atât o colaborare extinsă cu entități statale sau non-statale externe și nu se poate face individual, fără o colaborare între state, cu organisme internaționale, care ar permite accesul la diferite resurse, precum și fără o disciplinare/ajustare a sistemului economic intern. În perioada istorică scurtă de independență statală, Republica Moldova nu a fost lipsită de crize, inclusiv cea economică din 2008, pandemică din 2020-2021, seceta 2020 etc., care au fost amplificate de neîncrederea partenerilor externi în capacitatea Republicii Moldova de a-și onora angajamentele și izolarea, inclusiv din cauza crizelor politice. În acest context, prioritățile AP în crearea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri sunt indispensabil legate de restabilirea imediată și menținerea bunelor relații cu partenerii externi, stabilizarea și restartarea economică, în primul rând, prin optimizarea cheltuielilor publice și liberalizarea economiei prin asigurarea unei reglementări suficiente și eficiente, inclusiv prin implementarea controlului intern managerial, precum și prin ameliorarea/direcționarea rețelelor de protecție socială [35].

Pandemia COVID-19, provocată de virusul respirator acut (SARS-CoV-2) care a cuprins în anul 2020 întreaga planetă, a influențat esențial prioritățile de dezvoltare a Republicii Moldova, respectiv, și prioritățile de dezvoltare a mediului de afaceri. Astfel, necesitățile în volum sporit al măștilor, mănușilor, vizierelor, halatelor, combinezoanelor, al medicamentelor și preparatelor, dar și a utilajelor folosite în depistarea și tratarea infecției respiratorii provocate de acest virus, au constituit sarcini prioritare ale guvernanților în asigurarea lor și, totodată, oportunități pentru mediul de afaceri în vederea organizării producerii și realizării către consumatori a acestor produse. Concomitent este și factor ce solicită și impune elaborarea de către AP a unor documente de politici (concepții, strategii, planuri de acțiuni etc.), ce ar asigura suportul în realizarea măsurilor prompte și eficiente în situațiile pandemice, ce ar asigura o bază solidă în formarea și menținerea resurselor suficiente pentru o reacție adecvată. Condițiile excepționale cu care s-a confruntat societatea noastră în anul 2020 au condiționat și de la AP măsuri specifice și urgente, inclusiv de modificare, ajustare a cadrului normativ, în vederea specificării clare a riscurilor de instituire a stării excepționale, asigurării optimizării organizării și gestionării eficiente a acestor situații.

Impactul socioeconomic al pandemiei COVID-19 desfășurate în perioada martie 2020 și care continuă, asupra celor mai vulnerabile grupuri și sectoare economice, este un serviciu cuprinzător pentru Guvern și parteneri, care aruncă lumina asupra consecințelor și impactului crizei și propune politici și tactici pe termen mediu și opțiuni programatice pentru recuperare și rezistență. Oferă „hrană pentru gândire” și a declanșat deja mai multe dialoguri și dezbateri politice cu mai multe părți interesate, care stau la baza potențialului și ambiției pentru redresare, dar și entuziasmului pentru construirea de noi parteneriate pentru dezvoltare și coagularea eforturilor pentru depășirea multiplelor provocări induse de COVID-19.

De asemenea, un factor care a determinat modificarea, concretizarea priorităților de dezvoltare, care influențează, stabilește și/sau modifică unele direcții de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova a fost și seceta din anul 2020, care a impus necesitatea elaborării unor documente de politici în sectorul respectiv. Astfel, Parlamentul a adoptat hotărârea în vederea instituirii Comisiei speciale, care, împreună cu Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului și cu Ministerul Finanțelor, va elabora și prezenta spre aprobare Parlamentului proiectul Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de irigare 2030.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 633/2020 din fondul de intervenție al Guvernului, au fost repartizate suplimentar mijloace bănești în vederea acordării compensațiilor pentru diminuarea consecințelor calamităților naturale asupra recoltei anului 2020, fiind ulterior suplinite suplimentar cu 100 mil. lei în vederea majorării resurselor necesare pentru implementarea Programului de rambursare a TVA pentru agricultorii care înregistrează sumele TVA spre deducere. Ținem să menționăm, în acest context, că unica sursă bugetară de subvenționare a producătorilor agricoli este Fondul Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural (FNDAMR), mărimea căruia se aprobă anual prin legea bugetului de stat pe anul respectiv și care se valorifică integral. Dat fiind faptul că solicitările în raport cu acest fond sunt permanent în creștere, pe parcursul ultimilor trei ani, o parte din sursele acestuia au fost direcționate pentru plata restanțelor față de producătorii agricoli din anii precedenți. Această tendință s-a păstrat și în anii 2019 și 2020 [82]. Gestionarea FNDAMR are la bază prevederile Legii nr. 276/2016 cu privire la principiile de subvenționare în dezvoltarea agriculturii și mediului rural, precum și a Hotărârii Guvernului nr. 455/2017 cu privire la modul de repartizare a mijloacelor Fondului. În acest context, Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură asigură întocmirea și prezentarea Raportului de progres privind implementarea legală și corectă a FNDAMR [180]. Suplimentar, a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 582/2020 Regulamentul privind stabilirea modului de acordare a compensațiilor pentru diminuarea consecințelor calamităților naturale asupra recoltei anului 2020, care avea scopul susținerii agricultorilor și prevedea modul de acordare a

mijloacelor financiare pentru compensarea parțială a cheltuielilor suportate pentru prima grupă a culturilor cerealiere afectate de secetă, precum și pentru întreținerea culturilor horticole afectate de căderile de grindină [83]. Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură este o instituție publică care gestionează și resursele partenerilor de dezvoltare alocate pentru administrare și realizarea măsurilor de intervenție pentru sectorul agricol, reprezentând un partener și susținător de încredere pentru producătorii agricoli în asigurarea sustenabilității și competitivității la nivel național, dar și internațional, prin accesarea programelor de suport și subvențiilor destinate sectorului privat din mediul rural, aducându-și, astfel, contribuția la dezvoltarea mediului de afaceri din Republica Moldova [11]. Totodată, a fost prezentat Parlamentului spre examinare proiectul de lege privind asigurarea subvenționată în agricultură, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 531/2020, care prevedea majorarea nivelului de subvenționare a primelor de asigurare de la 50% la 70%, în scopul stimulării mecanismului de asigurare, precum și extinderea suprafețelor cu culturi agricole asigurate întru diminuarea poverii financiare asupra producătorilor agricoli [82].

În crearea oportunităților de îmbunătățire, dezvoltare și modernizare a mediului de afaceri în Republica Moldova participă și Agențiile de Dezvoltare Regională, care activează în baza mijloacelor Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, a donațiilor, granturilor și a altor surse, având și obligația de a mobiliza entitățile competente din regiune, de a constitui, menține și consolida rețeaua regională de implementare a Strategiei de dezvoltare regională. În cadrul exercitării obligațiunilor sale, ele vin să asigure elaborarea și implementarea planului operațional și a planului anual de implementare a Strategiei naționale de dezvoltare regională, elaborarea conceptelor, consolidarea și mobilizarea ideilor, programelor și proiectelor regionale, coordonării lor cu mijloacele financiare internaționale, naționale și locale disponibile. Totodată, asigurând alocarea fondurilor conform planurilor, schemelor de granturi destinate sectorului privat, asigură și atragerea mijloacelor pentru implementarea programelor și a proiectelor de dezvoltare regională, promovează investițiile remitențelor în sectorul real și atrage investitorii străini și locali în derularea și realizarea lor. Organizează și desfășoară licitațiile și/sau concursurile investiționale în conformitate cu reglementările în vigoare, inclusiv legislația privind achizițiile publice, procedurile prevăzute în Manualul operațional al Fondului național pentru dezvoltarea regională, Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor Fondului național pentru dezvoltarea regională, precum și transparența măsurilor și/sau acțiunilor de realizat și realizate [8]. Deținând baza de date cu locații - potențiale și existente – destinate proiectelor de investiții, care conține o fișă actualizată cu informație (poziționarea locației, căile de acces, tipul de teren, starea locației investiționale, utilitățile existente, statutul juridic actual,

necesitățile investiționale etc.) însoțită de câte o hartă de localizare, precum și de fotografii ale acesteia, ADR trebuie să asigure accesul liber pentru toți agenții economici, ce constituie un factor important în vederea îmbunătățirii interacțiunii AP - mediul de afaceri și a dezvoltării mediului de afaceri în general.

Există încă foarte multe aspecte de examinat prin prisma activităților AP, ce ar servi drept oportunități sau condiții de creare a oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri din Republica Moldova și care au o valoare și impact deloc mai mică, cum ar fi, de exemplu, industrializarea prin dezvoltarea micului business, implementarea sistemului de control intern managerial etc., care merită o examinare și analiză separată.

În final, toate aspectele, măsurile ce îmbunătățesc calitatea deciziilor, calitatea implementării deciziilor, a calității raportării rezultatelor (efectelor) implementării lor, precum și transparenței proceselor nominalizate aflate în vizorul AP, creează, de rând cu altele, condiții sau oportunități de dezvoltare a mediului de afaceri [24]. Întru atingerea acestui deziderat sunt necesare direcții și programe clare, concrete și susținute financiar, proceduri clare, conforme, corecte exhaustive și transparente, inclusiv de monitorizare, control intern, raportare și îmbunătățire, aplicate de toate entitățile și subiecții mediului de afaceri, îndeosebi participanții în aceste programe. Totodată, această perioadă scoate în evidență multiple probleme în vederea creării și/sau revizuirii politicilor de securitate a statului, inclusiv pe domeniile asigurării securității statului cu produse alimentare, medicamente și produse farmaceutice, utilaje și materiale strict necesare în situațiile de criză (situații excepționale).

În contextul celor expuse, remarcăm și reglementările specifice ale legii bugetului de stat pentru anul respectiv, care prin stabilirea cotelor și cuantumurilor de mijloace bănești pentru fondul rutier, programul de reparație a drumurilor publice și străzilor, fondului pentru eficiență energetică, pentru fondul național pentru dezvoltare regională, fondul viei și vinului, pentru lucrări de renovare a instituțiilor de învățământ liceal, gimnazial și primar din subordinea autorităților publice locale, inclusiv din contul împrumutului acordat de Banca Mondială, pentru fondul de Investiții Sociale, pentru finanțarea investițiilor capitale pe autorități publice centrale și altor fonduri, constituie oportunități și creează condiții de dezvoltare a mediului de afaceri [105]. Totodată măsurile nominalizate trebuie susținute prin cerințe, condiții clare și exhaustive, dar și de proceduri bine scrise și executate în vederea implicării mediului de afaceri, pentru realizarea dezideratelor propuse, dar și pentru asigurarea dezvoltării și modernizării mediului de afaceri în Republica Moldova.

3.2 Modernizarea mediului de afaceri în baza Acordului de asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană

În parcursul istoric al dezvoltării Republicii Moldova ca stat independent, neutru, cu o economie bazată pe o piață liberă, un eveniment și un factor deosebit, care a avut o influență esențială, constituind o etapă importantă în dezvoltarea societății, economiei, inclusiv a mediului de afaceri, este Acordul de Asociere încheiat între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles, Belgia, și ratificat de Parlamentul RM pe 2 iulie 2014, iar de Parlamentul European pe 13 noiembrie 2014, acesta constituie nu numai angajamente ale țării noastre față de deschiderea țărilor din comunitate, dar și servește un catalizator, generator în dezvoltarea societății, economiei țării și a mediului de afaceri. Acordul stabilește un nou cadru juridic care ar asigura avansarea relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană spre o treaptă calitativ superioară, cea de asociere politică și integrare economică cu UE [217]. Astfel, AA se fundamentează pe o abordare specifică, inovativă și ambițioasă, incluzând crearea unei Zone de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. Acordul conține norme regulatorii și aranjamente de cooperare mai extinse, în toate sectoarele de interes, dar și prevederi cu caracter obligatoriu. O atenție deosebită se acordă implementării și aplicării prevederilor AA, precum și a termenelor clar stipulate a cadrului instituțional și administrativ [23, 36].

AA reprezintă o modalitate de explorare concretă a dinamicii relațiilor moldo-comunitare și se concentrează pe dezvoltare și creștere economică, pe susținerea reformelor - cheie, guvernare și cooperare în sectoare, precum protecția mediului, energia, transportul, industrie și dezvoltarea IMM, protecția socială, protecția consumatorului, educația, cercetarea și inovațiile, cooperarea culturală etc. Acordul reflectă importanța strategică regională a relațiilor UE-Moldova, conținând prevederi mai extinse față de cele din acordurile tradiționale, având un conținut cuprinzător și acoperind toate sectoarele de interes, oferă asociere politică și integrare economică. Elementele și valorile - cheie comune ce stau la baza acordului sunt în mod special democrația și statul de drept, respectul pentru drepturile omului și libertățile fundamentale, buna guvernare, economia de piață și dezvoltarea durabilă. Acordul prevede o cooperare sporită în ceea ce ține de politica externă și de securitate, concentrată pe aspecte regionale, neproliferare și dezarmare, prevenirea conflictelor și managementul crizelor; crearea unei ZLSAC, care depășește aranjamentele clasice ce țin de comerțul liber. Acesta prevede nu doar deschiderea reciprocă a piețelor pentru majoritatea bunurilor și a serviciilor, dar presupune și o armonizare graduală cu normele și standardele UE pentru comerț și pentru sectoarele ce țin de comerț, alte reguli și reglementări stricte ce țin de facilitarea comerțului, inclusiv cu produse energetice,

concurența, investiții, tranzitul și transport [36, 189]. O cooperare și integrare economică mai aprofundată prin intermediul ZLSAC prezintă prin clauzele acordului, au un impuls puternic pentru creșterea economiei, dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova. Fiind un element principal al AA, ZLSAC este destinat și creării de oportunități de afaceri, promovării modernizării economice reale și facilitarea integrării în UE. Rezultatul direct al stabilirii ZLSAC cu UE avea a fi faptul că, în Republica Moldova, cetățenii vor beneficia de produse și servicii de o calitate și o siguranță sporită, iar producătorii vor fi susținuți în accesarea într-un mod mai eficient și deschis a piețelor internaționale [46]. Toate aceste elemente reprezintă factori - cheie pentru restructurarea și modernizarea economică, dezvoltarea mediului de afaceri din țară. Mai mult decât atât, UE și alți parteneri internaționali s-au angajat să susțină țara noastră în promovarea celor mai costisitoare reforme pe care le implică AA, prin asistență financiară și tehnică, transformând acești factori în oportunități [23, 46].

Cooperarea economică este, de asemenea, un domeniu important ce ține de dialogul economic, managementul finanțelor publice, controlul financiar, politicile fiscale și cooperarea în sectorul vamal, de statistică, precum și de cooperarea sectorială extinsă în peste 25 de sectoare, atât în cele tradiționale cum ar fi transportul, energetica, protecția mediului, dar și în cele noi ca mineritul, afacerile maritime și pescuitul, cooperarea transfrontalieră și regională, stabilind principiile și modalitățile de participare a Republicii Moldova la Agențiile și Programele Comunitare.

În final AA prevede că dialogul politic și strategic, inclusiv cu privire la aspectele legate de cooperarea sectorială dintre părți, poate avea loc la orice nivel. Dialogul strategic la nivel înalt are loc periodic în Consiliul de Asociere UE-Moldova, care constituie structura instituțională la cel mai înalt nivel de cooperare, ajustată specificului relațiilor și se poate întruni în diferite formate și care poate crea Subcomitete pentru a implementa cooperarea sectorială, întâlnindu-se într-un format special și examinând aspectele specifice ZLSAC. AA mai prevede și platforma de cooperare instituționalizată pe dimensiunea parlamentară, precum și pentru promovarea întrunirilor sistematice a reprezentanților societății civile [1, 36].

Având o structură constituită din 7 titluri, 47 capitole, 465 articole, 35 anexe și 4 protocoale, AA este un document bilateral acceptat (ratificat), care are la bază principii bine și clar definite, conține și angajamentele Republicii Moldova în vederea alinierii la ȋla bază , dar și a oportunităților de a deschide și de a intra pe piața europeană, care dispune de un potențial enorm și tehnologii moderne [1]. Totodată, obiectivele principale ale acordului de asociere sunt constituite și orientate și spre susținerea eforturilor având o structură în dezvoltarea potențialului său economic prin intermediul unei cooperări internaționale, precum și prin intermediul

apropierii legislației sale de cea a UE; creării condițiilor benefice pentru îmbunătățirea relațiilor economice și comerciale, obiectivul final fiind orientat spre integrarea treptată a Republicii Moldova în cadrul pieței UE, precum și creării condițiilor prielnice pentru o cooperare tot mai strânsă în alte domenii de interes reciproc. În acest context, vom menționa că, practic, toate angajamentele și măsurile prevăzute în AA au o influență directă sau indirectă asupra mediului de afaceri, inclusiv stabilitatea și echilibrul politic, securitatea externă și internă, justiția, cooperarea economică, inclusiv comercială și asistența financiară, subliniind îndeosebi prevederile aferente politicii industriale și antreprenoriale, a relațiilor cu mediul de afaceri prevăzute în art. 62-64 și 194 al AA [1, 23].

Astfel, prin consolidarea politicii industriale și antreprenoriale, părțile au convenit asupra cooperării în vederea îmbunătățirii și dezvoltării mediului de afaceri pentru toți antreprenorii, cu un accent deosebit pe întreprinderile mici și mijlocii. Cooperarea în acest sens urmărește punerea în aplicare a strategiei destinate dezvoltării IMM bazate pe principiile inițiativei în favoarea întreprinderilor mici („Small Business Act” pentru Europa) și a monitorizării procesului de punere în aplicare prin dialog și raportare periodică. Fiind axată și pe microîntreprinderi, care sunt extrem de importante pentru Republica Moldova, precum și pe crearea condițiilor - cadru mai bune, această cooperare include gestionarea schimbărilor structurale (restructurarea), dezvoltarea parteneriatelor public-private, inclusiv pe aspectele legate de mediu și energie, cum ar fi eficiența energetică și o producție mai ecologică, măsurile de simplificare și raționalizare a reglementărilor și practicilor în materie de reglementare cu un accent specific pe schimbul de bune practici privind tehnicile de reglementare și pe principiile UE. Cooperarea pe aceste aspecte prevede încurajarea dezvoltării politicii în domeniul inovării, prin schimbul de informații și de bune practici privind comercializarea în domeniul cercetării și al dezvoltării (inclusiv instrumente de sprijin pentru întreprinderile nou-înființate bazate pe tehnologie) [1, 36]. De asemenea, prevede și dezvoltarea de poluri (clustere) și accesul la finanțare, încurajarea intensificării contactelor între întreprinderile din UE și întreprinderile din Republica Moldova și între aceste întreprinderi și autoritățile din UE și din țară, sprijinirea desfășurării unor activități în materie de promovare a exporturilor, precum și facilitării modernizării și restructurării industriei Republicii Moldova în anumite sectoare [23, 36].

În cadrul AA, aferent relațiilor cu mediul de afaceri, s-a convenit ca părțile să garanteze că legislația și procedurile lor sunt transparente și accesibile publicului, pe cât posibil prin mijloace electronice și că includ o justificare pentru adoptarea lor, inclusiv a informațiilor relevante de natură administrativă, a cerințelor autorităților și procedurilor de intrare și ieșire a mărfurilor, programul de lucru și procedurile de lucru ale oficiilor vamale din porturi și din

punctele de trecere a frontierei, precum și punctele de contact pentru cererile de informații. Să încurajeze, de asemenea, și cooperarea între operatori și autoritățile administrative competente, prin utilizarea de proceduri nearbitrare și accesibile publicului. Să asigure că cerințele și procedurile vamale și conexe continuă să răspundă necesităților legitime ale sectorului comercial, urmează cele mai bune practici și restrâng în continuare cât mai puțin posibil comerțul, precum și asupra necesității unor consultări periodice și în timp util cu reprezentanții sectorului comercial privind propunerile legislative și procedurile referitoare la aspectele vamale și cele comerciale [1, 23].

Întru reliefarea rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri prin prisma prevederilor AA, este foarte importantă și examinarea acțiunilor și inițiativelor UE, care, în viziunea noastră, influențează mediul de afaceri și pot influența și mediul de afaceri din Republica Moldova sau, cel puțin, ar putea influența acțiunile, activitățile AP orientate în această direcție. Având în vedere că industria este motorul inovației, creșterii productivității și a exporturilor, care oferă locuri de muncă de calitate europenilor, o importanță deosebită o are politica industrială. În articolul 173 (fostul articol 157 din Tratatul de instituire a Comunității Economice Europene) al Tratatului privind Funcționarea UE, politică industrială se regăsește pe scurt în Titlul XVII Industria, prin care se prevede că Uniunea și statele - membre asigură condițiile necesare competitivității industriei UE, iar în acest scop, în conformitate cu un sistem de piețe deschise și concurențiale, acțiunea acestora urmărește: să accelereze adaptarea industriei la schimbările structurale; să încurajeze un mediu favorabil inițiativei și dezvoltării întreprinderilor din întreaga Uniune, în special a IMM; să încurajeze un mediu propice cooperării dintre întreprinderi; să favorizeze o exploatare mai bună a potențialului industrial al politicilor de inovare, cercetare și dezvoltare tehnologică [3, 23, 216].

Întru pregătirea viitorului pentru industria UE „Industrie 2030” au fost organizate la nivel înalt mese rotunde și forumuri, inclusiv strategice pentru proiecte industriale importante, de interes comun european. Ca urmare, au fost selectate 6 lanțuri de valoare strategică, în care sunt necesare eforturi comune și coordonate: vehicule conectate, curate și autonome; tehnologii și sisteme de hidrogen; sănătate inteligentă; internetul industrial al lucrurilor; industria cu emisiuni reduse de CO₂; securitate cibernetică. Raportul forumului strategic, publicat în noiembrie 2019, identifică acțiuni care să permită realizarea acestor lanțuri de valori strategice, care variază de la investiții comune și consolidarea pieței unice prin reglementări și standarde până la dezvoltarea de noi abilități, solicitând, de asemenea, și un proces de guvernare agilă. Totodată, UE adoptă și implementează politici și programe care vin în sprijinul și dezvoltarea inovației pentru majorarea investițiilor în cercetare și dezvoltare, dar și pentru a converti mai bine cercetarea în bunuri,

servicii, produse și/sau procese îmbunătățite pentru piață. Astfel, modernizarea industrială în Europa urmărește scopul devenirii de anvergură și include:

- promovarea și exploatarea industrială a know-how-urilor, a tehnologiilor inovatoare de fabricație;
- aplicarea și comercializarea eficientă a inovațiilor de produse și servicii;
- modele noi de afaceri inovatoare.

Totodată, în cadrul dezvoltării durabile Comisia Europeană își propune să asigure coerența între politicile industriale, de mediu, climatice și energetice de asigurare a condițiilor favorabile mediului de afaceri, optime pentru creșterea durabilă, crearea de locuri de muncă și inovare. Aceste măsuri și acțiuni ale UE sunt un model de bune practici de urmat de către AP în vederea dezvoltării unui mediu de afaceri favorabil în Republica Moldova. De asemenea, demnă de atenție și de urmat ca călăuză, este și viziunea UE pentru o *strategie pe termen lung privind creșterea durabilă*, care este un pilon important al noii agende strategice pentru perioada 2019-2024 [54], bazată pe conexiuni între măsuri care vizează diferite domenii de politică, inclusiv:

- o strategie industrială ambițioasă;
- o politică mai eficientă pentru întreprinderile mici și mijlocii, îndepărtarea rapidă a oricărui obstacol nejustificat rămas în calea liberei circulații a serviciilor;
- o abordare echilibrată între competitivitate și neutralitate climatică.

O importanță deosebită în realizarea acestei politici o au și zilele industriei UE, care sunt principala platformă pentru discuții și dialoguri despre viitorul industriei UE bazat pe necesitatea adoptării schimbărilor tehnologice, integrarea produselor și serviciilor, dezvoltarea tehnologiilor care utilizează mai puțină energie, reduc deșeurile și evită poluarea, necesitatea investițiilor într-o forță de muncă cu abilitățile potrivite trasându-se măsuri de îndeplinit în vederea realizării dezideratelor pentru principalele direcții de dezvoltare. Iar participarea reprezentanților AP și/sau a instituțiilor, entităților cu responsabilități în dezvoltarea mediului de afaceri din țara noastră, la aceste discuții și dialoguri ar constitui o oportunitate, și o posibilitate de a prelua bunele practici ale UE în organizarea și asigurarea dezvoltării mediului de afaceri.

După șase ani de implementare a AA, cooperarea sectorială dintre UE și Republica Moldova a devenit mai consolidată, îndeosebi în domeniul educației, al inovării și cel al cercetării. Beneficiile acestuia au fost multiplicat și de regimul fără vize cu UE, lansat la 28 aprilie 2014, care a avut un impact deosebit de puternic asupra familiarizării cu noile materiale, utilaje, tehnologii și, implicit, asupra dezvoltării mediului de afaceri. Totuși, unele domenii, sectoare ce țin de funcționarea instituțiilor democratice, fortificarea statutului de drept și a independenței justiției nu au fost supuse unor transformări semnificative, ceea ce a influențat

negativ calitatea dialogului UE-Republica Moldova și în mare măsură valorificarea deplină a suportului european. Necătând la aceste constrângeri, datorită ZLSAC, Republica Moldova a progresat mult din punctul de vedere al apropierei economice de UE, care a devenit principalul partener economic. Cu toate acestea, valorificarea potențialului oferit de AA și de ZLSAC încă urmează să fie asigurată. Iar condiția principală de asigurare a progresului în acest sens este existența unei voințe politice clare, coerente și consecvente în realizarea prevederilor AA și care a fost realizată prin mandatul dat de cetățeni unei noi guvernări. Astfel, rezultatele transformărilor trebuie să fie orientate spre dezvoltarea durabilă a țării, spre crearea și majorarea beneficiilor vizibile ale cetățenilor, să contribuie la integrarea continuă a Republicii Moldova cu UE [23, 179].

De asemenea, o însemnătate deosebită o are și susținerea de către BERD, care a fost întotdeauna un partener de încredere, a programului de dezvoltare a mediului de afaceri din țara noastră, iar asistența tehnică și financiară oferită și recomandările experților sunt foarte importante pentru punerea în aplicare a reformelor necesare, în consolidarea capacităților instituționale, dezvoltării mediului de afaceri și în procesul de modernizare a țării [158]. Fiind unul dintre cei mai mari investitori instituționali din Republica Moldova, până în prezent a investit în jur de 1,42 miliarde EUR în peste 140 proiecte venite în sprijinul întreprinderilor private și de infrastructură, pentru a construi o economie ecologică și durabilă. Astfel, la începutul anului 2021, BERD acordă băncii ProCredit Bank un împrumut de 15 milioane euro, pentru a sprijini microîntreprinderile și IMM-urile din Republica Moldova, venind în ajutorul companiilor să devină mai competitive profitând de noile oportunități de export.

Studiul realizat de Grupul Băncii Mondiale „Costul reglementării de stat a activității întreprinderilor”, care este o platformă excelentă și unică pentru trecerea în revistă a realizărilor, dar și reușitelor/nereușitelor Guvernului aferente creării unui climat de afaceri prietenos, favorabil și eficient, dar care concomitent, pe de altă parte, conține și obstacolele percepute de business, problemele creionate la interacțiunea cu AAP cu drept de reglementare. Monitorizând 18 domenii de intervenție din partea AP, a statului în activitatea agenților economici, studiul realizat timp de 15 ani în Republica Moldova a identificat și implicarea anumitor costuri de conformare a entităților, reprezentând percepția managementului companiei aferentă evoluției indicatorilor. Rezultatele pentru anul 2019 denotă o îmbunătățire sau o situație similară a majorității parametrilor studiului în raport cu perioada de comparație, subliniind, totodată, optimismul managerilor ce ține de îmbunătățirea condițiilor pentru mediul de afaceri. Atingerea efectelor pozitive se datorează în mare parte reformei cadrului de reglementare a mediului de afaceri. Astfel, în rezultatul procesului de revizuire a actelor permissive, eliberate de către

autoritățile administrației publice centrale, au fost eliminate 264 acte permise, reducând numărul acestora de la 416 la 152, ceea ce a permis reducerea poverii administrative asupra mediului de afaceri și economii de cca 12 milioane de dolari [159]. Unul din factorii benefici îmbunătățirii și dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova este implementarea Ghișeului Unic, care oferă antreprenorilor și autorităților publice numai avantaje. Astfel, aplicarea, inclusiv automatizată, a ghișeelor a permis ca din totalul de 152 al actelor permise prevăzute de Legea nr. 160/2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător, de a fi elaborate, aprobate și testate pașapoarte pentru 129 acte permise, ce constituie 85% din totalul actelor permise; iar 61 acte permise din cele menționate se eliberează prin sistemul informațional GEAP, ceea ce alcătuiesc 47% din numărul actelor permise. Totodată, din numărul total de 31 autorități emitente de acte permise, 23 autorități eliberează acte permise prin intermediul acestui sistem (77%). Conform datelor statistice, la sfârșitul anului 2020, prin sistemul electronic au fost depuse 38 mii de cereri pentru obținerea actelor permise, eliberate 35 mii de acte permise și colectate venituri din servicii în valoare de 31,8 milioane lei, atunci când durata medie de obținere a documentului permisiv grație ghișeului unic electronic a constituit 6 zile, comparativ cu 30-40 zile până la implementarea acestuia [159].

Menționăm că, cu suportul Grupului Băncii Mondiale, a fost lansat Registrul de stat al controalelor, care actualmente este funcțional și prin care se generează planurile de control pentru anii 2020 și 2021, fiind accesate online, sunt disponibile pentru publicul larg. Acesta atestă concomitent volumul mare de lucru efectuat în domeniul reglementării activității de întreprinzător astfel, încât toate aspectele legate de costurile identificate aferente conformării mediului de afaceri la reglementările de stat din Republica Moldova, să servească ca priorități pentru Guvern pentru perioada următoare, în vederea continuării implementării politicilor pentru îmbunătățirea mediului de afaceri și a climatului investițional din țara noastră [159].

Având în vedere complexitatea AA, aplicat provizoriu de la 01.09.2014 și intrat în vigoare la 01.07.2016, prevederile acestuia au început a fi transpuse în acțiuni concrete incluse în Planul Național de Acțiuni de Implementare a Acordului de Asociere (PNAAA) pentru 2017-2019, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 1472 din 30.12.2016. Acest plan a fost supus revizuirii și completării după aprobarea la 04.08.2017 a noii Agende de Asociere în perioada 2017-2019 și implementarea reformei APC, în vederea asigurării realizării eficiente a tuturor angajamentelor asumate de Republica Moldova [23, 186]. Totodată, AA a servit drept platformă pentru declanșarea mai multor programe și proiecte, iar examinarea prevederilor programelor de activitate ale Guvernului după adoptarea declarației de independență a țării, precum și a

angajamentelor asumate față de partenerii străini, denotă asumarea de responsabilități în vederea democratizării, modernizării, dezvoltării societății, economiei, inclusiv a mediului de afaceri. În realizarea angajamentelor asumate o importanță deosebită are activitatea autorităților administrației publice, îndeosebi eficiența și calitatea ei. Programul activității Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2016-2018 prevedea ca obiectiv principal creșterea bunăstării, calității și siguranței vieții cetățenilor, îndeosebi prin: dezvoltarea economiei, crearea și facilitarea condițiilor pentru crearea locurilor de muncă bine plătite, garantarea supremației legii și eradicarea corupției, asigurarea protecției sociale pentru grupurile vulnerabile ale populației, a securității personale, fortificarea capacității de apărare a țării, precum și prestarea serviciilor publice accesibile și cost-eficiente [23, 51].

Pentru prima dată după declararea independenței țării, în Programul activității Guvernului pentru anii 2016-2018 a fost inclus independent un subcompartiment în capitolul IV. Dezvoltarea economică, securitatea energetică, sporirea competitivității și crearea locurilor de muncă „A. *Dezvoltarea mediului de afaceri și a climatului investițional*” [23, 51]. Acest capitol care conținea 46 de măsuri de realizat întru asigurarea dezvoltării mediului de afaceri și a climatului investițional avea orientare, în primul rând, spre *asigurarea stabilității* macroeconomice, bugetare și fiscale, inclusiv prin implementarea reformelor de susținere a dezvoltării mediului privat și a activităților care sunt în concordanță cu planurile ce țin de acțiunile pentru implementarea AA și Acordului cu Fondul Monetar Internațional; instituirea unui mecanism structurat, permanent de consultare cu mediul de afaceri în cadrul elaborării politicilor de dezvoltare durabilă a economiei naționale și diferitelor ramuri ale acesteia. Elaborarea, consultarea și adoptarea cadrului normativ de stabilire a metodologiei unice în stabilirea costurilor la serviciile publice, pentru toate autoritățile publice, în procesul prestării serviciilor către mediul de afaceri, precum și implementarea principiului de declarație pe propria răspundere în lansarea și dezvoltarea afacerilor. Totodată, măsurile incluse în celelalte subcapitole ale programului influențează și ele crearea condițiilor favorabile dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova [51].

Evaluarea cantitativă a implementării PNAAA pentru perioada 2017-2019 indică un nivel de realizare de 71,56%, din totalul acțiunilor planificate. Totodată, transpunerea și armonizarea actelor normative naționale cu actele UE în această perioadă a fost asigurată, conform datelor Centrului de Armonizare a Legislației, la nivelul de 224 de acte UE din totalul de 420 acțiuni. Aici venim cu o concretizare, că nivelul de realizare a acțiunilor din PNAAA nu se referă la calitatea realizării lor și/sau la impactul implementării acestor acțiuni, iar din totalul de 1442 de acțiuni preconizate au rămas restante 410 acțiuni [23, 187].

Deși măsurile și acțiunile din capitolele II și III ale planului nominalizat, ce țin de cooperarea în domeniul politicii externe, dialogul politic și reforme, de justiție și securitate nu are implicații directe, nu putem diminua, minimaliza sau neglija influențele asupra mediului de afaceri al reformării AP la nivel central, inclusiv a noii legi cu privire la guvern, a modificărilor și completărilor unor acte legislative în corespundere cu prevederile noii legi, a noului cod administrativ, care a fost adoptat prin Legea nr.116 din 19.07.2018 și a intrat în vigoare începând cu 01.04.2019, care reglementează, de rând cu activitatea instituțiilor administrației publice, relațiile interinstituționale, precum și relațiile dintre instituții și cetățeni. Menționăm aici optimizarea instituțională și eficientizarea funcției publice prin eliminarea celor improprie, excluderea dublărilor și suprapunerilor de competențe și optimizarea costurilor administrative, îndeosebi a celor care sunt incluse în costurile serviciilor prestate subiecților mediului de afaceri. De asemenea, putem remarca și influența pozitivă în dezvoltarea mediului de afaceri, deși indirectă, a liberalizării regimului de vize cu UE și a managementului integrat al frontierei [23, 187].

Din totalul de 1077 de măsuri și acțiuni, care, în viziunea noastră, influențează direct dezvoltarea mediului de afaceri, prevăzute la capitolele IV și V aferente cooperării economice și comerțului, altor tipuri de cooperare sectorială și comerț au fost îndeplinite 727 (67,5%). Aici menționăm că, de rând cu dezvoltarea și armonizarea, ajustarea cadrului juridic aferent datelor spațiale, cooperarea în cadrul clusterului I „Dialog economic, managementul finanțelor publice, statistică, servicii financiare, clauze de control și antifraudă” în contextul implementării reformelor ce derivă din ZLSAC – a managementului finanțelor publice, a politicii fiscale, monetare și de cooperare în domeniul statisticii, au fost întreprinse acțiuni în vederea implementării Strategiei naționale de descentralizare, inclusiv a competențelor, descentralizarea financiară, a serviciilor și de dezvoltare a capacităților administrative a APL, democrație, drepturile omului, etică ș.a [23, 187]. Concomitent a fost îmbunătățit și cadrul juridic pentru mediul de afaceri aferent domeniului contabilității, raportării financiare și statistice, au fost ajustate prin modificarea Legii nr. 1134/1997 privind societățile pe acțiuni, anumite aspecte ale dreptului societăților comerciale, la prevederile Directivei 2017/1132 din 14 iunie 2017 a Parlamentului European și a Consiliului. Totodată, au fost întreprinse acțiuni de conformare la cerințele art. 2 și 3 din Directiva 2009/101/CE, prin digitalizarea bazei de date a Instituției Publice „Agenția Servicii Publice” (ASP) aferente înregistrării de stat, ce permite depunerea, menținerea și obținerea informațiilor în volum minim, necesare mediului de afaceri. De asemenea, în scopul îmbunătățirii climatului mediului de afaceri, în cadrul proiectului Twinning „Dezvoltarea și consolidarea capacităților operaționale și instituționale ale Comisiei Naționale a

Pieței Financiare în domeniul reglementării și supravegherii prudențiale” instituția a beneficiat de servicii și în vederea consolidării propriilor capacități [23, 187].

Întru asigurarea îndeplinirii angajamentelor asumate conform AA, au fost îndeplinite un șir de măsuri aferente ocupării forței de muncă (93,75%), inclusiv aprobarea listei ocupațiilor prioritare, asigurarea securității și sănătății în muncă, în special, transpunerea prevederilor Directivelor UE (2004/37 și 2004/40) în legislația națională, prin stabilirea cerințelor minime de siguranță și sănătate ce țin de expunerea lucrătorilor la riscuri generate de câmpuri electromagnetice și de agenții cancerigeni sau mutageni la locul de muncă [23, 187]. Au fost întreprinse, totodată, acțiuni în vederea dezvoltării unui sistem modern de gestionare a finanțelor publice și îmbunătățirea legislației fiscale. În acest scop a fost actualizată Strategia de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2022 [55, 92], modificat și aprobat în redacție nouă Regulamentul privind monitoringul financiar al autorităților publice la autogestiune, al întreprinderilor de stat/municipale și al societăților comerciale cu capital integral sau majoritar public, modificată și completată legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale și modificate procedurile de administrare fiscală pentru excluderea barierelor pentru facilitarea acumulării impozitelor și taxelor. De asemenea, au fost întreprinse măsuri și acțiuni de sporire a nivelului de încredere al deponenților prin consolidarea mecanismelor de protecție financiară, de transparentizare a sectorului bancar. Astfel, în perioada 2017-2019, BNM a întreprins măsuri de asigurare a transparenței și siguranței tranzacțiilor cu valorile mobiliare, inclusiv prin constituirea și inițierea activității Depozitarului central unic al valorilor mobiliare, care asigură înregistrarea, evidența și decontarea valorilor mobiliare emise de entitățile din Republica Moldova, iar în scopul asigurării unei coordonări eficiente în realizarea politicilor macroprudențiale și a activităților pentru prevenirea, reducerea și/sau eliminarea riscurilor la adresa stabilității financiare, a implementat noi instrumente macroprudențiale și a fost instituit Comitetul Național de Stabilitate Financiară, prin ce se asigură stabilitatea financiară – factor important în dezvoltarea mediului de afaceri [23, 187, 193].

Cu referire la realizarea măsurilor și acțiunilor ce au o influență majoră sau directă asupra mediului de afaceri, ținem să subliniem domeniul societății informaționale, în care Republica Moldova a îndeplinit majoritatea măsurilor prevăzute (100%), reflectate prin transpunerea actelor UE în legislația națională, implementarea cerințelor de securitate cibernetică, dezvoltării și îmbunătățirii nivelului de securitate a datelor cu caracter personal în cadrul sistemelor informaționale, prin participarea angajaților Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației în grupuri de lucru/experti EaPeRe, pentru spectrul de frecvențe radio (Spectrum Experts Working Group - SEWG), pentru crearea spațiului

comun al serviciilor de roaming (Roaming Experts Working Group -REWG), pentru analiza comparativă a dezvoltării comunicațiilor electronice (Benchmarking Experts Working Group BEWG) [23, 187].

Măsurile și acțiunile întreprinse în domeniul turismului (îndeosebi excluderea licenței pentru operatori, excluderea clasificării obligatorii a unităților de cazare turistică), au, de asemenea, o importanță deosebită în crearea condițiilor favorabile dezvoltării mediului de afaceri, iar dezvoltarea profesională în domeniul turismului, organizarea seminarelor, trainingurilor, atelierelor de lucru în parteneriat cu Asociațiile de profil, inclusiv în contextul implementării proiectului „Dezvoltarea clusterelor agroturistice în Moldova” realizat cu suportul Ambasadei Poloniei în Republica Moldova, de asemenea, constituie un bun suport, dar și oportunitate în dezvoltarea mediului de afaceri din țară [23, 187].

În cadrul implementării angajamentelor și prevederilor AA referitoare la energetică, industrie, transport, minerit și materii prime, agricultură, dezvoltare rurală și nemijlocit antreprenoriat se constată o îndeplinire de la 44,44% în transporturi, la 82,5 % în industrie și antreprenoriat. De rând cu măsurile și acțiunile întreprinse în vederea ajustării cadrului de politici cu cel al UE, consolidării independenței ANRE și creării premiselor pentru asigurarea unui cadru normativ transparent și echitabil dezvoltării mediului de afaceri în sectorul energetic și altor măsuri, au rămas restante măsuri ce țin de certificarea operatorului sistemului de transport al energiei regenerabile, stabilirea și menținerea nivelului minim al stocurilor petroliere [19], precum și elaborarea și aprobarea cadrului normativ secundar la Legea nr.128 din 11.07.2014 privind performanța energetică a clădirilor, elaborarea Regulamentelor ce țin de: autorizarea evaluatorilor de clădiri și inspectorilor sistemelor de încălzire, criteriile de durabilitate pentru biocarburanți și procedura de verificare a respectării criteriilor de durabilitate la producerea biocarburanților și altor măsuri ce constituie concomitent și factori de îmbunătățire și/sau dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova [23, 137].

Restanțe însemnate se constată în transporturi, începând cu neaprobarea Codului feroviar (care ar transpune Directivele 2012/34; 2001/14; 2016/798; 2007/59; 2016/797; 92/106 și 2016/798, precum și Regulamentele nr. 913/2010; nr. 1370/2007 și nr. 1371/2007 ale UE), lipsa, sau progresul limitat pe dimensiunea siguranței aeronautice, a controlului statului port, prevăzut de Memorandumul de la Paris și terminând cu reorganizarea unor entități, a actelor legislative și normative neadoptate, inclusiv aferente transportului aeronautic, feroviar și naval, precum și de aderare la convențiile internaționale.

Deși îndeplinirea măsurilor și acțiunilor prevăzute de AA în agricultură și dezvoltarea rurală a constituit 69%, acțiunile de realizat ca: aprobarea Programului de promovare a

produselor alimentare, elaborarea unui concept pentru strategiile de dezvoltare locală și a unei metodologii de implementare a abordării LEADER, elaborarea unui studiu privind posibilitatea utilizării apelor subterane pentru irigare, consolidarea terenurilor agricole, de rând cu implementarea sistemelor de protecție a culturilor agricole contra condițiilor climatice nefavorabile (înghețuri, grindină, secetă, furtuni etc.), vor influența dezvoltarea și/sau modernizarea mediului de afaceri în acest domeniu. Implementarea acțiunilor restante pe domeniul mediului, îndeosebi ce țin de protecția aerului, solului, apei, inclusiv elaborarea Codului de bune practici agricole pentru protecția apelor împotriva poluării cu nitrați din surse agricole și a Ghidurilor privind procedurile de închidere și de postînchidere aplicabile instalațiilor de gestionare a deșeurilor miniere, precum și procedura de gestionare și monitorizare a golurilor de excavare, ar impulsiona utilizarea noilor tehnologii, tehnici și materiale, influențând modernizarea mediului de afaceri în Republica Moldova [187].

Totodată, conform raportului EU4Business prezentat de UE pentru 2019, care este o inițiativă - umbrelă a UE și care acoperă tot sprijinul IMM-urilor din țările Parteneriatului estic - Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina, în cadrul acestei inițiative, au primit sprijin circa 80.000 de companii din aceste țări, ceea ce a condus la venituri suplimentare de 1,3 miliarde de euro și crearea a 117.254 de noi locuri de muncă, precum și la o creștere a cifrei de afaceri cu 16,1%, creșterea exporturilor cu 5,9%. Acordarea acestui ajutor a fost orientată spre asigurarea accesului la finanțare, care include și subvenții mici pentru IMM-uri, instruirea personalului în băncile naționale pentru a îmbunătăți calitatea serviciilor către IMM-uri, precum și a angajaților în cunoștințe financiare. Contribuția UE pentru aceste scopuri în Republica Moldova a constituit 28,03 milioane de euro. Împrumuturile care au fost primite de 411 întreprinderi, din care 25,1% erau deținute de femei au constituit 85,8 milioane de euro [23, 185]. Iar conform Raportului de țară 2020 sprijinul acordat IMM-urilor din Moldova, asistența oferită de UE IMM-urilor din Moldova în toate cele trei domenii prioritare ale programului: acces la finanțare, servicii de dezvoltare a afacerilor și mediu propice afacerilor, UE a debursat 25,8 milioane de euro în sprijinul unui număr de 19.531 IMM-uri din Republica Moldova. Acest sprijin a generat crearea a peste 21.930 noi locuri de muncă și venituri suplimentare în valoare de circa 345 milioane de euro de către IMM-urile sprijinite de UE în Moldova [186].

O altă direcție spre care au fost îndreptate ajutoarele sunt serviciile de dezvoltare a afacerilor, inclusiv consilierea directă a IMM-urilor, crearea incubatoarelor și clusterelor de afaceri pentru startup-uri, sprijinul guvernului în identificarea de noi piețe, precum și consolidarea capacităților organizațiilor de sprijin pentru export. În acest domeniu șase parteneri financiari și cinci organizații au beneficiat de sprijin și, respectiv, și-au mărit capacitatea, fiind

concomitent prestate 18.902 servicii de consultanță, din care 27,5% - femeilor, iar în aceste scopuri au fost cheltuiți 96,97 milioane de euro [23].

O a treia direcție, domeniu în care au fost direcționate ajutoarele, a fost construirea unui mediu de afaceri favorabil: promovarea reformei reglementării și consolidarea capacității celor mai bune practici în rândul legislatorilor și autorităților de reglementare; încurajarea dialogului public-privat; informarea afacerilor despre procesele și regulile/procedurile reformelor. Au fost reformate 12 legi și reglementări, au existat 63 de evenimente de dialog public-privat, iar 67 de organizații guvernamentale și-au mărit capacitatea, iar bugetul folosit este de 19,13 milioane de euro [23].

Prin Hotărârea Guvernului nr. 636 din 11.12.2019 a fost aprobat Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2020-2023, în care, de rând cu obiectivele, indicatorii și țintele economico-financiare de atins, au fost încadrate preponderent acțiunile de asigurare a angajamentelor asumate în cadrul AA. De asemenea, ca direcții a măsurilor de îndeplinit în vederea dezvoltării mediului de afaceri, a fost asigurarea condițiilor pentru revigorarea și atragerea investițiilor, asigurării condițiilor de revigorare și dezvoltare a industriei și exporturilor, simplificarea procedurilor, inclusiv prin reorganizări de instituții, optimizarea monitorizării, raportării și a controalelor asupra activității mediului de afaceri, asigurarea transparenței și altor măsuri de îmbunătățire și dezvoltare a mediului de afaceri [23, 51].

Linia de credit BERD-EU4Business a permis achiziționarea software-lor moderne pentru gestionarea afacerilor pe baza celor mai noi standarde, mecanisme, utilaje, dispozitive și camioane, a subvențiilor, granturilor de la UE și PNUD, altor fonduri pentru înființarea unor centre de producție și/sau reproducere, iar unele dintre ele astăzi se folosesc în lupta împotriva COVID-19. Totodată, un puternic catalizator în urgentarea acestor armonizări au servit și restricțiile impuse de pandemia COVID-19 generată de virusul SARS-CoV-2, iar echipa de experți și-a propus ca în perioada octombrie 2020 – iunie 2021 să elaboreze și să prezinte o soluție pilot pentru a facilita e-Comercializarea transfrontalieră pentru țările-partenere din est, inclusiv Republica Moldova [23]. În cadrul Programului pentru Competitivitatea Întreprinderilor și a IMM 2014 – 2020, gestionat direct de către Comisia Europeană în cadrul AA, este susținută dezvoltarea competitivității întreprinderilor și a IMM-urilor, având ca priorități acordarea suportului antreprenorilor în facilitarea accesului la finanțare, sprijinirea accesului la piețe noi prin internaționalizarea relațiilor, crearea unui mediu favorabil, precum și promovarea culturii antreprenoriale. Totodată, IMM-urile sunt susținute prin serviciile oferite de cele 600 de organizații-membre ale rețelei Enterprise Europe Network, fiind principalul instrument disponibil în Moldova prin intermediul Camerei de Comerț și Industrie, Organizației pentru

Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii, Agenției Naționale pentru Cercetare și Dezvoltare, precum și prin Rețeaua de Transfer Tehnologic din Moldova.

3.3. Optimizarea mediului de afaceri din Republica Moldova prin restructurare și aplicare de mecanisme și instrumente moderne

În perioada tranziției de la paradigmele totalitare, principiile și valorile comunității socialiste, la cele bazate pe valorile general umane, precum și trecerii la economia de piață, o însemnătate deosebită o au acțiunile, măsurile concrete întreprinse de către AP în asigurarea acestei treceri. Deși statul, autoritățile administrative, aflându-se în permanentă reformare, au acordat puțină atenție cercetării conceptului de dezvoltare a mediului de afaceri, constatând că există puține lucrări ce vin să examineze și să le analizeze, cercetarea rolului AP (îndeosebi a măsurilor și/sau acțiunilor concrete sau a impactului lor) asupra optimizării, dezvoltării mediului de afaceri, impune o atracție interesantă pentru cercetători, în special, în analiza și evaluarea cazurilor concrete. Astfel, ne propunem să examinăm prin aplicarea unui studiu de caz ce ține de rolul AP în implementarea centrelor multifuncționale de prestare a serviciilor publice (CMPSP) în cadrul Instituției Publice Agenția Servicii Publice în baza ghișeelor unice, ca exemplu de îmbunătățire a condițiilor de dezvoltare a mediului de afaceri, optimizarea acestuia în Republica Moldova.

Deciziile și acțiunile AAP au avut și au o însemnătate, influență și impact deosebit asupra dezvoltării afacerilor, mediului de afaceri, inclusiv în Republica Moldova. Acestea au căpătat o conotație și accent semnificativ în contextul realizării angajamentelor bilaterale și nu numai, asumate inclusiv prin AA [1]. Totodată, strategiile adoptate de statele din regiune, îndeosebi strategia de dezvoltare a Uniunii Europene „Europa 2020”, „Europa 2030”, au o importanță, dar și influență deosebită asupra dezvoltării mediului de afaceri în regiune, inclusiv în Republica Moldova. De asemenea, o influență, dar și importanță deosebită asupra dezvoltării mediului de afaceri în țară o are și Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii [63].

În cadrul implementării angajamentelor asumate prin acordul nominalizat, al prevederilor strategiilor și politicilor naționale și pe domenii, adoptate de către guvernare, un rol deosebit revine influenței, impactului și/sau rezultatului acestor acțiuni asupra mediului de afaceri în Republica Moldova și, implicit, asupra dezvoltării bunăstării cetățenilor săi. Actualitatea examinării și valorificării exemplelor practice de îmbunătățire a mediului de afaceri derivă atât din necesitatea asigurării îndeplinirii angajamentelor acordului nominalizat, cât și din necesitatea asigurării stabilității, dezvoltării social – economice a țării și creșterii bunăstării populației [20].

În acest capitol ne propunem să punctăm importanța cercetărilor privind examinarea și analiza exemplurilor concrete ale interacțiunii AAPC și AAPL cu mediul de afaceri, a măsurilor și/sau acțiunilor reale concrete care influențează îmbunătățirea, dezvoltarea și eficientizarea sa. Totodată, cercetarea rezultatelor interacțiunii AP-mediul de afaceri pe unele aspecte, măsuri și acțiuni reale concrete ar putea servi ca platformă de inițiere pentru cercetările orientate spre studierea și îmbunătățirea managementului efectului acestei interacțiuni, inclusiv la nivel local.

Aspectele tematicii în cauză sunt puse în discuție și tratate atât la nivelul relațiilor bilaterale Republica Moldova-UE, cât și la nivelul statelor UE, îndeosebi în cadrul prestării serviciilor publice către subiecții mediului de afaceri și populație. Problemă dezvoltării mediului de afaceri pune în discuție rolul fiecărui stat în cadrul comunității europene în vederea armonizării industriilor, agriculturii, resurselor, serviciilor publice naționale și locale cu ambițiile de realizare a unui spațiu economic comun [38, 161]. Intervenția statului, prin organele sale, în organizarea acestor activități de interes general, are la bază motive de ordin economic și social similare în majoritatea țărilor europene. Datorită tradițiilor juridice diferite, între state existând însă deosebiri în ce privește organizarea și desfășurarea serviciilor publice, fără ca acest fapt să înlăture anumite similitudini, cum ar fi tendința permanentă de a găsi un echilibru între principiul eficienței economice și cel al menținerii gradului de suportabilitate socială [20].

În țările-membre ale Uniunii Europene este creată, menținută și dezvoltată o mare diversitate de activități practicate de subiecții mediului de afaceri, inclusiv de prestare a serviciilor publice. Diversitatea aceasta este condiționată de dezvoltarea economică, culturală și socială pe parcursul multor perioade istorice și al alegerilor politice specifice fiecărei țări. Concepția privind rolul și locul activității de administrație publică, inclusiv de organizare, prestare a serviciilor publice, precum și reglementarea lor juridică prezintă diferențe de abordare, uneori semnificative, în cadrul acestor state. Acest fapt a prilejuit dispute în cadrul discuțiilor pe această temă la nivelul Comunității Europene, opunând, mai ales, reprezentanții unei abordări concurențiale în reglementarea serviciilor și a liberalizării pieței acestor servicii, adepților unei implicări mai active a statului în gestionarea și organizarea corespunzătoare, particularităților naționale ale serviciilor respective. Democrația și economia de piață au reprezentat priorități majore, fiecare stat având posibilitatea de a-și păstra specificul național în reglementarea celorlalte sectoare. Situația actuală este diferită, marea piață unică europeană a devenit o realitate, prilejuind o reorientare a sferei interesului organelor comunitare la elaborarea unor reguli minimale pentru un „serviciu public european”. Problema serviciului public, mult timp considerată secundară, a devenit determinantă pentru dezvoltarea comunitară [20].

Concepția Comisiei Europene privind Tratatul de la Roma afirmă că acest tratat este vizat să privilegieze liberalismul economic pentru a promova dezvoltarea afacerilor și economiilor la general. În acest context, începând cu anul 2006, se poate observa o schimbare a atitudinii Comisiei Europene în ce privește mediul de afaceri, dar și întreprinderile publice titulare de drepturi speciale sau exclusive. O importanță semnificativă o are faptul că, la Bruxelles, în data de 18.02.2015, Comisia Europeană a adoptat Cartea Verde Crearea unei uniuni a piețelor de capital. Prin aceasta a fost identificată prioritatea Europei – care este reprezentată de locurile de muncă și creșterea economică, dar și de provocarea de a debloca investițiile în întreprinderile și infrastructura UE, identificând pentru demararea acestui proces în toate statele-membre un pachet de investiții în valoare de 315 miliarde de euro, necesar pentru crearea uniunii piețelor veritabile a capitalurilor. Comisia a identificat direcțiile și acțiunile necesare pentru a atinge următoarele obiective de îmbunătățire a accesului la finanțare (în special, pentru IMM-uri) și pentru proiectele de investiții, ca exemplu de infrastructură; de creștere și diversificare a surselor de finanțare din partea investitorilor din UE și din întreaga lume și de asigurare a unei funcționări mai eficace și mai eficiente a piețelor, aplicând asigurarea legăturii investitorilor cu cei care au nevoie de finanțare, la un cost mai scăzut în interiorul statelor-membre, dar și la nivel transfrontalier.

Prestarea serviciilor publice în Republica Moldova este, de asemenea, o problemă actuală, deoarece prestându-se atât subiecților mediului de afaceri cât și populației, acestea afectează interesul colectiv al serviciului public, dar și prin costurile acestora interesul privat, precum și deschiderea față de concurență.

Pornind de la dispozițiile constituționale și impus de cerințele unor convenții internaționale la care Republica Moldova a aderat, Parlamentul, de comun cu AP, depune eforturi pentru crearea unui mediu de afaceri adecvat noilor realități economice. În realizarea acestor deziderate, a fost adoptat un șir de acte legislative pentru liberalizarea activității de întreprinzător, printre care se numără legile: nr. 845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi [104], nr. 749/1996 cu privire la comerțul interior [107], nr. 134/1994 a vânzării de mărfuri [120], nr. 93/1998 cu privire la patenta de întreprinzător [117], nr. 199/1998 privind piața valorilor mobiliare [118], nr. 451/2001 privind licențierea unor genuri de activitate, nr. 81/2004 privind investițiile în activitatea de întreprinzător și multe altele [20, 112].

Crearea unor condiții favorabile pentru activitatea mediului de afaceri, trebuie să fie o prioritate majoră pentru activitatea Guvernului [212]. În cadrul analizei rolului instituțiilor, agențiilor și întreprinderilor de stat asupra mediului de afacere din Republica Moldova au fost identificate entitățile, activitățile cărora au impact important, precum și lipsa unei autorități ce ar

promova și coordona reformele, activitățile, acțiunile de îmbunătățire, dezvoltare, inclusiv a mediului de afaceri. Luând în considerație că instituțiile publice au rolul central în asigurarea competitivității economiei naționale și dezvoltării mediului de afaceri, Guvernul trebuie să păstreze reforma instituțiilor din sectorul public drept prioritate a sa în materie de politici. De asemenea, un element important al reformării acestui domeniu ține de analiza și sistematizarea nomenclatorului serviciilor publice, condițiilor de prestare, inclusiv documentele prezentate și/sau solicitate, precum și elaborarea unui nou sistem de remunerare în cadrul sectorului public bazat pe eficiența, responsabilitate și randamentul angajaților, precum și eficientizării activităților.

În acest sens se impun realizarea reformelor pe următoarele dimensiuni:

- simplificarea în continuare a operațiunilor / inițierii afacerilor;
- înlăturarea barierelor în comerț transfrontalier;
- îmbunătățirea dialogului dintre sectoarele public și privat;
- crearea unui mediu concurențial autentic [20, 212].

Totodată, în viziunea noastră, considerăm important ca structura ce ar putea fi creată în cadrul Cancelariei de Stat, propunere expusă și anterior în prezenta cercetare, să dețină și funcțiile de monitorizare, analiză, generalizare a rezultatelor implementării documentelor de politici aferente dezvoltării mediului de afaceri, a efectelor (rezultatelor) aplicării practice a instrumentelor, mecanismelor și tehnologiilor de implementare, în scopul prezentării propunerilor de îmbunătățire a lor.

O importanță deosebită în stabilirea cadrului juridic ce ține de instituirea unor mecanisme de eficientizare a mediului de afaceri, îndeosebi a activității de întreprinzător, o au prevederile Legii nr. 161/2011 privind implementarea ghișeului unic în desfășurarea activității de întreprinzător [134], prin care se stabilește și principiul liberei declarații a informației anterior constatate și consemnate în conformitate cu legea, care simplifică procedurile de recepționare, examinare și analiză a informației, precum și structura instituțională. Potrivit legislației, instituirea și aplicarea ghișeului este obligatorie în cazul în care obținerea unui singur act permisiv necesită mai mult de două vizite, cu excepția vizitei finale de recepționare/confirmare a actului/acțiunii sau în cazul în care costurile cumulative (pentru solicitant și pentru autoritate) și timpul de întocmire și de eliberare a actului în afara ghișeului unic ar fi mai mari decât prin intermediul acestuia [160]. În temeiul deciziei Comisiei interinstituționale pentru coordonarea activităților de implementare a Legii privind Ghișeul unic, APC și APL urmau să efectueze o inventariere a actelor permissive emise și să prezinte propuneri pentru crearea „ghișeelelor unice”.

Aceste propuneri fiind sistematizate de către Ministerul Economiei, au fost înaintate Guvernului pentru aprobare [20].

Totodată, în scopul implementării Planului de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021 și cadrului normativ existent, Guvernul a adoptat hotărârea de reorganizare a Întreprinderii de Stat „Centrul Resurselor Informaționale de Stat „Registru”, prin transformare, în Instituția Publică „Agenția Servicii Publice”. Concomitent, Întreprinderea de Stat „Camera Înregistrării de Stat”, Întreprinderea de Stat „Cadastru”, autoritatea administrativă din subordinea Ministerului Justiției „Serviciul Stare Civilă” și autoritatea administrativă din subordinea Ministerului Economiei „Camera de Licențiere” se reorganizează prin fuziune (absorbție) cu ASP, fiind succesorul de drepturi și obligații ale persoanelor juridice absorbite. Funcțiile exercitate și serviciile prestate, în conformitate cu legislația în vigoare, de către persoanele juridice reorganizate rămân a fi exercitate de către ASP, cu asigurarea respectării prevederilor Legii nr. 133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal și altor acte normative în vigoare, în baza tarifelor în vigoare la serviciile prestate de către persoanele juridice reorganizate [20, 139].

Agenția este o instituție publică, a cărei activitate are scopul de a facilita și eficientiza procesul de prestare a serviciilor publice și își desfășoară activitatea inclusiv prin intermediul structurilor sale teritoriale, având misiunea de a coordona și de a organiza activitățile orientate spre asigurarea implementării politicilor publice în domeniile de competență stabilite de Statut. Totodată, ținem să evidențiem și principalele funcții ale ASP, care includ și implementarea mecanismului ghișeului unic la prestarea serviciilor publice în domeniile sale de competență, precum și a altor servicii publice [93]. Îndeplinirea acestor atribuții și funcții trebuie asigurată de către ASP în condițiile infrastructurii existente, asigurând, totodată, continuitatea și creșterea calității serviciilor prestate [20].

În vederea realizării funcțiilor, atribuțiilor stabilite în actele normative, precum și întru asigurarea dezvoltării mediului de afaceri prin influențe directe asupra costurilor de timp și a celor financiare suportate de persoanele fizice și juridice, a fost propusă, acceptată și implementată crearea în cadrul ASP a CMPSP bazate pe ghișeul unic. Organizarea unor astfel de centre pe principiul teritorial avea menirea de a apropia și mai mult către client (beneficiar) serviciile de înregistrare a afacerii, de licențiere a activității etc. Totodată, crearea acestora, cu dislocarea la o singură locație, va permite diminuarea costurilor de timp ale clienților, care la situația actuală circulă pe adresele a, cel puțin, șase locații de prestări servicii pentru:

- întocmirea actelor de stare civilă;
- documentarea persoanelor fizice;

- înregistrarea afacerii;
- actele permissive pentru activitate (licențele);
- înregistrarea drepturilor asupra bunurilor;
- înregistrarea unităților de transport;
- obținerea și înregistrarea dreptului de conducere a unităților de transport ș.a.

Întru realizarea scopului enunțat, ne propunem o examinare și analiză comparativă a serviciilor publice prestate prin intermediul entităților reorganizate în ASP, dar și prin CMPSP create în cadrul ASP, influenței acestora asupra dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova. Examinarea și analiza rolului interacțiunii lor sub aspectul îmbunătățirii cadrului normativ existent, a identificării barierelor și constrângerilor, precum și a identificării măsurilor necesare de aplicat și aplicate în vederea înlăturării lor, dar și realizării lor întru acordarea unor servicii publice calitative și eficiente [20].

CMPSP în baza ghișeului unic este un mecanism care permite părților implicate în activitatea de afaceri să acorde informație și documente standardizate printr-un singur punct de recepționare, inclusiv în vederea facilitării proceselor de prestare a serviciilor publice [134]. Experții au subliniat principalele avantaje ale implementării Ghișeului Unic, printre care: depunerea documentelor necesare pentru obținerea actului permisiv necesar într-un singur ghișeu, verificarea actelor, informațiilor într-un singur loc, reducerea timpului și costurilor necesare obținerii actelor permissive necesare, precum și transparența procesului, perfectarea proceselor. Crearea și punerea în funcțiune a CMPSP presupun un impact pozitiv care se așteaptă de la funcționarea ASP asupra cetățenilor, dar și asupra mediului de afaceri. Dacă anterior Camera Înregistrării de Stat avea reprezentanți doar în zece raioane, iar Camera de Licențiere doar în Chișinău, odată cu deschiderea centrelor multifuncționale, registratorii vor activa în fiecare raion, astfel serviciile publice vor fi mai aproape de cetățeni [20].

CMPSP sunt create pentru optimizarea costurilor, dar și creșterii calității serviciilor publice oferite solicitanților, prin:

- reducerea timpului necesar pentru identificarea de către solicitanți a autorităților competente să presteze servicii publice și pentru deplasarea la sediile acestor autorități;
- diminuarea gradului de birocratizare a procedurilor necesare a fi îndeplinite de solicitanți pentru obținerea documentelor respective;
- creșterea capacității AP de informare a publicului cu privire la serviciile publice prestate și la modalitățile de acces al solicitanților la aceste servicii;

- constituirea unui corp de specialiști, desemnați să desfășoare activități de relații cu publicul, aferente procedurilor legale necesare a fi îndeplinite pentru prestarea serviciilor publice.

Totodată, crearea CMPSP facilitează procesele de obținere, constatare, înregistrare și/sau anulare a unor drepturi și obligații pentru:

- a) eliberarea unui act/document determinat;
- b) eliberarea sau comasarea mai multor acte prin colaborare cu mai multe autorități responsabile;
- c) constatarea, confirmarea și/sau înregistrarea unor drepturi/obligații/fapte juridice;
- d) inițierea sau încetarea unui tip de activitate;
- e) inițierea/modificarea/ încetarea activității de întreprinzător în genere;
- f) alte scopuri prevăzute de legislația în vigoare [20, 134].

Direcționarea cercetării spre examinarea, analiza funcțională și structurală a entităților implicate în prestarea serviciilor publice și aplicarea studiului de caz la I.P. ASP a fost condiționată de natura și structura proceselor și procedurilor realizate în cadrul prestării serviciilor publice pentru subiecții mediului de afaceri și influența semnificativă a acestora în asigurarea și îmbunătățirea condițiilor pentru dezvoltarea mediului de afaceri din țară. Prin aceasta tindem spre a cunoaște și înțelege principiile, mecanismele, instrumentele și procedurile de funcționare, precum și factorii care influențează structura și activitatea AP cu impact asupra mediului de afaceri și a economiei propriu-zise, precum și a elementelor lor constitutive, pentru examinarea, studierea metodologică de cauză-efect a relațiilor dintre ele. Aceasta ne va permite de a contura abordarea unor constatări, concluzii sau soluții în vederea stabilirii unui standard corect și unic de includere a normei referitoare la îmbunătățirea relațiilor AP cu mediul de afaceri în Republica Moldova [25].

Pentru satisfacerea intereselor generale ale subiecților mediului de afaceri și ale cetățenilor, un rol deosebit de important revine constituirii, reorganizării structurilor de administrare și prestare a serviciilor publice, inclusiv autorităților administrației de stat teritoriale, formate, alături de reprezentanții serviciilor publice desconcentrate ale ministerelor, departamentelor și ale altor organe centrale de specialitate organizate în unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, inclusiv oficiile teritoriale ale fostelor entități Camera înregistrării de Stat, Camera de licențiere, a întreprinderilor și instituțiilor de documentare a persoanelor și patrimoniului reorganizate în ASP, fiind orientate spre diminuarea costurilor serviciilor și creșterii eficienței și calității lor [25]. Astfel, în scopul sporirii economicității, eficientizării, majorării calității serviciilor publice prestate, precum și în scopul implementării Planului de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021, a fost creată

prin reorganizare Instituția Publică „Agenția Servicii Publice”. Funcțiile exercitate și serviciile prestate, în conformitate cu legislația în vigoare, de către persoanele juridice reorganizate vor fi exercitate de către ASP cu asigurarea respectării prevederilor normelor în vigoare, în baza tarifelor în vigoare la serviciile prestate de către persoanele juridice reorganizate [93].

Totodată, întru realizarea scopului formulat mai sus, vom analiza rolul ASP în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova prin prisma serviciilor publice prestate, precum și organizare a acordării unor servicii publice calitative și eficiente, sintetizarea și elaborarea unor concluzii, recomandări în vederea îmbunătățirii și dezvoltării mediului de afaceri din țară.

Mediul de afaceri existent este în mare parte caracterizat prin costuri financiare și costuri de timp nejustificate, care au impact direct asupra creșterii economice a statului și demotivează valorificarea potențialului competitiv și inovativ al țării. Totodată, orîșicare dezvoltare, inclusiv a mediului de afaceri, presupune existența resurselor pentru realizarea sa, care în condițiile Republicii Moldova sunt insuficiente.

Identificând caracteristicile de bază actuale ale mediului de afaceri, care sunt constituite din costuri financiare și de timp nejustificate, și care depășesc esențial nivelul celor din țările dezvoltate și din țările vecine, este necesar de a elucida factorii de care ele sunt determinate, pentru a stabili influența sau posibilitatea influenței asupra lor a administrației publice, îndeosebi a ASP prin prisma funcțiilor entităților reorganizate [25].

Analiza serviciilor publice prestate clientului la etapele de lansare a afacerii, lichidare și cel de dezvoltare a afacerii (parțial) denotă o interdependență a serviciilor și/sau actelor documentelor, informațiilor solicitate de către instituțiile statului și/sau întreprinderile de stat care prestează aceste servicii în numele statului și anume înregistrarea unei afaceri, activitate asigurată de către *Camera înregistrării de Stat* - întreprindere de stat care, prin intermediul oficiilor sale teritoriale, asigură în numele statului, înregistrarea unică a întreprinderilor și organizațiilor și ținerea Registrului de Stat al întreprinderilor și organizațiilor care activează în Republica Moldova. Pentru asigurarea realizării legale a procedurilor aferente procesului de înregistrare, este necesară prezentarea documentelor de identitate a fondatorilor și/sau conducătorilor afacerii (întreprinderilor și organizațiilor, activităților) [25].

Serviciile de documentare sunt asigurate în numele statului de către *CRIS Registru* - întreprindere de stat prin intermediul oficiilor sale teritoriale. Concomitent prestând și serviciile de confecționare a ștampilelor, confecționare și perfectare a actelor de importanță statală, a actelor de identificare bancare și a titlurilor de valoare, crearea și deținerea resurselor informaționale și registrelor de stat, precum și altor servicii conform legislației în vigoare.

Totodată, temei pentru documentarea persoanelor fizice (inclusiv a fondatorilor și/sau conducătorilor de afacerii), conform legii privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte nr. 273 din 09.11.1994 [125] și Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 125 din 18.02.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova [85], de rând cu cererile, declarațiile, chestionarele, avizele, demersurile, se solicită și documente de stare civilă eliberate de către altă instituție publică – *Oficiul stare civilă*, conform atribuțiilor stabilite prin legea nr.100 din 26.04.2001 privind actele de stare civilă [25, 126].

De asemenea, la etapa de lansare a afacerii, activității, inclusiv de antreprenariat, întru asigurarea respectării cadrului normativ sunt necesare, în cazuri prevăzute de legislație și licențele, autorizațiile respective eliberate de către *Camera de licențiere* – instituție publică care elibera, reperfecta, suspenda, reînnoia și retrăgea licențele, recunoaștea nevalabilitatea licențelor, elibera copiile și duplicatele de pe acestea; ținea dosarele de licențiere și Registrul Unic al licențelor, precum și alte activități conform legii nr. 451 din 30.07.2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător [140] și Hotărârii Guvernului nr. 779 din 27.11.2009 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Camerei de Licențiere și efectivului-limită ale acesteia [89]. Modul de licențiere stabilit în legea nominalizată nu se extinde asupra licențierii genurilor de activitate a instituțiilor financiare și a unităților de schimb valutar, a participanților profesioniști la piața valorilor mobiliare, în domeniul energiei, telecomunicațiilor și informaticii, a audiovizualului, a căror licențiere se efectuează conform legilor ce reglementează relațiile din domeniile respective. Totodată, constatăm că majoritatea persoanelor care desfășoară activități cad sub incidența legii nominalizate [25].

La etapa de lansare, precum și la etapa de dezvoltare a afacerii, activităților, persoanele fizice și juridice au necesitatea și/sau obligativitatea înregistrării patrimoniului și/sau prezentării informațiilor despre acesta, serviciile care se prestau de către Întreprinderea de Stat „Cadastru”, iar pentru a beneficia de aceste servicii, persoanele indicate mai sus au obligația să prezinte actele de identitate, precum și documente, extrase, certificate, copii etc., inclusiv de la *Camera Înregistrării de Stat* [25].

Având drept scop crearea și ținerea cadastrului bunurilor imobile, altor sisteme informaționale și registre de domeniu, executarea lucrărilor cadastrale și celor de evaluare a bunurilor imobile, administrarea băncii centrale de date a cadastrului bunurilor imobile și dispunând de o rețea de 39 de filiale amplasate în majoritatea localităților urbane. Întreprinderea de Stat „Cadastru” asigura prestarea serviciilor de înregistrare a bunurilor imobile, lucrări cadastrale și inventariere tehnică, formarea bunurilor imobile; furnizarea informației din

Cadastru bunurilor imobile persoanelor fizice și juridice, evaluarea individuală etc., în conformitate cu prevederile legii cadastrului bunurilor imobile nr. 1543 din 25.02.1998 [102], Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 1341 din 30.11.2007 cu privire la realizarea Programului de stat de creare a cadastrului bunurilor imobile, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1030 din 12.10.1998 [78]. Prin intermediul filialelor sale, întreprinderea prestează o gamă largă de servicii de înregistrare a bunurilor imobile (terenuri, clădiri și construcții, apartamente, alte încăperi izolate, porțiuni de subsol, obiecte acvatice separate), drepturilor de creanță, faptelor sau rapoartelor juridice aferente [93]. Cadastrul este un sistem unitar și obligatoriu de evidență și inventariere sistematică a tuturor bunurilor imobile de pe teritoriul țării din punct de vedere cantitativ, calitativ și juridic, indiferent în posesia cui se află bunurile, precum și reprezentarea acestora pe planurile cadastrale și în documentele cadastrale [25].

Analiza serviciilor prestate de către entitățile nominalizate, precum și a documentelor solicitate de la clienți, inclusiv de la subiecții mediului de afaceri la etapele de lansare, dezvoltare și lichidare a afacerii, denotă deficiențe aferente repetării acelorași documente pentru diferite entități care prestează servicii din numele statului, prezentarea documentelor complementare, suplimentare de care statul, în persoana entităților nominalizate, deja dispune de unele din ele, ce impune măsuri de optimizare, îmbunătățire – în vederea diminuării costurilor de timp și financiare [25].

Așadar, în conformitate cu cele expuse, observăm că sistemul AP se construiește pentru realizarea unor administrații de organizare a executării și de executare a legii, care se referă atât la mediul de afaceri cât și la întreaga populație a țării, aplicându-se pe teritoriul statului, inclusiv în UAT ale acestuia, fiind mai puțin orientate spre optimizarea și eficientizarea serviciilor publice prestate. Dezvoltarea economică a țării este frânată de ineficiența cheltuielilor de administrare, de posibilitatea redusă a structurilor de stat de a-și gestiona activele, existând necesitatea stringentă de orientare a activităților spre optimizare, economicitate, eficiență și sporirea calității serviciilor publice prestate [25].

Întru organizarea activității ASP au fost stabilite organele de conducere, domeniile și competența, precum și organigrama care includea 4 departamente de prestări servicii publice, departamentul tehnologic, departamentul management servicii publice și 5 direcții de suport - logistic, juridic, economic, control și audit [25].

Subdiviziunile nivelului central al ASP acordă suportul și sprijinul necesar CMPSP pentru eliminarea deficiențelor constatate, rezolvarea unor situații deosebite, identificate cu ocazia primirii cererilor sau a eliberării documentelor, iar în caz de necesitate organizează întâlniri la nivel de specialiști în domeniile specifice, destinate informării reciproce în legătură cu

problemele identificate în îndeplinirea atribuțiilor proprii și a celor care presupun colaborarea dintre aceștia.

În vederea realizării misiunii, sarcinii și funcțiilor sale de bază, Agenția va asigura, totodată:

- implementarea mecanismului ghișeului unic la prestarea serviciilor publice în domeniile sale de competență, precum și a altor servicii publice;
- exercitarea funcției de ghișeu unic pentru serviciile publice prestate în domeniile care nu intră în competența Agenției;
- prestarea și modernizarea serviciilor publice în domeniile de competență;
- implementarea politicilor publice în domeniile de competență;
- contribuirea la realizarea procesului de reinginerie și digitalizare al serviciilor publice în vederea eficientizării proceselor operaționale și reducerii costurilor;
- instituirea, dezvoltarea și administrarea rețelei de subdiviziuni teritoriale și activității de prestare a serviciilor publice;
- crearea, posesia și dezvoltarea sistemelor și resurselor informaționale de stat în domeniile de competență [25, 93].

Pentru eficientizarea, îmbunătățirea impactului activității AP asupra mediului de afaceri, aferente prestării serviciilor publice, este necesară concentrarea, canalizarea prestării serviciilor publice prin *ghișee unice* grupate pe domeniile de competență a ASP și incluse în lista serviciilor prestate prin CMPSP.

În scopul asigurării realizării dezideratelor nominalizate a fost necesar, elaborat și aprobat un plan concret de acțiuni cu includerea obiectivelor și termenelor concrete, precum și a surselor, a responsabilităților în vederea asigurării creării și funcționării eficiente a centrelor multifuncționale în baza ghișeului unic, în fiecare raion, municipiu al țării. Implementarea calitativă și în termen a măsurilor incluse în planul de acțiuni venea să asigure, la prima etapă, posibilitatea adresării clientului în vederea prestării serviciilor publice din domeniile de competență a ASP, la o singură locație, în loc de cinci cum era anterior. Evaluarea structurii documentelor și informațiilor solicitate de la clienți și a celor deținute deja de instituție, prevedea pentru etapa a doua, diminuarea lor și, implicit, a costurilor aferente, concomitent fiind necesară și revizuirea cadrului normativ cu ajustările respective. De asemenea, o etapă importantă este revizuirea și ajustarea tehnologiilor la noile deziderate, inclusiv tehnologiilor informaționale, în vederea reingineriei și diminuării costurilor și îmbunătățiri calității serviciilor publice prestate [25].

În cadrul ASP s-a propus spre a fi create centre multifuncționale raionale și municipale. În fiecare raion/municipiu urma să fie creat câte unul, iar în municipiul Chișinău se planifica crearea CMPSP de sector. Aceste centre fiind destinate prestării serviciilor publice în domeniile sale de competență, prin implementarea mecanismului ghișeului unic: înregistrarea și evidența populației; înregistrarea și licențierea unităților de drept; înregistrarea drepturilor asupra bunurilor imobile, alte servicii cadastrale; înregistrarea transportului și preschimbarea permiselor de conducere etc. În vederea asigurării funcționării corespunzătoare a CMPSP, se verifică și se monitorizează în permanență îndeplinirea condițiilor prestabilite atât prin intermediul sistemelor informaționale, de CIM, cât și pe baza sesizărilor primite de la alte persoane fizice și/sau persoane juridice din domeniul public și privat, demersurile necesare eliminării deficiențelor constatate. CMPSP sunt asigurate cu spațiile necesare desfășurării activităților, respectiv amenajate și dotate corespunzător, precum și cu personalul specializat, destinat să asigure relația cu solicitantul serviciilor publice [20].

În cadrul organizării acestor centre, un rol deosebit îl au APL, care asigură prin deciziile respective cu terenurile necesare pentru construcția edificiilor noi, propun locații în folosință din patrimoniul existent al APL, contribuie la crearea sau integrarea în infrastructura existentă ș.a.

Unul din scopurile principale ale implementării CMPSP în baza ghișeelor unice, fiind orientat spre client, este că clientul, pentru toate serviciile publice prestate de ASP, va avea doar o singură vizită pentru depunerea comenzii (cererii):

- ✓ *într-un oficiu;*
- ✓ *la un operator;*
- ✓ *doar cu buletinul de identitate.*

Concomitent se va asigura:

- ✓ Simplificarea procesului de prestare a serviciilor publice.
- ✓ Prestarea serviciilor publice: calitative, operative, accesibile, transparente, eficiente.
- ✓ Asigurarea sistemului reformat de prestare a serviciilor publice orientat spre cetățean și mediul de afaceri (*prestare implicită, proactivitate și încredere în cetățean*).

În procesul de prestare a serviciului public, în dependență de serviciu, recepționarea comenzii, prelucrarea (*procesul decizional fără implicarea Back-office*) și livrarea serviciului comandat poate fi procesat și acordat de *Front-office*, iar prelucrarea comenzii (*procesul decizional*), inclusiv procesarea informațională prin:

- a) *interacțiunea interinstituțională;*
- b) *interacțiunea internă, cu sau fără implicarea procesului de producție - prin Back-office* [20].

Subdiviziunile ASP implicate în procesul de prestare a serviciilor publice, inclusiv eliberarea unui act/document, în constatarea, confirmarea sau înregistrarea unui drept/obligație/fapt juridic, în acordarea permisiunii/licenței de a activa într-un domeniu, sunt obligate să colaboreze între ele pentru ca procesul interacțiunii lor simultane în vederea acordării serviciului unui solicitant, printr-un singur punct de acces, realizabil [93]. Totodată, prin participarea activă a subdiviziunilor ASP, în scopul creării și funcționării CMPSP după principiul ghișeului unic, au fost asigurate modificările necesare a circa 98 legi și 172 hotărâri de guvern și altor acte normative. Este un detaliu foarte important, în primul rând, pentru mediul de afaceri și cetățeni, ca să nu fie puși în situația de a ajunge curieri între instituții. Un prim pas în acest sens a fost deschiderea primului Centru multifuncțional de la Strășeni, după care au urmat ca asemenea structuri să fie în toate centrele raionale și în municipii, conform programului investițional al ASP până la sfârșitul anului 2020. Iar deschiderea centrelor multifuncționale constituie doar una din fazele reformei serviciilor publice [22]. Crearea CMPSP în baza ghișeului unic poate deveni un exemplu real de apropiere a administrației publice de necesitățile populației, exemplu de reformă în rezultatul căreia vor fi micșorate costurile de timp și financiare ale clientului, cu efect palpabil și măsurabil [20, 25].

Modul de organizare și funcționare a CMPSP se stabilește de către IP ASP, cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de Hotărârea Guvernului nr. 314 din 22.05.2017 privind constituirea Agenției Servicii Publice, care include ghișeele unice (grupuri de ghișee) pentru toate domeniile de competență [93]. Pentru serviciile acordate în cadrul CMPSP se percepe plata conform Nomenclatorului de servicii și tarifele acestora, aprobate în baza unei metodologii unice de Guvern. Iar CMPSP fiind asigurate cu toate mecanismele și instrumentele necesare pentru informarea publicului și asigurarea desfășurării activității în cadrul ASP, cu privire la competențele autorităților abilitate să elibereze documente, informații, să efectueze alte proceduri de prestare a serviciilor publice la condițiile și procedurile de soluționare a cererilor clienților [20].

Guvernul Republicii Moldova, prin adoptarea „Planului de acțiuni pentru guvernare deschisă” și a „Strategiei privind modernizarea tehnologică a guvernării” și-a propus ca, până în anul 2020, să transforme serviciile publice tradiționale, la ghișeu, în servicii electronice [20]. În acest context o importanță deosebită în transformarea digitală o are și programul de activitate a Guvernului „Moldova vremurilor bune” aprobat de către Parlamentul țării în luna august 2021 [98].

Concomitent, pentru implementarea ghișeelor unice, Agenția de Guvernare Electronică (Centrul de Guvernare Electronică) elaborează Platforma tehnologică guvernamentală comună,

bazată pe tehnologia „cloud”, ce va realiza interconectarea bazelor de date aparținând diferitelor instituții și va permite verificarea datelor despre un agent economic fără a-l impune să colecteze și să prezinte diverse documente. Aceasta urma de a fi finalizată până în luna decembrie a anului 2020, după care autoritățile publice își vor digitaliza bazele de date care încă nu sunt în format electronic, pentru a se conecta la rețeaua guvernamentală de date [20, 183], care însă nu a fost realizată în termenul stabilit. Întru fortificarea acestei direcții de activitate, Parlamentul, prin Hotărârea nr. 88/2021, a inclus în componența Guvernului funcția de viceprim-ministru pentru digitalizare [98].

Direcția de perspectivă și de bază o constituie crearea și dezvoltarea Ghișeelor unice pe o Platforma tehnologică guvernamentală comună, bazată pe „cloud”. Platforma unică a serviciilor publice prestate de autorități o constituie *Servicii.gov.md*. Portalul *servicii.gov.md* funcționează ca un catalog electronic al serviciilor publice dedicate cetățenilor și mediului de afaceri. Scopul principal al acestei platforme este să ofere informație corectă, succintă, completă și accesibilă despre serviciile publice accesibile în Republica Moldova [20, 174]. Pentru a asigura accesul larg la serviciile prestate prin sistemele automatizate ASP a planificat și realizează reingineria acestor servicii incluzându-le în platformele guvernamentale.

Ghișeul unic va asigura o interfață unică pentru interacțiunea tuturor instituțiilor din domeniu, astfel, în perioada imediat următoare, se propune crearea unui grup de lucru care se va concentra pe elaborarea cadrului legal de reglementare, precum și elaborarea componentei tehnice a proiectului [10, 20].

Prin acest ghișeu unic al serviciilor publice, cetățenii pot beneficia online de mai multe servicii, într-o manieră simplă și accesibilă. Ei nu vor mai fi nevoiți să stea la cozi ore în șir, ci printr-un singur click vor avea acces rapid la orice informație potrivită pentru nevoile lor. Scopul principal al acestui portal este să ofere informație succintă, corectă, accesibilă și completă despre serviciile publice accesibile în Republica Moldova. Platforma unică a serviciilor publice nu-și propune să substituie paginile web ale autorităților, care propun informație mai complexă. La situația din mai 2021, pe portalul guvernamental sunt disponibile 649 de servicii, iar 178 de e-servicii publice pot fi accesate pe filiera interactivă [174]. În acest context se înscrie și „Ghișeul unic de raportare electronică”, lansat pentru contribuabili la data de 27 ianuarie 2018 - platformă care oferă posibilitatea de raportare centralizată către mai multe instituții publice [20].

Totodată, subliniem că ghișeul include formulare de raportare electronică către *Ministerul Finanțelor (1 raport)*, *Serviciul Fiscal de Stat (94 - inclusiv Forma IPC18)*, *Casa Națională de Asigurări Sociale (1 dare de seamă unificată și un formular)*, *Casa Națională de Asigurări în*

Medicină (1 dare de seamă unificată și un formular), Biroul Național de Statistică (26 rapoarte) [20, 159].

Toate aceste măsuri țin să asigure realizarea scopului principal - deservirea clientului la o singură adresare *într-un oficiu, la un operator, doar cu buletinul de identitate*, inclusiv prin aplicarea sistemelor informaționale și care vor asigura micșorarea costurilor de timp utilizate de mediul de afaceri pentru solicitarea și recepționarea serviciilor solicitate [25].

3.4. Concluzii la capitolul III

În rezultatul cercetărilor expuse în prezentul capitol vom conchide următoarele.

Stabilind influența semnificativă a angajamentelor tratatelor bilaterale încheiate între Republica Moldova și alte țări asupra dezvoltării țării, inclusiv a mediului de afaceri, îndeosebi cele orientate spre asigurarea și majorarea investițiilor în țara noastră, diversificarea și majorarea exporturilor, dezvoltării și modernizării bazei de producție, de prelucrare și păstrare, menționăm importanța deosebită și a clauzelor de susținere financiară, care creează oportunități de dezvoltare. Aici menționăm însemnătatea deosebită a AA, prevederile căruia reprezintă, la rândul lor, și ele factori - cheie pentru restructurarea și modernizarea economică, dar și a mediului de afaceri din Republica Moldova. Astfel, lichidarea barierelor, ajustarea la cerințele pieței europene și altor piețe externe și asigurarea respectării acestor cerințe, constituie, de asemenea, un element esențial al rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri, dar și a economiei țării în întregime. Mai mult decât atât, acest rol sporește eficiența utilizării asistenței financiare și tehnice a UE și altor parteneri internaționali, care s-au angajat să susțină Republica Moldova în promovarea celor mai costisitoare reforme [46]. Ca urmare, îmbunătățirea și intensificarea dialogului în cadrul acordului nominalizat și altor acorduri bilaterale, întru realizarea eficientă și în termen a prevederilor acestor acte, constituie o sarcină primordială, dar și o parte componentă a rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri.

Realizarea obiectivelor principale ale acordului de asociere și a angajamentelor Republicii Moldova prevăzute în acord, a proiectelor susținute de parteneri și finanțatorii, cofinanțatorii externi, constituie o posibilitate și oportunitate în vederea alinierii la valorile țărilor UE și altor țări dezvoltate, dar și o oportunitate de deschidere și intrare pe piața europeană, care dispune de un potențial enorm și tehnologii moderne. În acest context organizarea realizării acestor oportunități în condițiile de bună guvernare, eficiență, de transparență și competitivitate, este, de asemenea, o latură importantă a rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova.

În final, vom menționa că, practic toate angajamentele și măsurile prevăzute în AA au o influență directă sau indirectă asupra mediului de afaceri, dar nu mai puțin importante sunt și realizarea, implementarea calitativă eficientă și în termen a lor, în viața de toate zilele, îndeosebi celor aferente dezvoltării mediului de afaceri. În acest sens vom reliefa o altă latură a rolului AP în dezvoltarea mediului de afaceri, ce ține de asigurarea calității, eficienței și realizării în termenele stabilite a proiectelor aferente dezvoltării mediului de afaceri în Republica Moldova, inclusiv și îndeosebi a celor susținute tehnic și financiar de partenerii internaționali, dar și naționali.

Totodată, în contextul constatărilor aferente unor aspecte ale rolului AP în identificarea și realizarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova, prezentate în acest capitol, concluzionăm:

- importanța și influența majoră în crearea și realizarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri a acordurilor bilaterale cu alte țări, îndeosebi a celor care includ clauze de sustenabilitate financiară și/sau tehnică a activităților, proiectelor prin granturi, facilități și/sau condiții avantajoase etc.;
- substanțialitatea intensificării și diversificării parteneriatelor publice între mediul de afaceri cu AP, îndeosebi cu APL întru crearea unei infrastructuri (ZAL, PT, PI, clustere, rețele de surse, de transport, de igienă etc) benefice dezvoltării acestuia, dar și de cooperare cu instituțiile educaționale în vederea consolidării capacității personalului, utilizării tehnicii și tehnologiilor moderne;
- elaborarea, adoptarea și asigurarea implementării proiectelor de ghișeu unic sau CMPSP la nivelul I și nivelul II al APL, dar și a procedurilor clare și concrete de prestare și achitare a serviciilor publice prestate;
- necesitatea asigurării analizei concrete, clare și exhaustive a condițiilor și situației reale pentru implementarea proiectelor de dezvoltare a mediului de afaceri în UAT începând cu etapa predictibilității;
- semnificația importanței elaborării, adoptării și asigurării implementării programului de consolidare a capacităților APL aferente dezvoltării mediului de afaceri, inclusiv în aplicarea tehnologiilor informaționale și realizării recomandărilor propuse.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Urmare a examinării multiaspectuale și multidimensionale, în baza unor surse informative sugestive cu utilizarea principalelor tipuri de metode de cercetare științifică, a rolului administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova venim cu următoarele concluzii:

1. Rolul administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri a fost abordat, dea lungul ultimelor decenii, de un număr nu prea mare de cercetători științifici din străinătate, și mai mic de cei din Republica Moldova, ceea ce a dus, practic, la lipsa în prezent, a unor concepte, strategii de percepere a acestui fenomen social, ceea ce a condiționat formularea în lucrare a unor principii caracteristice acestuia.

2. Cadrul instituțional administrativ la nivel central este constituit din mai multe instituții, entități și subdiviziuni care au atribuții, în mare parte, corespunzătoare menținerii și sau dezvoltării mediului de afaceri, iar la nivel local componente cu atribuții în dezvoltarea mediului de afaceri, practic, lipsesc. Totodată, pe întreaga arie de cercetare se observă și lipsa unor modalități de coordonare între autoritățile și entitățile implicate în acest proces.

3. Cadrul normativ privind asigurarea rolului determinant al AP în dezvoltarea mediului de afaceri a fost supus multiplelor modificări și ajustări și în mare parte îmbunătățit. Totodată, au fost identificate și unele ambiguități, incertitudini, chiar și constrângeri, inclusiv ce țin de procedurile de înregistrare, raportare a subiecților mediului de afaceri, dar și aferente atribuțiilor și responsabilităților AAPL ce țin de dezvoltarea mediului de afaceri în UAT.

4. De rând cu îmbunătățirea cadrului instituțional și normativ, cercetarea a desprins și îmbunătățirea prin reinginerie și digitalizare a unor proceduri, inclusiv adoptate la nivel departamental, în special în domeniul financiar – bancar, de prestare a serviciilor publice, în domeniul energetic, în agricultură ș.a., prin concretizarea și ajustarea lor. Totodată, acestea rămân a fi complicate, greu de înțeles și realizat, implicând costuri de timp și financiare nefondate, după cum au arătat rezultatele cercetării noastre și necesită a fi simplificate.

5. Atât Guvernul cât și APC, în virtutea prerogativelor, rolului, atribuțiilor și funcțiilor ce le revin, au confirmat că au toate posibilitățile și pârghiile de a influența asupra dezvoltării mediului de afaceri din Republica Moldova, adoptând multiple strategii sectoriale, inclusiv de dezvoltare a IMM-urilor, programe, planuri și proiecte concrete, însă aceasta nu și-a găsit reflectarea într-o strategie unică de dezvoltare a mediului de afaceri din țară. Strategie, ce ar include toate persoanele care în rezultatul activității generează avantaje (venituri), inclusiv instituții publice și private, asociații etc. și care ar îngloba direcțiile, măsurile și obiectivele

concrete de dezvoltare a acestuia, de asigurare a condițiilor favorabile pentru mediul de afaceri, inclusiv prin crearea rețelelor de infrastructură și prestare de utilități aplicând parteneriatele public-private, creare a zonelor libere, parcurilor, clusterilor etc.

6. APL contribuie semnificativ la dezvoltarea mediului de afaceri având la bază un potențial organizatoric și uman caracteristic situației reale din UAT. Cu toate acestea, anume AAPL sunt acele structuri care creează infrastructuri de dezvoltare (ZAL, PT, PI, cluster etc.), precum și cele de susținere a mediului de afaceri (piețe de desfacere, rețele de resurse, de transport, de igienă etc).

7. Totodată, propunerile noastre vis-a-vis de îmbunătățirea și dezvoltarea în continuare a CIM-ului au contribuit la consolidarea capacităților și performanțelor care au condus la optimizarea procedurilor, legăturilor cu mediul de afaceri (a se vedea anexa nr. 4).

8. Stabilind influența semnificativă a angajamentelor tratatelor bilaterale încheiate între Republica Moldova și alte țări asupra dezvoltării țării, inclusiv a mediului de afaceri, îndeosebi cele orientate spre asigurarea și majorarea investițiilor în țara noastră, diversificarea și majorarea exporturilor, dezvoltării și modernizării bazei de producție, de prelucrare și păstrare a producției, a fost reliefată importanța deosebită a clauzelor acestora ce țin de susținerea financiară și/sau tehnică, care creează oportunități de dezvoltare. Întru identificarea și susținerea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova, considerăm necesare reluarea și intensificarea dialogului cu donatorii și partenerii străini, mai ales în cadrul parteneriatului estic.

9. Realizarea oportunităților de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova este organizată de AP prin aprobarea de programe și planuri de acțiuni, acordare de facilități, dar și prin crearea unor unități de implementare și/sau instituții specializate și proceduri de realizare, însă aceste proceduri nu asigură întotdeauna o claritate și corectitudine operațională în realizarea acestora.

10. Toate angajamentele și măsurile prevăzute în AA au o influență directă asupra mediului de afaceri, dar nu mai puțin important sunt și realizarea, implementarea calitativă, eficientă și în termen a lor, în viața de toate zilele. Măsurile, activitățile și acțiunile AP în realizarea obiectivelor principale ale acordului de asociere și a angajamentelor Republicii Moldova prevăzute în acord, a proiectelor susținute de parteneri și finanțatori, cofinanțatorii externi, constituie o posibilitate și oportunitate în vederea alinierii la valorile țărilor UE și altor țări dezvoltate, dar și o oportunitate de deschidere și intrare pe piața europeană, care dispune de un potențial enorm și tehnologii moderne. Însă realizarea acestor deziderate trebuie susținute prin acțiuni concrete, eficiente și calitative ale AP.

11. Examinarea activității ASP a confirmat faptul pregătirii și realizării unor noi modalități și posibilități de dezvoltare a mediului de afaceri, care poate lua în calcul interesele tuturor reprezentanților acestui domeniu.

12. În fine, materialul expus ne permite să ne pronunțăm asupra confirmării ipotezei formulate la începutul lucrării și anume că AP contribuie la dezvoltarea mediului de afaceri prin crearea și îmbunătățirea permanentă a condițiilor propice progresului acestuia.

În temeiul constatărilor și în corespundere cu concluziile formulate, întru soluționarea deficiențelor, problemelor identificate, considerăm oportune următoarele recomandări:

1) Asigurarea continuității și intensificarea cercetărilor privind rolul AP în dezvoltarea mediului de afaceri din Republica Moldova, inclusiv în baza elementelor constitutive, principiilor și factorilor de influență care au fost descriși în lucrare.

2) Instituirea unei unități structurale în subordinea Guvernului în vederea asigurării predictibilității, planificării, monitorizării, coordonării, analizei și îmbunătățirii mediului de afaceri, precum și asigurării concordanței politicilor și strategiilor sectoriale, măsurilor, proiectelor, ce ar permite racordarea acțiunilor APC și APL, între ramuri, domenii, sectoare și chiar între proiectele de implementat.

3) Menținerea și asigurarea eficienței procesului de ajustare a cadrului normativ aferent mediului de afaceri prin implementarea modificărilor, inclusiv la Legea nr. 220/2007 prezentate în anexa nr. 3.

4) A efectua analiza structurală și funcțională a subdiviziunilor și entităților din cadrul APC cu atribuții în dezvoltarea mediului de afaceri și ajustarea acestora prin concretizarea funcțiilor și responsabilităților aferente dezvoltării mediului de afaceri.

5) Elaborarea, aprobarea și implementarea unei strategii de dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova, care ar determina direcțiile și măsurile de creare a condițiilor favorabile pentru dezvoltarea mediului de afaceri, inclusiv prin parteneriatele public-private, crearea zonelor libere, parcurilor, clusterilor etc.

6) A concretiza atribuțiile AAPL și a le ajusta la cerințele actuale ale dezvoltării mediului de afaceri prin modificarea cadrului normativ aferent domeniului nostru de cercetare.

7) Elaborarea și aplicarea metodologiei cadru de identificare și stabilire a obiectivelor și indicatorilor măsurabili de performanță, precum și a metodologiei cadru de evaluare a performanțelor acestora în dezvoltarea mediului de afaceri;

8) Eficientizarea raporturilor dintre AP și mediul de afaceri prin aplicarea ghișeelor unice, centrelor multifuncționale, digitalizarea serviciilor publice, dar și prin implementarea controlului intern managerial în cadrul tuturor entităților cu atribuții și/sau influențe asupra

dezvoltării mediului de afaceri și asigurarea aplicării conforme a lui, inclusiv prin includerea sancțiunilor în Codul Contravențional al Republicii Moldova pentru neaplicarea și/sau aplicarea neconformă a CIM-ului de către managerii operaționali.

BIBLIOGRAFIE

1. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* din 30.08.2014.
2. *Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în ianuarie-iunie 2020* [citat 20.05.2021]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6730>.
3. ADDENDUM la raportul referitor la propunerea de decizie a Parlamentului European și a Consiliului privind Agenda strategică de inovare a Institutului European de Inovare și Tehnologie (EIT) 2021-2027: stimularea talentului și a capacității de inovare a Europei (COM(2019)0330 – C9-0043/2019 – 2019/0152(COD)) [citat 21.09.2021]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0121-ERR01_RO.pdf
4. *Administrare.Info*: Concepțiile științifice moderne ale administrației publice locale [citat 15.03.2020]. Disponibil: <https://administrare.info/administra%C8%9Bie-public%C4%83/11466-concep%C5%A3iile-%C5%9Ftiin%C5%A3ifice-moderne-ale-administra%C5%A3iei-publice-locale>.
5. *Administrare.Info*: Dezvoltarea teoriilor administrative. (teoria lui Luther Gulick și Lyndal Urwick, teoria resurselor umane, teoria dezvoltării organizaționale, teoria contingenței) [citat 16.03.2019]. Disponibil: <https://administrare.info/administra%C8%9Bie-public%C4%83/8038-dezvoltarea-teoriilor-administrative-teorialuiluther-gulick-%C5%9Filyindal-urwick,-teoria-resurselor-umane,-teoria-dezvolt%C4%83riiorganiza%C5%A3ionale,-teoria-contingen%C5%A3ei>.
6. *Administrare.Info*: Etica afacerilor [citat 22.03.2019]. Disponibil: <https://administrare.info/9-domenii /management /3292-eticaafacerilor>.
7. Agendă strategică 2019 – 2024 [citat 22.04.2020]. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/media/39921/a-new-strategic-agenda-2019-2024-ro.pdf>
8. *Agenția de Dezvoltare Regională Nord*: Regulament al Agenției de dezvoltare regională nord [citat 20.04.2020]. Disponibil: <http://adrnord.md/pageview.php?idc=225>
9. *Agenția de Guvernare Electronică*: M.Cabinet [citat 20.05.2021]. Disponibil: <https://egov.md/ro/projects/businesscitizen-government/mcabinet>.
10. *Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor*: Implementarea principiilor Ghișeului Unic în Republica Moldova [citat 22.05.2021]. Disponibil: <http://ansa.gov.md/ro/comunicate/implementarea-principiilor-ghi%C8%99eului-unic-%C3%AEenrepublica-moldova>.

11. AIPA: Prezentare generala - AIPA [citat 18.05.2021]. Disponibil: <http://aipa.gov.md/ro/prezentare-aipa>.
12. ALBU, Emanuel. *Administrația ministerială în România*. Editura, CH Beck. 2005. 368 p. ISBN: 973-655-636
13. ALEXANDRU, Ioan, POPESCU-SLĂNICEANU, Ion, CĂRAUȘAN, Mihaela, ENESCU, Cosmin-Ionut, DINCĂ, Dragoș. *Drept Administrativ*. București, Editura Economică, 2003. 490 p. ISBN 973-590-789-5.
14. ASP.gov.md: Actele necesare pentru înregistrarea sucursalei persoanei juridice autohtone [citat 20.05.2021]. Disponibil: http://www.asp.gov.md/sites/default/files/documente-necesare/sucursala_persoana_juridica.pdf.
15. Banca Națională a Moldovei. Raportul anual 2017. ISBN 978-9975-4353-0-7 [citat 20.12.2020]. Disponibil: https://www.bnm.md/files/RA_2017_RO_ISBN.pdf.
16. BAZDOACA, Aurelia Camelia. *Local și regional în dezvoltarea durabilă*. tz. de doct. în economie. Bucuresti, 2012. 236 p.
17. BEJENARU, Olga. *Potențialul de Export al Republicii Moldova*: Inst. de Relații Intern. din Moldova. Chișinău: IRIM, 2015. 240 p. ISBN 978-9975-4023-7-8.
18. BUZATU, Radu, ROȘCOVAN, Mihai, RUSU, Andrei. Optimizarea organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova. În: Consolidarea administrației publice locale și perspectivele europene ale Republicii Moldova. Conferința științifico-practică internațional. Chișinău. 2018. ISBN 978-9975-134-20-0.
19. **CARPOVICI, Grigore**. Cadrul normativ al activității autorităților administrative - factor de îmbunătățire și dezvoltare a mediului de afaceri în Republica Moldova. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 3(103) 2019. pp.132-139. ISSN 1813-8489.
20. **CARPOVICI, Grigore**. Centrele multifuncționale – mecanism de îmbunătățire a mediului de afaceri în Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Consolidarea administrației publice locale și perspectivele europene ale Republicii Moldova”*. Ch., 23 noiembrie 2018. pp.321-334 p. ISBN: 978-9975-134-20-0.
21. **CARPOVICI, Grigore**. Eficiența activității autorităților administrației publice – factor de îmbunătățire a mediului de afaceri în Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței științifico-practice cu participare internațională. Teoria și practica administrării publice*. Ch: AAP, 17 mai 2019. pp.135-140. ISBN 978-9975-3019-8-5.
22. **CARPOVICI, Grigore**. Mediul de afaceri în Republica Moldova prin prisma unor instituții cu atribuții în domeniu. În: *Materialele Conferinței științifico-practice cu participare*

- internațională. Teoria și practica administrării publice. Ch., AAP, 19 mai 2017. pp.120-124 . ISBN 978-9975-3019-8-5.*
23. **CARPOVICI, Grigore.** Modernizarea și dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova prin prisma implementării prevederilor acordului de asociere RM-UE. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice a Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice. Ch., 2021. pp. 144-148. ISBN 978-9975-157-01-8.*
 24. **CARPOVICI, Grigore.** Oportunități pentru dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”,* ediția a V-a, AAP, Ch., 01 martie 2019. pp.344-348. ISBN: 978-9975-134-51-4.
 25. **CARPOVICI, Grigore.** Rolul Agenției Servicii Publice în îmbunătățirea mediului de afaceri din Republica Moldova. În: *Revista Administrarea Publică*, nr. 3, Ch., AAP, 2018. pp.123-132. ISSN 1813-8489.
 26. CERBA, Valeriu. Mecanism organizațional-juridic de administrare a organelor afacerilor interne: analiza sistemico-juridică: tz. doct. în drept. Chișinău, 2008. 159 p.
 27. CHIRNOAGĂ, Carmen. Finanțele publice și impactul banului public asupra economiei naționale. În: autoref. tz. doct. în economie. Chișinău, 2012.CZU 336.13.
 28. Codul Vamal al Republicii Moldova: nr. 1149 din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. ed.special din 01.01.2007, art. 98.
 29. *Comisia Europeană: Temele și rolul cercetării în domeniul economic.* Disponibil: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/economic-research_ro.
 30. Constituția Republicii Moldova: nr. 01 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1, 05.
 31. *Contabil.sef.md:* Lista proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, pentru aplicarea facilităților fiscale și vamale a fost modificată și completată [citată 21.09.2021]. Disponibil: <https://www.contabilsef.md/lista-proiectelor-de-asistenta-tehnica-si-investitionala-in-derulare-pentru-aplicarea-facilitatilor-fiscale-si-vamale-a-fost-modificata-si-completata/>
 32. CORNEA, Sergiu. *Fundamentele conceptuale ale reformării organizării teritoriale a puterii locale în Republica Moldova.* Cahul, 2018. ISBN 978-9975-88-033-6.
 33. CORNEA, Valentina. *Probleme sociale ale perfecționării activității administrației publice locale:* tz. doct. în sociologie. Chișinău, 2009. 176 p.
 34. CORNEA, Valentina. *Teorii fundamentale privind administrația publică locală* [online] [citată 21.04.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/217-223_9.pdf.

35. *Curentul.md*: Ex-Premierul Filat amintește de programul „Relansăm Moldova” [cit. 15.04.2020]: Disponibil: <http://curentul.md/stiri/ex-premierul-filat-aminteste-de-programul-relansam-moldova-am-semnat-angajamente-de-sprijin-si-imprumut-de- peste-26-miliarde-de-dolari.html>.
36. *Dcfta.md*: Conținutul Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte [cit. 10.04.2020]. Disponibil: <http://dcfta.md/continutul-acordului-de-asociere-dintre-rm-si-ue>.
37. Dezvoltarea durabilă la nivel mondial [cit. 15.04.2020]. Disponibil: <http://www.anpm.ro/dezvoltare-durabila>.
38. DINCĂ, Dragoș. *Managementul serviciilor publice* [online] [cit. 15.09.2020]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/55650013/Managementul-Serviciilor-Publice>.
39. *E-guvernare.ro*: Inițierea, desfășurarea sau închiderea unei afaceri [cit. 18.04.2020]. Disponibil: <https://www.e-guvernare.ro/informatii/2-companii/18-initierea,-desfasurarea-sau-inchi %C2% ADdarea-unei-afaceri/35-administrarea-unei-afaceri-in-ue/49-infiintarea-unei-intreprinderi>.
40. ERHAN, Valeriu. Problemele finanțării micului business: tz. dr. în economie. Chisinau, 2009. 173 p. CZU 334.713:658.14
41. *FIA TEST*: Gândirea bazată pe riscuri – o nouă abordare a standardului ISO9001:2015. Disponibil: <https://www.fiatest.ro/gandirea-bazata-pe-riscuri-o-noua-abordare-a-standardului-iso-90012015>.
42. FLORIȘTEANU, Elena. *Eficiența și eficacitatea în sectorul public* [online] [cit. 21.09.2021]. Disponibil: https://www.armyacademy.ro/reviste/2_2004/r27.pdf.
43. GHEORGHIȚA, Tamara. *Aspecte instituționale și funcționale ale gestionării funcției publice și a funcționarului public*. CZU : 35.08. În: *Administrarea Publică* nr. 1(89). Chișinău, 2016, pp. 11-16. ISSN 1813-8489.
44. GHEORGHIȚA, Tamara. *Eficientizarea serviciului public prin dezvoltarea profesională continuă*. În: *Teoria și practica administrării publice*. Chișinău, 2011, pp. 247-250. ISBN 978-9975-4241-0-3.
45. GHEORGHIȚA, Tamara. *Roluri și responsabilități în gestionarea resurselor umane din administrația publică*. CZU: 35.08:005.95/96. În: *Teoria și practica administrării publice*. Chișinău, 2016, pp. 45-48. ISBN 978-9975-3019-6-1.
46. Ghidul Acordului de Asociere [cit. 10.04.2020]. Disponibil: https://mei.gov.md/sites/default/files/eumoldova_aa_quick_guide_ro_updated_march_2014.pdf

47. GORIUC, Silvia. *Materiale instructiv-metodice la disciplina „Drept Administrativ” (Varianta Revizuită Și Completată)*. Chișinău. 2019, p.157. ISBN 978-9975-3240-6-9.
48. GORIUC, Silvia. *Natura juridică a funcțiilor Președintelui Republicii Moldova*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 1 din 2012. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Natura%20juridic%C4%83%20a%20func%C5%A3iilor%20Pre%C5%9Fedintelui.pdf.
49. GRAUR, Oleg. *Repere bibliografice privind eficiența administrației public* [online] [citat 20.05.2021]. În: *Administrarea publică, revistă metodico-științifică*, nr. 4, 2016. Disponibil: <http://aap.gov.md/files/publicatii/revista/articole/92/ro/Graur.pdf>.
50. *Guvernul Republicii Moldova: Noua structură a Guvernului, votată de Parlament*. ©2019 Guvernul Republicii Moldova. Disponibil: <https://gov.md/ro/content/noua-structura-guvernului-votata-de-parlament>.
51. *Guvernul Republicii Moldova: PROGRAMUL DE ACTIVITATE AL GUVERNULUI REPUBLICII MOLDOVA 2016-2018*. Chișinău, 2016 [citat 14.03.2020]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/guvernul_republicii_moldova_-_programul_de_activitate_al_guvernului_republicii_moldova_2016-2018.pdf.
52. HENRY, Nicolas. *Administrație publică și afaceri publice*. Editura: Cartier 2005. 1156 p. ISBN: 9975792944.
53. HINȚEA, Cristina. *Introducere în administrația publică* [online]. CLUJ-NAPOCA 2013-2014 [citat 18.03.2020]. Disponibil: <https://moodle.fspac.ubbcluj.ro/pluginfile.php/3615/course/overviewfiles/IAP.pdf?forcedownload=1>.
54. Hotărârea Guvernului României pentru aprobarea Strategiei naționale pentru dezvoltare durabilă, 2008. Orizonturi 2013-2020-2030: nr. 1.460 din 12.11.2008. În: *Monitorul Oficial al României*, 2008, nr. 824.
55. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în Strategia de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2020: nr. 1149 din 20.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 7-17, 05.
56. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea modificărilor ce se operează în unele hotărâri ale Guvernului: nr. 864 din 21.11.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 203-205, 946.
57. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a controlului financiar public intern pentru anii 2018-2020 și a Planului de acțiuni pentru

- implementarea acestuia: nr. 124 din 02.02.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 40-47, 143.
58. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2030”: nr. 377 din 10.06.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.153-158, 508.
59. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului de implementare a Programului de stat „Prima casă”: nr. 202 din 28.02.2018. În : *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 68-76, 233.
60. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Regulamentului privind planificarea, aprobarea și efectuarea investițiilor: nr. 283 din 15.11.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 9-18, 45.
61. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia în anii 2013-2015: nr. 1021 din 16.12.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 297-303, 1129.
62. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015: nr. 1288 din 09.11.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 181-183, 1391.
63. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020: nr. 685 din 13.09.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.198-204, 740.
64. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia: nr. 511 din 25.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.114-122, 565.
65. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020: nr. 409 din 04.06.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.152, 451.
66. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia: nr. 301 din 24.04.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.104-109, 328.
67. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Camera de Comerț și Industrie: nr. 393 din 13.05.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 73-77, 343.

68. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la constituirea Fondului de investiții sociale din Moldova: nr. 468 din 19.05.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 57-58, 613.
69. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la crearea Agenției naționale pentru atragerea investițiilor: nr. 1172 din 18.12.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 009, 67.
70. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la crearea Centrului de Guvernare Electronică (E-Government): nr. 392 din 19.05.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 78-80, 462.
71. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Instituția Publică „Agenția de Guvernare Electronică”: nr. 760 din 18.08.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 150-152, 832.
72. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la investițiile de stat și private în construcția caselor de locuit nefinalizate: nr. 676 din 06.10.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 68-69, 552.
73. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la modificarea și completarea anexelor nr.1 și 2 la Hotărârea Guvernului nr. 690 din 13 noiembrie 2009: nr. 461 din 26.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 131-134, 507.
74. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale aferente realizării proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor: nr. 246 din 08.04.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 52-53, 308.
75. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la organizarea Agenției Naționale pentru Promovarea Investițiilor Străine și Asistenței Economice Externe: nr. 680 din 19.10.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1992, nr. 10, 314.
76. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Cercetare și Dezvoltare: nr. 196 din 28.02.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 68-76, 227.
77. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Economiei și Infrastructurii: nr. 690 din 30.08.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 322-328, art. 792.
78. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la realizarea Programului de stat de creare a cadastrului bunurilor imobile, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1030 din 12

- octombrie 1998: nr. 1341 din 30.11.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 194-197, 1399.
79. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la stabilirea pentru anul 2020 a marjei maxime în cadrul Programului de stat „Prima casă”: nr. 679 din 27.12.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 400-406, 1017.
80. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la stabilirea pentru anul 2021 a marjei maxime în cadrul Programului de stat „Prima casă”: nr. 938 din 22.12.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 359, 1092.
81. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Strategia energetică a Republicii Moldova pînă în anul 2030: nr. 102 din 05.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.27-30, 146.
82. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Avizului la proiectul de hotărâre a Parlamentului cu privire la măsurile anticriză pentru sectorul agricol din Republica Moldova în contextul condițiilor climaterice severe (secetei) și al pandemiei COVID-19: nr. 707 din 23.09.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 241-245, 837.
83. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea modului de acordare a compensațiilor pentru diminuarea consecințelor calamităților naturale asupra recoltei anului 2020: nr. 582 din 31.07.2020. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 199-204, 709.
84. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului Guvernului: nr. 610 din 03.07.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 245, 664.
85. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova: nr. 125 din 18.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 36-40, 171.
86. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind modul de acordare din bugetul de stat a compensațiilor bănești pentru familiile cu copii, participanți în cadrul Programului de stat „Prima casă”: nr. 797 din 01.08.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 285-294, 826.
87. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind modul de acordare din bugetul de stat a compensațiilor pentru angajații din sectorul public participanți în cadrul Programului de stat „Prima casă”: nr. 567 din 20.06.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 210-223, 618.
88. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind modul de acordare din bugetul de stat a compensațiilor pentru salariații angajați în sectorul privat

- participanți în cadrul Programului de stat „Prima casă”: nr. 253 din 29.05.2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 178-184, 289.
89. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Camerei de Licențiere și efectivului-limită ale acesteia: nr. 779 din 27.11.2009. În : *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 173, 857.
90. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Economiei, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia: nr. 690 din 13.11.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 166-168, 768.
91. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Concepției dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova: nr. 614 din 20.08.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 187-190, 726.
92. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2020: nr. 573 din 06.08.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 173-176, 669.
93. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind constituirea Agenției Servicii Publice: nr. 314 din 22.05.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 162-170, 396.
94. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind crearea Organizației pentru dezvoltarea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii: nr. 538 din 17.05.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 70-73, 571.
95. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind Programul de stat de susținere a antreprenoriatului și micului business în Republica Moldova pentru anii 1994-1997: nr. 784 din 26.10.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.15, 127.
96. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Centrul de Implementare a Reformelor: nr. 11 din 18.01.2017. Disponibil: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 19-23, 43.
97. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind modul de transmitere a costurilor investiționale, formate în urma achiziționării de bunuri, servicii, construcții, reconstrucții sau îmbunătățirii acestora din contul mijloacelor Fondului național pentru dezvoltare regională și din alte surse: nr.1235 din 10-11-2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr .399-404, 1333.
98. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea Programului de activitate a Guvernului și acordarea votului de încredere: nr. 88 din 06.08.2021. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 190, 190.

99. Introducere în inițiativa Primăriei Pentru Creștere Economică [citat 07.08.2021]. Disponibil: <https://www.m4eg.eu/media/1078/m4eg-concept-rom.pdf>.
100. Inventica: Inițierea și administrarea micilor afaceri. Disponibil: <http://www.inventica.usm.md/wp-content/uploads/2014/12/Initierea-si-Administrarea-Micilor-Afaceri.doc>
101. KOTLER, Philip. Principles of marketing, Third Edition, Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs, New Jersey, 1989, p.124 ISBN-10: 0-273-68456-6.
102. Legea cadastrului bunurilor imobile: nr. 1543 din 25.02.1998. În : *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 44-46, 318.
103. Legea cu privire la administrația publică centrală de specialitate: nr. 98 din 04.05.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.160-164, 537.
104. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi: nr. 845 din 03.01.1992. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 2, 33.
105. Legea cu privire la bugetul de stat pentru anul 2019: nr. 303 din 30.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 504-511, 842.
106. Legea cu privire la comerțul interior: nr. 231 din 23.09.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 265-276, 571.
107. Legea cu privire la comerțul interior: nr. 749 din 23.02.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1996, nr. 31, 318.
108. Legea cu privire la documentul electronic și semnătura digitală: nr. 264 din 15.07.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 132-137, 710.
109. Legea cu privire la Guvern*: nr. 64 din 31.05.1990. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 131-133, 1018.
110. Legea cu privire la întreprinderea de stat: nr.146 din 16.06.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 2, 09.
111. Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii: nr. 179 din 21.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 306-313, 651.
112. Legea cu privire la investițiile în activitatea de întreprinzător: nr. 81 din 18.03.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 64-66, 344.
113. Legea cu privire la leasing: nr. 59-XVI din 28 aprilie 2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. 92-94, 429.
114. Legea cu privire la organizațiile de microfinanțare: nr. 280 din 22.07.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 138-146, 737.

115. Legea cu privire la parcurile industriale: nr. 182 din 15.07.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 155-158, 561.
116. Legea cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare: nr. 226 din 01.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 448-460, 725.
117. Legea cu privire la patenta de întreprinzător: nr. 93 din 15.09.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.72-73, 485.
118. Legea cu privire la piața valorilor mobiliare: nr.199-XIV din 18.11.98. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr.27-28.
119. Legea cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător: nr. 235 din 20-07-2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 126-130, 627.
120. Legea cu privire la vânzările de mărfuri: nr. 134 din 03.06.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 16-17, 177.
121. Legea cu privire la zonele economice libere: nr. 440 din 27.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 108-109, 834.
122. Legea cu privire la Guvern: nr.136 din 07.07.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 252, 412.
123. Legea insolvenței: nr. 149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 193-197, 663.
124. Legea pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”: nr. 166 din 11.07.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 245-247, 791.
125. Legea privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte: nr. 273 din 09.11.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 9, 89.
126. Legea privind actele de stare civilă: nr. 100 din 26.04.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 97-99, 765.
127. Legea privind administrarea și deținerea proprietății publice: nr. 121 din 04.05.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 90-93, 401.
128. Legea privind administrația publică locală: nr. 436 din 28.12.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 32-35, 116.
129. Legea privind administrația publică locală: nr.123 din 18.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 49, 211.
130. Legea privind Banca pentru Dezvoltare și Investiții a Moldovei: nr.1555-XIII din 25.02.98. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr. 44-46.
131. Legea privind comerțul electronic: nr. 284 din 22.07.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr. 138-146, 741.

132. Legea privind descentralizarea administrativă: nr. 435 din 28.12.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 29-31, 91.
133. Legea privind finanțele publice locale: nr. 397 din 16.10.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 248-253, 996.
134. Legea privind implementarea ghișeului unic în desfășurarea activității de întreprinzător: nr. 161 din 22.07.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 170-175, 496.
135. Legea privind investițiile străine: nr. 998-XII din 1 aprilie 1992. În: *Monitorul Parlamentului Republicii Moldova*, 1992, nr. 4 din 1992, 88-1.
136. Legea privind modificarea și completarea anexei la Legea nr. 166 din 11 iulie 2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” nr. 121 din 03.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 293-296, 603.
137. Legea privind performanța energetică a clădirilor: nr. 128 din 10.10.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 297-309, 609.
138. Legea privind protecția consumatorilor: nr. 105 din 13.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 126-131, 507.
139. Legea privind protecția datelor cu caracter personal: nr. 133 din 08.07.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2011, nr. 170-175, 492.
140. Legea privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător: nr. 451 din 30.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 108-109, 836.
141. Legea privind societățile cu răspundere limitată: nr. 135 din 14.06.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 127-130, 548.
142. Legea privind susținerea sectorului întreprinderilor mici și mijlocii: nr. 206 din 07.07.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr. 126-130, 605.
143. Legea privind unele măsuri în vederea implementării Programului de stat „Prima casă”: nr. 293 din 21.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 18-26, 95.
144. LUTHER, Gulick, and LINDAL Urwick. Papers on the science of administration [online]. New York: Institute of Public Administration, 1937 [citat 20.11.2019]. Disponibil: <https://archive.org/details/paperscience00guli/page/n5/mode/2up?view=theater>.
145. MACARIE, Cornelia. *Influența mediului extern asupra organizației*. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 2(11), 2004, pp. 103.
146. MALCOCI, Crina. *Economia firmei* [online]. Bălți, 2006-2007 [citat 25.12.2018]. Disponibil: http://tinread.usarb.md:8888/tinread/fulltext/malcoci/economia_firmei.pdf.
147. Managementul riscului [citad 27.02.2019]. Disponibil: https://www.academia.edu/38667454/MANAGEMENTUL_RISCULUI.

148. Managementul riscului hazardurilor: abordarea integrativă a băncii mondiale [cit. 18.12.2018]. În: *Revista Mediul Ambient* nr. 5 (23) OCTOMBRIE 2005. Disponibil: <http://www.clima.md/files/CercetareSC/Publicatii/Mediul%20Ambiant%20nr%205%20Octombrie%202005%20Capcelea.pdf>.
149. MARCOVICI, Mugurel-Alin. Managementul Interacțiunii „Mediul Extern De Afaceri - Companie”: tz. de doct. în economie. Chișinău, 2012, 220 p.
150. MECU, Dragoș, Gabriel. *Componentele mediului de afaceri*. În: *Revista Română de Statistică Trim. III/2013 – Supliment*.
151. Mediu [online] [cit. 06.12.2019]. În: *Dicționar Român Explicativ Online*. Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=mediului>.
152. *Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului*: Consiliul regional pentru dezvoltare [cit. 20.02.2020]. Disponibil: <https://madrm.gov.md/ro/content/crd>.
153. *Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor*: Cadrul instituțional [cit. 21.09.2021]. Disponibil: <http://old.mdrc.gov.md/slidepageview.php?l=ro&idc=151&t=/Dezvoltare-regionala/Cadrul-instituțional/CNCDR/>.
154. *Ministerul Economiei și Infrastructurii*: Reforma de reglementare a activității de întreprinzător [cit. 05.05.2020]. Disponibil: <https://mei.gov.md/ro/content/reforma-de-reglementare-activitatii-de-intreprinzator>.
155. *Ministerul Economiei și Infrastructurii*: Secția politici economice [cit. 05.05.2020]. Disponibil: <https://mei.gov.md/ro/content/sectia-politici-economice>.
156. *Mmediu.ro*: Concepte și principii de Dezvoltare Durabilă [cit. 05.05.2020]. Disponibil: <http://www.mmediu.ro/beta/domenii/dezvoltare-durabila/concepte-si-principii-de-dezvoltare-durabila/>.
157. *Modernizarea serviciilor publice locale*: Dezvoltarea regională [cit. 05.05.2020].. Disponibil: <https://www.serviciilocale.md/dezvoltare/>.
158. *Monitorul Fiscal Fisc.md*: BERD va continua programul de dezvoltare a mediului de afaceri din Moldova [cit. 05.05.2021]. Disponibil: https://monitorul.fisc.md/editorial/berd_va_continua_programul_de_dezvoltare_a_mediului_de_afaceri_din_moldova.html.
159. *Monitorul Fiscal Fisc.md*: Costul reglementării de stat a activității întreprinderilor 2019 [cit. 21.05.2021]. Disponibil: <https://monitorul.fisc.md/editorial/costul-reglementarii-de-stat-a-activitatii-intreprinderilor-2019.html>.

160. *Monitorul Fiscal Fisc.md*: Ghișeul unic de raportare electronică [citat 21.05.2021]. Disponibil: https://monitorul.fisc.md/electronic_services/ghiseul-unic-de-raportare-electronica-lansat.html.
161. MUREȘAN, Marin Dorin. Impactul managementului organizațional în siguranța circulației rutiere: tz. dr. în management. Tîrgoviște, 2015.
162. NEGULESCU, Paul. *Tratat de drept administrativ*, vol I, „Principii generale”, Editia a IV-a, Institutul de Arte Grafice „E. Marvan”, Bucuresti, 1934, pp.41, 47, 72.
163. NEMERENCO, Valeriu. Modele și sisteme de administrație publică a municipiilor capitală: tz. dr. în drept. Chisinau, 2009. 171 p.
164. Noua structură a Guvernului. În: supliment la revista „Administrarea Publică”. Ziar bilunar editat de către Academia de Administrare Publică nr. 14 (507) iulie 2017 [citat 21.09.2021]. Disponibil: <http://aap.gov.md/files/publicatii/ziar/17/507.pdf>
165. ODIM: Programul de dezvoltare strategică 2013-2015. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/1265429_md_odimm_pds_2013.pdf.
166. OGLINDA, Lilia. Implementarea în Republica Moldova a experienței internaționale în domeniul creditării internaționale în domeniul creditării afacerilor mici: autoref. tz. dr. în economie. Chisinau, 2014. 29 p.
167. Ordinul Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 332-339/2391 din 11.12.2015.
168. PĂTRU, Cătălin, Andrei. *Unitatea economică și mediul ambiant* [citat 05.03.2019]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/38911873/3-Unitatea-Economica-Si-Mediul-Sau-Ambiant>.
169. Planul de acțiune Antreprenoriat 2020: Relansarea spiritului de întreprindere în Europa [online] [citat 15.05.2021]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2013-0512_RO.pdf?redirect.
170. PLATON, Mihail. *Modernizarea economiei - acțiune necesară stadiului actual al progresului*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 2-3, 2010 [citat 19.09.2019]. Disponibil: <http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/769/11.Modernizarea%20economiei.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
171. PLATON, Mihail. *Modernizarea economiei țării este imposibilă doar pe baza creditelor și a investițiilor străine*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 4, 2010.

172. *PNUD Moldova: Programul de țară al PNUD în Moldova pentru anii 2018-2022* [cit 05.05.2021]. Disponibil: <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/about-us.html>.
173. POP, Nicolae Alexandru. Profesorul C. Florescu – fondator al Școlii de Marketing de la București. În: *Amfiteatru Economic*. 2011, Vol. XIII • Nr. 29.
174. Portalul serviciilor publice [cit 20.05.2021]. Disponibil: <https://servicii.gov.md/default.aspx>.
175. Procese evolutive ale managementului public [online] [cit 09.03.2019]. Disponibil: <https://vdocuments.site/procese-evolutive-alemanagementului-public.html>.
176. PROFIROIU, Alina. *Concepții privind știința administrativă*. În: *Administrație și management public* 3/2004 [cit 20.12.2019]. Disponibil: https://www.ramp.ase.ro/_data/files/articole/3_08.pdf.
177. Programul de dezvoltare strategică 2015-2017 [online] [cit 18.01.2020]. Disponibil: https://mei.gov.md/sites/default/files/pds_2015-2017_final_0_0.doc.
178. QReferat: Generalități privind controlul asupra administrației [cit 05.10.2019]. Disponibil: <https://www.qreferat.com/referate/administratie/Generalitati-privind-controlul322.php>.
179. Raport alternativ al acordului de asociere RM-UE. Cinci ani de implementare 2014-2019: Progrese. Constrângeri. Priorități [cit 18.03.2020]. Disponibil: http://ipre.md/wpcontent/uploads/2019/10/RAPORT-ALTERNATIV_5-AN-DEIMPLEMENTARE_25.10.2019_final_RO.pdf.
180. Raport analitic privind gestionarea mijloacelor financiare alocate fondului național de dezvoltare a agriculturii și mediului rural – 2019 [cit 08.05.2020]. Disponibil: <https://madrm.gov.md/sites/default/files/Documente%20atasate%20Advance%20Pagines/Raport%20gest%20FNDAMR%20I%20sem%202019.pdf>.
181. RAPORT privind activitatea Zonelor Economice Libere din Republica Moldova pentru anul 2019 [cit 08.05.2020]. Disponibil: https://mei.gov.md/sites/default/files/activitatea_zel_in_anul_2019_0.pdf.
182. Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova [online]. Chișinău, 2015 [cit 05.12.2019]. Disponibil: https://mai.gov.md/sites/default/files/raport_privind_analiza_functionala_a_ministerului_afacerilor_interne_a_republicii_moldova_0.pdf.
183. Raport privind progresele înregistrate și dificultățile întâmpinate în procesul de realizare a Planului de acțiuni pe anii 2011-2015 pentru implementarea Strategiei anticorupției pe anii 2011-2015 [cit 15.12.2019]. Disponibil:

https://mei.gov.md/sites/default/files/document/attachments/cccec.raport_me.implementarea_strategiei_ianuarie-octombrie.doc.

184. Raportul Biroului Executiv al Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova pentru anul 2018 [online] [citat 05.12.2020]. Disponibil: <https://documente.net/document/raportul-biroului-executiv-al-camerei-de-comer-i-industrie-de-liber-schimb-aprofundat.html>.
185. Raportul de țară EU4Business 2019 [online] [citat 06.12.2020]. Disponibil: <https://eu4business.md/reports/eu4business-annual-report-2019/>.
186. Raportul de țară EU4Business 2020 sprijinul acordat IMMM-urilor din Moldova 2020 [online] [citat 17.05.2021]. Disponibil: <https://eu4business.md/reports/eu4business-annual-report-2020/>.
187. Raportul privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere RM – UE în anii 2017-2019 [online]. Chișinău, 2020 [citat 08.04.2021]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_pna_aa_2017-2019_final_pentru_publicare_website.pdf.
188. *Răsfoiesc.com*: Controlul administrației publice [citat 21.09.2021]. Disponibil: <https://www.rasfoiesc.com/legal/administratie/Controlul-administratiei-publi34.php>.
189. *Regielive*: Acordul de asociere RM-UE. Probleme și eficiențe [citat 10.12.2019]. Disponibil: <https://biblioteca.regielive.ro/referate/economie/acordul-de-asociere-rm-ue-383442.html>.
190. *Regielive*: Economia întreprinderii - SC Makida SRL [citat 20.01.2019]. Disponibil: <https://biblioteca.regielive.ro/referate/economie/economia-intreprinderii-sc-makida-srl-49009.html>.
191. *Regielive*: Istoria și structura administrației publice [citat 15.01.2019]. Disponibil: <https://biblioteca.regielive.ro/referate/drept/istoriasi-structura-administratiei-publice-71547.html>.
192. *Regielive*: Modalități de îmbunătățire a activității în Primăria Sectorului 2 [citat 05.05.2021]. Disponibil: <https://biblioteca.regielive.ro/proiecte/stiinta-administratiei/modalitati-de-imbunatatire-a-activitatii-in-primaria-sectorului-2-53159.html>.
193. ROȘCOVAN, Mihai, DRIGA, Olga. Provocările în finanțarea investițiilor verzi cu emisii reduse de carbon în Republica Moldova. În: Consolidarea administrației publice locale și perspectivele Europene ale Republicii Moldova. Chișinău, Moldova, 2018. ISBN 978-9975-134-20-0.
194. ROȘCOVAN, Mihai, HÂRBU, Eduard, GALER, Lilian, PRISACARI Maria. Caracterizarea nivelului de dezvoltare socială și economică a localităților din Republica

- Moldova cu ajutorul IDES. În: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic. Chișinău, Republica Moldova. 2016. Vol. 6. Chișinău, 2016, pp. 160-163 ISBN 978-9975-75-842-0.
195. ROȘCOVAN, Mihai, PRISACARI, Maria. O abordare statistică privind evaluarea impactului asistenței externe. În: *Teoria și practica administrării publice*. Chișinău, 2020, pp. 340-342. ISBN 978-9975-3240-9-0.
196. RUSSU, Corneliu. *Management strategic*, Ed. C.H Back, București, 1999. 416 p. ISBN: 973-9435-23-8.
197. ȘAPTEFRAȚI, Tatiana. *Administrația publică postmodernistă și Noul serviciu public*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 2, Chișinău, 2015, pp. 24-30. CZU: 35.071.
198. ȘAPTEFRAȚI, Tatiana. *Administrația publică și noul management public*. În: *Teoria și practica administrării publice - Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice*. Chișinău, 2015, pp. 34-47. ISBN 978-9975-3019-3-0
199. ȘAPTEFRAȚI, Tatiana. *Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 3, 2015, pp. 21-27. CZU: 352/354
200. ȘAPTEFRAȚI, Tatiana. *Dimensiunile administrației publice*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 2, 2018, pp. 42-48. ISSN: 1813-8489.
201. Scribd: Unitatea Economică și mediul sau ambiant [citat 05.12.2020]. Disponibil: <https://www.scribd.com/doc/38911873/3-Unitatea-Economica-Si-Mediul-Sau-Ambiant>.
202. Scritub: Definiția și trăsăturile administrației publice [citat 12.12.2019]. Disponibil: <https://www.scritub.com/stiinta/drept/DEFINITIA-si-TRASATURILE-ADMIN10272182.php>
203. SÎMBOTEANU Aurel. *Reforma administrației publice în Republica Moldova*. Editura Museum, Chișinău, 2001, 174 p.
204. SÎMBOTEANU, Aurel, TIMOFTI, Tatiana,. Locul și rolul administrației publice centrale de specialitate în sistemul administrației publice. În: *Teoria și practica administrării publice - Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice*. Chișinău, Moldova, 2011, pag.59-61 Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/59-61_9.pdf.
205. SÎMBOTEANU, Aurel. *Capacitatea administrativă în contextul descentralizării și autonomiei locale*. În: *Capacitatea administrativă în contextul descentralizării autonomiei locale*. Chișinău, 2007, p. 59-68 ISSN: 1957-2294. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Capacitatea%20administrativa%20in%20contextul%20descentralizarii%20si%20automiei%20locale_0.pdf.

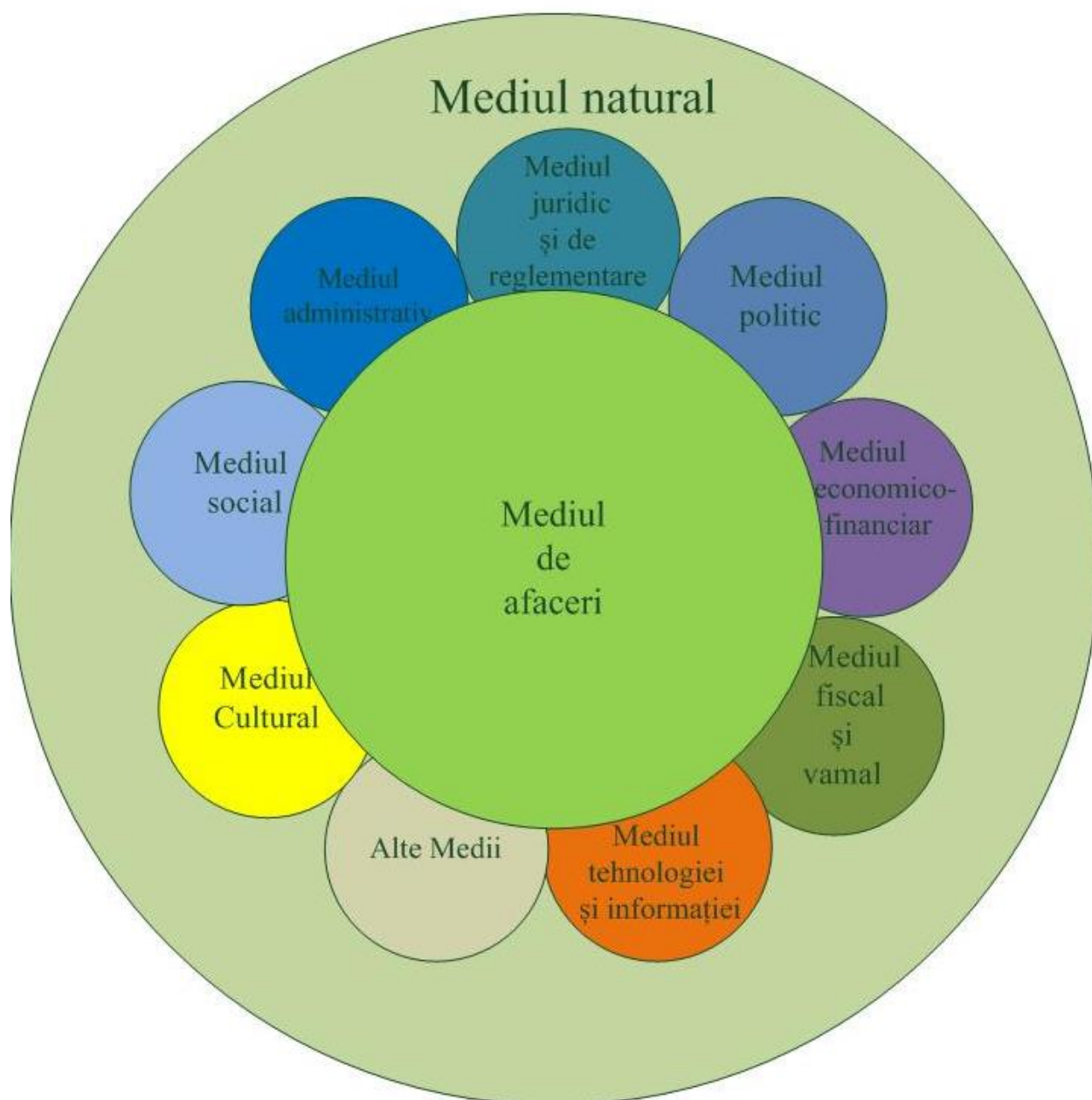
206. SÎMBOTEANU, Aurel. *Clasic și contemporan, universal și național în abordarea guvernării și administrației publice*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr.1, Chișinău, Chișinău, 2020, pp. 11-21. CZU: 35:342.5.
207. SÎMBOTEANU, Aurel. *Teoria administrației publice*. Chișinău, 2008, 142 p. CEP USM.
Disponibil: <https://ro.scribd.com/doc/146393374/Teoria-Admisitratiei-Publice-Aurel-Simboteanu>.
208. *Statistica Moldovei*: Banca de date statistice [citat 25.05.2020]. Disponibil: <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=407&nod=1&>.
209. Strategia de dezvoltare regională 2010-2016 [online] [citat 04.09.2019]. Disponibil: http://adrcentru.md/public/files/septembrie2012/10.proiect_SDR_Centru_revizuit.pdf.
210. Strategia Guvernamentală pentru îmbunătățirea și dezvoltarea mediului de afaceri (Strategia DMA) 2010-2014 versiune de lucru 06 iulie 2010 [online] [citat 27.02.2019].
Disponibil: http://media.hotnews.ro/media_server1/document-2010-07-9-7558720-0-strategia-dezvoltare-mediului-afaceri.pdf.
211. Strategia Națională de Descentralizare [online] [citat 14.02.2020]. Disponibil: http://descentralizare.gov.md/public/files/Strategia_Nationala_de_Descentralizare.pdf.
212. *Timpul.md*: 20 ani de reforme economice: realizări, probleme, propuneri [citat 05.12.2019].
Disponibil: <https://www.timpul.md/articol/20-ani-de-reforme-economice-realizari-probleme-propuneri-26650.html>.
213. TINCU Violeta. *Organizarea serviciilor publice locale în RM: probleme și provocări*. În: *Administrarea Publică, revistă metodico-științifică*, nr. 2, 2011, pp.141-145. ISSN 1813-8489.
214. TINCU, Violeta. *Rolul administrației publice în organizarea și modernizarea serviciilor publice*. CHIȘINĂU, 2016, 165 p. C.Z.U.: 351 (043.3). Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2016/24758/violeta_tincu_thesis.pdf.
215. TORNEA, Ion. *Finanțarea imm-urilor în Republica Moldova*. În: *Politici Publice ,nr. 1, 2011*.
216. Tratatul Privind Functionarea Uniunii Europene 26.10.2012 din Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 326/4 [citat 05.03.2019]. Disponibil: <https://costincercel.com/tratatul-privind-functionarea-uniunii-europene>.
217. ULINICI, Andrian. Modalități organizatorico-economice de eficientizare a managementului relațiilor economice internationale. tz. de doct. în economie. Chișinău, 2019. 186 p.
218. VASILE, Ana. *Prestarea serviciilor publice prin agenți privați*. Editura CH Beck. 2003. 232p. ISBN: 973-655-095-8.

219. VIERIU, Eufemia. Caracteristicile și funcțiile administrației publice contemporane și procesul de extindere a Uniunii Europene. În: Administrarea Publică, nr. 1-2, 2006 [citat 21.09.2021]. Disponibil:
<http://dspace.aap.gov.md/bitstream/handle/123456789/1084/Caracteristicile%20si%20functiile%20administratiei%20publice%20contemporane%20si%20%20procesul%20de%20extinderea%20Uniunii%20Europene.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
220. Давыдов Ю Н., Вебер М. Избранные произведения. Москва: Прогресс, 1990. 415 p. ISBN :5-01-001584-6.
221. Кутафин О.Е., Основы государства и права. Москва. 1994. 478 p. IBSN:5-7975-0838-9.
222. Сурилов А. В. Теория государства и права. Одесса. 1989. 612 p. ISBN:5-11-000174-X.

ANEXE

Anexa 1/1

Caracterul multiinterferențial al mediului de afaceri

Autor: CARPOVICI Grigore

Unitățile de drept înregistrate în RSUD

(la situația din 31.12.2019)

Nr/d o	Forma organizației juridice	Numărul total al UD înregistrate în RSUD	Numărul UD active înregistrate în RSUD		
			Total	mun. Chisinau	Alte UAT
1.	Activitatea de întreprinzător a persoanei fizice	1	1	1	0
2.	Alte forme de asociații	1746	1507	782	725
3.	Alte întreprinderi	8	3	2	1
4.	Alte organizații necomerciale	50	41	12	29
5.	Alte subdiviziuni	8	5	1	4
6.	Alte uniuni de întreprinderi	2	2	2	0
7.	Asociația gospodăriilor țărănești (de fermieri)	274	216	9	207
8.	Asociație	183	160	42	118
9.	Asociație obștească	3	1	1	0
10.	Colhoz	85	73	0	73
11.	Concern	16	10	9	1
12.	Cooperativă de consum (inclusiv prestarea serviciilor)	1849	1611	1012	599
13.	Cooperativă de producție (inclusiv agricole)	3019	2120	796	1324
14.	Cooperative de întreprinzător	390	303	17	286
15.	Cooperative mixte	53	43	5	38
16.	Filiala întreprinderii nerezidente străine	368	295	260	35
17.	Instituție	56	46	13	33
18.	Instituție privată	46	45	21	24
19.	Instituție publică	566	506	118	388

20.	Întreprindere de arendă	166	104	33	71
21.	Întreprindere de stat	1383	811	347	464
22.	Întreprindere individuală	98300	51230	21103	30127
23.	Întreprindere individuală în agricultură (gospodăria țărănească, de fermier)	380	369	0	369
24.	Întreprindere intergospodărească	20	15	0	15
25.	Întreprindere municipală	923	786	82	704
26.	Întreprindere cooperatistă (cooperației de consum)	3	1	1	0
27.	Mișcare obștească	7	7	2	5
28.	Organizație necomercială	1	0	0	0
29.	Reprezentanța întreprinderii nerezidente străine	361	239	231	8
30.	Sindicat	1	1	1	0
31.	Societate cu răspundere limitată	120026	101820	69680	32140
32.	Societate în comandită	34	17	2	15
33.	Societate în nume colectiv	195	105	25	80
34.	Societate pe acțiuni	340	290	154	136
35.	Societate pe acțiuni de tip deschis	981	731	317	414
36.	Societate pe acțiuni de tip închis	4184	3471	2790	681
37.	Uniune	8	7	4	3
38.	Uniuni de persoane juridice	11	9	8	1
Total		236047	167001	97883	69118

Sursa: Informația din RSUD (<https://dataset.gov.md/ckan/ro/dataset/11736-date-din-registrul-de-stat-al-unitatilor-de-drept-privind-intreprinderile-inregistrate-in-repu>)

Activitatea agenților economici în anul 2019 după mărimea întreprinderilor

Nr	Mărimea întreprinderii	Numărul de întreprinderi	%	Numărul personalului încadrat	%	Venituri din vânzări	%
1.	Mari	796	1,4	216054	39,1	240564,0	60,5
2.	IMM, inclusiv:	55918	98,6	336059	60,9	157346,6	39,5
	Micro	48056	84,7	102984	18,7	43398,3	10,9
	Mici	6487	11,4	118662	21,5	63515,7	16,0
	Mijlocii	1375	2,4	114413	20,7	50432,6	12,7
3.	Total	56714	100,0	552113	100,0	397910,6	100,0

Sursa: Biroul național de statistică, situațiile financiare ale agenților economici.

Notă: Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender.

**Rezultatele activității întreprinderilor mici și mijlocii în profil teritorial
în anul 2019**

UAT	Numărul de unități		Numărul de personal		Venituri din vânzări (cifra de afaceri)		Profit până la impozitare	
	mii unități	%	mii persoane	%	mil. lei	%	mil. lei	%
Total	55,9	100,0	335,8	100,0	157 335,6	100,0	12 386,0	100,0
Municipiul Chișinău	34,9	62,4	184,9	55,1	99 871,1	63,5	8 863,4	71,6
Nord	7,2	12,8	55,8	16,6	21 150,2	13,4	1 641,7	13,3
Municipiul Bălți	2,7	4,8	17,0	5,1	6 801,7	4,3	474,0	3,8
Briceni	0,4	0,6	3,9	1,2	1 365,5	0,9	181,3	1,5
Dondușeni	0,2	0,4	2,1	0,6	835,4	0,5	54,0	0,4
Drochia	0,5	0,9	3,8	1,1	1 776,0	1,1	163,4	1,3
Edineț	0,4	0,7	4,4	1,3	1 952,9	1,2	153,3	1,2
Fălești	0,4	0,7	3,6	1,1	1 208,8	0,8	59,1	0,5
Florești	0,5	0,8	3,7	1,1	1 443,1	0,9	105,1	0,8
Glodeni	0,3	0,5	3,1	0,9	820,0	0,5	62,2	0,5
Ocnîța	0,2	0,4	2,3	0,7	560,3	0,4	52,1	0,4
Rîșcani	0,5	0,8	3,6	1,1	1 216,7	0,8	90,1	0,7
Sîngerei	0,5	0,8	3,3	1,0	1 490,5	0,9	118,6	1,0
Soroca	0,8	1,5	5,0	1,5	1 679,4	1,1	128,6	1,0
Centru	9,1	16,2	55,8	16,6	22 858,1	14,5	1 388,4	11,2
Anenii Noi	0,7	1,3	4,9	1,5	2 333,7	1,5	129,3	1,0
Călărași	0,4	0,7	3,3	1,0	1 027,5	0,7	58,0	0,5
Criuleni	0,6	1,0	3,3	1,0	1 443,0	0,9	137,6	1,1
Dubăsari	0,3	0,5	1,5	0,5	1 224,9	0,8	11,7	0,1
Hîncești	0,8	1,5	5,1	1,5	1 970,8	1,3	146,3	1,2
Ialoveni	1,4	2,4	6,9	2,0	3 453,1	2,2	223,1	1,8
Nisporeni	0,4	0,7	2,5	0,7	802,7	0,5	7,5	0,1
Orhei	1,4	2,4	7,5	2,2	2 804,9	1,8	152,3	1,2
Rezina	0,4	0,7	2,9	0,9	1 165,6	0,7	92,1	0,7
Strășeni	1,0	1,8	6,2	1,8	2 545,0	1,6	151,9	1,2
Șoldănești	0,3	0,5	2,2	0,7	707,1	0,4	70,6	0,6
Telenești	0,3	0,6	2,5	0,7	785,9	0,5	43,0	0,3
Ungheni	1,1	1,9	7,0	2,1	2 593,8	1,6	165,0	1,3

<i>Sud</i>	<i>3,1</i>	<i>5,5</i>	<i>26,8</i>	<i>8,0</i>	<i>8 668,4</i>	<i>5,5</i>	<i>394,0</i>	<i>3,2</i>
Basarabeasca	0,1	0,2	1,1	0,3	282,6	0,2	-3,5	0,0
Cahul	0,8	1,5	7,9	2,4	2 295,1	1,5	82,5	0,7
Cantemir	0,2	0,3	1,8	0,5	763,3	0,5	17,6	0,1
Căușeni	0,6	1,0	4,6	1,4	1 682,6	1,1	88,7	0,7
Cimișlia	0,4	0,7	3,5	1,0	1 256,8	0,8	84,3	0,7
Leova	0,3	0,5	1,8	0,5	666,3	0,4	50,4	0,4
Ștefan Vodă	0,4	0,7	3,6	1,1	985,7	0,6	63,6	0,5
Taraclia	0,3	0,5	2,7	0,8	736,0	0,5	10,4	0,1
<i>UTA Găgăuzia</i>	<i>1,7</i>	<i>3,0</i>	<i>12,4</i>	<i>3,7</i>	<i>4 787,8</i>	<i>3,0</i>	<i>98,6</i>	<i>0,8</i>

(Sursa:BNS, <https://statistica.gov.md/category.php?l=ro&idc=368>)

Activitatea agenților economici în anul 2020 după mărimea întreprinderilor

Nr.	Mărimea întreprinderii	Numărul de întreprinderi	%	Numărul personalului încadrat	%	Venituri din vânzări	%
1	Mari	816	1,4	209915	39,9	231784,0	60,7
2	IMM, inclusiv:	57247	98,6	316823	60,1	150112,1	39,3
	Micro	49562	85,4	103461	19,6	40682,8	10,7
	Mici	6322	10,9	113983	21,6	61124,7	16,0
	Mijlocii	1363	2,3	99379	18,9	48304,7	12,7
3	Total	58063	100,0	526738	100,0	381896,1	100,0

Sursa: Biroul național de statistică, situațiile financiare ale agenților economici.

Notă: Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender.

PROPUNERI

**ASUPRA PROIECTULUI DE LEGE PRIVIND MODIFICAREA LEGII nr.
220/2007 PRIVIND ÎNREGISTRAREA DE STAT A PERSOANELOR JURIDICE ȘI A
ÎNTRERINZĂTORILOR INDIVIDUALI**

1. Analiză generală

Proiectul de lege este pe cât de necesar, pe atât și de oportun, completând o serioasă lacună în legislație.

În proiect sunt ajustate competențele administrației publice și proceduri aplicate la înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, în special a sucursalelor prin excludere. La acest compartiment se prezintă următoarea propunere

#	Articol	Propunerea de completare/modificare	Argument
1	Articolul 12. Înregistrarea sucursalelor persoanelor juridice (3) Pentru înregistrarea sucursalelor persoanelor juridice autohtone se depun următoarele documente: ... c) regulamentul sucursalei, în două exemplare, care trebuie să conțină următoarele date: – sediul (adresa poștală, numărul de telefon/fax, adresa de e-mail) al sucursalei; – genurile de activitate desfășurate de sucursală; – denumirea și forma juridică de organizare a persoanei juridice, denumirea sucursalei, dacă aceasta este diferită de cea a persoanei juridice; – <i>numele și prenumele persoanei care exercită funcții de administrare a sucursalei;</i> – împuternicirile persoanei care exercită funcții de administrare a sucursalei;	Excluderea din conținutul regulamentul sucursalei, prevăzut de subpunctul c) al pct. (3) a alineatului: – <i>numele și prenumele persoanei care exercită funcții de administrare a sucursalei;</i>	Subpunctul b) al pct. (3) prevede depunerea de către persoanele juridice a: <i>hotărârii organului competent al persoanei juridice, care va conține date cu privire ... și la desemnarea administratorului</i>, iar prevederile alineatului propus spre excludere, presupune desemnarea persoanei care va exercita funcția de administrare a sucursalei până la apodarea și înregistrarea statutului său.

27 mai 2021

CARPOVICI Grigore

Doctorand al Școlii doctorale a Academiei de Administrare Publică de pe lângă Guvernul Republicii Moldova, *Tema de cercetare științifică* – „Rolul administrației publice în dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova”

REMARCA: Opiniile expuse în prezentul document aparțin autorului și nu reflectă neapărat poziția oficială a Academiei de Administrare Publică de pe lângă Guvernul Republicii Moldova

Lista țărilor și tratatelor bilaterale încheiate cu Republica Moldova
la 31.12.2020

Nr.	Țara cu care au fost încheiate tratatele	Total tratate	inclusiv							
			acorduri	protocoale	memorand umuri	conve nții	declar ații	comuni cate	înțele guri	alte tratate și docume nte
1.	UCRAINA	164	78	59	3	6	7	1	2	8
2.	FEDERAȚIA RUSĂ	161	97	43	2	6	3		1	9
3.	REPUBLICA BELARUS	85	60	20	2					3
4.	ROMÂNIA	82	31	28	1	7	2		8	5
5.	REPUBLICA FEDERALĂ GERMANIA	49	35	5	1		2		4	2
6.	UZBEKISTAN	47	35	6	1	2	2			1
7.	REPUBLICA POPULARĂ CHINEZĂ	46	27	5	3	1	2	3	1	4
8.	REPUBLICA TURCIA	44	20	15	4			2	1	2
9.	REPUBLICA AZERBAIDJAN	42	31	3		2	1			5
10.	REPUBLICA BULGARIA	42	23	10	2	4	1			2

11.	REPUBLICA UNGARĂ	37	17	7	2	2	3	1	2	3
12.	REPUBLICA KÎRGÎZĂ	31	24	2		1	2			2
13.	REPUBLICA LITUANIA	30	21	3	1		1	1		3
14.	STATELE UNITE ALE AMERICII	29	19		5		2	1	1	1
15.	REGATUL BELGIEI	26	16	4		2	2		1	1
16.	REPUBLICA POLONĂ	26	16	3	1	2			2	2
17.	REPUBLICA LETONIA	25	17	4			1		2	1
18.	REPUBLICA ITALIANĂ	24	10	5	4	2	3			
19.	REPUBLICA KAZAHSTAN	23	15	2		2	2		1	1
20.	STATUL ISRAEL	19	13	3	1					2
21.	REGATUL ȚĂRILOR DE JOS	18	9	2	5	1	1			
22.	REPUBLICA CEHĂ	18	9	3	2	2			1	1
23.	JAPONIA	17	8			3	2	1	1	2
24.	REPUBLICA ESTONIA	14	9	1	2		1		1	
25.	REPUBLICA ELENĂ	13	7	3		2				1
26.	REPUBLICA SLOVACĂ	13	6	3		2			1	1
27.	GEORGIA	12	7	2			2			1
28.	REPUBLICA ISLAMICĂ IRAN	12	1	2	7	1		1		

29.	REPUBLICA TADJIKISTAN	12	10	1			1			
30.	REPUBLICA ALBANIA	10	7	1	1	1				
31.	CONFEDERAȚIA ELVEȚIANĂ	9	8	1						
32.	TURKMENISTAN	9	6	2						1
33.	REPUBLICA CIPRU	7	5	2						
34.	REPUBLICA CROAȚIA	7	2	1	1	1	2			
35.	REPUBLICA FRANCEZĂ	7	2	4						1
36.	REPUBLICA MACEDONIA	7	4	2	1					
37.	REPUBLICA SOCIALISTĂ VIETNAM	7	2	3			1			1
38.	STATUL KUWAIT	7	4	1	2					
39.	REPUBLICA SLOVENIA	6	5	1						
40.	SERBIA ȘI MUNTENEGRU	6	2	2		1	1			
41.	REPUBLICA AUSTRIA	5	3			1		1		
42.	REPUBLICA INDIA	5	1	3			1			
43.	BOSNIA ȘI HERȚEGOVINA	4	2	1		1				
44.	REPUBLICA ARMENIA	4	4							
45.	REPUBLICA FINLANDA	4	3					1		
46.	REGATUL DANEMARCEI	3	1		2					

47.	REGATUL UNIT AL MARI BRITANII ȘI IRLANDEI DE NORD	3	1		1		1			
48.	REPUBLICA CUBA	3	1	1			1			
49.	CANADA	2				1	1			
50.	REGATUL NORVEGIEI	2	2							
51.	REGATUL SPANIEI	2	1					1		
52.	REGATUL SUEDEI	2	2							
53.	REPUBLICA ARABĂ SIRIANĂ	2		2						
54.	REPUBLICA LIBANEZĂ	2	1		1					
55.	REPUBLICA MALI	2	1					1		
56.	REPUBLICA PORTUGHEZĂ	2			1			1		
57.	STATELE UNITE MEXICANE	2	1	1						
58.	EMIRATELE ARABE UNITE	1		1						
59.	FEDERAȚIA MALAYSIA	1						1		
60.	IRLANDA	1		1						
61.	JAMAICA	1						1		
62.	MAREA JAMAHIRIE ARABĂ LIBIANA POPULARĂ SOCIALISTĂ	1	1							
63.	NOUA ZEELANDĂ	1						1		

64.	ORDINUL MILITAR SUVERAN AL MALTEI	1		1						
65.	PRINCIPATUL ANDORRA	1						1		
66.	PRINCIPATUL LIECHTENSTEIN	1	1							
67.	REGATUL ARABIEI SAUDITE	1		1						
68.	REGATUL CAMBOGIA	1		1						
69.	REGATUL HAŞEMIT AL IORDANIEI	1		1						
70.	REGATUL MAROC	1						1		
71.	REGATUL NEPALULUI	1		1						
72.	REGATUL THAILANDEI	1	1							
73.	REPUBLICA AFRICA DE SUD	1	1							
74.	REPUBLICA ALGERIANĂ DEMOCRATICĂ ŞI POPULARĂ	1		1						
75.	REPUBLICA ANGOLA	1		1						
76.	REPUBLICA ARABĂ EGIPT	1						1		
77.	REPUBLICA ARGENTINA	1		1						
78.	REPUBLICA BOLIVIA	1						1		
79.	REPUBLICA BURUNDI	1		1						
80.	REPUBLICA CHILE	1		1						

81.	REPUBLICA COLUMBIA	1		1						
82.	REPUBLICA COREEA	1		1						
83.	REPUBLICA COSTA RICA	1						1		
84.	REPUBLICA DEMOCRATICĂ POPULARĂ LAOS	1		1						
85.	REPUBLICA FEDERATIVĂ A BRAZILIEI	1		1						
86.	REPUBLICA GANA	1						1		
87.	REPUBLICA GUATEMALA	1		1						
88.	REPUBLICA INDONEZIA	1						1		
89.	REPUBLICA ISLANDA	1						1		
90.	REPUBLICA MADAGASCAR	1						1		
91.	REPUBLICA MALTA	1		1						
92.	REPUBLICA MAURITIUS	1						1		
93.	REPUBLICA MOZAMBIK	1		1						
94.	REPUBLICA NICARAGUA	1		1						
95.	REPUBLICA PERU	1		1						
96.	REPUBLICA POPULARĂ BANGLADESH	1		1						
97.	REPUBLICA POPULARĂ	1						1		

	DEMOCRATICĂ COREEANĂ									
98.	REPUBLICA POPULARĂ MONGOLĂ	1						1		
99.	SAN MARINO	1	1							
100.	REPUBLICA SINGAPORE	1							1	
101.	REPUBLICA TUNISIA	1						1		
102.	REPUBLICA URUGUAY	1		1						
103.	REPUBLICA YEMEN	1		1						
104.	REPUBLICA ZAMBIA	1		1						
105.	STATUL ISLAMIC AFGANISTAN	1		1						
106.	STATUL PALESTINA	1		1						
107.	STATUL QATAR	1		1						
108.	SULTANATUL OMAN	1						1		
109.	VENEZUELA	1		1						
Total		1344	747	301	59	56	51	33	31	66

(Sursa: mfa.gov.md https://mfa.gov.md/img/docs/lista_tratate_bilaterale.pdf)

**AGENȚIA SERVICII PUBLICE A REPUBLICII MOLDOVA
PUBLIC SERVICES AGENCY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

MD-2012, municipiul Chișinău, str. Aleksandr Pușkin, 42

42 Aleksandr Pușkin str., MD-2012 Chișinău

Tel.: +373 22 50 46 54 Fax: +373 22 28 22 99 e-mail: asp@isp.gov.md, web: asp.gov.md

18.05.2017 nr. 9/4446

La nr. _____ din _____

CERTIFICAT

Prin prezentul, se confirmă că dl CARPOVICI Grigore, a participat în perioada 26 mai 2017- 22 noiembrie 2017 la procesul de modificare a cadrului normativ aferent instituirii prin reorganizare a Instituției Publice Agenția Servicii Publice, inclusiv a actelor normative aferente optimizării condițiilor pentru mediul de afaceri – a procedurilor ce țin de înregistrarea persoanelor juridice, bunurilor imobile și unităților de transport. De asemenea a elaborat cadrul normativ ce ține de auditul intern și participă activ la implementarea și dezvoltarea controlului intern managerial în cadrul Agenției.

/ Director

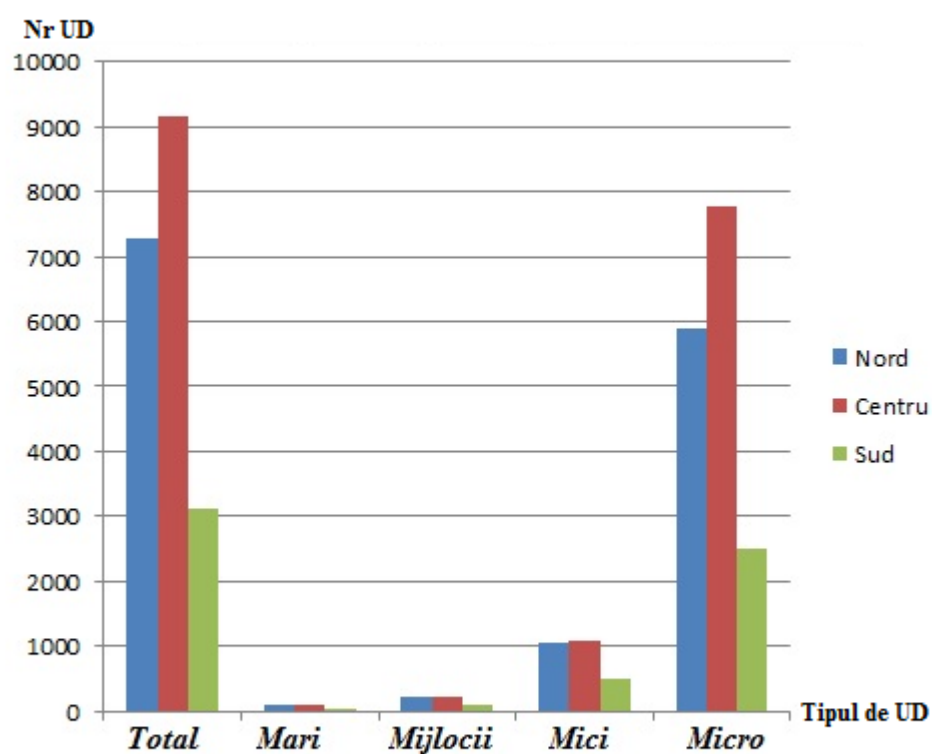

[Handwritten signature]

ZARA Veceaslav

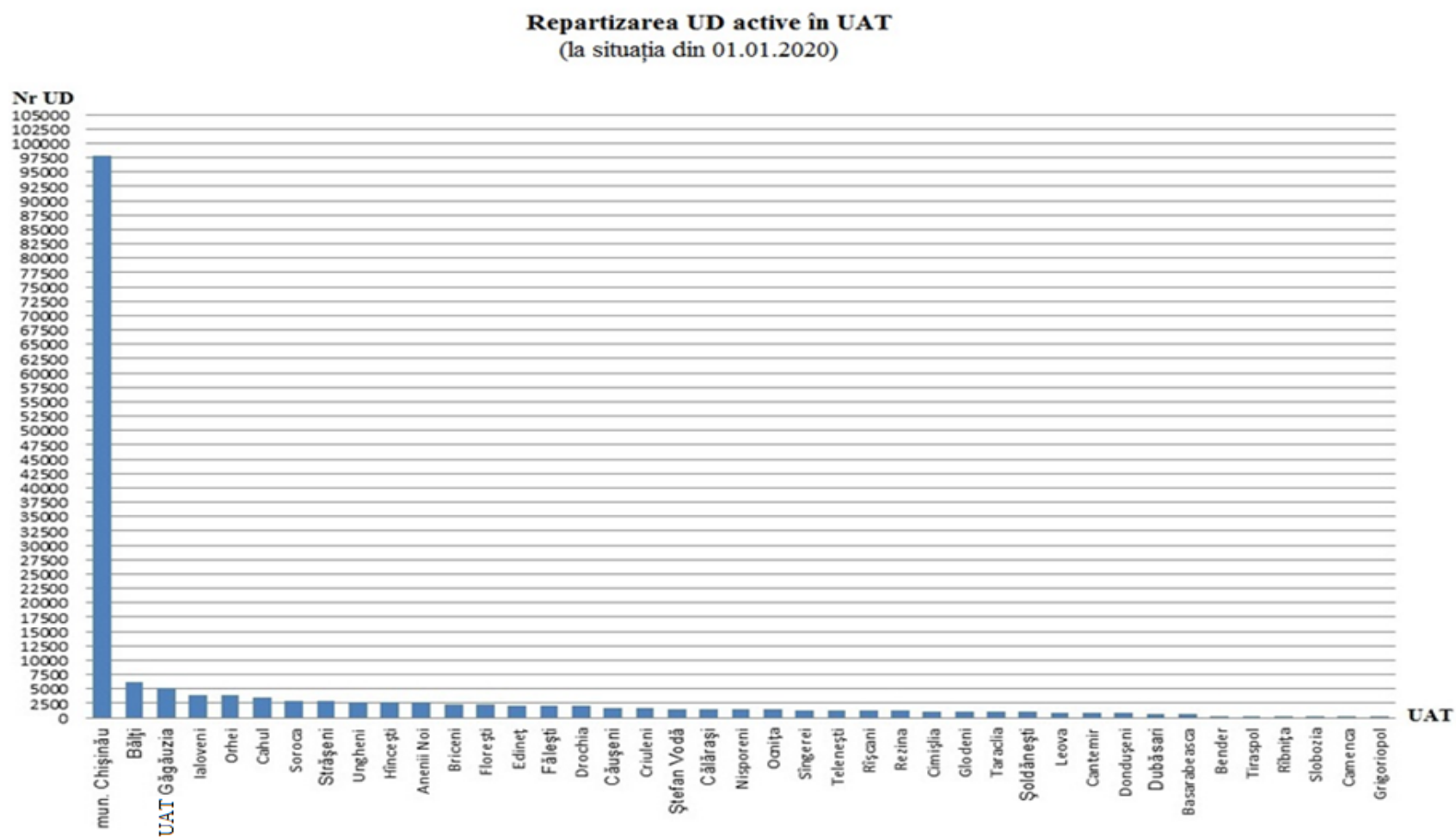
Diagrama 2.1

Repartizarea UD active pe regiuni
(la situația din 01.01.2020)

(Sursa: <https://date.gov.md/>)

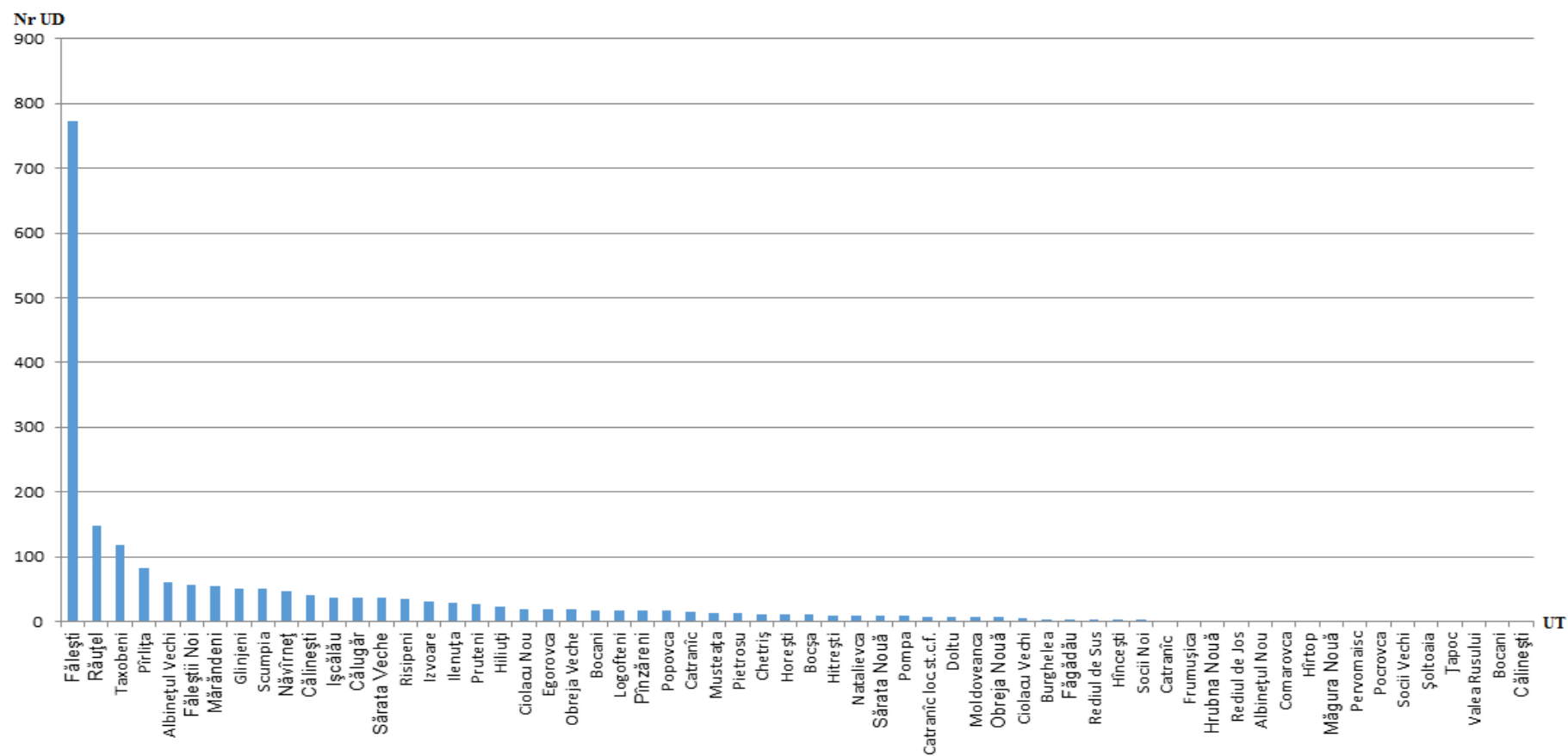
Diagrama 2.2

(Sursa: <https://date.gov.md/>)

Diagrama 2.3

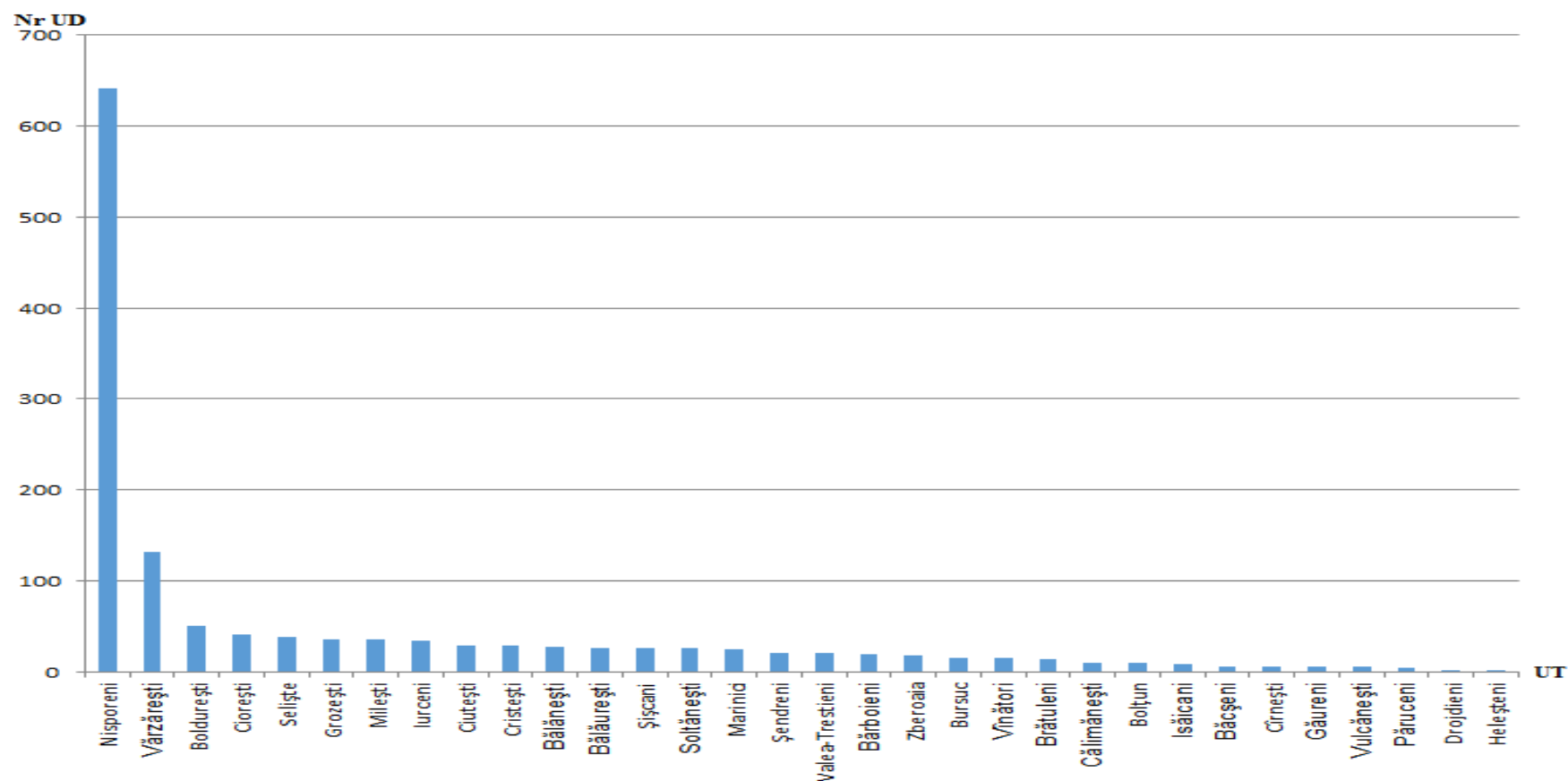
Repartizarea UD active în raionul Fălești
(la situația din 01.01.2020)

(Sursa: <https://date.gov.md/>)

Diagrama 2.4

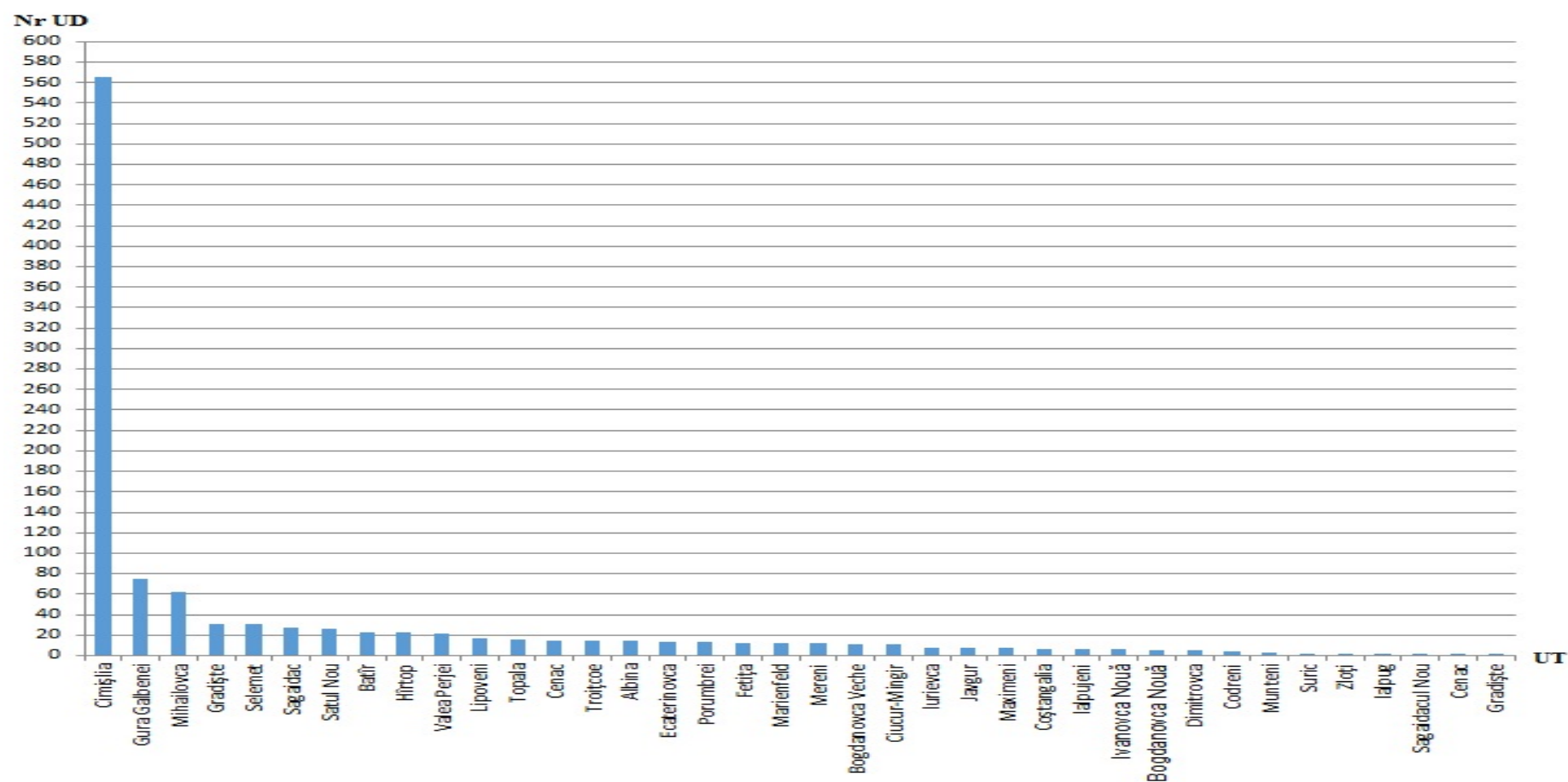
Repartizarea UD active în raionul Nisporeni
(la situația din 01.01.2020)

(Sursa: <https://date.gov.md/>)

Diagrama 2.5

**Repartizarea UD active în raionul Cimișlia
(la situația din 01.01.2020)**

(Sursa: <https://date.gov.md/>)

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

CAPROVICI Grigore

Semnătura

27 mai 2021

CURRICULUM VITAE

Date personale:

Nume și prenume: **CARPOVICI Grigore**

Data nașterii: 27 ianuarie 1963

Locul nașterii: s.Bursuc r-nul. Florești

Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

- 2015 - 2019- studii de doctorat la Academia de Administrare Publică, Specialitatea 563.01 „Teoria, metodologia administrației publice”
- 2003 - 2011 - Magistru în contabilitate, Academia de Studii Economice
- 2001 - 2004 - Licențiat în drept, Universitatea de Stat din Moldova
- 1995 - 1998 - Licențiat în economie, Academia de Studii Economice
- 1980 - 1985 - Licențiat în construcții civile, Institutul Politehnic din or. Chișinău

Domeniile de interes științific:

- Dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova, administrația publică

Participări la foruri științifice (naționale și internaționale):

	Data	Tema conferinței	Atelierul	Tema comunicării
1.	19.05.2017	Conferința științifico-practică cu participare internațională din 19 mai 2017 „Teoria și practica administrării publice”, AAP, Chișinău, 2017	Modernizația administrației publice în contextul integrării europene	Mediul de afaceri în Republica Moldova prin prisma unor instituții cu atribuții în domeniu
2.	23.11.2018	Conferința științifico-practică internațională din 23 noiembrie 2018 „Consolidarea administrației publice locale și perspectivele europene ale Republicii Moldova”, AAP, Chișinău 2018	Buna guvernare la nivel local	Centrele multifuncționale – mecanism de îmbunătățire a mediului de afaceri în Republica Moldova
3.	01.03.2019	Conferința științifico-practică internațională ”Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice, ediția a V-a,” AAP, Chișinău, 2019	Dimensiuni socioeconomice și de drept în administrația publică	Oportunități pentru dezvoltarea mediului de afaceri în Republica Moldova.
4.	17.05.2019	Conferința științifico-practică cu participare internațională. Teoria și practica administrării publice. (TPAP 2019), AAP, Chișinău, 2019	Modernizația administrației publice în contextul integrării europene	Eficiența activității autorităților administrației publice – factor de îmbunătățire a mediului de afaceri în Republica Moldova

Lucrări științifice și științifico-metodice publicate:

- Autor al 7 articole științifice în reviste științifico-metodice și materiale ale conferințelor științifice

Cunoașterea limbilor:

Autoevaluare	Înțelegere				Vorbire				Scriere	
Nivel european	Ascultare		Citire		Participare la conversație		Discurs oral		Exprimare scrisă	
Limba rusă - scris și vorbit <i>fluent</i>	C2	Utilizator experimentat	C2	Utilizator experimentat	C 2	Utilizator experimentat	C 2	Utilizator experimentat	C 2	Utilizator experimentat
Limba engleză - scris și vorbit <i>cu dicționarul</i>	A 1	Utilizator elementar	A1	Utilizator elementar	A 1	Utilizator elementar	A 1	Utilizator elementar	A 1	Utilizator elementar
Limba franceză - scris și vorbit <i>înțeles</i>	A 2	Utilizator independent	A2	Utilizator independent	A 2	Utilizator independent	A 2	Utilizator independent	A 2	Utilizator independent

Date de contact de serviciu:

Tel. (373) 022-25-70-48

GSM 0-603-00-599

grigore.carpovici@asp.gov.md